FAHRİ ERDİNÇ • DESTUR YA SEFALET

Fahri Erdinç

Destur Ya Sefalet

Öyküler

Yordam Kitap

YORDAM KİTAP

DESTUR YA SEFALET

Fahri Erdinç

Hazırlayan
Mehmet Ergün

Yordam Kitap: 68 • **Destur Ya Sefaleet** • Fahri Erdinç • ISBN 978-9944-122-59-7
Hazırlayan: Mehmet Ergün • *Düzeltme:* Merve Arlı
Kapak ve İç Tasarım: Savaş Çekiç • *Sayfa Düzeni:* Gönül Göner
Birinci Basım: Mart 2009 • *Yayın Yönetmeni:* Hayri Erdoğan
© Yordanka Erdinç, © Yordam Kitap, 2008

Yordam Kitap Basın ve Yayın Tic. Ltd. Şti.
Nuruosmaniye Caddesi Eser İşhanı No: 23 Kat:1/105 34110 Cağaloğlu - İstanbul
T: 0212 528 19 10 **F:** 0212 528 19 09 **W:** www.yordamkitap.com
E: info@yordamkitap.com

Baskı: Graphis Matbaa
Yüzyıl Mahallesi Matbaacılar Sitesi
2. Cadde No: 202/A Bağcılar-İstanbul
Tel: 0212 629 06 07

öyküler

DESTUR
YA SEFALET

İçindekiler

Destur Ya Safalet ya da
Fahri Erdinç'in Öykücülüğünün
"Türkiye Dönemi" 9

Resmigeçit 33

Felek Yâr Olmadı 46

On Kâğıt 50

Yalan 53

Destur Ya Sefalet 57

İftira 63

İğde Çiçekleri 68

Rejim 73

Yeşil Banknot 78

? 84

Hamurkâr Süleyman 89

İmar 94

Rüşvet 98

Allah Yapısı 105

Fes 111

Kırmızı Ampul 116

Evliya Çelebi ile Hasbihal 122

Afili 128

İstiridye Kabuğu 132

Telgrafçı 139

Yazalım 144

Uğurlu Hüseyin Efendi 148

Mahallenin Alisi 154

Uyku Hapı 158

Dikiş 164

Ayçiçeği 166

İstida 170

Devrek No: 1 179

Simitçi 191

5 Kuruşluk Nazarlık 210

Destur Ya Sefalet
ya da
Fahri Erdinç'in Öykücülüğünün "Türkiye Dönemi"

Mehmet Ergün

Fahri Erdinç, 1949 Eylül'ünün ilk günlerinde, iki arkadaşıyla (Ziya Yamaç ve Tuğrul Deliorman) Bulgaristan'a kaçtığında, yazın dünyasında adı bilinen bir öykücüydü. Çıkışı, o günlerin önde gelen öykücülerince (F. Celâlettin, İlhan Tarus) coşkuyla karşılanmış; kitaplaşmamış olmalarına karşın öyküleri ve öykücülüğü yazı ve inceleme konusu yapılmıştı. Varlık Yayınevi'nin okurları arasında düzenlediği en beğenilen öykü(cü) yarışmasında, Orhan Kemal'in ardından, ikinci olmuştu. Kalem ve yol arkadaşları ise Memduh Şevket Esendal gibi bir öykü ustası; İlhan Tarus, Bekir Sıtkı Kunt, Umran Nazif Yiğiter gibi çoktan oluşturdukları yataklarında artan debiyle akan ustalar; Kemal Bilbaşar, Samim Kocagöz, Orhan Kemal, Oktay Akbal gibi yatağını oluşturmuşlar; Kemal Bekir Manav, Haldun Taner, Zeyyat Selimoğlu, Muzaffer Hacıhasanoğlu gibi yataklarını oluşturmakta önemli adımlar atanlar; şiirde ünlenmiş olmalarına karşın öykünün çağrısına kulaklarını tıkayamayan Orhan Veli Kanık, Melih Cevdet Anday, Ceyhun Atuf Kansu... gibi adlardı. Ama siyasal sığınıklığı seçmesiyle birlikte unutturulacaklar dizelgesine onun da kaydı düşüldü. Gereği de yerine getirildi. Öykümüzün ve öykücülüğümüzün serüvenine ilişkin yazılarda, değil ürünlerinin niteliğinden söz etmek, çokluk, adına bile yer verilmedi.

Fahri Erdinç'in öykücülüğünün "Türkiye dönemi"ne ilişkin ilk yazı, *Yeni Adımlar*'ın Eylül 1973 tarihli 9. sayısında yayımlanan (s.32–38) Mehmet Ergün imzalı "Fahri Erdinç'in İlk Hikâyeleri" başlıklı incelemedir.* Onu, *Türkiye Defteri*'nin Mart 1975 tarihli 17. sayısında yayımlanan (s.402–413) Naci Çelik imzalı "Zorlu Göçmen Fahri Erdinç" başlıklı inceleme izledi.** Ama iki yazar da, Erdinç'in geride bıraktığı öykülerin tümü üzerinde değil, saptayabildikleri öyküleri üzerinde söz aldılar. O nedenle de Fahri Erdinç'in öykücülüğünün "Türkiye dönemi"ne ışık tutmakla birlikte serüvenin bütününü, bütününü değilse bile bütüne yakın bir görünümünü veremediler. M. Hasan Göksu'nun (Tarık Dursun K.) hazırladığı ve 1976'da Koza Yayınları'nca yayımlanan *Türkiye Hikâyeleri*** ise, Erdinç'in geride bıraktığı öykülerin yeniden dolaşıma girmesi açısından son derece olumlu bir girişim olmakla birlikte, adının ağırlığını taşıyacak nitelikte bir derleme değildi. Söz konusu kitap, adı *Türkiye Hikâyeleri* olmasına karşın, Fahri Erdinç'in öykücülüğünün "Türkiye dönemi" verimlerinin çok azını içeriyordu çünkü. Kitap, *Seçilmiş Hikâyeler Dergisi*'nce düzenlenen "Fahri Erdinç Sayısı"nda (S: 8, Mart 1948) yer alan dokuz öyküye aynı dönemde yayımlanan üç öyküsünün eklenmesi ile oluşturulmuştu. Hiç değilse yazın sözlüklerinde belirtilen dergilerdeki öykülerin gün ışığına çıkarılması umulurken, derlemede, Mehmet Ergün'le Naci Çelik'in sözünü ettiği öykülere bile yer verilmemişti. Üstelik kitaptaki "Fahri Erdinç Üzerine" başlıklı ön yazı, adı anılmadan ve yalnızca yayınlandığı yerin belirtilmesi ile yetinilerek, Çelik'in incelenmesinden yapılmış geniş bir aktarımdı. Yazının aktarılmayan bölümlerinde ise Çelik, saptayabildiği öykülerinin dökümünü yapıyordu Erdinç'in. Yetinmiyor, bu öykülerin bazılarını ele alıp değerlendiriyordu da. Ama ne incele-

* Mehmet Ergün, "Fahri Erdinç'in İlk Hikâyeleri", *Yeni Adımlar*, S: 9, (Eylül 1973), s.32–38.

** Naci Çelik, "Zorlu Göçmen: Fahri Erdinç, *Türkiye Defteri*, S: 17, (Mart 1975), s.402–413.

*** Fahri Erdinç, *Türkiye Hikâyeleri*, Baskıya hazırlayan: M. Hasan Göksu (Tarık Dursun K.), İstanbul Ekim 1976, Koza Yayınları, 127 s.

mesinin o bölümleri aktarımda yer alıyordu; ne de sözünü ettiği öykülere derlemede yer veriliyordu.

İlerleyen yıllarda, belirttiğim eksiklikleri gidererek Erdinç'in öykücülük serüveninin "Türkiye dönemi"ne ilişkin fotoğrafı seçikleştirmeyi amaçlayan herhangi bir adım atılmadı. Yalnız 2002'de Tarık Dursun K.'nın -bu kez imzasını "Derleyip Düzenleyen" olarak açıkça koyduğu ve Erdinç'in on altı öyküsünü içeren- *Öyküler** adlı derlemesi yayımlandı. *Türkiye Hikâyeleri*'nin yeni basımı olarak tasarlandığı 135. sayfasındaki "Son" notundan anlaşılan kitaba, notun ardından, Erdinç'in Bulgaristan'da yazdığı ***belirtilen*** "Foto-Haber Hikâyeleri"nden dördü eklendi. Eklenmesine eklendi ama, 1948 tarihli "Resmigeçit" adlı öykü, *Seçilmiş Hikâyeler Dergisi*'nin Haziran-Temmuz 1948 tarihli 11-12. sayısında ve dolayısıyla da Türkiye'de yayımlanmıştı. Bu yüzden de *Türkiye Hikâyeleri*'nden, yazanının adının yanı sıra yayımlandığı yer de çıkartılarak *Öyküler*'e olduğu gibi aktarılan "Fahri Erdinç Üzerine" başlıklı ön yazıya eklenen "Erdinç'in 'Foto-Haber' Hikâyeleri" başlıklı bölümde söylenenler, ister istemez, boşlukta duruyordu. Öte yandan Tarık Dursun K., Kurdakul'un *Şairler ve Yazarlar Sözlüğü*'nde Erdinç'in öykülerinin yayımlandığı dergiler arasında saydığı *Adım Adım*'ın** adını, bu kez, *Adımlar* olarak veriyordu. Behice Boran ile Muzaffer Şerif Başoğlu'nca 1943-1944 yıllarında çıkarılan *Adımlar*'da (Mayıs 1943-Mart 1944, 11 Sayı) Erdinç'in öyküsünün yayımlandığını belirtmekle hem "Erdinç'in Türkiye'deki hikâye serüveni, üç yıl gibi az bir dönemde gelişir. 1947-49 yıllarında (...) yazar." sözleri ile çelişkiye düşüyor ve hem de Erdinç'in "öykücülük serüveni"nin başlangıç tarihini, yanlış olarak kuşkusuz, oldukça geriye çekiyordu. Nitekim *Adımlar*'da öyküsü yayımlananlar arasında Erdinç'in adı yer almıyor!

Erdinç'in öykücülük serüveninin "Türkiye dönemi"ne ilişkin

---

* Fahri Erdinç, *Öyküler*, Derleyip Düzenleyen: Tarık Dursun K., Ankara 2002, Kültür Bakanlığı, 186 s.

** *"Adım Adım"*ın "künye bilgileri" şöyle: 15 günlük Siyasî, fikir, aktüalite dergisi / Sahibi: Sacit Gürsü, Neşriyat Md. Oğuz Engin / Adres P. K. 17 İzmir - Yıllık abonesi 700 kr. / AHENK Basımevinde Basılmıştır.

yapılanların görünümü böyle. Yeterli olduklarını söylemek güç. Erdinç'in öykücülüğümüzdeki yerini ve önemini belirleyen, bu dönemde okura sunduğu ürünleri oysa. Nedenlerini, dolaylı yoldan, kendisi de dile getiriyor. Öykücülük serüveninin "Bulgaristan dönemi" örneklerini içeren *Diriler Mezarlığı*'na yazdığı Haziran 1963 tarihli "Yazarın Sözü" başlıklı ön yazıda, şöyle yazıyor:

> ... herhalde soran çoktur: Bu kadar zamandır yurdunun dışında olan bir sanatçı, halkının değişik yığın ve katlarının günlük ve genel sorunları üstüne, sanki olayların içindeymiş gibi, ya da öyle olduğunu zannederek yazmağa devam edebilir mi? Onun izlenimleri eskimemiş midir? Toplumda değişen koşulları, gelişmeleri izliyemedikçe, bunlara tanık olmadıkça, gerçeğe en yaklaşık yapıtlar ortaya koymak olacak iş mi?.. Böyle düşünenler haksız da sayılmaz. Yurdun uzağından, onun içindeymiş gibi, konu edindiğim olaylara tanık olmuşum gibi yazabilmek gerçekten zor iş. Ama ben bu 'gibi'nin gölgesine sığınmak istemiyorum. O halde, çoğu hikâyelerim gibi, bu kitapta sunduklarımı da nasıl yazabildim?*

Ön yazının bundan sonrası, söz konusu soruyu yanıtlama ve "foto-haber" nitelemesini / adını uygun gördüğü öykülerini temellendirme çabası. Üzerinde durmak, bu yazıda amaçlananın sınırlarını zorlamak olur. Konumuz açısından önemli olan da bu değil zaten; o soruyu sorma gereksinimi duymasına yol açan etmenler. Onlar, Erdinç'in öykücülüğümüzdeki yerini ve önemini belirleyenin neden öykücülük serüveninin "Türkiye dönemi" ürünleri olduğunun gerekçesi ve açıklamasıdır.

Destur Ya Sefalet, Fahri Erdinç'in öykücülüğünün "Türkiye dönemi"ni **olabildiğince eksiksiz biçimde** yansıtma amacı ve çabasının ürünü. "Olabildiğince", çünkü ülkemizde eksiksiz bir derlemenin en az koşulları henüz oluşmuş değil. İzi sürülen, "muhalif" bir kişi ise, bu işin üstesinden gelmek çok daha güç. Böyle bir kişinin verimlerinin yer aldığı yayın organlarını saptamak da, onlara erişmek de hâlâ aşılması kolay olmayan ciddi bir sorun. Dolayısıyla da yapılacak derlemeler için kullanılabilecek en iddialı niteleme, "ola-

* Fahri Erdinç, *Diriler Mezarlığı*, İstanbul 1969, Hür Yayınevi, s. 5.

bildiğince eksiksiz"tir. Her an en umulmadık yayın organlarında beklenmedik sürprizlerle karşılaşmak olası çünkü. Benzer durum bu çalışma için de geçerli. Erdinç'in *Kalkın Nâzım'a Gidelim*'de sözünü ettiği bir öyküsüne ulaşılamadı örneğin: "... Bu kez lâfı hoca (Abdülbaki Gölpınarlı– M. E.) değiştirdi. 'Kızılbaş' adlı bir yeni öyküm çıkmıştı henüz, onu eleştirdi. Uslu uslu dinledim."* Dolayısıyla burada da eksiksizden çok, olabildiğince en az eksiksize erişmek amaçlanıyor. Bu amaç ve çabanın, Erdinç'in "öykücülük serüveni"nin "Türkiye dönemi"ne ilişkin eksikliklerin giderilmesinin yanı sıra bir de sonucu var: Yanlışların düzeltilmesi...

Perdeyi açabiliriz artık!

"SERÜVEN"İN BAŞLANGICI

Yazın sözlüklerinde verilen bilgilere bakılırsa Fahri Erdinç'in öykücülük serüveni 1947'de başlıyor. Behçet Necatigil, *Edebiyatımızda İsimler Sözlüğü*'nde, şöyle yazıyor örneğin:

> Önce şiirler yazdı, bir şiir kitabı çıkardı (Şen Olasın Halep Şehri, 1945), Ankara Radyosu'nda on kadar oyunu oynandı; 1947'den sonra Seçilmiş Hikâyeler ve başka dergilerde yayınlanan ve toplumcu gerçekçilik ilkesine bağlı hikâyeleriyle tanındı.**

Öte yandan Şükran Kurdakul'un *Şairler ve Yazarlar Sözlüğü*'nde söyledikleri de Necatigil'in söyledikleri ile örtüşüyor:

> Türkiye'deyken edebiyata şiirle başlayan Erdinç, Seçilmiş Hikâyeler, Adım Adım, özellikle Şadırvan (1947–1949) dergilerinde yayımladığı öykülerle toplumsal gerçekçi bir sanatçı olarak tanınmıştı.***

Gelin görün ki Fahri Erdinç'in öykücülük serüveni, yazın sözlüklerinde belirtilen tarihten en az iki yıl önce, 1945'de başlıyor.

---

* Fahri Erdinç, *Kalkın Nâzım'a Gidelim*, İstanbul Eylül 2006, Yordam Kitap, s. 32.

** Behçet Necatigil, *Edebiyatımızda İsimler Sözlüğü*, 11. B., İstanbul Ocak 1983, Varlık Yayınları, s. 145.

*** Şükran Kurdakul, *Şairler ve Yazarlar Sözlüğü*, 5. B., İstanbul 1989, İnkılâp Kitabevi, s. 239.

"En az" diyorum, çünkü Fahri Erdinç, anılarında, bundan da ileri bir tarihi, 1939'u imliyor. *"... Nâzım'ın şiirine doğru yürümemde asıl elimden tutan, dokuzuncu sınıftan öteye sıra arkadaşlığı ettiğimiz"** sözleriyle konumlandırdığı Ramazan Gökalp Arkın'la ilişkilerini anlatırken şöyle yazıyor:

> ... 1939'da Yedek Subay Okulu'ndayken, biraz harçlık arttırma kaygısıyle ona da başvurdum. Bana kendi dergisi için birkaç büyük öykü ısmarladı. Yazdım. Yayımladı. Yaşar Nabi'nin 'Varlık'ta ilk öykülerimize verdiği ücretin kat kat üstünde paralar ödedi.**

Buna göre Erdinç, ilk kez 1939'da, öğrencilik arkadaşı Ramazan Gökalp'in yayımladığı bir yayın organında çıkarıyor öykülerini okur karşısına. Ama Ramazan Gökalp Arkın, Arslan Kaynardağ'ca gerçekleştirilen "nehir söyleşi"de, "Yayımcılıkta ilk önemli atılımım 1944 yılında İstanbul'dadır. O yıl Bir Yayınevi'ni kurdum." diyor.*** Buna göre tarihin Erdinç'in anımsadığı gibi 1939 değil, 1944 ya da 1944'ten sonra bir tarih olması gerekiyor. Nitekim Ramazan Gökalp Arkın, o dönemdeki yayın etkinliklerini anlatırken, çıkardığı kitapların yanı sıra bir de dergiden söz ediyor: "Ayrıca Şen Çocuk dergisini çıkarıyorduk."**** Adı geçen derginin, Şen Çocuk'un izi sürüldüğünde ise, karşımıza, Fahri Erdinç çıkıyor! Dergide yer alan öykülerinin ikisi, "Simitçi" ve "5 Kuruşluk Nazarlık", anılarında belirttiği gibi "büyük öykü". Bu demektir ki yeri doğru, yılı yanlış anımsıyor Fahri Erdinç. Öykücülük serüveni 1939'da değil, 1945'in sonlarına doğru (14 Kasım 1945) başlıyor.

"Biraz da harçlık arttırma kaygısıyla" yazıp okul arkadaşı Ramazan Gökalp Arkın'ın dergisinde yayımlattığı öykülerin ardından yolunu Necip Fazıl Kısakürek'in ünlü *Büyük Doğu*'suna düşürdüğüne tanık oluyoruz Fahri Erdinç'in. Anılan derginin 28

---

* Fahri Erdinç, *Kalkın Nâzım'a Gidelim*, İstanbul Eylül 2006, Yordam Kitap, s. 27.

** Agy, s. 29.

*** Arslan Kaynardağ, *Eğitim ve Yayın Ramazan G. Arkın'la söyleşi*, İstanbul 1985, Arkın Kitabevi, s. 58.

**** Agy, s. 58.

Aralık 1945 tarihli 9. sayısında "*Telgrafçı*" adlı öyküsü yayımlanıyor. Onu, aynı derginin 8 Şubat 1946 tarihli 15. sayısında yayımlanan **"Dikiş"** adlı öyküsü izliyor. 5 Temmuz 1946 tarihli 36. sayıda bir de röportajı ile karşılaşıyoruz Fahri Erdinç'in: "Ankara'dan Notlar". Eklemek gerekiyor: 1946 yılı boyunca, öykülerinin yanı sıra, onu aşkın şiiri yayımlanıyor Erdinç'in *Büyük Doğu*'da.

Görüldüğü gibi Erdinç'in "öykücülük serüveni"nin başlangıcına ilişkin olarak yazın sözlüklerinde verilen bilgiler doğru değil. Öte yandan Şükran Kurdakul'un Erdinç'in öykülerini yayımlattığı yayın organlarına ilişkin olarak söylediklerinde de eksikler ve yetersizlikler var. *Şadırvan*'da yayımlanan öykülerin, nicelikçe, "özellikle" vurgusunu hak ettikleri söylenemez örneğin. Çünkü *Şadırvan* 1947–1949 yılları arasında çıkmıyor. İlk sayısının üzerindeki tarih, 1 Nisan 1949; 35. ve sonuncu sayısının üzerindeki tarih ise, 21 Eylül 1949.* Kurdakul'un şairliğinin özengenlik döneminde sayfalarında gözüktüğü Necip Fazıl Kısakürek'in *Büyük Doğu*'sunu anmaması ise önemli bir eksiklik.

ÖYKÜYE YÖNELİŞ

Öyküye yönelmesi ise bir rastlantı sonucu karşılaştığı Sabahattin Ali'nin özendirmesi ile oluyor. Özyaşamöyküsel romanı *Acı Lokma*'da, Ankara Konservatuarı Tiyatro Bölümü sınavında Carl Ebert'e dilmaçlık yapan "sarı tel gözlüklü" üye ile elemeli dört günlük sınav bittikten sonra aralarında geçen konuşmayı şöyle anlatıyor Erdinç:

> "Birkaç gündür bize orijinal hikâyeler anlattın," dedi.
>
> "Orijinal mi bilmem," dedim. "Ben sadece yaşadıklarımı, gördüklerimi, özentisiz, eksiksiz ve katkısız anlatmağa çalıştım."
>
> "Şunları biçimine getirip bir de yazsana."
>
> "Kalemim de dilim kadar dönseydi kolaydı."
>
> "Bir dene."

* "Şadırvan: 1949–1949, 35 sayı, edebiyat–fikir dergisi, haftalık, İstanbul, Behçed Kemal Çağlar."; M. Orhan Bayrak, *Türkiye'de Gazeteler ve Dergiler (1831–1993)*, İstanbul Nisan 1994, Küll Yayınları, s. 128.

"Denedim. Tutmuyor. Herkes kaşık yapar ama, sapını Sabahattin Ali gibi ortaya getirmek zor. Söz gelişi onun her hikâyesi bir 'Sulfata'. Sonra..."

"Tanır mısın onu?"

"Kitaplarıyla. Kendisini görmedim."

Dilmaç elimi kavrayıverdi:

"Benim S. Ali" dedi. Bundan sonra beraber yazarız. Ben konservatuar'da Profesör Ebert'in asistanıyım. Ankara'ya gelince, hemen beni ara."*

Ankara Konservatuarı Tiyatro Bölümü'nde öğrenime başlayan Erdinç, yazdığı öyküleri Sabahattin Ali'ye okutup görüşlerini alıyor. *Acı Lokma*'da yazdıklarına bakılırsa sonuç pek de iç açıcı değildir:

... Tuttum, bir zamanlar tütün parasıyla aldığımız evi yıkanları yeren bir hikâye yazmayı denedim. Bitirince Sabahattin Ali'ye götürdüm.

"Şuna bakar mısın usta, biçimine getirebilmiş miyim?"

Ertesi gün o da bir biçimine getirip kulağımı büktü:

"Konu kötü değil ama, sen ilerde tekrar yazmak üzere, bu hikâyeyi yırt."

İkinci hikâyemi sundum. Saatçi Ali Efendinin fesi üstüne.

"Koy bunu yastığının altına da biraz yatsın, demlensin..."

"Biraz dediğin ne kadar usta?"

"Bir yıl."

Hiç unutmam, üçüncü hikâyemi üç kere yazdırdı bana. Yine beğenmedi. Bir de öğüt verdi:

"(...) Hikâyenin biçiminde istersen dülger gibi kaba çalış, ille özünde oymacılık yap, kuyumcu ol..."

Ben kuyumcu olamadım ama, kısa zamanda hikâye yazıp yırtmanın bayağı ustası oldum. O yıl bana yalnız iki hikâye yırttırmadı. Biri okul müdürümüz, biri de Prof. Ebert üstüne.**

---

* Fahri Erdinç, *Acı Lokma*, s. 218–219.

** Agy, s. 222.

Erdinç, "Carl Ebert"e ilişkin öyküsü nedeniyle okuldan bir hafta uzaklaştırılma cezası alıyor. Ardından geçim sorununu gerekçe göstererek köy öğretmenliğine geri dönmek için Milli Eğitim Bakanlığı'na baş vuruyor. Afyon'a atanıyor. Böylece Sabahattin Ali ile kurduğu usta-çırak ilişkisi de noktalanıyor.

KARŞILANIŞ

Evet Fahri Erdinç'in öykücülük serüveni 1945'te başlıyor. Yayımlanan ilk öyküleriyle de "yazınsal ilgi"yi üzerinde topladığı; "rüştünü ispatlamış" pek çok öykücüyü öyküleri üzerinde söz almaya zorladığı görülüyor. Öykücülüğümüzün önemli, ama önemiyle oranlanacak ölçüde üzerinde durulmamış adlarında F. Celâlettin, "27 / 7 / 1948" tarihli *Ulus*'ta yayımlanan yazısında şöyle yazıyor örneğin:

> 'Devrek No.1' isimli hikâyeyi yazan Fahri Erdinç, cidden muvaffaktır. Okuyucunun lâkaydisi başladığını hissettiği anlarda, bir dikkati çekiş kudreti var ki, bu istidat genç yazarın yarınını yarınlara götürecektir.*

"Öncü gerçekçiler" arasında yer alan ve dönemin önde gelen öykücülerinden biri olan İlhan Tarus ise, *Varlık*'ın Aralık 1948 tarihli sayısında yayımlanan yazısında şöyle diyor:

> "İlk devresinde çok verimli olması gereken Fahri Erdinç, biraz ağır gitmekle beraber kendisinden beklenen görüş ve inanışı başarı ile yaşatıyor. 'Kırmızı Ampul' hikâyesiyle, Ankara'nın koskoca bir hâdiseler âlemi olan daireler ve evler çevresini yoklamış. Bize oradan dikkate değer ve tatlı bir manzara sunuyor. Kadın Odacı Sâfinaz, binlerce benzeri arasında bir mümessil, bir prototip'tir.
>
> Erdinç'e daha çabuk, daha hızlı bir çalışma imkânı sağlamasını Cenabı Haktan dilerim."**

Atlanmaması ve altı kalın kalın çizilmesi gereken çok daha il-

---

* *Seçilmiş Hikâyeler Dergisi*, C: II, S: 8, (Mart 1948), s. 79.

** Agy, s. 79.

ginç bir nokta var burada: Henüz öyküleri kitaplaşmadan öykücülüğü inceleme konusu yapılıyor Fahri Erdinç'in!

Gerçekten de *Şadırvan*'ın 8 Nisan 1949 tarihli 2. sayısında Hikmet Dizdaroğlu'nun "Fahri Erdinç ve Hikâyeciliği" başlıklı bir incelemesi yayımlanıyor. Agop Arad'ın çizdiği Fahri Erdinç deseni eşliğinde sunulan yazı şöyle bitiyor:

> Henüz ilk eserini bile vermiyen Fahri Erdinç, hikâyeciliğimizde bir merhale olmaya namzettir.*

Fahri Erdinç için kullanılan niteleme önemli burada: *"Hikâyeciliğimizde bir merhale olmaya namzet."*

Fahri Erdinç'in öykücülük serüveninin "Seçilmiş Hikâyeler" evresine ilişkin fotoğrafta, öykücülüğümüzün bir büyük ustasının, Memduh Şevket Esendal'ın da yer aldığı bilinince, bütün bunlar anlaşılmaz olmaktan çıkıyor aslında. *Türkiye Defteri*'nde bir bölümü yayımlanan "29 / Ocak / 1975" tarihli mektubunda şöyle yazıyor Fahri Erdinç:

> Salim'in Seçilmiş Hikâyeler Dergisi'nin danışmanı, diyelim ki redaktörü, M. Ş. Esendal rahmetliydi o zaman. Biz tanışmadık. Ama benim hikâyemin de bulunduğu her sayıyı toparlarken, Salim'i uyarır, benden ötürü 'bu adama dikkat' dermiş. Benim gerçekçiliğimi derginin dozundan da ileri bulduğu için yaparmış bu uyarıyı. Nitekim, 'Devrek No. 1886' başlıklı hikâyemi verdiğim zaman, hikâyenin kendisini beğenmiş ama, '886'ya bir cızık çekerek, başlığı 'Devrek No. 1' olarak bırakmış. Ve eklemiş: 'Hikâyede söz konusu kamyona bu plâka numarasını boşuna koymamış olsa gerektir! 1886, işçi hareketi tarihinin Şikago'da yapılan başlangıç grevini simgeler. Böyle bırakırsak bir tatsızlık çıkabilir. İyisi, kırpalım, ha. 'Devrek No. 1' oluversin kamyonun numarası!..' ve öyle de oldu.**

Görüldüğü gibi Fahri Erdinç, Memduh Şevket Esendal gibi bir büyük öykü ustasından "icazet alıyor" ve onun elinden "peştamal kuşanıyor". Arkası da geliyor. İlkin Salim Şengil, *Seçilmiş Hikâye-*

---

* Hikmet Dizdaroğlu, "Fahri Erdinç ve Hikâyeciliği", *Şadırvan*, C: I, S: 2, (8 Nisan 1949), s. 7.

** *Türkiye Defteri*, S: 17, (Mart '75), s. 405.

ler Dergisi'nin Mart 1948 tarihli 8. sayısını ona ayırıyor; bir "Fahri Erdinç Sayısı" düzenliyor. Dokuz öyküsü ile öykücülük ve öykücülüğümüze ilişkin görüşlerini içeren bir yazısını, kendi imzasını taşıyan "Fahri Erdinç'e Dair" başlıklı bir ön yazı ile okura sunuyor. Aynı yıl Varlık Yayınevi'nin okurları arasında düzenlediği ve Orhan Kemal'in birinci olduğu en beğenilen öykü(cü) yarışmasında "**İstiridye Kabuğu**" adlı öyküsüyle ikinci oluyor. Güvenenlerinin güvenlerini boşa çıkarmıyor yani Fahri Erdinç!

DÖNEM

Fahri Erdinç'in öykülerini ve dolayısıyla da öykücülüğünü kuşatabilmek için biçimlendiği ve soluduğu toplumsal ortamı bilmek gerekiyor. Öykülerinin konularını, ağırlık verdiği izlekleri, üzerinde durduğu sorunları değerlendirmenin de, onları ele alış biçimini nitelendirmenin de olmazsa olmazı budur!

Fahri Erdinç, 1917'de Akhisar'da doğuyor.

Saltanat kaldırıldığında (1922) beş;

Cumhuriyet ilân edildiğinde (1923) altı;

Hilâfet, Şeriye ve Evkaf Vekâleti, Şer'i mahkemelerle Şeyhülislâm makamı kaldırıldığında ve medreseler kapatıldığında (1924) yedi;

Şeyh Sait İsyanı patladığı, Takrir-i Sükûn Kanunu yürürlüğe girdiği, tarikatlar kapatılıp tüm faaliyetleri yasaklandığı, fesin yasaklanıp yerini şapkaya bıraktığı, Hicri ve Rumi takvimlerin yerine Milâdî takvimin benimsendiği yıl (1925) sekiz;

Erkekler ve kadınlara eşit yurttaşlık hakları tanıyan İsviçre Medenî Kanunu kabul edildiğinde (1926) dokuz;

Batı rakamlarının benimsenip Arap yazısından Lâtin yazısına geçildiğinde (1928) on bir;

Dünya İktisadî Bunalımı patladığında on iki (1929);

SCF deneyimi yaşandığında ve belediye seçimlerinde kadınlara siyasal haklar tanındığında (1930) on üç;

Genel seçimlerde kadınlara siyasal haklar tanındığında (1934)

on yedi;

Programı değiştirilerek CHF daha otoriter bir yapıya dönüştürüldüğünde ve haftalık tatil günü Cuma'dan Pazar'a alındığında (1935) on sekiz;

Balıkesir Necatibey İlköğretmen Okulu'nu bitirip köylerde öğretmenliğe başladığında (1936) on dokuz;

II. Dünya Savaşı çıktığında (1939) yirmi iki,

II. Dünya Savaşı bittiğinde (1945) yirmi sekiz;

Çok Partili Siyasal Rejime geçiş kararı alınıp DP kurulduğunda (1946) ve TSP ile TSEKP kapatıldığında yirmi dokuz (1946);

Oluşmaya başlayan iki kutuplu dünyada Türkiye tercihini ABD'den yana yaptığında ise yirmi dokuz-otuz yaşlarındadır (1946 - 1947).

Görüldüğü gibi Fahri Erdinç Cumhuriyet'in ilk kuşağı içerisinde yer alıyor. Öğrenimine Cumhuriyet çocuğu olarak başlıyor. Yukarıda sergilenenleri Cumhuriyet çocuğu, genci, delikanlısı... olarak karşılıyor, yaşıyor. Algılama biçimini kavrayabilmek için onları hangi toplumsal kesim içerisinde karşıladığını, yaşadığını bilmek gerekiyor.

Fahri Erdinç, bir yardımcı ilkokul öğretmeninin çocuğu olarak dünyaya geliyor. Orta tabakanın alt kesiminden bir ailenin olanakları ile yaşama başlıyor. *Seçilmiş Hikâyeler Dergisi*'nin bir sayısını "Fahri Erdinç Sayısı" olarak düzenleyen Salim Şengil, "ilkokulu bitirinceye kadar olan safhayı kendisi şöyle anlatır" dedikten sonra, Erdinç'in ağzından şu bilgileri aktarıyor:

> Sokakta büyüdüm, toprak yedim... Çocukluğumun en tatlı uykularına, sıtma nöbetleriyle tütün tarlalarının zifiri karıştı...*

Küçük yaşta annesini yitiriyor. Bir an önce yaşama atılma sorunu ile yüz yüze gelince baba mesleğini, öğretmenliği seçiyor ve bu alanda eğitim alıyor. Ardından köy öğretmenliğine başlıyor. Değişik illerde köy öğretmenliği yapıyor. Dökümü yapılan olguların in-

* Salim Şengil, "Fahri Erdinç'e Dair", *Seçilmiş Hikâyeler Dergisi*, C: II, S: 8, (Mart 1948), s. 5.

sanların yaşamlarında ve dünyalarındaki yansılarını bu noktadan izliyor. Emeğin karşılığını bulamamasını; savaş yıllarının karneli günlerinin sıkıntılarını; büyük çoğunlukça arpa ekmeğinin nimet sayıldığı günlerde istifçilik, karaborsacılık, vurgunculuk gibi yol ve yöntemlerle varsıllaşanların sürdürdükleri gösterişli yaşamları... bir gözlemci olarak değil, etkilerini etinde-kemiğinde duyumsayan, kısacası ve tek sözcükle yaşayan biri olarak izliyor.

Burada bir adım daha atmak ve Fahri Erdinç'in ilk öykülerini yayımladığı günlerin Türkiye'sinin siyasal ve toplumsal durumuna biraz daha yakından bakmak gerekiyor.

Fahri Erdinç'in ilk öykülerini yayımladığı günlerin Türkiye'si, II. Dünya Savaşı'nın dışında kalmayı başarmış olmasına karşın, giren ülkeler kadar yorgun, yıpranmış ve yoksullaşmış bir insan dokusuyla barışı karşılamış bir ülkedir. Savaş yılları boyunca uygulanan ekonomi politikalarının yoksullaştırdığı geniş halk yığınlarının karşı kutbunda ise, türlü yol ve yöntemlerle (karaborsacılık, istifçilik, vurgunculuk) palazlanmış bir yeni zenginler kesimi yer alıyor. Bu kesimle Toprak Reformu'nun seslendirilmesinden ürken toprak ağaları iktidar arayışına giriyorlar. Türkiye'nin yönünü ABD'ye çevirmesi ile birlikte CHP içindeki ilerici kesim ilkin etkisizleştiriliyor, ardından da tasfiye ediliyor. Ama iş bununla kalmıyor. O uğraktaki temel tercihlere ayakbağı olabilecek her türlü eğilim sindiriliyor.

"Neye karşı" olduğunu çok iyi bilmesine karşın "neden yana" olduğunu bilmeyen ve inandırıcı bulacağı ilk seçeneğin ardına takılmaya hazır halk yığınlarının durumundan ürkülüyor. O nedenle de temel tercihlere aykırı ve gizil halk muhalefetini arkasına takma olasılığı bulunan her türlü eğilime karşı inanılmaz bir baskı uygulanıyor. Bu baskı politikasından aslan payını da sosyalist sol alıyor. 4 Aralık 1945 Tan Olayı, Siyasal Partiler Yasası'nda yapılan değişiklikle kurulmasına olanak tanınan yasal sosyalist parti ve sendikaların kapatılması ve yöneticilerinin yasadışı örgüt kurma suçlaması ile tutuklanmaları; gidişi sorgulayan Hür, türevleri ile *Marko Paşa* ve *Zincirli Hürriyet*... gibi dergilerin yayın serüven-

lerinin korkulu bir düşe dönüştürülmesi... Çerçeveyi tümlemek için küçük bir ayrıntıya değinmek istiyorum. Varlık Yayınevi'nce okurları arasında düzenlenen ve birinciliği Orhan Kemal'in kazandığı öykü yarışmasında Fahri Erdinç'in **"İstiridye Kabuğu"** adlı öyküsü ile ikinciliği kazandığını belirtmiştim. Yarışma sonucunun açıklandığı sayıda şöyle bir haber yer alıyor:

> Bütün gazetelere haftalarca birinci sahifelik havadis mevzuu olan Sabahattin Ali'nin ölümü, aynı zamanda bir sanat hadisesi olduğu pek az kimsenin aklına geldi. Sabahattin Ali, şu veya bu siyasi görüşe saplanmış olabilir, bu görüş memleket için zararlı da olabilir, ama bu keyfiyet, edebiyat tarihlerinde bile yer almış birinci sınıf bir edebiyatçı olduğu hakikatini değiştiremez.
>
> Sabahattin Ali'nin hududu gizlice geçmek üzereyken öldürüldüğü haberi doğruysa yabancı bir memlekete, üstelik kızıl istibdadından münevverlerinin akın akın memleketimize sığındığı bir memlekete, hem de kötü maksatlarla geçmeye kalkışmakla hayatının en büyük günahını işlemiş ve bu günahı hayatıyla ödemiştir. Fani varlığının ortadan kalkmasile ona bağlı bütün günahlarının kefaretini vermiş oluyor. Eseri bu hüviyetinden ayrı olarak yaşamaya devam edecektir. Herhalde bir sanatkârın bu hazin âkıbeti karşısında üzülmemek elden gelmiyor.*

Görüldüğü gibi Fahri Erdinç'in "yazınsal başarı"sına ilişkin haber, beslendiği en önemli kaynağın kurutulduğuna ilişkin bir "haber-yazı" ile *Varlık*'ın aynı sayısında buluşuyor. Bunun dünyasındaki yansılarının nasıl olacağını kestirmek güç olmasa gerek. Böyle bir toplumsal ortamda öykü yazmaya çalışıyor işte Fahri Erdinç. Öykücülüğünün niteliğinin belirlenmesini sağlayacak olan da, öykülerinin konuları, ağırlık verdiği izlekler ve üzerinde durduğu sorunlarla bu toplumsal ortam arasındaki ilişkidir.

İÇERİK

Bir öykücü olarak konumunu belirleyebilmek için, öncelikle, Fahri Erdinç'in yazdıkları ile biçimlendiği ve soluduğu toplumsal

---

* "Bir Sanat Hadisesi", *Varlık*, Yıl:17, S: 343, (1 Şubat 1949), s.2.

ortam arasındaki ilişkiye (ya da ilişkisizliğe) bakmak gerekiyor. İlişkinin varlığı ya da yokluğu bir gösterge değeri taşıyor çünkü: Erdinç'in toplumsal ortama karşı duyarlı olup olmadığının göstergesi... Aynı zamanda özel olarak öyküye, genel olarak da edebiyata ne tür bir işlev yüklediğinin açığa çıkmasını sağlayacak bu. Ama yetinmemek, bir adım daha atmak gerekecek: İlişkinin niteliğini açığa çıkarmak!

"Okur"la "öykü" arasına girmemek için Fahri Erdinç'in ışıldağını tuttuğu alanlarla oralarda yazılmaya değer bulduklarını ana çizgileri ile sergilemekle yetineceğim burada.

* Öykülerinin bir bölümünde ışıldağını, Cumhuriyet'le birlikte girişilen ve gündelik yaşamı yeniden biçimlendirmeyi amaçlayan köktenci değişikliklerin insansal düzlemdeki yansıları üzerinde tutuyor Fahri Erdinç. Bunu yaparken "olgu"nun siyasal arka planı ile toplumsal düzlemdeki izdüşümlerini de aydınlatmaya çalışıyor. Değişime ayak uydurma-değişime ayak uyduramama bağlamında konuya yaklaştığı bu öykülerinde, odak, değişime ayak uyduramayanların içerisine düştükleri "dram"dır ("Fes", "Kırmızı Ampul").

* Öykülerinin bir bölümünde ışıldağını "mahpushane gerçeği" üzerinde tutuyor Fahri Erdinç. "Dağılın", "ağzını tıkayacağız" ("İstida"), "Bas ulen, (...) dürzü," "Çok eşkime alırım ayağımın altına şimdi, yürü!" ("Devrek No. 1")... gibi "ıstılahlar"la örülü bir dille konuşan başgardiyan ve gardiyanlar; "gülmeyi unutmuş yüz"lü, tutukluları "köpeğe bakar gibi süz"en, "avucunu surat(lar)ına bastırarak itiver"en ("Ayçiçeği"), yakınmaları "omuz silker"ek karşılayan ("İstida") müdürler; şikayetleri "cigara paketinin arkasına yaz"makla yetinen savcılar... Bin bir eziyetle alabildikleri yetersiz "günlük kömür istihkakları"nı "eski kovadan, yarım gaz tenekesinden yapılmış mangallar"da yakarak ısınmaya çalışan; "çıranın karaborsası(nın) bir kıymığı sekiz sigaraya kadar yükseldi"ği; "iki musluklu yıkanma yeri(nin), aynı zamanda, seksen sekiz adamın mutfağı ve banyosu" olduğu bir ortamda ayakta durmaya çalışan;

"gönül kandırmayan suların yazın kesilmesine, kışın donmasına alışmış", "topluluk içinden pirincin taşı niyetine miyop gözlerle ayıklanmış" insanlar ("Devrek No. 1") ve onların mahpushane algısı: "Çukura bat"ası "Firavun'un icadı yer" ("İstida"); "yıkıl"ası "cehennemin ahırı"... Acı olan dönüp dolaşıp yine oraya gelmek zorunda olmaları: "Bakarlar iş yok, ekmek yok, hiç olmazsa camiden pabuç çalarak gene dönerler içeri."

Bütün bunlara karşın tutukevinin bir köşeceğinde "özene bezene küçücük bir bahçe meydana getir"en; "birkaç duvar sarmaşığı ile bir kök ayçiçeği tuttur"mayı başaran ve onları "bahar" olarak algılayan ("Ayçiçeği"); "her aramadan güç hal ile kurtarabildiği nafile bir bıçakla" iğne ile kuyu kazar gibi oğlu için yaptığı kamyonu ağzından – burnundan kan gelen ince hastalıklı bir yazgıdaşının çay isteğini karşılamak amacıyla gözünü kırpmadan parçalayıp yakan ("Devrek No. 1"); "boncuktan çantalar, hanım terlikleri öre(n), Mekke'ye Medine'ye ve Kerbelâ vak'asına dair çiğ boyalı resimler yap(an), kendi icadı olan bir hamurla heykeltıraşlığa" sıvanan ("İstida")... tutuklular.

* Erdinç'in ışıldağını tuttuğu bir alan da emekli olmuş memurların sıkıntılı yaşamları ("Dikiş", "Resmigeçit") ile türlü nedenlerle emekli edilmiş memurların içerisine düştükleri boşluktur ("Telgırafçı", "İstiridye Kabuğu").

* Öykülerinin bir bölümünde, ışıldağını, okuduğu kitaplarda anlatılanların bile tasasına düşecek ölçüde ("Yalan") sorunlara duyarlı, ancak onların nasıl değiştirileceğine ilişkin herhangi bir görüşü olmayan ve çözümü düşlere sığınmakta bulan; bir sokak yosmasının ilgisine değişik anlamlar yükleyecek ölçüde yaşam acemisi ("On Kâğıt") "okur yazar"ların "kalabalık içindeki yalnızlığı"na ("Allah Yapısı") tutuyor Erdinç.

* Öykülerinin bir bölümünde dibe vurmuş; yaşamlarını bedenlerini satarak ("On Kâğıt"), mezar soyarak ("Allah Yapısı", dilenerek ("Rüşvet") kazanmaya çalışanları, kendilerine ve çevrelerine bakışlarını da atlamadan, konu edinip anlatıyor.

* Öykülerinin bir bölümünde yoksulluk nedeniyle koşup oynayacak çağdaki çocukların ansızın büyümek zorunda kalmalarını ("Hamurkâr Süleyman"); işe koşulmalarını ve çocuk emeği sömürüsünü konu ediniyor ("Yeşil Banknot", "İmar").

* Öykülerinin bir bölümünde yasaların soluğunu duyuramadığı kırsal kesimde ağa ("İğde Çiçekleri") ve "imam"ın ("İftira") toplumsal yaşamdaki belirleyici ağırlıklarını ele alıyor.

* Öykülerinin bir bölümünde ay sonunu getiremeyen, "medarı maişet motoru"nu yüzde elli faizle borç para alarak yürütmeye çalışan küçük memurların dünyalarından kesitler sunuyor ("Resmigeçit", "?", "On Kâğıt", "Yalan", "Destur ya Sefalet", "Felek Yar Olmadı").

* Öykülerinin bir bölümünde emekçilerin, yoksulların dünyalarından kesitler sunuyor ("Afili", "Resmigeçit", "?", "Rüşvet").

* Öykülerinin bir bölümünde sağlık sektöründeki ticarileşmenin sonuçlarını; "yatak sırasını beklerken öl"üp gitmeleri ("Allah Yapısı"), ilâç karaborsasını ("Uyku Hapı"), olanaksızlıklara sunulan sağlık hizmetlerinin yetersizliğini ("Dikiş") ele alıyor.

* Doğrudan öykü konusu yapılmamasına karşın geçerken değinilen ve çizilen resmi tamamlayan izlekler de yer alıyor öykülerinde Fahri Erdinç'in: "Besleme gerçeği" ("Dikiş"), "ıslatıp ıslatıp döverek öldür"ülenler ("Allah Yapısı"), "amele pazarları" ("Resmigeçit"), çocuğun cinsel sömürüsü ("?", "Resmigeçit")... gibi.

Görüldüğü gibi Fahri Erdinç'in biçimlendiği ve soluduğu toplumsal ortamla öykülerinin içeriği arasında uyum var. Üstyapısal değişimlerin insanî düzlemdeki yansılarına; yasaların henüz giremediği kırsal kesimdeki ağa-hoca bağlaşıklığı ve baskısına; II. Dünya Savaşı yılları boyunca uygulanan ekonomi politikanın iyice yoksullaştırdığı geniş kesimlerin sıkıntılarına; istifçilik ve vurgunculuğun halk katmanlarının yaşamında yol açtığı yıkımlara; suçlu üreten toprakla cezalandırma yöntemleri arasındaki ters orantılı ilişkiye... dikkat çekiyor. Bu açıdan bakıldığında Fahri Erdinç'in, gerçekçilik kaygısı güden, gerçekçi bir öykücü olduğu görülüyor.

GERÇEKÇİLİĞİ

Biçimlendiği ve soluduğu ortamla ele aldığı konular, işlediği izlekler, kullandığı örgeler arasındaki uyumun dışında, Erdinç'in öykülerini gerçeklikten yola çıkarak oluşturduğunun bir de dolaysız göstergesi var: Öykülerinde anlattıklarının azımsanmayacak bir bölümüne özyaşamöyküsel romanı *Acı Lokma*'da da yer vermesi.

"Fes"teki "ana izlek"le öykünün kahramanı Saatçi Ali *Acı Lokma*'nın değişik yerlerinde karşımıza çıkar (s. 98, 115–116, 119–121, 130, 134, 167, 222). "İftira", Afyon'daki öğretmenlik serüveninin ironik bir anlatımıdır (s. 204–212). "Komiser yutturacak sana. Öksüre öksüre fıtık dikişini koparttığını yazmışsın adamcağızın gazeteye. Utanmıyor musun sen?" sözleriyle kendisine yüklenen karısına karşı "Dikiş" öyküsünü şu sözlerle savunur: "Ben 'Dikiş' hikâyesinde Komiserin öksürmesini değil, onun fıtığını çürük iplikle dikenleri yerdim." (s. 231). "1941'de Trakya'da yedek subaylık çilemi dolduruyordum." (s. 225) sözleriyle anlattığı günlerden bir kesit, "Evliya Çelebi İle Hasbıhal"de sergilenir. "Yeşil Banknot"ta anlattığı tenekeci çıraklığı günleri *Acı Lokma*'da ayrıntılı olarak anlatılır (s. 124–125, 152–153). "İmar" öyküsünde değinilip geçilen istimlâk olayı *Acı Lokma*'da ayrıntılı olarak verilir (s. 97–100). Aynı öyküde ağırlıklı bir yer tutan tütün işçiliği ise, *Acı Lokma*'nın da ağırlıklı bölümleri arasında yer alır. "Hamurkâr Süleyman", tıpkı "İftira" gibi, başlı başına bir bölümdür *Acı Lokma*'da (s. 189–197). Son görüşmelerinde babasının söyledikleri de bu ilişkiyi ortaya koyuyor: "Kulaksız Mustafa'yı radyoda piyes yazan sen... Obalıyı kitaba yazan sen... Saatçinin fesini, Süleymanın hamur teknesini, Tellâl İsmail'in göbeğini, Belediye Reisinin ettiklerini gazeteye yazan sen..." (s. 252).

Öte yandan Mehmed Kemal, *Acılı Kuşak*'ın Fahri Erdinç'e ilişkin bölümünde bir olaydan söz ediyor.* Bu olay, az bir değişiklikle, "Destur Ya Sefalet" adlı öyküde işleniyor. Benzer durum,

* Mehmed Kemal, "Keçiören'de Bir Puvantör", *Acılı Kuşak*, Ankara Aralık 1967, Toplum Yayınevi, s. 43.

kısa süreli tutukevi deneyiminin ürünlerinden biri olan "Devrek No. 1" için de geçerli. Öykünün ana kişisi Zihni, orada karşılaştığı Zihni Anadol'dan esintiler taşır. Fahri Erdinç, *Kalkın Nâzım'a Gidelim*'de, şöyle yazıyor:

> 1947 Haziranında hapis yattım Ankara'da, Cebeci'de. Kule altına komünistleri koymuşlardı. Biri Zihni Anadol, biri Nihat Balyoz. Üçüncüsü –adını söylemesek de olur artık–, sınıf değilse bile, çizgi değiştirmiş.*

Fahri Erdinç, otuzlu yıllarının eşiğindeyken kaleme aldığı ve öykünün sorunları üzerinde çokça kafa yormuş birinin ürünü olduğu açıkça görülen "Hikâyeciliğimiz" başlıklı yazısında şöyle diyor:

> ... kafa işçileri dediğimiz sanatkârlar, olayları aksettirmeğe, onları ömürlü bir hale getirmeğe çalışıyorlar. (...) bugünü bütün kıymet hükümleriyle yarına bildirmek, eli kalem tutanların ödevidir.

"Ölümsüz veya ömürlü sanat eserine" giden "en kestirme yol"un gerçekçilik olduğunu vurguluyor:

> Her yiğidin bir yoğurt yemesi, olacağı tabiidir. Fakat, eğer ağzımıza yüzümüze bulaştırmak istemiyorsak, yoğurdun mutlaka kaşıkla yenmesi lâzım geldiği de şüphesizdir. İşte bugünün sanatkâr çoğunluğu artık bu kaşıktan şaşmıyor, realist bir görüş ve metodla çalışıyor. Hele hikâyeci, yaratmak istediği şifayı, yahut da kısaca 'Kıssadan hisse'yi, bir eczacı hüneriyle komprime haline getirmek gayretinde... Eserini, reçetesiz bir müstahzar gibi, müşterek kaderimizle başı ağrıyana da ağrımayana da sunuyor.

Bu yazı, *Seçilmiş Hikâyeler Dergisi*'nce düzenlenen ve dokuz öyküsünü içeren "Fahri Erdinç Sayısı"nın bitiminde yer alıyor. Başka bir deyişle "yapılacak olan"a ilişkin değil söyledikleri, "yapılan"a ilişkin. Dolayısıyla da okur denetimine açık. "Söylenen"le "eylenen" ilişkisini tartma olanağına sahip çünkü okur. "Gerçekçi görüş ve yöntemle" çalıştığını düşünüyor yani Erdinç. Burada asıl

---

* Fahri Erdinç, *Kalkın Nâzım'a Gidelim*, İstanbul Eylül 2006, Yordam Kitap, s. 37.

üzerinde durulması gereken Erdinç'in gerçekçiliğinin niteliğidir. Konuya ilişkin görüşlerini şöyle dile getiriyor:

> Birbirini bütünleyen, tabiat ve insan varlığı, dolana dolana öyle bir örgü ve nesiç (doku, dokuma) meydana getirmiş ki, bu bereketli malzeme sanatkâr için 'İcat' dediğimiz külfeti de ortadan kaldırmış. İş, bu örgüden en güzel, en sağlam parçayı almaya veya bu parçaları birleştirerek eser diye ortaya koymaya kalıyor. Buradan da sanatkârın sunuşu ve şahsiyeti doğuyor.

Ekliyor ardından:

> .... hikâyenin de, hayalden çok gerçekten kuvvet alması gereken insancı bir sanat çeşidi olduğuna inanmışız. Eserlerimizde ekseriya karamsar görünen hava, realiteye sadakatimize ve samimiyetimize bağışlanmalıdır. (...) Bu günün sanatkârı 'Kızılcık şerbeti' yalanına inanmıyor ve harabeleri güllük gülistanlık gösterme gayretine de sanat demiyor.

Erdinç'in gerçekçilik anlayışını nitelendirmek için sunduğu şu iki ipucunu dikkate almak ve değerlendirmek gerekiyor: "*... bugünü bütün kıymet hükümleriyle yarına bildirmek, eli kalem tutanların ödevidir. O halde bu ihbarı veresiye bir mektupla baştan savmak değil, kıymetli ve taahhütlü olarak postalamak lâzım.*" ve "*Eserlerimizde ekseriya karamsar görünen hava, realiteye sadakatimize ve samimiyetimize bağışlanmalıdır.*"*

Fahri Erdinç, "sadakat"le, "olan"ın "olduğu gibi" ("*bugünü bütün kıymet hükümleriyle yarına bildirmek*") sunulmasını amaçlıyor. "Olan"ın güzelleştirilerek sunulmasına ("'Kızılcık şerbeti' yalanı") da; "olması gereken" açısından zorlanarak ("ülküselleştirme") sunulmasına da karşı çıkıyor. Ama "olan"ı "olması gereken"e eriştirecek yollar üzerinde de durmuyor. Bu da, öykücülüğünün "Türkiye dönemi"nde eleştirel gerçekçiliğin sınır boylarında konaklamasına yol açıyor. Altını çizdiği ve doğal karşılanması gerektiğini vurguladığı "karamsarlık" da, "realiteye sadakat" ve "samimiyet"ten çok, buradan kaynaklanıyor.

---

* Fahri Erdinç, "Hikâyeciliğimiz", *Seçilmiş Hikâyeler Dergisi*, C: II, S: 8, (Mart 1948), s. 75–78.

Bununla birlikte Erdinç'in öykülerinin, bağışlanmayı dileyecek ölçüde "karamsar" ve dolayısıyla da "ışıktan yoksun" olmadıklarını belirtmek gerekiyor. Ayrımında olsun olmasın, öykülerinde, "insanî değerler" ekseninde geliştirilmeye çalışılan bir seçenek var. "Devrek No. 1"de, sıcak bir çay isteyen "ince hastalıklı" yazgıdaşın isteğini karşılamak için özveride bulunan, mahpusların dili ile söyleyelim, bir "bolçevik"tir. "Ayçiçeği"nde "zerdali çekirdeği" yutarak "çakır keyif olan" Bekir, tutukevinin olanaksızlıklarla örülü, insanlık dışı yaşam koşullarında, "birkaç duvar sarmaşığı ile bir kök ayçiçeği" yetiştirecek ve onları "cehennemde (...) iki kök bahar" olarak niteleyecektir. "İstida"da "otuz yıllık mahkûm" Gâvur Osman, "Boncuktan çantalar, hanım terlikleri örer, Mekke'ye Medine'ye ve Kerbelâ Vak'asına dair çiğ boyalı resimler yapar, nihayet kendi (...) icadı bir hamurla heykeltıraşlığa" bile sıvanır.

"Destur Ya Sefalet"te, bir liraları olan "anlatıcı" ile arkadaşını "elli kuruş borç yerine nüfus kâğıt(ların)ı" alarak götürmeyi kabul eden taksi şoförü, tanık olduğu dram karşısında, "lira ile nüfus kâğıdı"nı geri verecektir.

En önemli gösterge ise, onca iç karartıcı olaya zaman zaman tanık, çokluk da yan olan "anlatıcı"nın anlattıkları altında ezilmemesidir. Gerçekten de Fahri Erdinç'in "fukara çocuğu", "yumruk yemekten, yumruk atmaya fırsat bulama"dan büyüyen ("Yalan"), "parasız mektebin imtihanını kazanamadığı için tenekeci çıraklığına ver"ilen ("Yeşil Bankont"), "göçebe ömür"lü, "epeyce yıpryan yen"li ("Felek Yar Olmadı"), zaman zaman işsiz ("On Kâğıt", "Resmigeçit"), aylığını zamanında alamayan ve çok gerekli olduğu durumlarda bir lira borç verecek konumdaşı bulunmayan ("Destur Ya Sefalet") bir memur, zaman zaman "mefkûreci ve hayalperest tarafı ile gerçekler arasında şaşkın" öğretmen ("İftira"), "ihtiyat zabiti" (Evliya Çelebi İle Hasbıhal"), "arzuhalci" ("Telgırafçı", "Yazalım"), "gurbette" ve çocuğundan uzak ("Yeşil Banknot", "Resmigeçit"), "ağız tadıyla yaşıyama"yan ("Yalan"), "âletin, makinenin tembelleştiremediği dupduru insan gücüne (...) hayran" ("Rejim"), ancak "şehrin öyle selâmet üzere kenar semtlerinde" oturabilen ("Uyku

Hapı") "anlatıcı"sı, anlattıklarının altında ezilmez; iyimserliğini korur: "Aklıma insan ateşi, insan ruhu yüklü cemreler düştü bugün, şakaklarım zonkluyor. Tanrım şükürler olsun ki, kulağımla kendi göğsümü dinleyerek yaşıyorum. Ve henüz anlayamadığım, çok taraflı cânım insanlar, ilk kadehi şerefinize içiyorum." ("Resmigeçit").

ÖYKÜCÜLÜĞÜ

Erdinç'in öykülerinin ortak bir özelliği var: Çok azı dışında, öykülenenler, bir "anlatıcı" aracılığı ile dile getiriliyor. Ama bu "anlatıcı", yazarın anlatmak istediklerini seçip aktaran, "kamera" gibi çalışan, varlık nedeni anlatıyı düzenlemek olan bir kişi değildir. Başka bir deyişle Erdinç'in "anlatıcı"sı gözlediklerini / tanık olduklarını aktarmakla yetinen; onların dışında, onlardan etkilenmeyen ya da etkileniyorsa bile nasıl etkilendiği gösterilmeyen bir kişi değildir. Tam karşıtı, olup bitenlerden etkilenen, etkilendiği kadar onları etkileyendir de. Dolayısıyla da Erdinç'in "anlatıcı"sı yalnızca anlatan değil, aynı zamanda "öykü kişileri"nden biridir de. Ancak bu "anlatıcı" başkalarının yazgılarını kendi yazgısını aktarmakta araç olarak kullanan değil, yazgısını onlarınkinin içinde eritendir de. Erdinç'in öykücülüğünün "Türkiye dönemi"nin karakteristiği budur. *"Henüz ilk eserini bile verm"*emiş olmasına karşın, *"hikâyeciliğimizde bir merhale olmaya namzet"* olarak karşılanmasının gerisinde yatan en önemli neden de budur.

Erdinç'in anlatım tekniği konusunda kafa yorduğu; uygulanagelen tekniklerle ödeştiği anlaşılıyor. Sözünü ettiğim "Hikâyeciliğimiz" başlıklı yazısında şunları söylüyor:

> ... hikâyecinin, mümkün mertebe hikâyesine gölge etmeden çalışması taraftarıyım. Hikâyelerinde kendisini aradan çekemeyen, hele her çizdiği karakterin içine saklanarak onların dilinden hep kendisi konuşan hikâyeci, sadece kendisi ile ilgili olanlara hitabedebilir. Bir de hikâyesinin akışını ansızın durdurarak araya girenler, (...) spikerlik edenler var ki, onlar âdeta pişmiş aşa soğuk su katıyorlar. Bu sunuş hataları, her şeyden evvel işi tabiilikten uzak-

laştırıyor. Dahası var; bazıları da hikâyede fırsat düştükçe (...) bir şeyler öğretmek sevdasına düşüyorlar. Bence, bu iki barut sahipleri, eğer ortak meselelere giremiyorlarsa, kısaca hâtıratlarını yazıp aradan çekilseler, çok daha iyi olur.*

Fahri Erdinç, "anlatıcı"sını konumu ile uyumlu, kitabîlikten uzak bir dille konuşturuyor. Gündelik dilin "kalıp sözleri"nden geniş ölçüde yararlanılarak kurulan bu dil, öykülerine duyumsanabilir bir içtenlik ve sıcaklık katıyor. Bu "dil"de "adı batsın", "ahım şahım", "ayıp değil ya", "Allah'ın bildiğini kuldan saklayacak değiliz a?", "lâf anlıyan beri gelsin", "kulak asma", "belâ geliyorum der mi"... gibi "kalıp sözler" cirit atıyor. Öte yandan Fahri Erdinç, onlardan, kişilerini çizmekte bir olanak olarak da yararlanıyor. "Muttalip"in kimsesizliği: "kendi ipi kendi üstünde olarak yaşıyor." ("İğde Çiçekleri"); Bekir'in yoksulluğu: "Dünya yansa bir karış hasırı yoktu." (Ayçiçeği"); Saatçi Ali Efendi amcanın inatçılığı: "Nuh deyip de Peygamber demeyen soyundan, tükürdüğüne bir daha dil uzatmamış, dediği dedik bir adamdı." ("Fes").

Eklemek gerekiyor: Fahri Erdinç'in kurduğu dil, yer yer, son derece özgün buluşlara yaslanıyor: "Yeşil bir erik çiğniyormuşçasına buruşarak gülüyordu." ("Fes"); "bir alfabe çocuğunun elinden çıkmış istifham (soru) işareti gibi eğri büğrü" ("Dikiş"); "kuş kafası serpileyen kar" ("Allah Yapısı"); "göz yuman közler" ("Devrek No. 1"); "zihinlere yokuş gelecek uzun düşünceler" ("Allah Yapısı"); "yumurtlayan tavuklara ibret bir sükût" ("İstida")... "İlk Aşk": "Burkuldum. Sanki ben çimendim de kırağı yağdı... Sanki ben ağaçtım, meyvelerimi dolu vurdu.. Ne olduysa oldu işte. Bu acının üzeri kolay kolay kül bağlamadı tabii; soğudukça kanadı, zaman geçtikçe koyulaştı." ("Felek Yar Olmadı"). "Çocukluk": "göğe merdivensiz tırmandığım zaman" ("Hamurkâr Süleyman").

Öte yandan Fahri Erdinç'in biçem denemelerine giriştiğine de tanık oluyoruz. Bu kümeye giren öykülerinde, Osmanlı nesrinden

* Agy, s. 76-77.

ve söylence / masal dilinden yararlanmayı deniyor ("Evliya Çelebi İle Hasbıhal", "İğde Çiçekleri").

Bütün bunlara bakıp da Fahri Erdinç'in yurdundan kaçmak zorunda kalmasına / bırakılmasına öykücülüğümüz açısından yazıklanmamak elde değil! Ama asıl yazıklanılması gereken, 60 yıl önce yazılmış olmalarına karşın tazeliklerini/diriliklerini hâlâ koruyan ve "gündeş okuma sınavı"ndan yüz akıyla çıkacak nitelikteki bu öyküleri, salt "okur"un değil, "öyküye gönül verenler"in de beslenebilecekleri kaynaklar arasında yer almamasıdır. *Destur Ya Sefalet*'in bu boşluğu dolduracağına inanıyorum.

Aradan çekilmenin zamanıdır!

Resmigeçit

Kahvelerin havasını, oralarda iskemle üstünde akşamlıyanlar bilir. Her zaman demli bir çay, taze bir kahve kokusu değildir o... Tütünle zifir ve tömbeki ile karışık, daha çok toprağa yakın küflü bir koku; hem de yüzde doksan dokuz sigara dumanı.

Aylar var ki, böyle bir kahvenin her sabah ilk müşterisiyim. Elbette otelden ilk çıkan da ben... Eğer otelciler, herkesten uyuduklarına göre kira alsalardı, benim her gece bir buçuk liranın çeyreği hesabıyle otuz yedi buçuk kuruş ödemem lâzımdı.

Bir büyük şehirdedir bu bahsettiğim kahve. Camları ana meydana bakar, caddeleri görür.. Burası efendiden adamların uğrağıdır, geniştir, cana yakın yerdir.

— Nar mısın gözünü sevdiğim, nar!

Baş garson Ali'dir bu söylenen; bugün sabah nöbeti onundu. Geceden istiflediği ocağı methediyor. Zaten kahveci kısmı sabah ateşiyle öğünse yeridir. Gerçekten demliğin altı, baktıkça sıcak bir keyif veriyor. Artık neredeyse semaver göğüs geçirecek, çaydanlıkta kapağını fiskeliyen fıkırtılar başlıyacak.. Henüz kimsecikler yok; camlar sabahın buğusu ile yol yol, ter ter olmuş.

İçerde ilk göze çarpan, masaların üzerine ters kapatılmış sandalyelerin bacakları. Emektar boy aynasına vuran duvar saatini birden okuyabilmek için, yazıları aksi taraftan sökmeğe alışmış mürettip gözü lâzım. Tavandaki yaz pervanesi, aylarca süren bir baş dönmesinin aptallığı içinde... Hele şu sandalyelere acımak geliyor içimden; onların akşama kadar dört ayak üzeri adam ta-

şıdıktan sonra, böyle tepetaklak dinleneceklerine inanmıyorum. Bu nasipsiz şeyleri, geceden devirip de bırakmak daha münasip olur diye düşünürken, Ali bir bağbozumu acelesiyle girişiyor, beş dakikanın içinde, sandalyeler gene dört ayak üzeri. Artık her şey tıkırında.

Kahvelerimizi içerken merhabalaştığımız Ali:

— Yok ağabey, diyor. Bugün havanın tadı yok.

Evet hava fırtınalı. Bir müezzinin herhâlde kaidesince okuduğu ezanı, rüzgâr bölük pörçük getiriyor kulaklarımıza. Dışarıya bakmak için camın buğusunu silmeğe uzanınca, aklıma evvelâ imzamı atmak geliyor. Halbuki çocukluğumda olsaydı bir kedi çizerdim; sevdalı çağımda kalp yapardım. Hayır, attığım imzayı beğenmedim. Bu ikincisi de yakışmadı. İmrenirim bazılarına, turaya benzer imzaları vardır. Ben böylece imzama özenirken cam pırıl pırıl oldu ve heykel, meydan saati, ilk sefere hazırlanan otobüsler göründü öteden. Durakta ameleler birikiyor.. Sıkıca dürülmüş yorganları omuzlarında asılı; ellerini kuşaklarına gömmüşler, besbelli hava soğuk.

İşte kahvenin sabah yoklamasına dahil biri daha: Hacı baba. Köşeden simit alıyor. Hep böyledir o; dişine göre arar ve çeyreği vermeden birkaç defa gözlerine yaklaştırır bakar. Geçenlerde, on kuruş yerine lirayı suladığından beri bu ufaklık paralara ifrit oluyor.

Saat beş buçuğu vurunca o da girdi kahveden içeri. Ali, çayını uzatırken gebe bir lâf etti:

— İç de yüzünde güller açsın.. Neye somurtuyorsun gece benimle yatmış gibi?..

— Ulan zındık.. diye başladı Hacı. İllâ kaşınır da küfür istersin sabah sabah değil mi?

Öfkesi hep burnundadır Hacı'nın.. Hele bir sinek üç defa konsun burnuna, deli olur. Ali böylece kundağı soktuktan sonra aşağıdan aldı:

— Ne o, dikine bir lâf mı ettik yoksa?

— A itoğlu it! Sorsana bir kere, bu gece bir yudum uyudun mu diye?..

Bunlara alışkınız biz; biz değil bütün Hacı'yı tanıyanlar.. Sanki onun küfürlerine karşı, cümlemize muafiyet aşısı yapılmıştır. Kendisine sorarsan, o Hacca gittikten sonra küfürbaz olmuş. Zaten ekseriya gittiğine pişman olduğundan bahseder: "Medine! Kerpiçten dört duvar.." diye başlar. ".. Kâbe burası sözüm yabana. Kervanlar sökün edince, orası olur mu sana bir çingene mahşeri? Su yok, efendime söyleyeyim, hacetlik yer yok. Başını açsan tepen kaynar, otururşan dibin yanar..."

Bunları dinliyenler tövbeye başlayınca, Hacı artık coşar: "Ne tövbesi be? Herkes duvarların üç adım ötesinde abdest bozarken ne tövbesiymiş o?.. Daha vardığım gün benim tepem attı da, önüme gelene bastım kalayı. Allah sizi inandırsın, aynı gece efendimiz rüyama girdi de, yüzümden öpü öpüverdi. Ben de tamam dedim, ertesi sabah allahaısmarladık..."

Hacı'nın yirmi yaşından bu yana, anlata anlata bitiremediği macerası bu. Bırak onun macerasını bir yana; Ali'ye pek öfkelendi bu sabah:

— O Kör yok mu, diyor. Ah o anacığının...

Bu "anacığının" ötesine benim kalemim yürümez; zira bunu açıklamak için buraya en aşağı sekiz satır nokta nokta döşemek lâzım. Kör Ahmet dediği de bu kahvenin garsonudur ve Hacı ile komşu otururlar. Hacı simidinin ilk lokmasını, dudakları burnuna değerek yuttuktan sonra:

— İşte o, dedi. Eşek hamurundan insan edilen sıpa, gene döğdü bu gece karısını. Ulan bu mübarek, zaptiye nazırının belinden indi desem, değil.. E öyleyken neden eli sopalı oldu çıktı aklım ermiyor.

Hemen hemen Ali ile beraber konuştuk:

— Öyleyse karısının bir suçu var.

— Lâfa bak, dedi Hacı. Suçu varsa boşasın. Vur abalıya mı? Karı da Allahın kulu.

— Kızma Hacı, dedik. Peki, sen haklısın.

Hacı epeyce burnundan soludu. Sigarasını yakacaktı, vazgeçti; düşüne düşüne konuşuyordu:

— Ayıptır sayıptır diye araya girsem, biliyorum, sivri bir lâf edecek, gece yarısı günaha gireceğiz. Ama ne olursa olsun karıyı çağırdım buraya..

— Nereye?.

— Kahveye.. Şimdi gelecek.

— Aman Hacı, olacak iş mi bu?

Olacak değil de olmuş bile. Efendim, sabaha karşı Kör Ahmet sızınca, kadın Hacı'ya başvurmuş. O da bana güvenerek "Kahveye gel.." demiş, ".. Bizim arkadaşa bir arzuhal yazdıralım, dayanalım mahkemeye.."

Kadının hâli Hacı'ya o kadar dokunmuş ki nerdeyse ağlıyacak:

— Bir görseniz, diyor. Hani bir alay tosunun sıradan aştığı düvelerden daha perişan olmuş zavallı.

Ve yumruğundan yalnız başparmağını ayakta tutarak işaret ediyor:

— Nah, kadının her bir döktüğü yaşlar böyle böyle.

Sonra "Hadi bakalım.." diyor bana. "Göster dirayetini.."

Artık bundan kaçınmaya imkân yoktu; çünkü kadın göründü karşıdan. Korkak bir hâli var. Dikkat ettim, o yorganları omuzlarında asılı ameleler, kadının peşinden bakakaldılar, pazarlığı unutuverdiler. Biri elinin tersiyle ağzını sildi. Biri, zaten gömleğinin arasından bakıp duran karnını kaşıyor. Asfaltı geçerek yaklaştıkça, ben de alacaklı gözüyle baktım. Hâlince giyinişi içinde öyle bir vücudu var ki kadının, deme gitsin.

İlk otobüsler yürüdü; tek tük gelip geçenler var. Bunlar herhâlde odacılar, hizmetçiler, yani dümen neferleri. Yükseklere güneş doğmuş.. Karşıki çatıların üstünden minarenin alemi ışıldıyor.

Kadın masamızda. Hacı günah çıkartacak bir papaz kadar dikkatli; ellerini bastonunun tutamağında kavuşturmuş, gür kaşlarının altından, bir ona bakıyor, bir de bana. Kadının sadece gözle-

riyle genç kalmış yüzünde, erken çizgiler fark ediliyor. O da her kadın gibi konuşuyor: "..Yetmiş okkalık aileydim ben buna vardığım zaman. Bir de şu hâlime bakın şimdi. Üstte yok, başta yok, dişimi sıkıp ekini belli etmiyorum. Haylazın biri bu. Çekti bıçağı, küpelerimi sattı. İki bileziğim vardı, affedersiniz elin şeylerine yedirdi, katlandım. Döğmesin de boşasın razıyım.. Bari dulluk ziynetim olsun.."

— Peki hanım, neden döğer seni bu adam?

Zaten bunu sormakla başladık söze amma, kadın nedense oralı olmuyor. Düşünüyoruz, az çok tanıdığımız Kör Ahmet deli değil. Biz onu vaktiyle taş ocaklarında çalışmış usta bir lâğımcı biliyoruz. İyi varyoz sallarmış, düzayak olursa bir çırpıda elli lâğım ateşliyebilirmiş. Ama dinamitle oynamak kolay değil. Bir akşam ateşlemesinde, kaya parçası, "Ahmed'in gözü budur" demiş, dağıtıvermiş. O da artık, tek gözle kuyumculuk edecek değil a, gelmiş garson olmuş. Gel gör ki, bu kadar zalimliği nesine yakıştırırsın Ahmet'in? "Sebep?" diyoruz, kadın söylemiyor. "O ahlâksıza sorun.." deyip hıçkırıyor.

Baktık, mesele içinden çıkılacak gibi değil. "Hadi sen git de biz bugün bir de kendisiyle görüşelim.." dedik, onu yolladık. Bu defa asfaltı öteye doğru geçerken, peşinden bir daha bakacak oldum.. Evet, kadının vücudu...

— Önüne bak! diye dürttü Hacı.

Nargilesini istedi. Ocak başındaki Ali:

— Git be, diyordu. Acıdım vallahi. Hani, neren acıdı anam, diye sorasım geldi kadıncağıza.

Ali'nin bu hayıflanması üzerine, Hacı mânidar bir "Öhö!.." çekmek istedi ama, arkasından gıcık tuttu, öksürdü durdu. Sonra epeyce konuşmadık.

Camlardan dışarıyı seyrederken sık sık göğüs geçiriyorum. Tedailer* beni bu kadından başka kadınlara, insanlara ve hayata götürüyor. Değirmen taşından sofra başına kadar, bir ekmek kavga-

* Çağrışımlar

sının gürültüsüne kapılmışız. Uzaktakiler, memleketim, hemşehrilerim geliyor aklımın ucuna. "Evet.." diyorum içimden. "Balıkçılar poyraza karşı kürek çekiyor şimdi. Bütün gece oltalarına ne takıldıyse şükürler olsun. Hemşehrilerimin gözleri hep uykuludur, ağızları zifir kokar... Şimdi gün doğmadan kalkanların avuçları, günlük nasipleriyle doludur. Gurbetteyim ama, varsın olsun.. Gene sabah oluyor. Derin uykuları, horozlar, çalar saatler, kalk boruları bölüyor. Birbirini dudağı ile uyandıranlar olur şimdi, dirsekle uyandıranlar da vardır. Artık, günün ilk ateşi yakılacak.. Kundakları çözülen bebeler emzirilecek. Deniz üstünde sarabranda* saati bu. Kışlada çanta dürülecek, hapishanede bit yoklamasına durulacak, yatılı okulda nöbetçi hoca bağıracak yatakhane kapısında... Ve insanoğlu, her yerde yeniden dirseğine, dizine, ayağına doğrulacak. Yolda, handa, hastanede, belki bir daha hiç uyanmıyacaklar olur bu sabah.. Pabuçlar giyilmedik kalır, bağcıklar bağlanmadık, düğmeler öylesine... Ama ne olursa olsun yürüyor hayat. Dün, artık bir müsvette; ancak aklımızda acı tatlı bir hülasası** var. Hele yarın? Yarına kulak asma. Zaten uydurma bir tefrikaya benziyor hayat.. Dün unutuluyor, bugün okunuyor, devamı da yarın..."

Birden gazeteci çocukların bağırtısıyle kendime geliyorum. Çok geçmeden, ben başlıkları okuyorum, Hacı dinliyor:

— Hararetli bir oturum.

Hacı nargilesini tokurdatıyor.

— Sulh konferansında...

Gene pörsümüş dudaklarını marpuçtan ayırmadan konuşuyor:

— Kim kime ziyafet vermiş?

Onu da bırakıyoruz. Bir kalp krizi kurbanı da ilgilendirmiyor Hacı'yı.. "Onu da geç.." diyor. " Allah rahmet eylesin ama, sıtmadan ölenini görmedim."

---

* uyanma ve hamakları toplama

** özeti

Devam ediyoruz:

— Hayat ucuzlıyacak.

Hacı'nın canı sıkılıyor. Gözlüğüne davranarak, "Ver bari bilmecesini çözeyim.." deyip gazeteyi elimden alıyor. Bilmece çözmek, onun için beş dakikalık iş. Sonra kimbilir gene hangi düşüncelere dalıyoruz.

Hacı'nın düşüncesini kafasına elimle koymuş gibi biliyorum. Bu reji kolculuğundan emekli kafadar, eğer ömrü vefa ederse, bütün diyarı islâmı gezerek ümmet-i Muhammed'i Kâbe'nin imarına teşvik edecek. Akşama kadar tömbeki münakaşası yaptıkları patron ve arkadaşları, bu mevzuyu her fırsatta kurcalıyarak Hacı'yı coştururlar.. Dinlerler dinlerler, nihayet birisi Hacı'nın bamteline basar: "Hacı Baba.." der. "Bir şey soracağım ama, birden parlamıyacaksın.." Bu lâfın öncesini anlıyan Hacı, derhal öfkelenir: "Hergeleliğin lüzumu yok!.."

Söze başlıyan, bu ihtarı ister istemez sîneye çeker; çünkü ne olursa olsun sualini tamamlıyacaktır: "Sen Kâbe'ye gitmişsin de, namaza durmak için kıbleyi sormuşsun; seni de oradan kovalamışlar.. Doğru mu?"

Bunun üzerine herkes kahkahayı basarken, Hacı'nın benzi ağarır, püskürme çilleri inadına kızarır ve ana avrat gırla gider. O artık fitili almıştır. Nihayet "Karanfilin sıkıyorsa bekle!" diye patlar, kapıya koşar. Şikayete filân değil, taş aramaya gider Hacı, asfaltın bittiği sokaklara kadar gider ve kimbilir ceplerini taşla doldurarak, kahveye ne zaman döner?

Huyunu bildikleri için, Hacı'nın dönüşünde, kıbleden bahseden mutlaka sıvışmış bulunur. Çünkü, bir gün salıiden taşı savurmuş, ama onun kız çalımı ile attığı taş, adamın kafasına değil de, yüz liralık kristal cama rastlamış. O zaman, ne oldum delisinin biriymiş patron.. İleri geri lâf etmişler, öderdin ödemezdin, nihayet haydi bir zarar ziyan dâvası. Bu mahkeme meşhurdur. İddia makamında bir bayan savcı oturuyormuş. Zabıtlar Hacı'nın aleyhine imiş; küfürlerini de "..... sinkaf ederim demiştir." şeklinde hep adlı adı-

na kaydetmişler. Nihayet bayan savcı, Hacı'nın cezalandırılmasını isteyince, Hacı destur deyip davranmış: "Bu eksik eteğin sözüne bakıp da kıymayın, demiş yargıca. Asıl kabahat, benim bamtelime basanlarda.."

İlâhi Hacı, sen çok yaşa e mi...

* * *

Belki nargilesinin ateşi ile uğraştığı şu anda bile, Hacı gene "Kâbe'nin imarı" hayalindedir. İçinin kırmızısı görünecek kadar, alt kapakları sarkmış gözleriyle, görmeden baktığının farkındayım. Ben de öyle buğulandıkça tekrar sildiğim camdan, hâlâ sokağı seyrediyorum. Gözlerim, heykelin üst köşesinde, mermi taşıyan bacıya ilişiyor. Onu ilk defa resimlerde görmüştüm. Sonra bir tarihte, izci kılığımla resim çektirirken gölgesine sığınmıştım. Bakıyorum da hâlâ yükü omuzunda fukaranın... Yıllardır "Ver azıcık da ben götüreyim.." diyen olmadı. Bu obüs mermisi bildim bileli onun omuzlarındadır. İşte bir de kuş kondu merminin üstüne. "Konma kuşum.." dedim içimden. "O zaten yüklü, sen de bir lokmacıksın ama, konma.. Yorgun adama gölgesi bile yük olur." Sanki ben değilim bunları söyliyen; bir kuş daha kondu omuzuna, iki oldular. Tevekkeli* "Kuş beyinli" lâfını icat edenler iftira etmemişler. Onların haklı olduğu, devlet kuşu dediğimiz şaşkının, bazan saman dolu başlara da konmasından belli. Kızasım geliyor kuşlara.. Hele bir karganın, bostan tarlasındaki korkuluğun başını resmen didiklediğini gördükten sonra artık muharebe meydanlarında şehitlerin gözünü de kuşların yediğine inanmak gerekiyor. Zaten şüphem kalmadı benim; Yaradan, basbayağı bir kavga meraklısıymış. Kuşlara gaga vermiş, arıya iğne, gül fidanına diken, bizlere de dil.. Sonra da kapıp koyuvermiş hepimizi meydana: "Çıkarın birbirinizin gözünü!" demiş.

— Doğru mu Hacı?

Bu anî sualimle, Hacı bir silkindi; o ne düşündüğümü bilsin bilmesin, beni kırmazdı:

* Boş yere

— Doğru, dedi. Şimdi nerdeyse bizim kıble meselesi açılır; gevezeler gelmeden, gidip biraz taş toplıyayım bari...

Ve gitti. Saat altı. İşte Fatmacık çıktı kaldırımlara. Bir elinde faraş, ötekinde süpürge, habire süpürüyor. Geçenlerde hatırını sormuştum: "Şu çöpçü urbasını giydim ya" diyordu. "Sebep olandan Allah razı olsun; aşında parasında gözüm yok." Yani hayatından çok memnun Fatma. Kahvenin önüne geldiği zaman, camı vurarak bağırdım:

— Nasılsın?

Güldü, daha doğrusu buruştu. Sonra birden sokağın öbür başını işaret ederek haber verdi:

— Geliyor seninki.

Gelenin kim olduğunu anladım. Aylardır, bu her sabah böyle oluyor zaten. Gözlerim buğulanıverdi. Gene kulaklarımda ders zilinin uğultusu ile, yıllarca gerilere yuvarlandım. 1933.. İşte burası sınıfımız, işte kırk iki öğretmen adayı arkadaşım. Hemen bağırdım: "Ayağa kalkın efendiler, Gafur hoca geliyor.."

Ama nerde o zamanın, Türkçe hocası şair Gafur, nerde bu kahveden içeri giren adam? İnsan ancak kendi cenazesinin ardından bu kadar asil bir sükût* içinde yürüyebilir. Sakalı, ucu mendil cebine sokulabilecek kadar uzamış, saçları omuzlarında hocamın koltuğunda kitap yerine, yarım ekmek.. O gül yaprağı yüzü ile tertemiz Kafkaslı alnı, o kurum karası saçın sakalın arasında hâlâ pırıl pırıl.

Aldırma, gönüller şen olsun hocam, gel, ver öpeyim ellerini. Varsın haysiyetin bir otel çekmecesinde kilitli dursun; varsın kitaplarını, efendilik elbiselerini icrada kiraya saysınlar, varsın aklın Altındağ'dan Allaha emanet olsun.. Düşenin dostu olmaz diye beylik lâflarla konuşturma beni. Âlemin on parmağında on kara; eline yapıştık mı biz de düşeriz. Artık hasretine katlanmak mukadder talebelerine.. Hem cümlemiz himmete muhtacız. Neyse çek bir kalem bunlara..

* sessizlik

— Ne haber, yazıyor musun?

Hocam beş yaşında bir çocuk safiyetiyle gülerek cevap verdi:

— Artık çiziyorum.

Sonra mermerin üzerindeki ekmek kırıklarını toplarken, belli belirsiz sordu:

— Yanında mı?

"Yanımda" dedim ve gene uzattım. Bu onun on altı yıl evvelki resmi.. "Talebem Ömer Fahri efendiye.." diye imzalamış. Aldı, küçücük kalemini dilinde yaşladıktan sonra, resmin suratına çaprazlamasına iki çizgi daha attı. Sonra kimbilir kaçıncı defa eski Türkçe ile derkenar* etti: "İptal edilmiştir!"

Saat yediye geliyor. Takvimlerde 1948 yılının adı lâzım olmıyan bir günü. Henüz uyuyan sokaklara güzelim insanlar döküldü; her biri kendi hayatının bugünkü tefrikasını gelişigüzel yaşamaya hazırlanıyor. Şu anda kapıları çalan gezgin satıcılardır. Hizmetçiler çoktan eteğini beline sokmuştur. Kırk ateşli hastalar, numara almak üzere hastane yolundadır.

Şimdi hamamların göbek taşında, belki aldatıcı rüyalarını hayal edenler vardır. Atlar, yol hanlarında yem kestirmede; vapurlar, katarlar istim üzredir. Taptaze bir af ümidi, her sabah, hapishane kapısının anahtar deliğinden bu saatlerde süzülür girer. Ve artık, nöbetçiler, bekçiler, hamurkârlar, millî sanayiin akşam vardiyacıları ve bütün Babıâli akrabası işçiler gündüz uykusuna dalmışlardır. Kışla tarafından grupça "Sağol!" sesleri gelir. Nadastaki çiftçi ilk evleği çoktan dönmüştür; sürüler yaylım yolundadır. Hele ilkokul avlularında, kızlar, kurdelâları ile çiçek açmıştır, tosun oğlanların öpülesi başları sıcaktır. Nihayet 7.30'da radyolar açılır ve herkesten önce konuşur Mehmet Akif: "Korkma!" der milletime.

Gün taze, ümitler yeni, gözler yıkanmış.. Fakat Kör Ahmet hâlâ ayılmamış; tek gözü kan çanağı.. Biraz evvel kahveden içeri girdi. Biraz sonra da patron geldi. Onun arkasından "Yemlik" dediği tavlacılar, satranç meraklısı âvareler, yabancılar. Kahve yavaş

* *derkenar:* çıkma, sayfa kenarına kaydedilen yazı.

yavaş yükünü alıyor. Hacı, ceplerini çakıltaşı ile şişirerek döndü.. Hocam sessizce çekilip gitti. Ben de kahve iskemlesine çakılmadım ya; öğleye doğru yemeğe çıktım.

Otel kâtibine mektup sormaya gittiğim zaman, o her nasılsa mühür değmemiş bir pulu zarfından kurtarmaya çalışıyordu.

— Ne haber, dedim. Var mı bir şey?

Dili dudaklarının arasında olduğu için "Yok" diyemedi ama, yem torbasını çalkalıyan bir beygir gibi, başını şöyle bir geriye attı, o kadar.

* * *

Akşam üzeri gene köşemizde Hacı ile domino oynuyoruz. Gözlüğünü takmış, taşlara üç defa bakmadan koymuyor. Fakat bugün şans benim. Bir aralık bana düşeşi uzatmış, "Bu şeşbeş mi?" diye sâfiyetle soruyor. Artık şeş kapılarını açık bırakır mıyım? Dominoda acemi çaylâk! Düşeş ekşidi mi elinde? Biz bu kadar biliriz bu oyunu ihtiyar kahve ağacı.. hakkında kitap yazdık kitap!..

Hacı'nın hiç sesi çıkmıyor, çünkü ben bütün bu lâfları ondan öğrendim. Ne olursa olsun, sabahki mesele hâlâ aklımızın çengelinde. Kör Ahmet'i kıstırmak için fırsat kolluyoruz. Nihayet kesmelerle ısmarladığımız kahveleri getirdiği zaman:

— Otur bakalım, dedik. Seninle konuşacaklarımız var.

Hacı, gözlüğünü muhafazasına yerleştirirken sordu:

— Ne o Köroğlan, gene tavuk mu boğazlıyordun gece yarısı?

Ahmet susuyordu. Hacı biraz daha yüklendi:

— Sormak ayıp olmasın ama, sen ne istersin bu karıdan?

Bu sırada, öteden "Garson!" diye çağıranlar oldu; zaten onun da canına minnet, kalktı gitti. Hacı, arkasından baktı, baktı da:

—Bir bit yeniği var bu meselede ama, dilim varmıyor... diye mırıldandı.

Sonra gene camlardan akşam safasına daldık. Ne de olsa gelip geçenlere bakmak eğlendiriyor insanı. Şimdi, işportalı çocuklar, bir perde daha yüksekten bağırarak, yolcuların ayağına dolaşıyor-

lar. Bir yanıp bir sönen ışıklar, otomobiller, duraklarda kuyruğa dizilmiş insanlar, meydanın orta göbeğindeki işaret memuru, her şey, her şey hareket hâlinde... Şu sinema antresinde fıkır fıkır kıpırdıyan kızın, yaslanacak iskele arıyan Haliç vapuru gibi çarpık delikanlıların, şu afacan çocuğuna meram anlatmaya çalışan annenin, hepsinin, hepsinin hâli bir şeyler söylüyor bana. Şu rengârenk piyango gişesinde, biletlerin bağlandığı çember başımla beraber dönüyor.

Bu sırada, tam kahvenin önünde uzun bir fren cayırtısı koptu. Derhal bir kalabalık; bütün kahve halkı sokağa dökülüyoruz. Bir kaza var ama, kimin çiğnendiği, ne olduğu belli değil. Otomobilin ötesinde, beti benzi uçuk bir ihtiyar, şoför ve memurlar, kabahat kürkünü birisine giydirmek için tartışıyorlar. Otomobil kordon altında; artık bilirkişi beklenecek. Oracıkta ilk göze çarpan, asfaltın üstünde darmadağınık bir file, gözleri hâlâ açık bir çift kefal, öteye doğru birkaç limon, portakal yuvarlanıyor, peşinde işportalı çocuklardan birkaçı...

İşte kalabalığın, insancıl bir ilgi ile olup bitenlere baktığı bu sırada, on iki, on üç yaşlarında al yanaklı bir çocuk, insan kümesinin içinden yaka paça bir adam çıkarmaya çalışıyor; ağlamaklı bir sesle bağırıyor.. Nihayet çekip çıkardığı adam Kör Ahmet.

— Polis Efendi, diyor çocuk. Bu adam namussuzun biri!

Ve ne polisin, ne de Kör Ahmet'in gık demesine fırsat vermeden ilâve ediyor:

— .. Şey etti, sataştı.

* * *

— Ne dersin bu işlere Hacı?

Göz göze gelir gelmez böylece sordum ama, Hacı'nın öfkesinden dili tutulmuş, polisin önüne kattığı Ahmet'ten bir türlü gözlerini ayıramıyor. Bir aralık sırtını okşadım da:

— Haydi git, karısına haber ver bari, dedim. Dayaktan kurtulduğunu müjdele.

Hacı, düşünceli bir göğüs geçirdikten sonra:

— Peki, dedi. E, sen nereye şimdi?

Cevap bile vermeden yürüdüm. Ayaklarım nereye giderse oraya. Artık olsa olsa meyhaneler paklar beni. Kafamda, yüreğime demir atmış insanların velvelesiyle, onların arasından, onlarla omuz omuza, gözlerimi kırpmayı da unutarak yürüyorum. Zifiri dudaklarımı ısıran sigaramda, en sevdiğim nesnelerin lezzeti..

— Bir şarap, birkaç leblebi, bir de elma kes Nazif.

Bilirim, gurbet meyhanelerinde, elmalar çocuğum gibi kokar. Leblebinin kavruk tadı, şarabın damak tırmalıyan burukluğu, hepsi, hepsi güzel. Bu akşam, babamla da burun buruna gelsem "Kiminle tanışıyorum?" diye sormalıyım. Aklıma insan ateşi, insan ruhu yüklü cemreler düştü bugün; şakaklarım zonkluyor. Tanrım, şükürler olsun ki, kulağımla kendi göğsümü dinliyerek yaşıyorum... Ve henüz anlıyamadığım, çok taraflı cânım insanlar, ilk kadehi şerefinize içiyorum.

Haziran-Temmuz 1948
Seçilmiş Hikâyeler Dergisi, S. 11-12

Felek Yâr Olmadı

Bizi apar topar Anadolu'dan merkeze çağırdılar. Bu kurs, yaşlı başlı adamlar olduğumuz zamana rastladı ama, sonunda başarı gösterirsek, ol babdaki rütbemizin artacağını söylediler. Eh dedik, iyi olacak.. Hem hava değiştireceğiz, hem "Suyun başı" dedikleri memleketi göreceğiz, hem de yevmiyeden harcırahtan bir şeyler artırabilirsek, çoluk çocuğa hediyelerle döneceğiz...

Hemen pijamayı, havluyu, diş fırçasını ve bir kat çamaşırı, bu göçebe ömrümüzde kimbilir kaçıncı defa, emektar çantamıza yerleştirdik. Binekten arabaya, arabadan makineye (bizim oralarda otobüsün adı), makineden trene derken... Ver elini "Suyun başı"..

İşte günlerdir, tekrar hoca ve karatahta karşısında, rahlelere dirsek dayamış bulunuyoruz. Bakıyorum da, eski çamlar salıiden bardak olmuş; bizde ne dinlemeğe tahammül kalmış, ne de o yalabuk* zekâ.. Hele dikkat, hak getire... Hani bir kulağımızın arkasını kurtarıncaya kadar, çüş dedikleri yerde uyuklıyan sütçü beygirlerinden farkımız kalmamış.

Demek istediğim, dershanemiz bir âlem. Hoca bir yandan anlatırken, ötede elini kulağına atan bir arkadaşımız, resmen ve güpegündüz uyuyor. Arkada iki tane koca bebek birbirini gıdıklıyor. Kimi gazetenin bilmecesini çözüyor, kimi de sigaraya sabırsızlandığı için arkadaşına kaş göz işaretiyle saati soruyor.

Misafir olduğumuz oteli de, yatılı mektep yatakhanesine çevirdik. Hepimizin çocukluğu ve şirinliği üstünde. Akşamları, ders

* parlak

çalışan var, mendilini çorabını yıkarken ah çeken var, sırtüstü uzanarak, uzakta kalanları düşünenler var. İçimizde en çok garipsiyen, her sözüne "Yarım asırlık ömrümde.." diye başlıyan arkadaşımız. Rüyalarından hiç de memnun değil. Dün sabah, şeytanın sülâlesine küfrederek çamaşır değiştiriyordu. Önüne gelen ona takılıyor.. Hattâ bu meseleyi kurs hocalarına kadar duyurdular; bizim arkadaşla göz göze gelince onlar da bıyık altından gülümsüyorlar.

Bütün bunlar iyi, güzel.. Fakat kurs sonundaki imtihan beni çok düşündürüyor. Hocalar zorlu; derslerini notlardan okuyorlar, dört satır lâf ettikten sonra, vapur târifesi kadar kaynak gösteriyorlar. Hâfızam böyle bulutlu olmasa da, hocayı iyice dinliyebilsem, bütün aklımı bu işin üstüne toplıyabilsem, o imtihandan korkan Napolyon'u bile ayıplarım. Fakat olmuyor; galiba imtihandan ben de korkuyorum. En gücüme giden ders Muhasebe Nazariyesi;* oldum olası ısınamadığım çetrefil işler. Hocası da aksi mi aksi..

Şimdi gene onun dersindeyiz. Her derste olduğu gibi, noktasını virgülünü kaçırmadan dinlemeğe aht ediyorum. Kafamdan memleketi, çoluk çocuğu, borçları, hasreti, her şeyi, her şeyi atıyorum.. Çenem avucumun içinde, gözüm kulağım hocada... Evet güzel; o anlatıyor, ben alıp kabul ediyorum. Derken gözlerim epeyce yıprıyan yenlerime takılıyor. "Dönüşte bunu Terzi Mehmet'e vermeli.." diyorum. "Sandıkta galiba bir yakalık parçası olacaktı bu kumaşın.. Mehmet, şöyle eki belli olmadan, bunu güzelce tâmir eder.. Epeyce ekmek var daha bu cekette.. Hiç değilse yeniden kumaş dağıtacakları zamana kadar dayandırırım.." Hocanın araya giriveren bazı kelimeleri, düşüncemi bozuyor; bir de bakıyorum ki, dalmışım... Kanadı kıvrak meseleler, beni zaman aşırı, memleket aşırı ötelere götürmüş. Hemen, yenlerimi bir daha görmemek için kollarımı rahlenin altına saklıyorum.. Gözlerim gene hocada.. Evet, hoca istatistikten bahsediyor; bundan ötesini dikkatle dinliyeceğim.

* kuramı

Fakat bu hoca "S" harflerini o kadar tuhaf söylüyor ki, "sesim" dese, mutlaka "fesim" anlaşılıyor. Belki dişleri takma da ondan, diyorum. Kimbilir dişçideki kalıp hamurunu ne zaman ısırdı? Zavallı, iki kelime arasında bir, dudaklarını kavuşturup yutkunuyor. Anlaşılan hocanın bugünkü sakal tıraşı aceleye gelmiş; yüzünü tam üç yerinden kesmiş.. Olur a belki sabah sabah karısına sinirlenmiştir. Kimbilir, saçları onu bırakıp gitmeden, ne yakışıklı adamdı bu? "Sanki senin saçların ondan pek mi farklı?.." diyorum kendi kendime.. Geçti, bizden de geçti... Vaktiyle saçımızı tarıyacağız diye aynanın karşısından ayrılamazdık. Ne de olsa âşıklık vardı serde; çiçek gibi giyinir, üstüme toz kondurmazdım. Deli gibi seviyordum o zaman; keşke akıllıca seveydim. Hem onun haberi yoktu; ezberden seviyordum.

Yaz tatilinde tanışmıştık. Halamların bağ komşusu idiler. O da, ben de ilk bakışmamızda ne olduğumuzu bilemedik. Sonra sonra, yanına gittiğim zaman, bütün ezberlediğim lâfları unutur oldum. Havadan sudan bahsettikten sonra, artık söz bulamazdık. Derken yavaş yavaş birbirimize ısındık, kaynadık. Yaz sonu, ömrümün en güzel, en temiz vedası ile trene bindim.

Sözleşmiştik. O günkü değil, bu günkü aklımla söyliyebilirim ki, dünya orta yerinden patlasa da, insanlar çil yavrusu gibi dağılsa, biz gene bir araya düşeceğimize inanmıştık. Birbirimizi aldatmıyacaktık. Ben daha senelerce okuyacaktım; o da beni bekliyecekti.

Mektuplaşıyor, hasretimizi, zarfın kâğıdın en iyisine, en pembesine yazıyorduk. Hâlimde, artık hocalarımı bile şaşırtan bir durgunluk vardı; derslerde sadece dinler gibiydim. Yeni yeni merak sardığım hâtıra defterimi, günü gününe yazıyor, onun saçını, onun verdiği kuru ve kokulu bir dağ çiçeğini, aynı defterin arasında saklıyordum.

Başladığı gibi bitmiyen hikâyeler misali, bu toz pembe günlerin sonu pek acı geldi. Nihayet bahara doğru, onun bir mektubunu aldım; diyordu ki: "Kendimi kuyuya atarım dediysem de, babam

dinlemedi.. Beni çırağı ile evlendiriyor. Kaç kere sınadıysam da, kendimi kuyuya atamadım. Canım sağ oldukça, sen yine canevimdesin..." Ve daha birkaç satır, mektubun sonunda bir kuş resmi, kuşun gagasında da bir zarf.

Burkuldum. Sanki ben çimendim de kırağı yağdı. Sanki bir ağaçtım, meyvelerimi dolu vurdu.. Ne olduysa oldu işte. Bu acının üzeri kolay kolay kül bağlamadı tabiî; soğudukça kanadı, zaman geçtikçe koyulaştı. Nihayet, adını sonradan öğrendiğim bu ilk aşk, içimde, hiçbir duygunun kapılarını zorlıyamadığı kalesine saklandı. Kimseye bir diyeceğim yoktu; şansıma küstüm, felek... dedim.

Dershanedeki yerimde, neye uğradığımı birdenbire şaşırdım. Bana uzanmış bir elin işaret parmağı gözlerimin ucunda şişmanlayıverdi. Anladım ki, herkes başını bana çevirmiş ve hoca kürsüden bana işaret ediyor:

— Evet, diyor, efendim.. Siz ne dersiniz?

Hemen kalktım.. Kendimi bir türlü toparlıyamıyordum, güçlükle yutkunarak kekeledim:

— Ben ne diyeyim efendim, dedim.. Felek yâr olmadı. Anası babası, zorla kasap çırağına vermişler...

Bir kahkahadır koptu.. Ben hâlâ şaşkındım; gözlerim yaşlıydı. Sonradan mesele anlaşıldı tabiî. Meğer hoca, istatistikten bahsetmiş etmiş de, en iyi dinlediğime inanarak bana sormuş: "Modern işletmelerin faaliyet hesaplarında, hangi muhasebeyi tatbik etmek daha elverişliymiş?.."

Kurs imtihanının neticesinde, tam mektepli tâbiriyle, bu dersten çaktım; ama umursamadım.. İlk aşk bu, muhasebe dinlemiyor.

Mart 1948

Seçilmiş Hikâyeler Dergisi, S. 8

On Kâğıt

Başım "Eve, eve.." dedikçe, ayaklarım "Meyhaneye!" dediler. Ne dertliydim, ne de sevinçli. Galiba meyhaneye birisini görmek için girmiştim. Ben aradığımı göremedim, fakat, aramadığım bir arkadaş beni gördü, oturduk. Zaten ilk kadehi pahalı oluyor bu mübareğin.. Sözün kısası, doyasıya içtik.

Serin bir Mayıs akşamı idi. Şapkamı gelişigüzel başıma takıp meyhaneden çıktım. Önce derin bir nefes alarak gökyüzüne baktım. Boyum uzamış veya yıldızlar daha yakınlara inmiş gibiydi. Dudaklarımın etrafı karıncalanıyor, başımda henüz ustura ile tıraş olmuşum gibi bir serinlik hissediyordum. Elimi yüzümden geçirdiğim zaman, burnumun irileştiğine inanasım geldi. Bulvara saparken saate bakacak oldum, ya benim gözüm kesmedi, yahut da o tek ayaklı meydan saati, ceza duruşunda yorulmuş ahmak çocuklar gibi sallanıyordu.

Yürüdüm.. Yürüdükçe canım konuşmak, bir şeyler söylemek istiyordu. "Ateşinizi müsaade eder misiniz?" dedim kendi kendime ve atmak üzere olduğum sigara ile bir tane daha yaktım. Hatırladığıma göre yürüdükçe o gün aldığım mektubun bazı satırlarını tekrarlıyordum: "Oğlumuz pek cici oldu. Artık onu sokağa çıkaramaz oldum; oyuncakçının önünde yatıveriyor yerlere.. Ayırabilirsen aşkolsun.. Ne zaman iş bulacaksın, bizi ne zaman oraya aldıracaksın? Meraktayım. Hele küçük o kadar özledi ki seni, gazetede hangi adamın resmini görse, babam diye öpüyor..."

Bir aralık yanımdan geçenlerin bıyık altından güldüklerini ve

dönüp dönüp bana baktıklarını hissettim. Kim demiş "Sarhoş ne yaptığını bilmez" diye? Pekâla deli gibi konuşuyordum, hattâ o satırlara cevap veriyordum: "Yakındır iki gözüm, yakın. Kemal Bey bir arsa aldı, yapacağı evin bir gözünü bize verecek. Daha sabırlı olmaya çalış. Ben o kadar sükûnetle bekliyorum ki, hani o derviş sağ olsaydı, sabretmeği benden öğrenebilirdi. Diplomamın sureti için acele etme, şimdilik lâzım değil. Senin anlıyacağın, bugünkü aklım olsaydı, mektepten çıkarken diploma yerine tavsiye mektubu isterdim. Ne ise... Oğlum için yazdıklarını okurken şuram cız dedi. Hüsnü Usta'ya söyle de ona bir araba yapıversin. Yanılmıyorsam, tavşanının kulaklarını koparmıştı, bari onu elinden geldiği kadar tâmir et, belki biraz daha avunur.. Hele iş bulayım, siz de buraya gelin, bak ondan sonra ben oğluma ne oyuncaklar, neler neler alacağım?.."

Bu "Neler alacağım" yalanını, iğnesi takılmış bir plâk gibi tekrarlayıp dururken, kendimi rengârenk bir oyuncakçı vitrini önünde buldum. Ben bile hayran oldum buradaki oyuncaklara. Yalnız vitrinin ortasında acayip giydirilmiş soytarı bir manken vardı ki, işte ona sinirlendim. Sanki onu habire gıdıklıyorlarmış gibi durmadan kahkahalar savuruyor, hani elleri de çalışsa, nerdeyse işememek için kasıklarını tutacak. Başını iki tarafa devire devire öyle soğuk soğuk gülüyor ki, âdeta benimle eğleniyormuş gibi gücüme gitti ve derhal gözlerimi ondan ayırdım... O nurtopu bebekler âşinalıkla gülümsüyorlar, o minicik köpekler sanki ha desen hemen kuyruk sallıyacaklar. Ya şu küçücük eşek? Nasıl da benzetmişler? Hıh demiş de eşeğin burnundan düşmüş. Ona, her biri saat cebim kadar iki gözlü bir heybe de yapmışlar. Kıbrıs cinsi mi, Marsuvan mı, yoksa bizim eşeklerden mi, orası belli değil ama, fiyatı beş lira.. Derhal bizim çiftçi Mehmet Ali'nin eşeğini hatırladım. O tarihte Trakyalılar Anadolu'ya göçüyorlardı. Zavallı, eşeğini beş liraya verimkâr olduğu hâlde müşteri bulamamış, iskele üzerinde yüzünden gözünden öptükten sonra ipini üstüne bırakıvermişti. Hiç unutmam, "Bartın" vapuru o gün kağnılar, pulluklar, çuvallar, ev

eşyaları ve mahsullerini tarlalarında bırakmış köylülerle iskeleden ayrılmıştı.

İşin tuhafı, ben bir türlü bu vitrinin önünden ayrılamıyordum. Beni uzaktan görenler, bu koskocaman camın üzerine, koleksiyonluk bir kurbağa gibi iğnelendiğimi zannedebilirlerdi. Bu sırada, ne taraftan geldiğini kestiremediğim bir kadın, bana bir şeyler söylemek üzere yaklaşır gibiydi. Güzel giyinmişti, hem de çok güzeldi galiba. Göz göze gelince ben irkildim, o irkildi, karşımda hani o meydan saati gibi sallandı.. O da vitrindeki oyuncakları seyretmeğe başladı. "Belki, dedim, onun da çok uzaklarda bir çocuğu var, yahut yakınlarda çocuğu ölmüştür, belki de doğuracaktır.."

Fakat hayır, hiç de doğuracağa benzemiyordu. Acaba göz ucu ile beni mi süzüyordu, hem neden böyle ürkekti, gecenin bu saatinde, ikimizi yan yana gören ne düşünürdü acaba? Herkes ne düşünürse düşünsün, ben dedim ki içimden: "İşte bir anne ki, mutlaka aklının ucunda çocuğu var. Hasret gözünde yaş, burnunda sızı, yüreğinde ateştir. Ne garip tesadüf Yarabbi? İki ayrı insanı aynı yer, aynı duygular birleştiriyor.."

Artık şüphem kalmamıştı. O da sanki benim gibi düşündüğünü anlatmak istercesine yüzüme baktı.. Ne yalan söyliyeyim, gözlerim doluksadı, dudağım burkuldu, dayanamadım:

— Sizinki de uzakta mı, dedim. O da gazetelerdeki kadın resimlerini anne diye mi öpüyor?

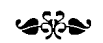
Kadın, yüzü vitrine dönük olduğu hâlde omzuma değecek kadar bana yaklaştı:

— Enayice lâfı bırak da, on kâğıdın var mı, ondan haber ver.. dedi.

Vitrindeki soytarı artık gülmüyordu.

Mart 1948
Seçilmiş Hikâyeler Dergisi, S. 8

YALAN

Kitap okurum, olup bitenlerin tasası bana düşer. Sinemaya giderim, girerken yerlisi olduğum şehrin, sokaklarına tekrar çıktığım zaman yabancısıyım. Gördüğüm filme göre, yaşamak ya gözümden düşmüş ya eskisinden çok güzelleşmiştir. Sinemadan, dudaklarımda belli belirsiz bir istihza,* öksüz bir burkuluş, gözümde donan bir damla yaşla çıktığım olur. Tasalanmamak elimde değil. Bu yüzden, bazan her gördükleri filmden bir melodi aşırabilenlere, filânca gibi sigara yakmayı veya falanca gibi göz süzmeyi öğrenenlere imrendiğim olur. Çocukluğumda ben de onlardan farklı bir taklitçi değildim. Tarzan gibi bağırdığım oldu amma, bir kovboy veya gangster gibi yumruk sallamayı kıvıramadım; çünkü fukara çocuğu idim, yumruk yemekten, yumruk atmaya fırsat bulamadım.

Bir sinemanın arka kapısından çıkarken düşünüyorum bunları.. Gene aynı ruh hâli... Uzun bir seyahatten memleketime henüz dönmüşüm, yahut şimdi taburcu olduğum bir hastanenin ön bahçesine çıkmışım gibi ayaklarım savsaklıyor. Ben bu ruh hâli içinde, zamanı ve bütün kayıtları unutarak, uzun uzun yürümek, kendi kendime mırıldanarak düşünmek arzusunu duyarım. Amma doluya koyacakmışım da sığmıyacak, boşa koyacağım almıyacakmış, bana ne?

Paşa gönlüm "Bana ne?" diyor amma, gerçek öyle değil. Hemen hiçbir sinema çıkışını ağız tadınca yaşıyamadım. Kafanda itişen

* alay

meselelerden fırsat bulabilirsen aşk olsun. Otobüs saati belli.. Akşama, şu şu şu lâzım demişlerdir. Daire paydosuna, matine zamanını da eklersen, saat şu kadar olmuştur.. Yani acele etmek lâzımdır. Öyle ya, bu kadar saattir nerde idim ben?

Bu suali kimlerin soracağı malûm. "Korkmam!" diyemem. Daha doğrusu, ağzımın tadını kaybetmekten korkarım da ondan. Dünyada bir sen kaldıysan, dosdoğru söyle de bak; sual hazır:

— Beni niye götürmedin?

Kekelersin:

— Çocuk? Onu ne yapardık?

— Öyle ise sen de gitmeseydin.

Dilinin ucu ile cevap verirsin:

— Filmi pek methettiler de...

Ve ağzının payını alırsın:

— Haydi haydi, yazık paralara.. Siz filme değil, aşna fişneye gidiyorsunuz.. Kimbilir gene...

Hoş, böyle söylemekle de haklıdır üstelik. Zaten adamın adı çıkacağına canı çıksın. Fi tarihinde, sinemada yanıma bir hatun rastladıydı; dostun biri, yememiş içmemiş, bunu bir dostuna söylemiş.. O da dostuna söylemiş ve bu dost zinciri bizim evde düğümlenmiş.. Nasıl kızmazsın ki, bir de "Yerin kulağı var" diye yalan uydururuz. Yerin ne kulağı var, ne de gözü! İnsanlar kendi gevezeliklerini örtüp bastırmak için yere iftira etmişler.. Geçelim bunları, benim demem o değil.. Kısacası, ben sinemaya gittim mi doğruculuğu ağzının tadını bilmeyenlere bağışlarım. Amma, öyle ayaküstü kırk tane uydurarak peynir ekmek yer gibi de yalan söyleyemem. Benim klâsik yalanlarım vardır. "Şu kadar ek mesai yaptık.." derim, "Malûm a, bilânço zamanı!." Bu bir süre böyle gider.. Sonra havayı değiştiririm: "Otobüs ârıza yaptı..", "Eski bir arkadaşa rastladım, ayaküstü iki çift bir tek lâf ettik.." Bunlar da sökmedi mi, al yalanın kuyruklusunu: "Bir kavga seyredelim dedik, yaka paça bizi de şahitliğe götürdüler!" Neme lâzım, hele bu yalanı söy-

ledim mi, akan sular duruyor. Sözün kısası –Allah devlete millete zeval vermesin– hanemiz tarafını evvelâ şumaaş-ı hakiranemizle,* sonra da yalanla idare edip gidiyoruz.

Fakat bu defa gördüğüm film, beni kara kara düşündürdü. "Film anlatılınca tadı kaçar" derler amma, varsın kaçsın; benim keyfimi kaçırdığı için inadına anlatacağım: Efendim, dedektiflere hizmet eden bir doktor, suçunu ustalıkla gizleyen bir kadının çeşitli tarihlerde ifadesini alıyor. Bu işi yaparken de antika antika âletler kullanıyor. Kadının, bu âlet tarafından tesbit edilen ifade grafikleri, bazan doğru ile yalan arasında, Filipin çukuru ile Himalaya zirvesinin farkı kadar uçurumlar kaydediyor.

Şimdi anlaşıldı mı mesele? Ben bunu aklı erenlere de sordum soruşturdum; netice korkunç: yalan makinesi icat olunmuş! Gûya insan vücudu birtakım görünmez ışınlar yayıyormuş. Ruh hâlimizin şifresi işte bu ışınlarla çözülüyormuş. Hattâ, yalanı meydana çıkarmak için, Amerika'da öyle tecrübeler yapılmış ki, bu âletler yakın zamanda, tâ parlamentolardan tut da, dairelere, mekteplere, kışlalara, mahkemelere ve nihayet evlere kadar girecekmiş. Yani her evin radyosu, dikiş makinesi gibi, bir de yalan makinesi olacakmış.. Bu makineler ülke aşırı yollardan bizim memlekete ne zaman ulaşır, hele bizim eve ne zaman girer bilmem amma, şimdiden köz gibi yüreğim yanıyor. İşte o zaman yandığımızın resmidir.

Bununla birlikte, düşüne düşüne teselli tarafını buldum. Şimdiden tasalanmak boş. Gün ola harman ola.. Bu makineler mahkemelere girdiği gün yalancı şahitlerin pabucu dama atılacak demektir. Mekteplere girerse, öğretmenlere gün doğar. Hele parlamentolara girerse, milletlerin gözü aydın! Hükûmetler yeni program mı okuyacaklar? Daya makineyi kürsüye de, vaatlerin şiddetinden ibresi kırılsın!

İyi iyi bu makineler.. İsterse tez günde gelsin.. Nasıl olsa satın almaya bütçemiz elvermez.. Hem hâli vakti yerinde olsa bile, benim hiçbir evlinin bu makineden edineceğine aklım ermiyor.

---

* küçücük maaşımızla

Artık evimin kapısında ve zile dokunmak üzereyim. Kendimi şöylece bir toparlayıp ne söyliyeceğimi hazırladım. İmdadımda gene, yerine göre bin doğrudan daha uysal olan bir yalan. Zaten dünya yalan, insanoğlu yalan!

15 Nisan 1949
Şadırvan, S. 3

Destur Ya Sefalet

Her fırsatta bir fıkra anlatanlardandır arkadaşım.

— Senin anlıyacağın, benimki şeyin hesabı, dedi. Hani nasıl demiş? "Dam aka, karı hastalana, çocuk ağlıya, borçlu kapıya dayana, bir yandan baca tüte.. Ondan sonra değme keyfe?.."

Hali aşağı yukarı buna benziyormuş. Aşağı yukarı dediğim; onun karısı değil de çocuğu hasta imiş. Bacaları tütmüyormuş; çünkü kömür yokmuş. Karısı geçenlerde işinden çıkarılmış.. Kendisi zaten eli kulağında asker.

Bunları anlatırken, zoru zoruna yutkunduğunun farkındaydım.. Yavan lâf etmiş olmıyayım diye sustum, bir müddet bakıştık, sonra:

— Kömür! dedi, illâ bir küfecik kömürümüz olsaydı? Komşulardan istemeğe de yüzümüz kalmadı artık. Çocuğun ateşi otuz dokuz; ısınmak ister. Biliyorsun, bir ton kömürün parasını denkleyinceye kadar göbeğimiz düştü.. Galiba alıncaya kadar da canımız çıkacak. On yedi gündür, "Yarın gel, yarın gel" diye avutuyorlar. E, benim de burama geliyor ama, neylersin, hastalığa da "Yarın gel" denmiyor ki?..

Ne diyeceğimi şaşırmıştım. O sırada yanımızdan geçen bir arkadaştan birer sigara yaktık. En zehir zemberek havadisi de ondan aldık: "Bizim maaş pazartesiye kalmış." Cepte kırk para yok.. Hani o "Sahibinin Sesi" plâklarının üstündeki gramofon dinliyen köpek kadar aptallaştım. Çünkü iş dert yanmaya kalsa, ben de en aşağı arkadaşım kadar şikâyetçi olabilirdim. Bereket ki, o tekrar konuşarak beni bu halden kurtardı:

— Şuna bak, dedi, utanmadan kar yağıyor!

Allah için ne güzel yağıyordu kar.. Biz, bizim dairenin kaloriferli kabul salonunda idik. Vestiyerin önünde on dakikadır ayakta bekliyen hanım kızın sabırsızlandığı belli. Bir elini omuzuna astığı çantasına takmış, dudak büküyor, arada bir kaşlarını kaldırıyor.. Saçında hiçbir düzensizlik yok ama, eli alışmış olacak ki, sık sık parmaklarıyle saçlarını tarayıp başını geriye doğru kaydırıyor. Arada bir de, ayak üzeri yorulmuş beygirler gibi kalça değiştiriyor. Onun kimi beklediği lâzım değil, fakat solumuzda oturan geçkin kadının kimi beklediğini biliyorum. Bu kadın tefeci. Yüz liraya elli lira alacağım diye, pabuçlarını bizim dairenin yolunda eskitir. Biraz evvel, aradığı adam için; "Hasta, bugün gelmedi.." dediler. İşi çakmış olacak ki, inat etti, oturdu bekliyor işte. Dairede bu kadını tanımıyan yok; ona; "Manevî annemiz" diyorlar. Boşuna bekliyor, çünkü şimdiye kadar gereken yere haber uçurulmuştur..

Şöylece etrafımızla ilgilendiğim bu birkaç saniye içinde, ikimiz de çare düşünüyoruz. Onun kömürü ve bizim maaş pazartesiye; çocuğun ateşi de otuz dokuz!.. Soğuk, hatırı sayılır değil de, eteklenir, eli öpülür, saygıyla eğilinir cinsinden. Rivayete göre, soğuğa, "Nerelisin?" diye sormuşlar, "Vatanım Erzurum, çokluk Kayseri ile Gerede'de eğlenirim.." cevabını vermiş... Ama bu eski ifadesi olsa gerek; Ankara'da öyle bir hava var ki, soğuğun adres değiştirdiğine inanmak lâzım. Arkadaşım, "Bugünkü sıkıntıları çekeceğimden vaktiyle haberim olsaydı yaşamaktan vazgeçerdim.." diyor, ben hâlâ aynı çaresizlik içinde dinliyorum:

"... Ateş hattını geçmekten farkı yok bu türlü yaşamanın. Meğer makineden daha dayanıklıymışız.. Düşün ki, gemiler bile senede bir, İstinye doklarında kızağa çekiliyor.. Bizi de günü gelince Cebeci veya Karacaahmet doklarına havale ediyorlar..."

Otomobil lâstiğinin ansızın hava kaçırmasına benzer bir of çekti; sonra bir el salladı:

— Konferansı uzattık, dedi. Sözün kısası, sende bir lira var mı?

— Vallahi varsa etime yapışsın, dedim.. Hem olsa da neye yarar ki?.

— Yarar, dedi.

Karar verdik. Ben ne yapıp yapıp bir lira icadedeceğim; o da gidip çuval tedarik edecek. Yenişehir'de bir ahbabımız var; gidip ondan ödünç kömür istiyeceğiz. Artık taksi ile mi olur, hamal sırtında mı olur, çaresine bakacağız.

Arkadaşım, saat 12'de dönmek üzere gitti. Ben, yüzümde hiçbir kızartı hissetmeden cerre* çıktım. Mutemet, âmir, memur ayırmadan başvurmadığım kalmadı; yok! Güven meselesinden değil şükürler olsun; kimsede metelik yok da ondan. Nihayet bizim odacının kulağına fısladım; ondan aldığım cevap da aynı:

— Vallahi yok, dedi, olsa feda olsun, ödünç ayıp değil a? Dilersen canımı al üstünü geri ver...

* * *

Saat 12. Arkadaşım, koltuğunda gazeteye sarılmış bir çuvalla geldi. Hemen müjdeleri değiş tokuş ettik:

— Lirayı buldum!

— Çuvalı buldum!

Derhal düştük yollara.. Enstitüden kızlar dağılmış; kartopu oynıyarak cıvıldaşıyorlar. Bakacak hal mi var? Dostum, "Ateşi otuz dokuz buçuk.. Anasının iki gözü iki çeşme.." diye sayıklıyor. Duraklarda otobüs bekliyen çiftler, telgıraf tellerindeki kuşlar misali, küpeşte küpeşteye sokulmuşlar. Üniversitenin önünde bir kalabalık göze çarpıyor. Evet, sabah gazetelerine göre, saat ondörtte münazara var: "Dünya devleti kurulabilir mi, kurulamaz mı?" Arkadaşıma bu münazaradan bahsedecek oldum, hiç oralı değil:

— Günün münazarası, diyor, bu zıkkım kömürler Müslümanca dağıtılabilir mi, dağıtılamaz mı?

Hemen arkasından çuvalı nasıl tedariklediğini anlatıyor: "İn-

* dilenmeye

saflı mahalle bakkalı, on lira depozito istemiş... Geçmiş fırıncıya. Onu, "Bir yerden ucuz fasulye bulduk, alıp konu komşu paylaşacağız" diye kandırmış, çuvalı almış.. Eğer fasulye pişkin çıkarsa birkaç kilo da fırıncı istiyormuş..."

Yolda öyle üşümüşüz ki, ahbabımızın kapısına vardığımız zaman, beş parmağımızdan birisini ayırıp da zile dokunamadık. Nihayet arkadaşım: "Allahım, bugün olsun yüzümüze bak!.." diyerek zili öttürdü.. Kırk yıllık hasretmişiz meğer.. Onlar da yemek sofrasındaymış, bizi de buyur ettiler. Biz hemen, şudur budur diyerek vaziyeti anlattık: "Aman bize bir çuval kömür!" Keşki Allahtan on lira isteseymişiz; bize derhal kömürlüğü açıverdiler.

Kömürlüğün loşluğunda, herhalde tren hatları arasında kömür ayıklıyanlar gibi, çuvalın üstüne eğilmiştik. Ben yaşına kurusuna bakmadan dolduruyordum; arkadaşım, yaşından başından utanmadan hıçkırıyordu:

— Haydi bırak çocukluğu, dedim, kürekle!

Hayırsever ahbabımızı, yemek saati bir daha tedirgin etmiyelim diye, iki ucundan tutup çuvalı apartımanın sokak kapısına dayadık. Şimdi iş, bir otomobil bulmaya kalmıştı. Hemen koştuk.. Dedik ya, Allah yüzümüze bakıyor bugün.. Köşebaşında bir taksi..

— Şuradan şuraya ne istersin? dedik. Sokağın öbür başında da bir kömür çuvalımız var.

— 150.

— Aman etme eyleme.. İşte paramızın olanı biteni bu. Hem de vaziyet şöyle şöyle şöyle..

— İdare etmez ki..

— Yahu, bırak şimdi şu idare meselesini...

Şoför, alaylı alaylı yüzümüze baktı da:

— İdare meselesini nasıl bırakırım beyler? dedi. Bunların hepsi idare meselesi değil mi?

Anlaştık.. Ona mevcut liramızı, elli kuruş borç yerine de nü-

fus kâğıdımızı verip bindik. Tekrar evin önüne geldiğimiz zaman, -yemin etsem de başım ağrımaz- bebek gibi kömür çuvalının yerinde yeller esiyor. Şaşırdık. Çuval elbette, anlayış gösterip de arkadaşımın evine doğru ayaklanmış olamazdı. Artık ne hale düştüğümüzün târifi mümkün değil. İstersen ağla, istersen gül. Taksi bekliyor. İş derhal ötekilere aksetti, yemekten kalktılar. Her kafadan bir ses:

— Çuvalı meydana bırakırlar da, tenbih etmezler mi?

— Kömür dediğin, bugün altın misali..

— Kabahat sizde..

Neye yaradı hayıflanmak? Giden gitti. Karar lâzımdı.. Karar, yeniden kap tedarik ederek, bir çuval daha kömür almak. Onlar da buna razı; fakat bu defa da bizimki kahretti: "Almam da almam.." diyor.

— Yahu vazgeç şu kuyruğu dik tutmaktan...

Lâf anlıyan beri gelsin. Hem gözyaşlarını tutamıyor, hem de:

— Bırak, ölürse ölsün çocuğum, bâri Allahın kömür defterine şehit yazılır... diyor.

Çaresiz, ahbaplarımızdan özür diliyerek, tekrar otomobile bindik. Yaban köye gelin gidiyormuşuz gibi hüzünlüydük. Şoföre evin adresini verdik ve yolda hiç konuşmadık.

Evin önünde indiğimiz zaman, şoför elime bir şey tutuşturarak, kulağıma eğildi;

— Al Allah aşkına şunları, dedi.. Hem hiç utanıp sıkılmayın, insanın başına gelir bunlar.

Baktım, verdiğimiz lira ile nüfus kâğıdı avucumda. Hani o "Tepemden aşağı kaynar sular döküldü" filân derler ya? Onlar lâf. O anda ne hale düştüğümüzü, resmimizi çıkartıp şuracığa yapıştırarak anlatabilmeliydik..

Olup bitenleri ben anlattım karısına. Dünya ve ahret bacım olsun; sabırlı hatun. Arkadaşım sedire büzülmüş, ağzını bıçak açmıyor. Gözleri çakmak çakmak olan bir buçuk yaşındaki yavru onun kucağında.. Mecalsiz başını arasıra babasının göğsünden kaldırıp,

anlıyormuş gibi beni dinliyor. Çuvalın çalındığını söylediğim zaman, kadıncağız dondu kaldı. Fakat bu sırada yalnız ateşli yavrucuğun dudağında bir tebessüm belirdi:

— Gül kızım, dedi babası, gül.. Gülünecek mesele bu..

Birbirimize bakarak hepimiz gülümsedik. "İçi beni yakan" soyundan birer tebessümdü bunlar. Sonra kadının aklına, benim için kahve pişirmek geldi. Arkadaşım:

— Bırak, dedi, ben ona bir fıkra anlatsam da olur ikram niyetine.. Ve anlattı: "Çobana bir efendi misafir olmuş.. Çoban, vallahi ağa, sana ikram edecek bir şeyim yok ama, ben çok güzel oynarım, hele senin ağzına da yakışır, haydi bir türkü söyle de oynayıvereyim, demiş..."

Fıkrayı bir yana bırakalım, ne bende türkü söylemeye, ne de arkadaşımda oynamaya tâkat vardı. Sonra karısına döndü dedi ki:

— Haydi hazırlan da, çocuğu al, ananın evine git bâri birkaç gün için. Bir liramız var; banliyö trenine atladığın gibi, akşama oradasın. Ne de olsa orası geldiğin yerdir, sıcaktır.

Deminden beri babasının kravatını çekeliyen çocuk birden huysuzlanmaya başladı. Ağladı, öksürdü.. Sonra.. Ne sonrası canım, nesini anlatayım daha sefaletin?

Mart 1949

Yeni Hikâyeler 1949, Varlık Yayınları

İFTİRA

Köy öğretmenlerine ithaf:

Bu Anadolu köyüne Cumhuriyetle beraber giren ilk muallim, Kırkkiliseli Müslim Bey.. Eski harflerin battığı seneye kadar çalışmış, nihayet bu köyde vazife başında ölmüş. Onu köyün rahmetlileri arasına değil de mezarlığın dış tarafına gömmüşler.

Evet. Müslim Bey'in ölüsü mezarlık duvarından içeri atlıyamamış. Buna "Adam sendeee" diyebiliriz. "Bir kere ölmiyegör, ondan sonra mezarlığın içi ile dışı, yerin altı ile üstü bir.. Ölü değil mi bu, asıver dala da gözünü kargalar oysun..."

Bu lâflar doğru olmasına doğru, fakat Müslim Bey'in mezarı kaleme gelir. Ne de olsa, her mezarda sahibinin tanıyabileceği bir nişan gerek.

Bizim Müslim Bey'e lâyık görülmeyen mezarlık da mezarlık olsa gene yüreğim yanmazdı. Köy mezarlığı bu... Kırın ortasında etrafı taş duvarlarla çevrili kümbet kümbet bir alay köstebek yuvası. Köy ile mezarlığını bir cigara içimi sürmeyen bir yol ayırıyor; tut ki, köy dediğim yer de, mezarlığın biraz daha kabarık ve canlıca bir örneği.. Hani ya nerede o gözünü sevdiğim şehirlerin asrî mezarlıkları. Neresinden baksan, yaşamaktansa gidip uzanasın gelir. Aslına bakarsan bizim evlerden daha şenlik yerler doğrusu. Her yanı bağ, bahçe, toprağı da mahalle tertibi bölünmüş. Orada ölülerin adresleri var; ama bu adreslere postacı hükmünü ge-

çiremezmiş, olsun varsın.. "Dördüncü parsel, sekizinci ada, hane 148.." dedin mi, aradığın rahmetlinin başucundasın.

Hem insanoğlunun köyde nasıl yaşadığını biliyorsan, bu asrî mezarlıklarda adamın içinden okuyup üflemek gelir. Bakarsın vaktiyle imtiyazsız sınıfsız yaşıyanlar, buraya da öylece gömülmüşlerdir.. Şu yüksek yerdeki mermer kitabelerin sahipleri, beton lâhitler içinde hâlâ toprağa düştüklerine yemin edemezler. Yalnız arsası yüzelli lira olan bu mermer evlerin maliyetiyle bizim mahallelerin alargasında dört tane gecekondu çırpıştırılır... Velakin bu asrî mahallede her ev mermerden değil... Biraz ileri açıldın mı, yazısız taşlar, numaralı tümsekler, derken iş halis muhlis toprağa dayanır. Mimarisine taş, çimento ve tahta girmeyen bu adressiz bölgede garip ölüler için binlerce anonim çukur vardır. Çünkü medeni istatistikler insan ecelini inkâr ederken bu sıcağa ne kar dayanır, ne de mezar! Mikropların eli ayağı dert görmesin, hastahanelerle, gaz tenekesi mahalleler ve pahalılık var olsun.. İlâ maşallah büyük şehirlerimizde gazetelere geçemeyen günlük ölüm vasatisi* yirmi beşle elli arası... Kimi devasız dertten, kimi ekmek hasretinden, kimi de tekerlek altında ezilmekten. Ayrıca haramdan zehirlenenler, tıkananlar da cabası. Böylece, ölülerin başucunda şehirlere ve hayata baktıkça, insanın gözleri asrî mezarlığın kapısında da büyük mimarî eserlerimizde olduğu gibisini arıyor: "İşbu asrî mezarlık ...'nın belediye reisliği zamanında ... tarihinde meydana getirilmiştir..."

İşte ol sebepten, insanoğluna, eni enince boyu boyunca bir toprak bile çok görünür. Asrî talimata uyarlarsa bir gün adamı kıskıvrak torbaya koyar, ağzını büzerler ve mahzene dayarlar.

"Fincanı taştan oyarlar, anam, içine bâde koyarlar!"

Bu araya giren şarkı, köy kahvesinin gramofonunda... Yani plakta... Daha doğrusu ..... hanımın dilinde. Hem sesinden tanırsınız bu hanımı. Zaten "Yalnız Odeon plaklarına okur!"

Kahveci Balaban Dayı geçmiş gramafonun başına, iğne takı-

* ortalaması

lıp da taştan tekrar tekrar fincan oydukça, parmakla dürterek lâfı değiştiriyor, onlar fincanlara bâde koyadursun, biz kahvenin peykesinde sabahtan beri halef selef olduğumuz muallim arkadaşla dertleşiyoruz. Bana Müslim Bey'i anlatıyor. Müslim Bey köyün ilk Cumhuriyet muallimi, arkadaşım beşincisi, ben de altıncısı.

Henüz çiçeğim burnumda benim.. İç çamaşırımdan pabucuma kadar, sırtımda hâlâ mektebin verdiği urbalar. Millet pilavının lezzeti de hâlâ damağımda.. Yalnız koynumdaki tayin emrim, elimdeki ilk hocalık çantam ve başımda epeyce yadırgadığım fötr şapkamla az çok değiştim... Gölgem bana bir tuhaf görünüyor.

Daha dün geldim köyüme. Mefküreci* ve hayalperest tarafımla gerçekler arasında şaşkınım. Arkadaşım, akşam on dakikanın içinde köy mektebini bana devretti: Caminin koltuğunda medrese bozuntusu iki göz oda ve aynen demirbaş defterindeki kayıtlara göre "Bir adet köy mektebinin adı yazılı levha..", "Bir kıta hasır", "Bir adet kara tahta", "Bir adet Türk Bayrağı, 40x60, yün..", "Bir adet, Başkumandan Gazi Mustafa Kemal Paşa fotografisi, camlı çerçeveli..", "Bir adet muallim rahlesi, müstamel..**", "Mürekkep hokkası, bir gözlü, dividiyle beraber..", "Üç adet iskemle, hasır..", "Sac soba, mateferrüat..", "Bir adet dosya dolabı, camının nısfı*** kırık..", "Çağırma zili, saplı..", "Bir adet şömendöfer cep saati.. Not: Hademenin cebindedir.." ve nihayet talebe künye defterinden tut da, geleninden gidenine kadar bütün evrak...

Aslı eski Türkçe olan bu demirbaş defteri, rahmetli Müslim Bey'in elinden çıkmış, sonra yeni Türkçeye çevrilerek mülahazat**** hanelerine düşürülen kayıtların en dokunaklısı, gelip geçen muallimlere ait künye defterinde.. Burada en başta kayıtlı olan Müslim Bey'in "İnfilak***** sebebi?" hanesinde, ikinci muallimin el yazısıile

* İdealist

** kullanılmış

*** yarısı

**** düşünülenler

***** Ayrılış

şu kayıt göze çarpıyor: "14 Mart 1928'de vazife başında irtihal* eylediğinden.."

Akşam konuştuğumuz köy muhtarı da Müslim Bey'in talebesiymiş. Rahmetliyi çok methediyor:

"Hani ya," diyor. "Azıcık daha sağ olsaydı köyün eşeklerini bile okutacaktı..."

Ve artık sonradan gelenlerin hiçbirini onunla bir teraziye koyamıyor. İkinci muallim, köpeklerden pek korkar, köyün içinde kılavuzla gezermiş. Üçüncüsü, "Haydi biraz da ananız avutsun!" diye çocukları dağıtır, keklik avına gidermiş. Dördüncüsü, köye sarhoş gelmiş, ayılmadan gitmiş.. Aklının yarısını kumara yatıran muhtar daha ilerisini konuşamıyor, çünkü arkadaşımla ikimiz henüz karşısındayız. Yalnız dönüp dönüp Müslim Bey için hayıflanıyor:

"Ah," diyor. "Adamdı Müslim Bey, ama adam derim sana.. Ne taraftan yuvarlasan şeş otururdu! İlle velâkin, bizim Hatip Hoca'nın zagununa dayanamadı..."

Bu Hatip Hoca'nın üstünde durmak lâzım... Çünkü arkadaşım da ondan yıldığı için başka köye naklini istemiş... Hatip Hoca, köyün içinde âdeta bir peygamber gölgesi... Garbasan** medresesinde okumuş, hem de bu ovada ondan daha derin bir hoca yokmuş. Köse ama kısa değil.. Hani tabircilerin rüyalarına girse, onlar da işin içinden çıkamaz. Sittin senedir bu köyün yerli imamı.. Kazaya indiği zaman Kaymakamla köylünün önünde "Allahüekber" diyen o, çocuklara Kelâm-ı Kadim okutan, "Şol cennetin ırmakları"nı belleten, muska yazan, ölüleri yıkayan o.. Hem pek üstüne varmaya da gelmezmiş hocanın, kel kafası bir kızdı mı, bir dua ile adamın erkekliğini bağlayıverir, karısını ele güne muhtaç edermiş.. Neylersin, köylü ona inanmış bir kere!

Vakta ki, Cumhuriyetin ilânından sonra Kırkkiliseli Müslim Bey'i buraya muallim tayin etmişler, Hoca'nın pabuçları dama atılmış. Ama ona sorarsan, Müslümanlığın pabuçları da beraber atılmış. Hoca durur mu? Falakasını kaptığı gibi, dershanesini evine

* vefat

** Garip Hasan

nakletmiş.. Kelâm-ı Kadim'den öteye tedrisat mı olurmuş efendim? Artık köyün çocuklarını Hoca'nın elinden alabilirsen aşkolsun.

Böylelikle, hükûmet zoru da para etmeyince, öfkesinden dişleri un olmuş ağzında Müslim Bey'in. İlk sene, yalnız mektebin ihtiyar hademesine alfabe öğretebilmiş. Fakat yılmamış Müslim Bey, nihayet burayı üç sınıflı köy mektebi haline koymuş.. 1928'de yeni harfleri bir çocuk sevinci ile tedris ettiği* günlerde hastalanıvermiş. Mektebin bir köşesinde serili yer yatağında iki gün titremiş Müslim Bey. Başucunda yâsin okusun diye Hatip Hoca'yı çağırmışlar. "Rumeli'nin zındığına yâsin gerekmez!.." diye haber yollamış. "İmam kısmı intikamını teneşirde alır" derler, doğru. İş Müslim Bey'in ölüsünü yıkamıya dayanınca, Hatip Hoca kolları sıvayıp girmiş caminin tabutluğuna, yanına bir yardımcı bile yanaştırmamış. Neden sonra dışarı çıktığı zaman, musallâda er kişi niyetine biriken köylülere de öfke ile bağırıvermiş:

"Dağılın evlerinize! Bu sünnetsiz muallim gayri müslimdir.."

* * *

Köye yeni gelen her muallimin, kendisinden öncekinden hemen dinlediği iftira hikâyesi bu. Rivâyete bakılırsa, Hatip Hoca'ya ol bapta en güzel dersi de o dördüncü sarhoş muallim vermiş. Çekmiş kafayı bir gün, birkaç köylünün yanında:

"Hatip Hoca," demiş. "Ben iftiradan korkarım.. Belki buralarda ölüp de eline düşerim, ağalar şahit olsun, sonra gördüm göremedim deme!" ve derhal ispat edivermiş gayri müslim olmadığını...

Müslim Bey'in mezarı işte bu sebepten ötürü mezarlığın dış tarafında; daha doğrusu Veysel'in arpa tarlasının kenarında. Galiba bu bahar Veysel'in dalgınlığına gelmiş olacak ki, çizi başında öküzlere "Oha!" demekte gecikmiş, artık Müslim Bey'in toprağı da mahsul veriyor.

(1948)

Türkiye Hikâyeleri, Ekim 1976, Koza Yayınları

* öğrettiği

İĞDE ÇİÇEKLERİ

Çam budağı kadar tıkız olan Muttalip, inadına pısırıktı. Köy çocuklarından her önüne gelen onu döğer, aklına esen, yumruğunu onun sırtında denerdi. Bizim fukara ise, bütün bu yumruklar karşısında bir kum torbası kadar sakindir; direnmeğe çalışır, düşerse de kalkmaya gayret eder.

Öğretmenin söylediğine bakılırsa, gövdesi gibi kafası da kalın olan Muttalip, sınıfta vakitli vakitsiz oturduğu yeri de ıslatıyormuş. Bu kusuru, belki dayaktan, belki anasız babasız büyüdüğünden, belki de, geceleri caminin sundurmasında yatarken belinin açık kaldığından. İşte, üç yıl aynı sınıfta kalan Muttalip'i, öğretmen bu yüzden "İleri belâhetten"* diyerek defterden silivermiş.

Muttalip artık, köyün sığır çobanı ile arkadaş. Geceleri de cami avlusundaki ocak başında, imamın etrafına toplananlara hizmet ediyor. Onların sohbetlerine kulak misafirliği ederken neler neler öğrenmedi?.. Bir defa, müslümanlığın şartlarıyle işe başladı; şimdi nasıl abdest alınacağını ve ne zaman bozulacağını ezbere biliyor. O minareye çıkıp da ezan okumaya başladı mı, yorgun köpekler bile başlarını yukarı kaldırıp bakıyorlar. Ekseriya misafirlere kahve pişirmek, su vermek, köyün konak sofrasını taşımak hep onun işi. İmamla aralarından su sızmıyor.. Hattâ, helâdan her çıkışında, imamın geriden yırtmaçlı pantolonunu da Muttalip ilikliyor. Başkaca karışanı yok, görüşeni yok. Daha doğrusu bu köyde iki mahlûk, kendi ipi kendi üstünde olarak yaşıyor; birisi Karacabey hârasından verilen damızlık boğa, birisi de Muttalip.

Otuz ikililerin ilk yoklama emri gelince, ona zayiinden** bir kafa

* bönlükten

** yitik

kâğıdı* çıkartan Muhtar Şerif Ağa, elinin altında bulunsun diye, Muttalip'i kendi evinin hizmetine bağladı.. Çünkü ha deyince urba giyinmeleri lâzımdı. Muhtarın evine kapılanması, Şerif Ağa'nın Fadime'ye de rahat nefes aldırdı. Bu ünlü kız, zaten saçları beline yürüdüğünden beri rahat değildi. Delikanlılar, onun yüzüne karşı of çekerler, göğüslerini yumruklarlardı. Hele, iğdelerin çiçek açtığı mevsimde, kaçırırlar korkusu ile, evden dışarı adım atamazdı.

Artık, yanında Muttalip varken istediği gibi etek savurabiliyordu. Çeşmeye beraber, yunağa beraber, tarlaya beraber... Muttalip bekçiliğinden memnun, Fadime de çobanına güvenen kuzular kadar pervasız.

Meğer Muşko'nun Şevket de zorlu kurtlardanmış. Bir gün tarladan dönerlerken, ansızın önlerine çıkmış da, Muttalip'in elinden Fadime'yi almak istemiş.. İşte bu hâdise, bütün köylüye, Şevket'ten ziyade Muttalip'in enini boyunu öğretti. Muttalip, hani o dişisinin yanında Süleyman'ı bile iplemiyen serçe kuşundan daha acı konuşmuş ve Şevket'i bağ kesiğine kaktırıvermiş. Görenler de duyanlar da inanamadılar ama, bu meseleden sonra da, Muttalip'e "Gözünün üstünde kaşın var.." diyebilen olmadı.

Muttalip o gece erken yattı; nedense göğsünde âdeta gıdıklıyan bir çarpıntı vardı. Yüreğindeki acayip ılıklığı gidermek için, testiyi dikti; hayır, buna serin sular bile fayda etmiyordu. Hep aklında Fadime; nereye baksa onun tasvirini görüyor. Sözün kısası, anlatmaya dilinin dönmediği bir hâli var. Düşünüyor: "Anladık; babası ile nizalı** oldukları için, Şerif Ağa Fadime'yi Şevket'e vermiyor... Şevket, Allah için asker ocağından bir tokat bile yemeden dönmüş terfiyeli bir çavuş. Hani saçını kırktırıp da, bir tekerlek şapka ile bir paçalı urba giyse, hiç de efendiden ayırt edilmez... Gelgelelim Şerif Ağa inatçı... Bir yandan Karakol Kumandanı Hakkı Onbaşı'nın da, tezkere bıraktığı tevatürü*** çıktı; giderken Fadime'yi de alıp götürecekmiş diyorlar..."

Bütün bunları ters çevirip, bir daha bir daha düşünen Muttalip,

* nüfus cüzdanı

** kavgalı

*** söylenti

bu sefer de "Acaba..." diyor. "Şerif Ağa'nın aklından ben mi geçiyorum?..."

Sonra, yattığı yerde tatlı tatlı gülümsüyor, dönüyor, pireler ısırdıkça kaşınıyor.. Nihayet hepsi de Fadime'ye lehimlenen bu düşünceler ilk horoza kadar devam ediyor.

* * *

Günlerden Cuma.. Köyün kıblesindeki yuğnakta çamaşır yıkama sırası Şerif Ağalar'ındı. Şevket korkusu hâlâ yatışmadığı için, Muttalip ikindiye kadar kadınların yanından ayrılmadı; ağaç kökleri parçalıyarak kazanın altını ateşledi, su taşıdı.. Fadime'nin gücü yetmediği için de çarşafları beraber sıktılar. Akşam üzeri, bütün çamaşırları dere boyunca uzanan böğürtlenlerin üzerinden topladıktan sonra da, yuğnaktan cevizliğe doğru uzaklaştı. Çünkü artık, çamaşır gününün son işi olarak, kadınlar oracıkta birbirinin başını sabunlıyacak, sırtını oğacaklardı.

Cevizliğe doğru istemeye istemeye yürüyordu. Gene nereye baksa, Fadime'nin tasviri orada; hem de şu yuğnaktaki hâliyle... Alnını bir mecidiye dizisi kuşatmış.. Gözleri, akları kaybolmuş ceylân gözü.. Dudaklarına baksan, kırmızı dutlardan yemiş de ağzını silmeyi unutmuş zannedersin... Ya Fadime'nin bugünkü hallerine ne demeli? Divane oldu bugün Muttalip, divane.. Fadime, parmak uçları buruş buruş olmuş sabunlu ellerini iki yanına açtı da: "Muttalip, şu göğsümün çıtçıtlarını ilikleyiver.." dedi... İmamın elifiye pantolonunu iliklemeğe alışık olan Muttalip'in, bu sefer parmakları titriyordu. Gene de kötü düşünmedi; iliklerken, o uçları çarık burnu biçiminde sivrilen şişkinliklere elleriyle değmemeye çalıştı. Yalnız, anasının memesine burnunu gömen bir buzağı gibi, Fadime'nin çenesinin altına ansızın yumuluvermekten kendini zor alıkoydu.

Bunları düşünürken, nefes almayı bile unutan Muttalip, çoktan cevizlerin altına gelmişti. Dilinin kuruduğunu fark ederek yutkundu, sonra birdenbire türkü söylemek geldi içinden.. Türküyü de ezan okur gibi söylüyordu ama, dokunaklıydı: "Bahçeye indim

nar için.." diye başladı ve ötesi kendiliğinden geldi.. "Gül kopardım yâr için." "Analar kız besliyor." "Delikanlılar için..."

* * *

Otuz ikililerin celbi uzadıkça uzadı. Zaten Muttalip o günleri iple çekmiyordu. Derken iğdeler çiçek açtılar.. Bu çiçeklerin kokusu ile kanı ateşlenen delikanlılar, bu yıl, çeşme başından Fıtnat'ı, afyon çapasından da Gülsüm'ü kaçırdılar. Tevatüre bakılırsa Fıtnat zaten köyden çıkıncaya kadar kendini sürükletmiş de, öte yanda oğlana ayak uyduruvermiş. Neyse iki taraf "He" diyerek onların işini tatlıya bağlamışlar ama, ötekilerin nizası mahkemelik olmuş. İşte bu günlerde, Şevket "Fadime ayağını denk alsın" diye, köyün orta yerinde basbayağı gevezelik ediyor.

Nihayet, asıl kendisi ayağını denk alamamış olacak ki, bir gece yarısı, kof sesli bir çifte sıkısı duyuldu.. Çırayı yakan koşuştu. Bir de baktılar ki Şevket, Şerif Ağaların avlusunda boylu boyunca yatıyor. Önden yediği saçmalarla, yüzü çiçek bozuğuna dönüvermiş. Ağlıyan sızlıyan çok olduysa da, Şerif Ağa'ya diş geçirilemiyeceğini bilenler, ortalığı yatıştırmıya çalıştılar. Sabaha kadar kimselerin gözüne uyku girmedi. Bunlar olup biterken, Muttalip, caminin sundurmasında çoktan kurşun geçmez uykulara varmıştı.

* * *

Muttalip'i, karakolda dedelerinden kalma usullerle çok sıkıştırdılar. Artık onun gözünde, Türkiye Cumhuriyeti'ni, Muhtar Şerif Ağa ile, Karakol Kumandanı Hakkı Onbaşı idare ediyorlardı. Ömründe ilk defa girdiği bu karakolun santral odasında şimdi, Şevket'in katili zannıyle sorguya çekiliyordu. Onbaşı çok asabî.. Yazıyor, çiziyor, kâğıtları iğneliyor, çözüyor. Zırt zırt telefon ediyor.. Kimine "Baş üstüne" diyor, kimine "Şimdi yanına varırsam tepelerim, sayı ile vermediler.." diyor. Muttalip hiç oralı değil. Santralın üstünde asılı duran büyük resme bakıyor. Bu, Hakkı Onbaşı'nın büyütülmüş bir resmi. İlk bakışta, kolundaki şerit, kol saati ve tabancası birden göze çarpıyor. Mübarek poz verirken öylesine kurulmuş ki, nerdeyse bakan adamın nefesi kesilecek.

Şerif Ağa bir yandan Muttalip'i kandırmaya çalışıyor:

— İnat etme.. Bu adam sert; ne kadar inkâr etsen söyletir. Artık olan olmuş. Sana bakacak olan gene benim. Çul üstünde yatıp, bulgur aşı yiyecek değil misin? Bu, köyde de bir, damda da bir a oğlum?.. Haydi söyleyiver ettiğini de kâğıda yazsınlar..

— Ne ettiğimi? diyor Muttalip.

— Şevket'i vurduktan sonra, çifteyi bizim kuyuya attığını söyliyeceksin a oğlum.

— Şunu, yapıp yakıştırdığın gibi, kendin söylesene ağam!..

Böyle cevap verdi Muttalip.. Kimsenin haberi yoktu ama, Fadime meselesini zihnine sardığından beri, onun kafasının zembereği düzelmişti. Şerif Ağa hayretler içindeydi; fakat usta adam, bu defa onun kulağına eğildi:

— Muttalip, dedi. Varıp da yoklıyacak adamı olana, mapusanede aylar, gün olur.. Hem Fadime'miz eninde sonunda senin. Otursun topuğunun üstüne de seni beklesin; işi ne?...

Bunları duyunca, Muttalip'in şöyle bir başı döndü; göğsündeki ılıklık, birden iliklerine kadar yayıldı.. Aptal aptal baktı ve yumuşadı.

Ertesi sabah, güneşle beraber yola çıktılar. Yanındaki jandarma, onu mevcutlu olarak kazaya teslim edecekti.

Muttalip, gönlünde engin bir rahatlıkla, başını dikmiş yürüyordu. Yalnız çenesinde kıvırcıklanan genç sakalı, gömleğine zor sığan göğsü ve iki aylık bir çocuk iriliğindeki çıplak ayakları ile demir gibiydi Muttalip, demir... "Varsın olsun.." diye düşündü. Şerif Ağa karlı dağ gibi arkasında, Fadime de şu tepelerin ilk oymağındaki köyde olduktan sonra, karada ölür müydü Muttalip? Aradan ne kadar yıl geçerse geçsin, iğde çiçekleri bir gün yalnız ikisi için açacaktı.

Muttalip türküsünü tutturdu. Gene nar için bahçelere indiler, yâr için gül kopardılar ve analar, delikanlılar için kız beslediler.

Mart 1948

Seçilmiş Hikâyeler Dergisi, S. 8

REJİM

Hastaneleri hep yokuşa yapıyorlar ve öte tarafındaki iniş, nedense hep mezarlığa varıyor. Hastane yokuşunu o kuşluk vakti tırmanırken böyle düşünüyordum.

Bir de baktım, beş on adım önümden bizim İsmail gidiyor. Yanında ayaklarını sürüyen kadın, karısı olsa gerek. İsmail onun koltuğundan ne kadar gayretliyorsa da, artık dizinde derman kalmadığı anlaşılan kadın, mektep duvarının dibine çöküverdi:

— Aman adam, dedi, az eğlen de soluğumu bastırayım.

— Elif, diyordu İsmail, ha azıcık daha dişini sıksaydın a?

Dermansız elleriyle, başörtüsünü yeniden çözüp bağlayan Elif, ağarmış göz çukurlarına, telve gibi oturup kalmış gözleriyle, hastaneye doğru baktı baktı da:

— Bir nefeslik kaldı ama, kör olsun ayaklarıma hükmüm geçmiyor İsmail, dedi.

Başucunda dikilen İsmail'in etraftan çekinir bir hali var. Yazma mendiliyle terini siliyor, alt dudağına yürümüş sarı bıyıklarını ısırıyor, bakışlarında "İşte avratla yola çıkanın hali budur" diyen bir mâna seziliyor.

Selâmımı küfür sayacak kadar canının burnunda olduğunu anladığım için bakmadan geçtim, fakat hastanenin bahçe kapısında yine karşılaştık. Bu sefer Elif'i kucağına almıştı. Kundakta ölmüş çocuğunu kucağında götüren bir babanın öfkeli sessizliği içindeydi. Bir an için hepimiz kapıda yığıldık kaldık; girip çıkan

otomobillerden fırsat bulamıyorduk. Daha hastanenin kapısında ölmekten korkanlar, elbette otomobillerin arkası alınsın diye bekliyorlardı. Bu arada İsmail'in dudaklarının kıpırdadığını fark ettim. Belki kucağındaki karısına, belki de şu saltanatla girip çıkanlara okuyordu.

Bizim İsmail'in, kimsenin kimseden haberdar olmadığı bu memlekete ne zaman geldiğini bilmiyorum. İki senedir komşu olduğumuz apartmanın kapıcısı. Önünü iliklemeyi, askerliğinden kalma bir esas duruşla "Başüstüne" demeyi bildiği için, komşular ona bir de Efendi'lik taktılar. İsmail buna inanmıyordu ama, herhalde hoşuna gidiyordu.

İsmail Efendi her şeyden evvel ayağına tetik adamdır. Hani onu yolladığın yere bir de telgıraf çeksen, mutlaka İsmail Efendi telgıraftan önce varır. Onun memleketimizin doğusundan olduğunu düşünüyorum da, aletin, makinenin ve tekniğin tembelleştirmediği dupduru insan gücüne bir daha hayran oluyorum. O "İş beni yıldırmaz, ille kem söze deli olurum" der, bir daha demez. Çok defa çarşıdan, postacı tatarı gibi kulağına kadar yüklü olarak döner. Yani, yüzüne gül, bir de çağırırken "Efendi" demeyi unutma, vur ağzına lokmasını al İsmail'in.

Bir defa, horozun kanat çırptığından, gün gözünü kırpıncaya kadar, apartmanın merdivenlerini siler süpürür, her dairenin kömürünü kırar, halısını kilimini silker, gezgin satıcıların bıraktıklarını iletir ve ondan sonra ilk sigarasını yakarak gazeteciyi bekler.

Güneş iki mızrak boyu yükseldi mi, kumandan ile müdürün çocuklarını okula götürür, oradan da sabah siparişlerine göre alışverişe geçer. İşte kulağına kadar yükle dönüşü bu saate rastlar. Ellerinde birkaç file, sepet ve muhtelif paketler. Onları yerli yerine verir, kuruşuna kadar artan paraları teslim eder, dizleri pek de birbirine kavuşmayan paytak bacaklarıyla yaylana yaylana merdivenlerden iner. Artık türkü söylemenin, cep aynasına bakarak saçını taramanın ve bir sigara daha tellendirmenin sırası gelmiştir. İşte

tam kapı önündeki sandalyeye ilişecek olur, yukarıdaki dul karı feryadı basar:

— İsmail Efendiiii!

Zavallı hiç de üşenmeden hemen davranır:

— Buyur Hacı anne.

Ve mesele anlaşılır:

— Yetiş... Gene kulunçlar kilitledi beni.

İsmail Efendi yetişir, bu kulunç ezme faslı en aşağı yarım saat sürer ve hemen her gün tekrarlanan bu hizmet, ihtiyar kadının hiç değişmeyen dualarıyla biter: "Ellerin dert görmesin, tuttuğun altın olsun. Ne de olsa erkek elinin hali başka..."

Hacı anne bu koskoca dairede tek başına oturur; kimsesi olmadığından değil. Oğlu bilmem hangi Avrupa mektebinde okumuş.. Giderken bir çanta götürmüş de, nihayet sekiz on bavul, bir otomobil bir de hatunla dönmüş gelmiş. Kızılca kıyamet kopmuş tabiî.. Hacı anne "Südümü helâl etmem" demiş.. İşte böyle, onlar da Hacı anneye ayrıca bakıyorlarmış.

Bir gün İsmail Efendi'den dinledim bunları. Epeyce hoşbeş ettik:

— Allah bin bereket versin, dedi. On daire üçerden otuz -tövbe Hacı anne ayda beş lira veriyor ya, karıştırmayalım şimdi hesabı-eh otuz da ev sahibinden, eder ayda altmış lira. Varıp Hükümet kapısına odacı dursam bundan fazla alacak değilim ya. Neyse, yarısından çoğunu köye gönderiyorum.

İsmail'in evli olduğunu işte o gün öğrendim. Sonra lâfımız tarlaya davara dökülünce adeta dert yandı:

— Hükmü yok, dedi. Bir kere kahrettik de çıktık köyden. Hem söz temsili, kıçı sandalyeye değmeye görsün adamın, ondan sonra şehir, anam kadın gibi karşıdan "Gel gel" diye çağırıp duruyor. Ne olursa olsun zihnime koydum, bu bahar bizim Elif'i de getireceğim.

Dediği gibi, Hıdırellez'de yine telgıraftan daha çabuk gitti ve Elif'le beraber döndü. Hemen kömürlüğün bir köşesini eve ben-

zetip başlarını soktular. Fakat Elif, daha yerine ısınmadan soluverdi.

— Bakmadığımdan değil tövbeler olsun, diyordu İsmail, yövmiye ile çamaşıra gittiğinden de değil. Bizim köy kızları böyle işte.. Toprağından söküp de saksıya diktin mi iflâh etmiyor. Yoksa, kazandığımızı bir yana bırak, bu apartmanın artıklarıyla sülâlemiz geçinir..

Hastanenin bahçe kapısında, şimşek gibi şavklandı kafamda bu düşünceler. Derken göz göze geliverdik, selâmlaştık. Bahçeye girince Elif'i bana emanet ederek, İsmail numara almaya koştu. Bu aralık çimenlerin üzerinde çömelen Elif'e baktım. İnliyordu. Bugünkü giyinişi, elbette gözümden kaçmadı. Müdürün hanımında gördüğüm sabahlığın etekleri bastırılmış, üzerine de Hacı annenin eski yeldirmesi giydirilmişti. Belki de doktorların göreceği iç çamaşırları, yine apartmandaki hanımların eskicilere satmaktan vazgeçtikleriydi.

Biraz sonra İsmail onu kucakladı, götürdü. Öğleye doğru, laboratuar tarafındaki koridorda yine İsmail'e rastladım. Elinde bir idrar şişesiyle geçiyordu:

— Bizim Elif'in karnında, doktorların irisine ufağına ibret olacak kadar dert varmış azizim, diye anlatmaya başladı.. Zannım bakmadık yerini komadılar.. Bir saattir girip çıkmadığım kapı kalmadı.

İsmail sözünü bitirmeden, o sırada yanımızdan geçen beyaz gömlekli bir adamı önledi:

— Hemşerim, bu sidiği nereye göstereceğiz? diye sordu.

Öteki ne kızdı, ne de güldü. Sadece:

— Otuz dokuz numaraya.. dedi, yürüdü.

* * *

Aynı akşam, İsmail'in kulübesine gittim. Sevincinden deli divane oldu. Beni sedire buyur etti, kendisi bir şeker sandığı üzerine ilişti. Merhabadan sonra uzattığı sigarayı yakıncaya kadar, şöyle

bir etrafa göz attım. Elif kerevetin bir yanına dertop olmuş, sadece elleri meydanda, hâlâ inliyor.. Karşımdaki, kâğıtla kaplanmış bağdadi duvarda, mecmualardan kesilme yarı çıplak kadın resimleri.. İsmail'in ayağında, paçadan bağcıklı bir iç donu, üstünde bir ropdöşambr eskisi.

Maksadım muayene neticesini öğrenmekti. İsmail reçeteyi uzattı:

— İşte, dedi, hap yazdılar, su yazdılar, iğne yazdılar, senin anlayacağın, ilâç parasıyla aş ekmek yazmayı unuttular..

Sonra mühim bir şey soracakmış gibi gözlerini açarak ilâve etti:

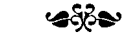
— Ben şurasına aklımı yetiremedim. Doktor ilâçları târif etti etti de sonra bir sürü yemek saydı, bu yemek rejimini aynen yaparsanız düzelir, dedi.. Bu rejim dediği bizim bilmediğimiz bir yemek mi yoksa?

— Hayır İsmail, dedim, doktor dilinde "Bu rejime göre hareket et" demek, yarından tezi yok, "Elif'i köyüne götür" demektir.

Bu cevabı alınca, İsmail birdenbire kâğıt gibi buruşuverdi. Başını yorganından kurtaran Elif, sancılarının üstünde bir tebessümle beni dünya ve ahret kardeş edindiğini fısıldıyordu.

1 Eylül 1948
Varlık, S. 338

Yeşil Banknot

O yılın Hıdrellez günü, kasaba halkı "Çağlak" mesiresine öylesine göç etmişti ki, iki saat ötedeki evlerimiz bomboş ve yapayalnız kalmıştı. Çocukluk masallarımızın devleri gerçek olsalardı, orada kalan istasyon memuruyle birkaç resmî daire bekçisinin mutlaka uyukladıkları bu öğle saatinde, bütün evleri torbalarına doldurup kaçarak kasabamızı yeryüzünden silebilirlerdi.

O gün, elindeki marulun iç yaprakları kadar taze kahkahalar atan biri, bütün alâkamı komşu ağacın altındaki sofraya çekiyordu. Çoktandır tanıdığım bu kızın marul yiyişine imrenerek bakıyordum; onun marul çiğneyişini ifade edecek kelimeyi nereden bulmalı? Bu adetâ akşam serininde otlıyan bir kuzunun taze otları koparıp yemesinden doğan bir çoban musikisinden farksız... Saçlarını yumuşacık yumaklar hâlinde kulaklarının gerisine tutturmuş, bacaklarını sol tarafına alarak yan oturmuş, bu yüzden sağ elini çimenlere koyarak kendini destekliyor. Vücudundaki kıvrımların en cazibi, bu sağ kolunun dirsek kısmındaki daha çok dışarıya doğru bükülüş ve bu bükülüşün etkisiyle pembe cildinin altından "Ben buradayım" diyen masmavi iki damar... Etrafındakilerden hiçbirinin duruşu, oturuşu beni onun kadar sarmıyordu; ne falaka mektebinde diz çöker gibi oturan şu evlâtlık, ne bağdaş kurarak habire atıştıran şu ihtiyar, ne de şu daha yüksekteki ağaç altında bütün cömertliğini eteklerine takarak oturan geçkin taze, görmeğe tahammül edilecek şeyler değildi.

Gözlerimizle bile bile saklambaç oynadığımız Zehra, benim ilk mektep arkadaşım. O zaman dershane sobası başında dirsek kuvvetine muhafaza ettiğim yerimi seve seve ona terk eder, kalemi kırılsa, herkesten evvel imdadına yetişir, hattâ tozlu topraklı

mektep yolunda, onun ayak izlerine basarak yürümekten çocukça bir zevk duyardım. Sanki karşısında bütün eksikliklerimi unuturdum; unuturdum değil, aklıma bile gelmezdi ki, benim esvaplarım yamalıdır, kitaplarım noksandır, kalın bir sarı defter alamadığım için hocamız beni onun önünde azarlamakta, kerrat cetvelinde* dilim dolaşsa, yine onun önünde tokatlamaktadır. Nihayet, yakamda bit bulunduğu sabah, onun gözünün önünde yüz geri eve gönderildiğimi hâlâ hatırlarım.

İlk mektepten sonra onu İzmir'deki paralı mektebe, beni de parasız mektebin imtihanını kazanamadığım için tenekeci çıraklığına vermişlerdi. Ustamın yerine oturarak çala tokmak çalıştığım bir gün, baş ucumda bir gölge belirmiş ve çok iyi tanıdığım bir sesle sormuştu:

— Çocuk, şu kalem kutusunun kapağını düzeltebilir misin?

Derhal anladım, kolumdan veya kabamdan iğne yemiş kadar irkildim. Yüzüne bile bakamadım, çünkü akşam eve dönüşümde "Oğlumuzun çok çalıştığı belli" desinler diye, kömürle ellerimle yüzümü epeyce karalamış bulunuyordum. Gülerdi, eminim ki yüzüne baksam Zehra gülerdi. Kutuyu alırken:

— Nesi varmış bunun? diyebildim.

Saçma bir sual tabiî... Kutunun karnı ağrıyacak değil ya, elbette bir tarafı inmiş veya kopmuş olmalıydı. Gerçekten, menteşede bulduğum ârızayı, küçücük bir tel takarak hemencecik onardım, çalışırken beni hiç de rahat bırakmıyan burnumu usulca çekerek ve ne olursa olsun başımı kaldırıp gözlerinin içine bakarak kutuyu... Fakat hayret, güleceğini zannettiğim Zehra, dudaklarını ısıra ısıra ağlıyordu.

Kutuyu alırken sordu:

— Neden böyle oldu, sarı çocuk?

İşine aklı yatmış bir insan rahatlığıyle cevap verdim:

— Babam böyle ceza verdi.

— Razı olmamalıydın.

Bunu söyledikten sonra ne yaptı, nasıl gitti bilmiyorum, fakat neden sonra tezgâhın üzerinde bir yeşil banknot görünce, anla-

* çarpım cetveli

dım.. Ansızın sırtımdan ter boşandı, parayı kaptığım gibi fırladım, evlerinin yolunda ona yetişir yetişmez, ilk sözüm şu oldu:

— Bunu ikidir yapıyorsun Zehra!

Dinlemeden yürüyordu, fakat ben devam ettim:

—Hatırlar mısın, beraber on yaşına çoktan basmış bir sürü çocuk, kardeşin Behçet'in peşi sıra sizin evde sünnet olmuştuk. Ağzımıza tıkıştırılan lokumun lezzetiyle, ilk defa aldığımız erkekçe yaranın acısı arasında bocalarken, sen de bizi gülerek ziyaret edenler arasında idin. Babanın hediyesi olduğunu sonradan öğrendiğimiz birer yeşil banknotu, o gün yastıklarımızın altına bırakan sendin. Ne yazık ki o anda, içimin kanaması, dudağımı burktuğu hâlde, ben de o yeşil banknotla ne kadar çerez ve oyuncak alınabileceğini hayal etmekten kendimi alamamıştım. Şimdi her şey değişti Zehra.. Bugüne bugün haftalığım yirmi kuruş, seneye kalfayım ve on sekiz yaşıma bastığım gün dükkân açacağım. Al, banknotunu geri vermek için peşinden koştum..

— Geri dön artık, seni evimizden görecekler.

— Al şunu diyorum.. Bizim sanatta bu kadarcık tamir için bildiklerden beş para alınmaz.

— Fakat, bildikler ne verirse alınmalı.

— Hak etmediğim parayı almam.

— Bozukluğum yoktu.

— Öyleyse neden üstünü istemeden kaçtın?

Zehra ansızın durdu, gözlerimin içine bakarak, elleriyle para içinde kalacak şekilde avucumu kapattı:

— Benim istediğimi anlamıyorsun, dedi.. Git yanımdan, fakat dükkâna değil, mektebe, mektebe git, sarı çocuk!

Önlüğümü bırakmak üzere dükkâna dönüşümde ustam: "Dükkânı bırakarak, hangi cehenneme kaybolduğumu" soruyor. "Sandalyemizi dükkânın kapısına tersine koyarak, fabrika hanına ufak su dökmeğe gittiğimi" söylüyorsam da, öfkeli öfkeli bağırıyor:

— Çırak değil, it bunlar zaten.. Günde seksen kere çişi geliyor kerataların...

* * *

İşte o Hıdırellez gününe gelinceye kadar aradan yıllar geçti. Artık Zehra'ya cesaretle bakıyordum, zira çoktandır benim de yakamda bir rozetim ve şapkamda bir armam vardı.

Öğleden sonra bir arkadaşıyle gezmeye çıktılar. Hâlâ eski cesaretsizliğim üzerimde olduğundan yanına sokulup konuşabilmek şöyle dursun, onları kalabalıkta kaybediverdim. Çok kalabalık.. Telli kavakların altında bayram yeri kurulmuş, çocuklar cıvıl cıvıl.. Recep dayı sürekli "Yandıııı" diye bağırıyor.

Adım başına bir satıcı. Havayı tebdil* eden nane şekeri, karın ağrısına birebir filiskin suyu, demirhindi, limonata, gazoz ve sinalko... Hülasa ne ararsanız burada. "Boş şişeler alan" Yasef bile çuvalı sırtında dolaşıyor; zira etrafta içki sofraları eksik değil. Gramofon, nâra ve davul zurna gırla gidiyor.

Nihayet kelebeğe dönmüş bir alâka ile, elini yukarı kaldırarak, dangır dangır zil çalan, etrafı kümeli bir adama doğru gidiyorum. Seyyar sinemacıymış; avazı çıktığı kadar bağırıyor:

— Bir gören bir daha görüyor. Ne riya, ne de ürya.. Canlı sinema. Çeyreği veren anlıyor, koskoca dünya bir kutuya nasıl sığıyor?.. Efendim neler?.. Korkunç ormanlar, vahşi hayvanlar, uçsuz çöller ve dibi belirsiz denizler...

Sokuldum, bir de baktım ki, Zehra da arkadaşıyle beraber orada. Seyretmek için zorluyorsa da arkadaşı razı değil, "Hiç kartpostal görmedin mi Zehra?" diye onu ayıplıyor; hattâ "Artık yukarda buluşuruz" diyerek bırakıp gidiyor.

Bu sırada sinemacı "Son-fin" diyerek, seyretmekte olan iki çocuğun seansını tamamlamıştı. Zehra'ya döndü ve:

— Buyurun, sıra sizin.. dedi.

Derhal, kutunun öbür tarafına geçerek ikisine birden sordum:

— Ben de buradan bakabilir miyim?

Ansızın beni yine karşısında gören Zehra utançla karışık bir gülümsemeyle onayladı; sinemacı bizi çöktürdü, başlarımızı sinema kutusuna ilişik siyah bezlerle örttü ve bizim seans başladı:

— Unutmayın çocuklar, bu seyyar sinemayı, seyreyleyin, seyreyleyin şu yüz elli katlı binayı... Bu bina Emerikanın Neviyoruk

* değiştiren

kasabasında; yukardan baksan aklın şaşar, aşağıdan baksan şapkan düşer... İşte Kolopetranın cariyeleri... İşte İngilizin idare makarası Londura şehri... Şu gördüğünüz adam, İngilizin seferberlik sadırazamı Lort Corcinos, İstanbol seyahatlerinde... İşte dünyada hepsi dört tane olan acayibi seb'ayı âlemin, dört tanesinden biri olan Mısır ehramları.* Bunların yüz bin işçinin yüz senede tamamladığı hikmet kimya kitaplarında yazılı... Gülmeyin, okumuş yazmışlığınız var ama, bunları da öğrenin... Efendim, şu gördüğünüz umanlar kumandanı Barbaros Hayrettin'in yeniçeri ordusiyle Viyana kapılarına dayanışı... İşte Timur'un kuş südiyle beslediği filleri... İşte Mimar Sinan'ın yaptığı tarihî Galata köprüsü... Gerisinde gördüğünüz kakületalı bina Galata kulesi; bu kulenin tepesi, Erciyeş dağının başiyle aynı hizadadır... İşte dünyanın dört kutbunu üç kıtasiyle, altı okyanusunu kaplayan, Asya; Evrupa, Emrika, Efrika ve Atlantika ormanları... İşte insanı iki lokmada yiyen aslan, işte bir beyaz ayı... Çeyreğiniz yandıiı, seyreyleyin, seyreyleyin şu karanlık dünyayı... Verin bakalım çeyrekleri.

Zehra'nın neşeli gülüşü dudaklarında sönüverdi ve hemen bana sokularak, dalgınlıkla para çantasını yanına almadığını fısıldadı. Ben hiçbir şey söylemeden yıllardır sekize katlanmış hâlde saat cebimde sakladığım yeşil banknotu çıkarıp adama uzattım. Zehra başını önüne eğdi, fakat sinemacı itiraz etti:

— Bozamam.

— Üstünü istemiyorum, dedim. Hepsi senin olsun.

— Fakat bunu hak etmedim ki?

— Zararı yok, onu, vaktiyle ben de hak etmeden kazanmıştım! dedim ve Zehra'yı kolundan tutarak kalabalık arasından çıkardım. Yan yana ve mümkün olduğu kadar birbirimize değmeden, konuşmadan yürüyorduk. Dereye gelince iş değişti. Fırsatı yerinde kullanabilmek için derhal ayakkabılarımı çıkarıp, paçalarımı sıvadım ve Zehra'yı kucakladım. Derenin ortasına geldiğimiz zaman, bana daha sıkıca tutundu, boşlukta sallanan öteki kolunu omzuma koyarak şöyle başladı:

— Yavaş ol da düşmiyelim.

* piramit

— Bana güvenebilirsin, dedim. Vaktiyle bu kollarla epeyce tokmak salladım.

— Yosunlu taşlardan ayağın kayabilir.

Ansızın sordum:

— Pol ve Virjini'yi okudun mu?

— Evet.

— O hâlde dereyi selâmetle geçeceğiz.

Öteye geçer geçmez, beni beklemeden koşarak uzaklaştı. Ben ayakkabılarımı giymekle meşgulken, belki hayatımda ilk defa, yaşamaya bazı mânalar verebildiğim o anda, yine, çocukça düşünüyordum: "Taşıyacağım yüklerin, bu kadar yumuşak ve kuş tüyü olacağını bilseydim, mutlaka hamal olmayı tercih ederdim."

* * *

Aynı akşam üzeri, sıra ile salıncağa biniyorlardı. Salıncakta taa gerilerden, taa ilerilere uçuşan sanki kızlar değil, rüzgâra tutulmuş ipek, ibrişim ve kadife parçalarıydı. Uçar gibi sallanmaktan korksunlar korkmasınlar, neşeli çığlıklar atıyorlar ve aşağıdan kolan vuranlar bağırıyorlar:

— Yavuklun kim?

Bu mahalli bir âdet.. Yavuklusunun kim olduğunu söylemiyen kız ne kadar başı dönse salıncaktan indirilmez. Böyle sorulduğu zamanlar, kaçamaklı veya komik cevaplar vermek de usuldendir. Kızların bazıları bu suale "Yavuklum dilenci Mehmet", "Sarhoş Ahmet" ve "Deli Mustafa" gibi kasabada herkesçe bilinen adamların isimleriyle cevap vererek sıralarını savuşturdular. Nihayet aynı suali, hayli havalandırdıktan sonra Zehra'ya da sordular:

— Yavuklun kim?

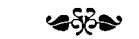
O benden başka kimsenin anlamadığı, tanımadığı bir isimle cevap verdi:

— Tenekeci çırağı!

1947

Seçilmiş Hikâyeler Dergisi, S. 2

?

Öyle ahım şahım bir şey değildi Bacı; yaşı da yallah yallah otuz. Ama Bacı'yı bu hâlinden kurtarıp da, otuz yaşın o zemzemle yıkanmış teravetine* kavuşturmak için çok emek lâzım. Bir defa onu hamama sokacaksın. Evvelâ arap sabunu ile, sonra öteki sabunların envai ile gıcır gıcır yıkıyacaksın.. Elini ayağını kiremitle oğacaksın, tırnaklarını da keseceksin... Bunlar bir yandan yapıladursun; öteden, sabun kokulu çamaşırlar, bir çift çorap ve henüz tabanı yere değmemiş bir çift pabuç; onu soyunma odasında bekliyecek.

O zaman anlaşılacak ki, Bacı göründüğü kadar kara değilmiş. Kaplumbağaları andıran eli ayağı, yumuşacıkmış; insan etinden, insan kemiğindenmiş. Hele iman tahtasının iki yanında onun da memeleri varmış; onun da saçları taranabilir, parlıyabilirmiş. Velhasıl o da kadınmış.

Zaten böyleymiş vaktiyle, o da anasından kirli doğmamış. Ne çare ki, felâketlerin hiçbiri "Geliyorum" dememiş. Kapı kapamaca bir hastalıktan yalnız Bacı kurtulmuş; evler, insanları tarümar olmuş. O zaman on yaşındaymış; acımışlar, nihayet filâncagiller onu evlâtlık almışlar. Gel Bacı, git Bacı, kimbilir kaç yıl fukarayı tepe tepe kullanmışlar. Derken bir gece yarısı, evin adamı, açık saçık yürüyüvermiş Bacı'nın yatağına.. Halbuki Bacı o gün bir şey kırmamış, tırnak kadarcık bir kabahati de yokmuş. Yalnız bir tesadüf olacak ki, o gece adamın karısı evde değilmiş. Tabiî ansızın ürken

* tazeliğine

Bacı, basmış çığlığı, avazı çıktığı kadar, adamın elinden kurtulup fırlamış sokaklara. Nihayet Bacı nasıl anlatırsa anlatsın, bu olup bitenlerin de adını koymuşlar: "Zavallı Bacı oynatmış; ona iyi saatte olsunlar ilişmişler!.."

İşte o gün bu gün sokaklar, bir belediyenin bir de Bacı'nın. Kimseye zararı yok diye hastaneye yollamayı da düşünmemişler. Zamanla bütün bildiklerini unutan Bacı, bir kış günü, fukaraların "Allahın hamamı" dedikleri deniz kenarında esvaplarını da unutuvermiş. Onu anadan doğma görünce, basmışlar kahkahayı, çocuklar bir yuha tutturmuş, tükürmüşler, taşlamışlar, kovalamışlar. Kendini güçlükle gözden kaybeden Bacı da "Ver elini bağ evleri..." demiş, bir daha da şehre dönmemiş..

Bacı öylesine küsmüş ki insanlara, artık öldü mü kaldı mı diye merak eder olmuşlar. Aylar, mevsimler... Gene Bacı yok. İşin tuhafı yazın herkesin bağ evlerine göçtüğü günlerde bile izine rastlanamıyor. Onu sık sık hatırlıyor, acayipliklerini anlatarak gülüyorlar. Bacı artık gerçekten iyi saatte olsunlara karıştığına inanılan bir hâtıra.

Benim kiracısı olduğum Kır Bekçisinin dediğine bakarsan, Bacı'nın yerini yalnız kasabanın itoğluitleri biliyorlarmış. Fakat bunların hepsi de karda gezip izini belli etmiyen soyundan hınzırlarmış ve yüksek kayaların annacında bal gömeci keşfetmiş yörükler gibi, Bacı'nın yerini sır bellemişler.

Besbelli Bacı onlar için ilk çağlayı veren badem ağacı! Kasabanın en çamur ipsizleri, nüfusları meyhane kütüğünde kayıtlı serserileri, böylelikle bağ evlerine dadanmışlar. Bizim Kır Bekçisi bakarmış, akşam üzerleri, bu kabak arkadaşlarından birkaçı, kafayı çektikten sonra, koltuklarına birer ekmek kıstırıp bağ yoluna düşerlermiş. Nihayet anlaşılıyor ki, bunların hiçbiri, ekmeği verdikten sonra Bacı'nın gözünün yaşına bakmamış. Çünkü Bacı, kaybolduğunun tam onuncu ayında, nurtopu bir oğlan dünyaya getirmiş.

Getirmiş değil, getirdi.. Ve bir gün arkasında artık beş aylık

olan nurtopu Ömer'le beraber döndü kasabaya. Bacı'nın dönüşünde yalnız bir karşılama merasimi eksikti. Sokakta, çarşıda onu gören, hemen kahkahalar arasında, "Ooooo!"yu bastırıyordu. Sonra bir sual yağmuru:

— Nerelerdesin Bacı?

— Seni hangi rüzgârlar attı böyle?

— Demek doğurdun ha?

— Kimden bu?

Bacı gözünü kırpmadan cevap veriyordu:

— Benden!

Bu lâfa gülerlerdi tabiî, ama Bacı susmazdı: "Neye gülüyorsunuz namussuzlar.." diye başlardı. "... Sizin çocukları da anaları doğurmuyor mu?"

Acı da söylese, Bacı'nın lâfları kimseye batmazdı. Zaten damarına basıp da kimse küfretmedikçe, az konuşurdu. Hiçbir şeyle ilgilenmiyor, yalnız bir sarhoş gördüğü zaman irkiliyordu. Bu tutuluşu onları sevdiğinden mi, sevmediğinden mi bilinemiyor.

Günün uzunu sokaklarda, çarşıdadır Bacı. Ömer bir bezle, belinin üstünde sarılı. Onu galiba sabahleyin bağlayıp, akşamları çözüyor. Ağlarsa, Bacı hemen durup olduğu yerde kâh tepiniyor, kâh belini sağa sola kaydırarak aheste aheste sallanıyor. Allah için Ömer'in de ağzı var dili yok. Anası, elini geriye uzatarak, görmeden ağzına ne tutuşturursa yutkunuyor, vermezse uyuyor. Bu sebepten olacak ki, çocuğun yüzü, helva, ağda ve peynir bulaşığı içinde. Yüzüne konan sinekler o tavanlara asılan yapışkan şeritlere tutulmuş gibi kıpırdıyamıyor.

Bacı hayatından memnun. Karnı tok sırtı pek. Kafasında adam şapkası var, kimbilir hangi hanımın verdiği fabrikası batmış bir ipeklinin üstüne, miadı dolmuş bir asker kaputu giymiş; hatta ayakkabıları mantarlı.

Girip çıkmadığı dükkân yok Bacı'nın. Ömer için.. deyip dikiliyor esnafın başına. İstediğini verme de bak, söylediklerini köpeğe atsan yer mi? Dinle artık: "Vay efendim, o bugüne bugün oğlan

anasıymış.. Ortalıkta hiç mi din iman kalmamış. Neredeymiş eski günler? Vaktiyle, ezan Allahüekber, ekmek ayağına gelirmiş. O da iyi günler görmüş.. Yoksa onu dilenci mi zannetmişler?"

Tabiî onu bu kadar uzun konuşturmadan ne isterse, cömert davranıp veriyorlar. Çünkü kanaat etmezse, adamın sadakasını suratına fırlatıyor.

İşte böylece bir baş belâsı Bacı. Kasabalı ona, günahını çeker gibi katlanıyor, onu seviyor, acıyor. Ona deli dediklerine bakmayın; Bacı her şeyin farkında.. Sırası geldiği zaman taşı gediğine koyuyor: "Çekeceksiniz bu Allahın emrini, diyor, ben sizin yüzkaranızım, paklayın bakalım!.."

Fakat kimin umurunda? Hayat bildiği gibi akıp gidiyor.. Bacı yaz kış sokaklarda.. Onda artık örtünüp sakınma kaygısı kalmadı; hava bozduğu zamanlar, Ömer'i eteklerine sarıp bağrına bastırıyor. O zaman cehennemde bile "Odunun yaş" diyecek gevezeler takılıyorlar:

— Bacı kıçın görülüyor!..

Bacı'da cevap mı yok? "Varsın görünsün, alafranga oldum!.." diyor.

Onunla ilk defa bizim dairede tanıştık. Mutemet olduğumu da nerden öğrenmiş bilmiyorum. Bir gün ansızın odamıza girdi, sadece "Para" dedi. Bu bir tek kelimede emir vardı, rica ve tehdit vardı. Sesinde, haklı bir insanın emniyeti seziliyordu. Birden şaşırdım, "Azıcık bekle dışarıda" diyebildim.

Sonra arkadaşlarım, kısaca Bacı'nın künyesini okuyuverdiler; mesele anlaşıldı. Düşündüm, defterden kayıttan elbette anlamaz Bacı.. Mademki ben o gün para dağıtıyordum, o da insan gibi, insanların arasına katılıp gelmiş hakkını istiyor. Hem Türkçe söylüyor: "Para". Daha ötesi var mı bunun?

Hemen arkadaşlarla katışıp denkleştirdik; çağırdım, verdim. Tövbeler olsun, parayı alınca, ne teşekkür ne dua.. Yüzüme bile bakmadan yürüdü gitti. Fakat sen misin parayı veren? Şimdi ay

otuz dedi mi, Bacı damlıyor: "Para!".. O gün biz maaşımızı almış mıyız, sorduğu anladığı yok. Biz de ne yapıp yapıp usûlü bozmadan gene katışıp borcumuzu eda ediyoruz.

Umarım ki, Bacı, memurlardan yana bir benden memnundur, bir de bizim nüfusçudan. Nüfusçudan dediğimin sebebi, Vallahi ömür adamdır şu nüfusçu. Efendim, Bacı bir gün, eline beş kuruşluk pul almış, bir de yirmi beş kuruş denkleştirmiş, çıkmış nüfusçuya dayatmış: "Ömer'e nüfus kâğıdı vereceksin" demiş. Bacı'nın hatırı kırılır mı? Nüfusçu hemen bir cüzdan çekmiş oradan, o "Anasının adı" dediği haneye "Bacı" yazmış, "Babası" dediği haneye de bir "?" işareti kondurmuş, vermiş eline. Yalnız, resmi mühür yerinde fincan dibi var; ama Bacı onun farkında değil. Şimdi hele kendini bilmezin biri, Ömer'in babasını sorsun da bak, adamın alnını karışlar Bacı.. Koynunda kapı gibi nüfus kâğıdı var Ömer'in.

Ah o koynunda daha neler yoktur Bacı'nın? Ekmek koynundadır, her yiyecek koynundadır.. Bitler koynundadır. Ve nerdedir bilinmez, geceleri büzüldüğü kuytuda, sarhoşların korkusu ile beraber, nurtopu Ömer koynundadır.

İlişmeyin benim Bacı'ma.. Benim canımdır, ciğerimdir, sevgilimdir. Onu sever miyim, acır mıyım, orası bana ait. Yalnız satışmayın, çektiği yeter elimizden.

1 Şubat 1949
Varlık, S. 343

Hamurkâr Süleyman

Nerde "Çatalmatal" oynanacaksa, nerde uçurtma talan edilecekse, hangi mahallenin çocuklarıyle taş muharebesi yapılacaksa, yoklamada nâmevcut olduğumu hatırlamıyorum. Hani göğe merdivensiz tırmandığım zaman.. Evdekiler de, mahalleli de illallah demişler. Bu oyun hastalığı yüzünden, bir gün mektep çantamı, bir gün şapkamı, bir gün pabuçlarımı kaybediyor; akşamları ancak komşuların şefaati ile eve girebiliyordum. Dayak artık dördüncü öğünümüz olmuş.

Ara sıra babamla dertleşen komşular arasında: "Pek üstüne varma.. Ondaki bu havailik tifodan kaldı, geçer.." diyenler var. "Eh.. Anasız büyüyen bu kadar olur.." diyenler var. Kısacası, kimi büyüdükçe akıllanacağıma, kimi asker ocağında adam olacağıma, kimi de koltuğumda helâl bir ekmekle kendi evimin yoluna düşeceğim günlere bel bağlamakta.

Bu yorumların en doğrusu sonuncusu olacak ki, zamanla, o kafalarını yardıklarım da, camlarını çerçevelerini indirdiklerim de beni affettiler.

O ele avuca sığmadığım günlerden biriydi. Akşam üzeri, belki beklediğim bir cezayı hafifletmek için babamın yoluna çıktım. Köşe başında karşılanmaya, elindeki paketlerin paylaşılmasına bayılırdı babam. O akşam bana yalnız ekmekleri verdi, tekrar eve doğru yürümeğe başladık. Adımlarımı ona uydurmaya çalıştığım için, mutlaka büyümüş de küçülmüş bir hâlim vardı. Sıcacık iki ekmeği göğsümün üstüne bastırarak, ellerimi önümde kilitledim.

Uzaktan, lâmbamız penceremizi kızartmış, bacamız tütüyor.. Bu unutulur bir tablo değil. Bir aralık babama bakmak istedim; derhal kaçırdım gözlerimi, çünkü babam da, bütün yorgunluğunu unutmuş, bir tebessümle yukardan aşağı beni süzüyor..

Artık, o günden sonra bu iş benimdi. Sabah akşam, fırına ben gidiyordum. Cepleri bilye dolu arkadaşlarım, her defasında yolumu kesiyor: "Var mısın?" diyorlar.. Varım, hem beş dakikacık oynasam, bütün bilyeleri ellerinden alırım amma, ne çare, "Ekmek var, bekliyorum.." diyorum. Ekmekleri, çantam gibi, pabuçlarım gibi, bir türlü kenara bırakarak, en imrendiğim oyunlara bile katılamıyordum. "İnsanı toprak çeker", "Kan tutar.." gibi lâflar ederler ya, işte o çeşitten bir tutması, bir çekmesi oluyor ekmeğin.. Onun verdiği terbiye, hocadan da, kitaptan da kuvvetli.

Fırınla evimiz arasında kurulan bu yeni mektep, bana daha çok şeyler öğretti. O zaman, henüz kerrata bile erişemiyen karacümlem ile evimizin aylık hesabını da kavramaya başladım. Bunun için uzun hesaplara lüzum yoktu. Babamın cüzdanına değil, fırıncının yüzüne bakmak yetiyordu.

Hesabımız kabardıkça, Fırıncı Dayı'nın, her alışverişten sonra babama yolladığı selâmlar yavaş yavaş azalır, kaşları çatılırdı. Bilirdim ki o, hangi gün çenemi okşamışsa, hangi gün ekmeklerin en pişkinini vermişse, mutlaka o gün babam hesap ödemiştir. O zaman Fırıncı Dayı'nın yüzünde güller açar, babama yolladığı selâmın yanına hürmetler de eklenir. Yok eğer, Fırıncı Dayı, altı yanık ekmekleri köpeğe atar gibi fırlatıyorsa, anlardım ki, o ay babam hesabı kökünden temizliyememiştir.

Biber acısına benzemez bizim günlerimiz.. Üzülmesin diye, Fırıncı Dayı'dan babama, aslı astarı olmıyan selâm ve hürmetler götürdüğüm akşamları hatırlarım. İşte bunun için mahalle meydanından çok erken el ayak çektim. Bunun için, çocukluğumun horoz şekeri devresi, bildiğim bütün oyunlarla ve at kulağı benzeştiğimiz bütün arkadaşlarla beraber, birdenbire masal oldu gitti.

Ara sıra, maya almak için yanına çıktığım hamurkâr Süleyman'la dertleşirdik. Hamur dairesi, tam fırın kubbesinin üstüne rastlıyor. Burada kocaman bir tekne, tavandan askılı bir terazi, üst üste yığılmış hamur pasaları, un çuvalları ve bir de Süleyman var. Burada adama serin limonatalar ikram etseler, üstelik para da verseler, durulacak yer değil.. Sıcağın ekşittiği bir koku insanı bunaltıyor. Fakat Babaç Süleyman alışmış. Burada hamurla boğuşmak, onun ve onun gibilerin harcı. Pehlivan yapılı Süleyman'ın başı üç numara ile tıraşlı.. Hiç eksik olmıyan alınteri, pürüzsüz yanaklarından genç bıyıklarına süzülüyor. Hamur üzerindeki bir parmak izi kadar çukurlu bir çenesi, unun beyazlığına meydan okuyan kıpkırmızı dudakları var. Diyebilirim ki, Süleyman melek yaratılmış da kanatlarını takmayı unutmuşlar. Yahut da iri bir cüsseyi bir çocuk kalbi ile çalıştırmışlar, ona dil verirken dağarcığına kötü lâf katmamışlar, gülme zembereğini de araba tekerleği kadar geniş tutmuşlar. İşte Süleyman bu...

Fakat âlemin dilinde kemik yok.. Süleyman hakkında söylemedik şey bırakmıyorlar. Bütün dedikodular, Süleyman'ın oburluğuna ve saflığına dair. Gûya Süleyman, bir oturuşta dört ekmek yermiş, bir gün iddiaya girmişler bir kilo ağdaya bana mısın dememiş.. Nihayet miş miş de, Süleyman askerliğinde tabur aşçısıymış.. Tabiî onu çiğ'e çıkarmışlar, Süleyman da aldığı tayın bedellerini biriktirmiş biriktirmiş, götürmüş dişçiye yatırmış. Meğer zorundan değilmiş de, sapasağlam dişini özenti belâsına söktürüp, yerine altın taktırmış...

Bunlar beni ilgilendirmiyor. Ben Süleyman'ı her şeye rağmen seviyorum. Bana ara sıra düşüncelerinden bahsediyor: "Süleyman, para biriktirecek, ilerde başlı başına bir fırın açacak.. Hattâ ekmeğe elini bile sürmek niyetinde değil; adamları çalışacaklar, o da lök gibi kenarda oturacak..." Süleyman, böylece anlatıyor, sonra sürekli kafasını yumrukluyor: "Ah.. diyor.. Allah vermemiş ki.. Bunları yapabilmek için bende yalnız okuma yazma yok, hesap

yok.. Dünyaya erkek geldik, elimizin hamuru ile avrat gideceğiz galiba, hiç yolu yok..."

Nihayet bir gün bana şu teklifi yapıyor: "Askerlikte onbaşı döğdü, öğrenemedim. Şu gece dershanelerine gittim, et kafalısın diye hoca kovaladı.. Ne olur, bana şu okumayı yazmayı öğret, canımı al, ondan sonra dile benden ne dilersen..."

Zaten aklıma koyduğum hocalığa, küçük yaşta başlamak, benim için herhâlde faydalı olacaktı. Süleyman'la anlaşmamızı gizli tutarak hemen çalışmalara başladık. O bana emeğime karşılık, her gün kendi hakkı olandan bir ekmek verecekti. Evet, artık ekmeğimi kazanmaya başlıyordum. Derslerimiz her bakımdan komikti. Ev demedik, yol demedik, fırında çalıştık, kahvede çalıştık; bu iş mutlaka başarılacaktı. Süleyman pek öyle deftere kaleme kulak asmıyor; harfleri hamur üzerine çiziyor, yahut da hamuru kalem kalem yuvarlıyarak, teknenin kenarına künyesini yazıyor.

Aradan aylar geçti.. Ben hâlâ "Ha gayret Süleyman.." diyordum. O sabırsızlıkla soruyordu:

— Daha çok mu?

— Hayır Süleyman, hepsi hepsi yirmi dokuz harf.

İşte böylece, sesliydi, sessizdi, heceydi, kelimeydi derken, nihayet söktük. Söktük ama, bizim Süleyman da zıvanadan çıktı. İşini bıraktığı gibi yollara düşüyor, yerlerden gazete parçalarını toplayıp heceliyor, ne kadar dükkân levhası varsa, resmen ve alenen okumaya başlıyor: "Bizim Bakkal Hamdi..", "Zahireci Abdülkaadir..", "Lezzet doyumevi Hasan Pişirir.." ve ilh... Okuyamazsa, yanaşıp sahibine soruyormuş. Bazan da sabahları benim yolumu çeviriyor:

— Bu "e" harflerini, diyor, "Leblebi" derken gözlü gözlü yazmışlar da, "Nalbur Ekrem" efendinin levhasında, ne diye öyle üç çatallı dirgen gibi koymuşlar?..

Bütün bunları zamanla cevapladık.. Benim hoca olduğum yıl, artık Süleyman da benden diplomasını almıştı. Gazeteyi şakır şakır okuyor, veresiye defteri tutacak kadar dört işleme aklı eriyordu.

Fakat, benim okumak için taşraya gittiğim, tatillerde memleketime döndüğüm her fırsatta, gülerler diye kimselere açamadığı bir meseleyi tekrar tekrar bana soruyor:

— Yahu, çatlıyacağım, diyor.. Sen, bu okumanın yazmanın hepsi yirmi dokuz harf derdin, anladık.. Peki, sen nesini okuyorsun bunun bunca senedir, okuya okuya ne olacak sizin sonunuz?

Bu sözlerine, Süleyman'ı bir kat daha severek gülerdim. Süleyman, aramızdaki farkı arıyordu. Sonunda bu farkın bulunması gecikmedi. O çoktan fırın açmış, başlı başına bir tezgâh sahibi olmuştu; artık biz de evimizin ekmeğini ondan alıyorduk. Evlenmişti.. Beş vaktinde benim duacım olduğunu söylerdi.

O sıralarda uzun zaman memleketimde kaldıktan sonra, gene çok uzaklara gitmiştim. Süleyman'dan daima "Gülden nâzik hatırımı" sorup sual eden mektuplar alırdım.

Derken, bir gün şöyle bir mektubu çıkageldi. Eğer, bu mektubu yazarken, aramızdaki yirmi dokuz harfin farkını Süleyman da anladıysa, sahiden üzülmüyorum. Evvelâ mahsus selâmdan sonra diyordu ki:

"... Bu kerre hesaplarımız kapatılacağından, pederinizin vefatı dolayısıyle, müruru zamana* uğramış bakiye borcunuz olan 86 ekmek bedeli, şu kadar lira şu kadar kuruş...."

Yemin ederim ki, bu lâfları Süleyman'a ben öğretmedim.

Mart 1948
Seçilmiş Hikâyeler Dergisi, S. 8

* zaman aşımına

İMAR

Eline kırk iki lira geçen bir öğretmendi vaktiyle babam. Yol parasından kurtulduğu gün, beşinci kardeşimin doğumundan çok, bütçesinde yılda altı liralık bir tasarruf sağlandığı için memnundu.

Ben o zaman bu ince hesaplara akıl erdiremeyecek kadar küçüktüm. Yalnız şunu biliyordum ki, her yıl dişimizi tırnağımıza takarak bir yandan tütün işlemeğe devam edeceğiz. Biriktireceğimiz para ile ev alacağız.. Babam tesbih çektiği her beş vakitte doksan dokuz defa dua ederdi. "Başımızı sokacak bir göz evimiz olsun da, varsın ayaklarımız dışarıda kalsın!"

"Ha gayret çocuklarım" derdi babam, ".. bu yıl tütünler çok para edecekmiş.. Beş dönümlük bir tarla kiraladım."

Cemrelerden sonra tavlanan toprak, avucunda sıktığın zaman beş parmağının resminden haber verir. Bir yandan kuytularda, sazdan yapılmış kapancalar altında, mercimek yapraklı tütün fideleri palazlandıkça cennet süpürgelerinin yeşiline boyanırlar. Bu fideler birer birer toplanır ve birer birer dikilir tarlaya.. Çocuk elleri de olsa, çiğ düşmüş sabahların ayazına dayanmak gerek. Tütünler tarlada marul boyuna erdi mi, üç nöbet çapa ister. Çocuk elleri de olsa, çapanın sapını yumuşatmalı.. Avuçlar su toplar delinirse, gözlerinden yaş gelse de üstüne tuz basmak gerek. Aylarca iki büklüm çalışır tütün işçileri.. Bel ağrısından doğrulmaya, seve seve bir yevmiye bağışlanır. Fakat bir de dize erdi mi tütünler, keyfine diyecek yoktur, tarlanın içinde dolaştıkça cıgara içmişe dönersin.

Sonra güneşlendikçe limon yeşilinden sarısına döner yapraklar.. "Dip" derler toprağa yakın yapraklara, "Dip üstü" makbul olur, daha yukarıdaki "Ana" yapraklar iri, "Uç altı" dedikleri kadife yumuşağı, "Uç"dakiler karaağaç yaprakları gibi pürtük pürtük... Yapraklar gündüzleri sıcaktan ölür, gece serininde dirilirler. Artık uykulara paydos, tütün kırma zamanıdır!

* * *

Memleketimizde, yaz günlerinin her saniyesini avaz avaz ağustos böcekleri sayar.. Gecelerin ilk yarısında, insan uykularından kurşun bile geçemez. Gecenin tam on ikisi oldu mu, artık saatlerin çenesini tutamazsın.. Onların cayırtısı en körpe uykuların bile kulağına kar suyu kaçırır. Tütün işçiliği bu, çocuk da olsa uykusuzluğa dayanmak gerek.. Şimdi insan yüklü, boş küfeler yüklü arabaların atları, koşum altında eşkini bozmadan kişner dururlar. Şehrin çıkış kapılarında arabaların hesabını yapacağına, kaldır başını yıldızları say, daha kolay.. Evlerde yalnız kundaktakiler ve onları pışpışlıyacak ihtiyarlar kalmış, şehir bir göç gürültüsü ile boşalmıştır. Eğer ay aydın değilse, tütün tarlalarında derhal lüks lâmbaları pompalanır, karpit fenerlerinin memeleri ateşlenir. Artık türkülerin arasında bir tek ses hâkimdir ovaya: Yaprak çıtırtısı...

Biz merdiven basamağı aralı üç kardeş ve babam, bu tütün kervanına bir ürkek eşekle katıldık. Babam boş köfünleri eşeğin iki yanına bağladıktan sonra bizi uyandırırdı. "Haydi çocuklarım, bu yıl tütün para edecek, ev alacağız.." Bacımı bir köfüne koyardı, beni bir köfüne... Hattâ bacımın ağırlığından ötürü benim tarafıma birkaç taş parçası konurdu, eğer eşek ürkmezse tarlaya kadar rüyalarımız gene devam ederdi. İşte bacımla ikimiz yıllarca, ürkek eşeğimizin sırtındaki bu ortak beşikte büyüdük.

Göznuru ister tütüncülük.. Güneş bir mızrak boyu yükselince tarlalardan yaprak dolu köfünlerle dönüş başlar. Mahmurluktan yana, artık boyunlarımız başımızın ağırlığından şikâyetçidir, göz-

kapakları birbirini özler durur. Fakat yağma yok, mademki bütün gece yaprak kırdın, şimdi diz bakalım onları iğnelere birer birer; sonra uzun çomaklı iplere geçir, günlerce nazıma katlanarak güneş ıskaralarında kurut, sonra bu altın yaprağı demetleri istifle ve nihayet sonbahara doğru, onları Paskal'ın cenderesinde balya haline getir..

Sözün kısası sabrın taştan âlâsını ister bu iş.. Ekmeği tutmak bile yasaktır tütüncüye. Önce ellerindeki zifiri çıkarmak lâzım. Ah o yeşil zeytin acısı tütün zifiri? Nasıl da sıvaşır adamın ellerine, urbalarına? Tut ki, yolda kar yağdı üstüne de urbaların yer yer ağardı.. Boya şimdi bu kar akını ziftin karasına, işte tütün zifiri! Bu sıvaşık kara sakız, insanın ellerinden ayva tüylerini bile söker alır. Hele urbalara dokunmak nafiledir. Onları tütün kırımı başlarken giyer, tarladan el ayak çektiğin gün çıkarırsın.. İşte o gün, ver pantolonunu yağlı pehlivanlara da kispet diye giysinler.

Evet efendi biraderim, benzimiz öcü korkusundan, insan korkusundan solmadı bizim.. Mayamıza zifir karıştı da ondan böyleyiz, "Ha gayret çocuklarım.." derdi babam, ".. bir göz evimiz olsun da, isterse ayaklarımız dışarıda kalsın.." Allah için safi gayret kesilmiştik. Kışın mektebe, yazın tarlaya.

İşte o yıl, tütün piyasası açıldı, açılıyor derken, İzmir'den bir kara haber geldi. "Bilmem hangi firmalar piyasadan çekilmişler!" Düştü mü tütünler iki buçuk liradan ıspanak fiyatına? Perişan oldu hemşehrilerim, balyalar kaykıldı kaldı. Neylersin ki, ekmeğe katık olmıyan bu mübarek zehirin paraya dönüşmesi gerek!

Ertesi sene "Ha gayret çocuklar!" dedi babam, "Bu sefer eski fiyatı bulacağız.." Netice? O sene de kabak yaprağından daha ucuza gitti tütünler..

"Ha gayret çocuklar, ev paramız denkleniyor!"

Günün birinde bizim ev parası meydana geldi ama, benim dalağım da bir köpeği doyuracak kadar büyüdü. Uzun saçlı bacıma sülün boylu diyemedik. Ağabeyimin bizden büyük olduğuna yeminsiz inanılmazdı. Ne olursa olsun sevincimiz besbelliydi, çün-

kü artık "Haraç mezat" olanca paramızla kendi evimize başımızı sokmuştuk.

Sonra zaman oldu, bacımı bu evde gelin ettik, ağabeyimin tabutu bu evin kapısından çıktı, en küçüğümüzü bu evde sünnet ettik, ben elimde çantamla buradan gurbete çıktım, koltuğumda ekmekle bu eve döndüm.

Sonra zaman oldu.. Yol geçti, İmar geçti evimizin üstünden.. İstimlâk silindiri uykusuz geceleri ezerek geçti..

Bu kiremitleri tütün yaprağından, sıvası tütün zifirinden olan ev, artık bir hâtıra.. Bunları düşündükçe, köylü cıgarası zincirleme içiliyor, yak efendi biraderim yak! Bu sigaranın tütünü memleketimden çıktı ise memleketime, Ege'dense Ege'ye, Bafra'dan gelmişse Bafra'ya selâm olsun.

17 Haziran 1949
Şadırvan, S. 12

RÜŞVET

Bir davranış oldu birdenbire, çünkü Müdür ansızın girdi. Bu, hocanın dershaneye girişinde, ayak birliği eden bir sınıf veya "Dikkat" komutu üzerine bir bölüğün ayağa davranışından ziyade, el üstüne, diz veya değnek üstüne bir davranışa benziyordu. Kimi, güneşliği ensesine kaymış yamalı kasketini çeviriyor, kimi yırtık pırtık gömleğinin iki yakasını göğsünde kavuşturmaya çalışıyor, kimi de bu bir anlık sükûtun içinde kaput bezi yırtar gibi horlıyan birkaç gâfili dürtüyor. Müdürün bulunduğu tarafı kestiremediği anlaşılan körler göz çukurlarını boşluğa doğrultmuşlar.

Henüz bu davranışın kıpırtısı kesilmeden bir "Oturun" emri duyuldu. Birer birer ranzalarına çekildiler, koltuk değnekleri yerlerine bırakıldı. Körler, gene başlarını eğerek kendi içlerine bakmaya başladılar. Bir iki kuru öksürükten sonra, hani "Şeytan geçti" dediğimiz tam bir sükût. Bir hastane koğuşunda değil, dilenciler kampındayız.

Evvelâ Müdür konuştu:

— Nerde o bugün yakalanan?

Çiçek bozuğu yüzlü kamp bekçisi, koğuşun dip tarafına seslendi:

— Çık ulen!

Köşeden, fırıncı yamağı kılıklı bir adam doğruldu. İri yapılıydı, kusursuzdu ama, çimento torbasından esvabı içinde mazlum bir hâli vardı.

— Yaklaş hele, yaklaş, dedi Müdür. Sen misin o cebinden üç yüz lira çıkan?

Adam, iki adım yaklaşıncaya kadar yürüdükten sonra, cüssesine hiç de yakışmıyan bir hatun sesiyle cevap verdi:

— Benim beyim.. Allah ömürler versin, Allah seni çoluğuna çocuğuna bağışlasın.. Allah tuttuğunu...

— Kes, bozuk param yok, dedi Müdür. Ulan sen bu kalıbınla dilenmekten utanmıyor musun? Sen bu hâlinle dilenirsen, bunlar ne yapsınlar, bu eli ayağı tutmıyanlar? Bu iki gözü...

Adam hemen söze karıştı:

— Düşmez kalkmaz bir Allah. Sayenizde benim de gözlerim görmüyor beyim, dedi.

— Ne?

— Bilâkis tavuk karası var beyim gözlerimde.

— Sen bunları doktora anlat.

— Hilâfım varsa iki gözüm kör olsun beyim. Tam on bir nüfus, benim avucuma bakıyor.

— Öyleyse çalış.

Adam biraz durakladı, sonra gülümsiyerek devam etti:

— Bu zamanda dokuz çocuk çalışmakla beslenir mi beyim?

— Ne, dokuz tane mi?

— Evet beyim, sayenizde.. İki tanesi de karı.

— Ulan zorun neydi, herkes bir tanesinin bile hakkından gelemiyor?

— Evvel Allah ben gelirim beyim, velâkin işler yaş. Bak işte, bayramdır dedik, biraz para oynar, namusumuzla dilenelim dedik, bu memlekete düştük, meğer burada dilencilere göre de yasak varmış..

Artık bir hayli âsabı bozulan Müdür, onu yerine kovaladıktan sonra, bekçiye döndü:

— Bunu, dedi, yarın sabah o iki dilsizle beraber doktora... Savcılığa gideceklerin, sonra sevk edileceklerin işlerini kalemden takip et, gözünü de dört aç.

Çiçek bozuğu yüzlü bekçi, zaten bu birkaç cümlelik emrin, her kelimesi arasına bir "Başüstüne" sıkıştırmıştı. Artık koğuştan çıkmak üzere olan Müdür, baş ranzadaki Topal'ın hatırını sormayı unutmadı:

— Nasılsın be Demirbaş?

— Duacıyım beyim.

Zavallı bir adamdı bu Demirbaş Topal. Biraz da kafadan sakattı. Söğüt ağacından kesilmiş, bacağı uzun bir "T" harfine benziyen koltuk değneğini, daima piyade tüfeği gibi kucağında bulundurur, onu hemen hatırını soranın göğsüne doğrultur, ağzı ile de bir makineli tüfek takırtısı tutturarak gûya karşısındakini kurşuna dizerdi. Müdür ona gene merhametle güldü:

— Aman aman bu sefer de bağışla, dedi.

Bu sırada beliren bıyıkaltı tebessümler, Müdür çıkar çıkmaz, öksürüklü tıksırıklı kahkahalarla koğuşa yayılıverdi.

Dilenciler Kampı denilen bu bodrumda, kazan mevcudu ekseriya karar tutmaz. Bu akşam 22 dilenci var. Dilencilik yasağına göre, bunlar yakalandıkça buraya kapatılır, yıkanır, etüvden geçirilir ve bu kışla tertibi koğuşta, ancak günde bir tayınla beslenirler. Civar kasabalardan gelip de dilenirken yakalananlar, belediyece sağlanan yol parasıyle yerlerine gönderilirler. Ayrıca, sıhhatte oldukları doktor raporu ile belli olanları da, boğazı tokluğuna bir müddet için şehrin umumi hizmetlerinde çalıştırıyorlar. Fakat asıl yerli dilencilerin durumu bambaşkadır. Bunlar, hele Demirbaş Topal gibi olanları, yakalıyanın üstünde kalır. Koğuşta aylar geçer, nihayet "Bunlar ne olacak?" dediğin zaman da, Darülâceze omuz silker, hayır kurumları dudak büker, belediyenin tâkati de daha ötesine yetemez, dilenciler de bir tayına şükredip tevekkülle* otururlar.

İşte, aylar var ki, kamp mevcudu on dörtten aşağı inmiyor. Her biri dâr-ı dünyada bir kuru kafa ve her biri bir çeşit sakat. Neyin niçin olduğunu ve neyi beklediklerini bilmiyorlar. Yalnız, bayramdan bayrama biraz ayranları kabarıyor. Şehrin bu kalabalık günleri yaklaştıkça, şöylece hâtıralar ve hesaplar tekrarlanıyor:

— Ah, ne olurdu şimdi dörtyol ağzındaki köşeciğime otursaydım. Mendilceğzimi önüme serdikten sonra yanık yanık bir başlasaydım okumaya.. Alimallah, bir saatin içinde yüz tane çeyrek toplardım. Hele boynu bükük Fatmacığım da yanımda olsaydı?..

* yazgıya boyun eğerek

Birisi sorar:

— Kızın mıydı Fatma?

— Yok canım, bizde zürriyet ne gezer? Piçin biriymiş de babası tanımamış.. Hem neme lâzım, bana göz olsun diye çekerdim kahrını, ona altı mecit de yevmiye verirdim. Ama hak ederdi haspa, gözü açık, bülbül gibi bir şeydi. Karşıdan gelen kadın mı, erkek mi, genç mi, ihtiyar mı, çocuklu mu çocuksuz mu, şıp diye söylerdi, ben de ona göre dil dökerdim. Önümde bir pangonot biriktikçe, hemen tütüncüden bütünletir, cepceğzime yerleştirirdi. Çok iyi bir kızcağızdı, çok... Öteki gibi soysuz çıkmadı. Cılız bir oğlan vardı eskiden benim yanımda.. Ulen saatler geçerdi de, mendildeki bozukluklar bir türlü pangonotu doldurmazdı. Meğer dilenci çanağından para çalarmış kahpe doğurduğu!..

Bunu "Vay Allahsız vay.." diye hep birlikte tasdik ederler, sonra bir başkası göğüs geçirerek der ki:

— Zor böylesi dede, zor.. İyisi dilenci misin, gözün sağlam olacak.

Kör dede, burnunu çekerek itiraz eder:

— O zaman da merhamet etmezler adama.. Akşama kadar "Allah versin" toplarsın oğlum.

Bu "Allah versin" savuşturmasına, zaten bütün dilenciler ifrit olur. Bu defa Demirbaş Topal âdeta köpürür:

— Deli olurum bu "Allah versin" lâfına, der. Ulen işte görüyorsun ki, Allah vermemiş de avuç açmışız, bâri sen versene. Hayır vermezler. Kimi, eldivenini çıkarıp ufak para aramaktan üşenir, kiminin işi aceledir gazel dinlemez, kiminin parası, kiminin de merhameti yoktur.

— Yoooo, der kör dede. Zaten dilencinin işi merhamete kaldıysa dumandır. Bakın hele, bu işin hüneri, insanların yüreğinin acıklı, başlarının darda olduğu, işlerinin Allaha kaldığı zamanı kestirmekte. Nasihatim olsun, meyhane kapısıyle, düğün evi önünde avuç açmayın. Ölü evine gidin, hastane kapısına durun, mezarlık önüne dikilin, cami avlusuna oturun yeter...

Bu bilgiç dedeyi can kulağı ile dinliyen acemiler, kamptaki ilk akşamın şaşkınlığı içinde, kıdemliler tarafından evvelâ Demirbaş Topal'a takdim edilirler. Demirbaş, her birinin macerasını dikkatle dinler ve böyle zamanlarda, adamına göre, bazısına karşı yasakçı gibi, bazısına karşı arkadaşça konuşur. Onun baş düşmanları "Hastaneden çıktım", "Tren paramı denkleştiremedim" gibi ağızlarla dilenenlerdir. Hele yalancıktan sakat gezenlere, çalgılı türkülü dilenenlere pek tutulur.

Bu akşam ona takdim edilecek üç acemi vardı: Biri o ince sesli adam, ikisi de dilsizler. Önce karşısına dilsizleri getirdiler. Demirbaş, daha çelimsiz olana sordu:

— Adın ne senin?

Ses yok.

— Söyle ulen, poliste ifade vermiyorsun hırt!.

Bu çelimsiz çocuk, korktu, kızardı bozardı, işaretle dilsiz olduğunu anlatmaya çalıştı ise de, Demirbaş, vuracakmış gibi sopasını kaldırınca, bu defa öteki dilsiz dayanamadı:

— Bağışla dayı, dedi. Onun dili sahiden söylemez.

Topal ve bütün koğuş halkı, sırtüstü yatarak katıla katıla güldüler. Nihayet sıra ince sesliye gelmişti. Demirbaş, ona adını bile sormadan bir döşendi:

— Ulen, dedi. Bizim altın adımızı bakır eden senin gibiler işte. Müdür doğru söyledi. Neye çalışmıyorsun davar oğlu davar?!..

Öteki bir sigara vererek, Demirbaş'ı yumuşatmak istediyse de o susmadı:

— Söyle bakayım, gözlerindeki tavuk karası essah mı?

— Yok canım, nöbete yazmasınlar diye askerlikte icat ettim onu.

— E dokuz çocuk hikâyesi?

—Karıların ikisi de kısır.

— Karılar essah mı?

— İşte onlar essah.

Daha "Essah" demesine kalmadan, Demirbaş, oturduğu yerden öfke ile sopasını kaldırdı:

— Vay bostan korkuluğu vay, dedi. Ulen Dingonun ahırı mı sandın burayı eşşoğlu eşşek?..

Ve artık sapıttı, güldü, öksürdü, sonra her zaman yaptığı gibi sopasını doğrultarak, onu da takırtılarla kurşuna dizdi.

* * *

Gece, şehirde el ayak çekildikten sonra, koğuş kapısının önündeki iskemlesinde, yarı uyur yarı uyanık, kendi serencamını yaşıyan çiçek bozuğu yüzlü bekçi, bütün bu konuşulanları duyuyor, onlarla beraber gülüyor, onlarla beraber içten içe ağlıyordu. Ara sıra kasığından geldiği anlaşılan bir sancı ile buruşuyor, bir yandan düşünüyordu: "İşte kendisi de feleğin çarkından posa hâlinde çıkmış bir zavallı. Yıllarca evvel Tophane'de iskele hamalıydı. Yüz okkalık çuvalları, hamam bohçası gibi koltukladığını hatırlayınca, alnında ter taneleri boncuklanmaya başladı. Nihayet, denize kaçırmak istemediği bir şeker çuvalı yüzünden sakatlanmış, böylece zorlandığından yarım saat sonra, hayaları davul gibi şişivermişti.. Yiğit uşaktı.. Acıdılar. İki bacağının arasında, kafası kadar bir şişkinlikle doktorlar, hastaneler dolaştı.. Ne varsa deşilsin, kesilsin de, bir hacet deliği kalsın razıydı. Fakat nafile.. "Yaşın geçmiş, dayanamazsın" diye hiçbir doktor derdine el sürmedi. İşte yıllar var ki, o dert büyüdükçe, adam da bostan kökeni gibi, cılızlaştı, soldu, kurudu. Onu ilk avuç açtığı köşe başında vursalardı, herhâlde bir damla kanı akmazdı. Nihayet, insanoğlu her şeye alışıyor. Günün birinde o da yakayı ele verdi, kampa düştü. Bereket ki, acınacak bir özürleri bulunsun diye, ufacık bir ameliyatla düzelebilecek sakatlıklarını bıçağa teslim etmiyen dilencilerden olmadığını çabucak anladılar.. Ona inandılar ve kıt kımıt bir maaşla kampa bekçi tâyin ettiler. Gelgelelim sigaraya yetmiyor aldığı para.. Tütüncüye borç, çorbacıya borç; onun kazancına göre, bunlar gırtlağına kadar borç. Hani, bir günde yirmi otuz liranın yolunu bulan dilencilere imrenmiyor değil. Üstelik günah mı dilenmek? Sadaka verip almak Allah kitabında yazılı iken, reva mı bu dilenme yasağı?.."

Bekçi, epey dalmıştı. Sigarasını yenilerken uzun uzun öksürdü. Usulen "Susun gayri!" diye bağırarak koğuşun kapısını yumruklad ı, sonra gene içerdeki fiskosa kulak kabarttı.

İnce sesli dilenci, Demirbaş Topal'dan gayrısını başına toplamış, galiba bir şeyler anlatıyor, "Beşer kâğıt katışsak, olur bu iş.." diyordu. Bekçi, bu sefer iyice pirelenerek dinlemeğe başladı:

"Dışarda, gözüm kör olsun, yevmiye yirmi kâğıttan aşağı değil.. Bayram.. Sokaklar adam almıyor. Ölüm yok ya bunun ucunda be? Buz gibi kaçarız.. Üç dört günde vururuz vuracağımızı, ondan sonra tutsunlar, ne yaparlarsa yapsınlar.. Paramız gene bizim.. Hem o yarım olmuş fukara bekçi de sevinir sayemizde; vereceğimiz parayı bir sene katık eder. Sökülün hele beşer kâğıdı, ötekini bana bırakın..."

On bir nüfus babası dilenci, daha bir sürü dil döktü, nihayet gece yarısı hepsini ayarttı. Bu işi göze alanlar, köşelerine, duvar diplerine, yorgan altına çekilerek, titriyen elleriyle, çengelli iğnelerin kilitlediği en mahrem ceplerine, üst üste dokuz düğüm vurulmuş keselerine ve kat kat kuşak altındaki kemerlerine uzandılar. Kefen parası dedikleri dünyalıklarından beşer lira ayırıp, elebaşıya teslim ettiler.

Sabaha karşı, büyük bayramın şerefine toplar atılırken, dilenciler kampında, Demirbaş Topal'dan ve birkaç yatalaktan başka kimse kalmamıştı.

Çiçek bozuğu yüzlü bekçi, rolünü gerçekten güzel oynadı. Koğuşun kapısını açtığı zaman, sahiden hayrete düşmüş gibi "Ekmeğimden olacağım" diye çırpındı, küfretti. Sonra apışındaki ağırlığı kucaklıyarak, bir tazı çevikliği ile merdivenleri çıktı... Müdürün karşısına dikildiği zaman, soluk soluğa ve gözyaşları içindeydi:

— Mukaatımız var beyim, dedi.. Demirbaş hariç, kampta ne kadar kör topal varsa, hepsi de bu gece firar etmişler!..

Mart 1948
Seçilmiş Hikâyeler Dergisi, S. 8

Allah Yapısı

Kazmaya sağ el demişler, küreğe sol el, iki mezarcı hababam kazıyorlar. Bir yandan dışarı attıkları çürük kokulu toprak tavlı, sıcak ve dumanlı.. Mezarcılar, ara sıra avuçlarını hohlıyarak çalışıyorlar.. Sabahtan beri kuş başı sepeliyen kar, hâlâ dinmedi. Kazmayı vurdukça hıh'lıyan, bir yandan mırıldanıyor:

"Ölmeğe kahrın neydi bu havada a pezevenk?.."

Bizim boğazı tokluğuna çalışan kazıcılar, elbette Shakespeare'in mezarcıları gibi konuşmuyorlar. Kazdıkları çukurda, bizimkilerin de, bir kurukafaya, kol veya bacak kemiğine rastladıkları oluyor.. Amma onları ellerine alıp da: "Acaba bu kafa kimindi?", "Bu kollar hangi dilberi sardıydı?", "Şu ayaklar ne kadar gurbet gezdiydi?" diye, zihinlerine yokuş gelecek uzun düşüncelere saplanmıyorlar. Eğer bir altın dişe rastlarlarsa, işte o zaman iş değişiyor; çeneyi yakaladıkları gibi, yirmi beş kuruşa diş çeken berberlerden daha insafsızca kanırıp koparıyorlar.

Bu günkü kazı bu bakımlardan hâdisesiz geçti. Artık kenarların ıskarpasıyle uğraşıyorlar.. Birisi sırtını rüzgâra vererek, komşu mezarın üzerine pervasızca sümkürdü, sonra çukurun boyunu karışlarken ötekine seslendi:

— Epey uzun adammış be..

— Artık o kadar uğraşamam, dedi öteki. Gene denk gelmezse, azıcık ayaklarını toplasın da yatsın.

— Zoru ne imiş yahu bu adamın?

— Ne bileyim ben.. Akşama kahvede öğreniriz.

Çenelerinin tıkırdamasına rağmen, kendi anlıyacakları gibi konuşuyorlardı:

— Ahmet be.. Böyle kendine kıyanlara neden dua etmezler ki?

— Onlar imansız giderlermiş de ondan.

— Hadi ulan sen de.. Ölmenin de dinsizi imansızı olur mu?

— Ya ne sandın? Allah yapısını yıkmağa izin yok.. Verdiği gibi, canımızı almak da ona ait.

Bu cevabı alınca, öteki sustu; bir aralık göz göze geldiler. Ahmet ara sıra şehir tarafına bakıyordu.. Kar, bütün çizgileri silerek, evleri öyle bir yuvarlak hesaba döndürmüş ki, bacalardan duman tütmese, o tarafta şehir var diye yemin etmek lâzım. Henüz görünürde kimsecikler yok.

— Ahmet be, dedi öteki ansızın. Bu bizimkisi kötü zanaat be...

— Neden?

— Neden mi diyeceksin? Ekmek parası kazanacağız diye ölü beklemek reva mı be? Şeytan kadar itibarımız yok tövbeler olsun.

Durdu durdu da:

— Eeeeee, diye uzattı Ahmet. Ne yaparsın?

Bu "Ne yaparsın"ın arkasında bir araba lâf vardı ama, o kadar uzun lâfın sırası değildi. Bir kere, işin iyisi kötüsü yok onlar için; doyuranı var, eh dedirteni var, aç bırakanı var.. Onların çalışmasında, en sevdiğinin tabutuna omuz vermiş bir adamın hüznünü aramak zaten nafile. Hastanelerde, sedye ile ölü taşıyanlara bak, koridorda uygun adım yürümek şöyle dursun, adam cilvesiyle şakalaşırlar. Bunun gibi, ölü yıkayan hocalar, veresiye çamaşır yıkayan kadınlardan daha hoyrattır... Ve bu kazıcılar, sırasına göre, bağ belliyen ırgatlardan daha neşeli... Üstelik hayalleri de yok değil. Bir mezarlık bekçisi, belki doğumevine kapıcı olmayı arzular. Ateş karşısındaki fırıncı, belki de çiçek parkının bahçıvanlığına tâliptir...

Ne olursa olsun, kırılası boyunlarını kadere eğmişler. Ötesini düşünseler de faydası yok; mideleri kafalarını susturmuş.

Artık henüz bellerini doğrultmuşlardı ki, şehir tarafından kafile göründü. Rahmetliyi, yahut, imansız giden bu rahmetsizi, çabucak örtüp bastırdılar. Sanki uğursuz bir nesneyi, şehir ötesi bir süprüntülüğe atanların acelesiyle, arkalarına bile bakmadan uzaklaştılar. Mezarlık kapısında helva ekmek dağıtılmasına alışık zemheri çocukları, attıkları bir kürek toprak için bahşiş bekliyen tufeyliler* ve birbirinin ağzından, duaların satır başlarını kapışan mezarlık imamları, belki ilk defa eli boş dönüyorlardı...

* * *

Adam, aşağı yukarı, dünyadakilerden görmediği iltifatı, bol bol toprağın altında buldu... Ayak seslerinden çok, ağaç gazellerinin titremesine benzer seslerle, kıdemli ölüler geldiler; hücresinin etrafına bağdaş kurdular. Belli ki, insancıl tarafları ölmemiş.. Hoş geldin merasiminden sonra hâl hatır soruldu:

— Evvelâ geçmiş olsun, dediler. Bize adını bağışlar mısın?

Adam, tatlı bir kaşıntıdan elini çekemiyormuş gibi, hâlâ boynunu ovalıyordu; adını güçlükle söyleyebildi. Zordu konuşmak.. Susamış, üstelik sigara paketini de ötede unutmuştu. Ötekiler sabırsızlanıyordu:

— Eeeee, anlat bakalım, dediler.. Nasıl göçtün?

Yolculukların, han, otel ve koğuş arkadaşlığının, hemen bu suallerle başlıyan tecessüsünü** adam yadırgamadı.. Artık anlatmaya başlıyacaktı ki, yakınlarında bir gürültü koptu... Beş on iskelet bir araya gelmiş, ağız dolusu tartışıyorlardı. Ölülerin en yaşlısı:

— Kulak asma onlara sen, dedi.. Kadınlar burada da çenelerini tutamazlar. Sen anlat hele, nasıl göçtün buraya?

Adam, bir yutkundu:

— Ben, dedi. İpi boynuma kendim geçirdim amma...

Kekeliyordu.. Sanki onun önünden yuvarlanmak için, ötekiler, bir konuşma hasretiyle maceralarını sayıp döktüler:

* asalaklar

** anlama merakını

Dünyadaki itibarını buraya da naklettiği anlaşılan en yaşlı ölü, gene romatizmalarından şikâyet ederek, bacaklarını uzattı. "Ben..." diye başladı birisi, "... Ecelimle öldüm; azıcık vakitsiz geldiyse de dâvacı olamadım.." Bir başkası, kafatasındaki yassılığın, anadan doğma olmadığını anlattı ve kendisini çiğneyen şoföre dilinin döndüğü kadar okudu. Bir başkası, bir şeyler söylemeğe niyetlendiyse de, hâfızasını toplayıp da iki cümleyi bir araya getiremedi.. Çünkü, otopside kafasını epeyce kurcalamışlar. Hele birisi, borçlarını hâlâ unutamıyormuş: "Burada, altıma kuş tüyü yatak serseler, rahat yatamıyorum..." diyor.

Daha neler?.. Şu ince-dalan delikanlı, pravantoryum* için yatak sırasını beklerken ölmüş. Şunu, tabanlarını ıslatıp ıslatıp döğerken öldürmüşler. Ya şu mahzun adamı, yirmi gün sonra denizden çıkarmışlar.. Cebinde kafa kâğıdı bulunmadığı için, adı kayıplara karışmış, işte sekiz yıldır baş ucuna bir fatiha okumaya gelen olmamış..

Hele şu pek ömür bir adam.. Kendi cenaze namazında abdestsiz olanları anlata anlata bitiremiyor. Şu ölüm günlerinde de yalnız mezarının üzerinde keçilerin otlamasına kızıyormuş... Ama, bazı geceler toprağına yaslanan sevgililerden memnunmuş.

Bunları dinledikçe, dünyada gülmeyen ölüler bile kahkahayı basıyorlar... Nihayet:

— Haydi bakalım, diyorlar yeni gelene. Şimdi sen anlat.

Herkesin saygılı davrandığı o yaşlı ölü: "Buradan sır çıkmaz.." diyerek, bir sürü sualler sıralıyor, "... gemilerin mi battı canına kıydın?.. Bir foyan mı vardı? Borçlu muydun, dertli miydin, yoksa karın?... Ha?.."

Yeni gelen, hepsinin göz çukuruna ayrı ayrı baktıktan sonra konuştu:

— Hayır, bunların hiçbiri değil.

— Öyleyse sebep?.. dediler.

* *Pravantoryum:* verem eşiğindekilere hizmet veren sağlık kurumu.

Adamın gözlerinde, yağmurdan sonra saçak uçlarında doluksayan damlalar gibi yaşlar donmuştu:

— Bırakın şu sebebi Allahaşkına, dedi.. Her testinin kulpu olmaz... Hem hiçbirinize benzemez benim gelişim.. Gazetelerin ekseriya yazdığı gibi, ne kendi kurşunuma rastladım, ne çamaşır sereyim derken ipe dolaştım, ne de bıçağın ucu ile göğsümü kaşımak istedim..

Ötekiler, bu işin sebebini daha çok merak etmeğe başladılar. Adam, hiçbirine fırsat vermeden anlatmaya devam etti:

— Sebep yok değil.. Fakat sizi kandırmaz. Bizi hayata bağlıyan pamuk ipliği, bazan sekiz burgatalık halattan daha sağlam, bazan da, örümcek ağından daha çürük.

Lâhavle çekerek doğrulan birisi, onun sözünü kesti:

— Ne iş yapardın sen?

— Dünyada sadece okur yazardım..

Hepsi birbirlerinin yüzüne bakıştılar.. "Belli.. Belli.." diye fısıldadılar. Adam dedi ki:

— Istırabım vardı benim dünyada.. Ama bu, erişemediklerine kötü diyenlerin kıskanç ıstırabı değildi. Ortağımı, desteğimi bulamadığıma yanıyordum. Bulsaydım, rüzgârın önünde, tutunduğu taş parçacığı ile beraber sürüklenen karınca gibi, onunla beraber yuvarlanacaktım... Nasibimizi beraber katık edecektik.. Yalnız Allaha değil, ona da güvenecektim.

— Evli değil miydin?

— Evet.. Beş yaşında bir de kızım vardı..

— Yahu, zorun neydi de, onları böyle öksüz koyup geldin?

Adam artık susacaktı; fakat dayanamadı:

— Yorulmayın dedi.. Siz kalabalık içindeki yalnızlığı anlıyamazsınız.. Kısacası sıtkım sıyrıldı benim yaşamaktan.. Hayatı ne kadar kolay sevdiysem, o kadar çabuk soğudum... Nihayet, işin çalımına bakmadan, şatafatlı vedanâmelere tenezzül etmeden karar verdim... Karım evde yoktu.. Taraçadaki hazırlığımı henüz bitirmiştim ki, kızım geldi musallat oldu.. İllâ saklambaç oynıyalım diye tutturdu... Çaresiz, peki dedim. Evvelâ ben yumuldum,

o saklandı; gittim koltuğun arkasında buldum. Bu oyuna bayılıyordu. Sonra da o yumuldu; şimdi ben saklanacaktım.

Adamın sesi birden garipsedi. Göz çukurlarındaki damlalar artık çözülmüştü:

— Evet, dedi, ben saklanacaktım. Düşünün, işte o taraftan getirdiğim bir tek resim, bir tek hatıra bu... Kızım duvara dönmüş, benim saklanışımı görmemek için gözlerini yumuk elleriyle kapatmıştı. Kuzu kuzucuk bacaklarını gösteren kısacık eteği, bembeyaz donunu bile örtemiyor.. Ve durmadan bağırıyor: "Saklandın mı, oldu mu babacığım?" diye... Onu çok bekletmedim. İpi boynuma taktım ve "Oldu" dedim, devirdim ayağımın altındaki sandalyeyi... İşte o anda oldu ne oldu ise. Birden vazgeçmiştim. Hemen elimi boynuma taktım; ama nafile.. Hani ayağımın altında iğne başı kadar basacak yer bulsam kurtulmak çok kolaydı.. Nerde? O anda "Nereye çıkıyorsun baba" diye gülen, bağıran kızım yetişti ve ansızın asıldı bacaklarıma.. Galiba bir müddet beraber sallandık.

Deminden beri derin bir sükûta varan ölüleri, gene ağaç gazelleri gibi bir titreme aldı; başlarını eğdiler. Neden sonra toprağın üzerinden "Baba!. Baba!." diye bağıran körpecik bir ses ve hıçkırıklar duyuldu.

Karısı ve kızı baş ucunda idiler, kucaklarında demet demet kış çiçekleri vardı.

Mart 1948
Seçilmiş Hikâyeler Dergisi, S. 8

Fes

Nuh deyip de Peygamber demiyen soyundan, tükürdüğüne bir daha dil uzatmamış, dediği dedik bir adamdı Saatçı Ali Efendi.. Nihayet o meselede:

— Giymem.. dedi.

Bu "Giymem"in, önü arkası, lâmı cimi veya yemini kasemi yoktu: havadisi duyar duymaz, düpedüz bir kelime söyledi:

— Giymem!..

Sene 1928... Ali Efendi amcanın dükkânı, arastanın camisine bakardı, şöyle iki basamakla çıkılacak kadar da yoldan yüksekçe idi. İskemle filân yoktu; yerde bir kilim bulunur, Ali Efendi de küçücük tezgâhının gerisinde bağdaş otururdu. Yanı başında bir mangal, onun altında bir kahve takımı... Duvarlarda, çenelerinin altından zincirler sarkan bir sürü alengirli saat var. Guguklu saatler, kadranında gözleri fıldır fıldır dönen arap resimli saatler ve her saatten bir ses... Dükkân değil, âdeta saatler hamamı burası.

Bu dükkânı da, Ali Efendi'yi de, ilk defa, babamın tâmire verdiği saatini almaya gittiğim zaman yakından gördüm. Her şeyden fazla, Ali Efendi'nin saatin içine bakarken gözüne taktığı o antika dürbüne tutuldum. İri bir yüksük büyüklüğünde olan bu sapsız gözlüğü, ben de gözümde durdurmaya çabaladım. Ben uğraştıkça o güldü, uğraştıkça güldü, sonra:

— Küçüksün daha, dedi. Hem ne lüzumu var senin için yavrum, sendeki gözler benim olsa bunu kullanır mıyım?

Bir aralık ona dikkat ettim, elini gözüne götürmesiyle çekmesi, dürbünün de şıp diye gözüne yapışması bir oluyor. Fakat bu işi

yaparken, dudaklarını gerdiği, çenesini de biraz sarkıttığı için, epeyce çirkinleştiğinin farkında değil... Meşgul olurken de, güneşe bakıyormuş gibi, yüzü daima kırışıyor. Besbelli bu sebepten olacak ki, sağ gözünün etrafı kızarmış; hani soğuklamış da, orasına tekrar tekrar şişe çekilmişe benziyor.

Ali Efendi günün her saatinde, ya böylece uğraşır, göz nuru döker, yahut da mangalında kendi elceğizi ile kahve pişirir. Eş dost hiç de dükkânından eksik olmazlar. En devamlı komşusu eskici Musa, Ali Efendi'nin karşısında da iki büklüm oturur. Çünkü alçacık tavanlı kulübesinde o daima dizlerine eğilerek çalışmaya alışmıştır. Hele bu ikisinin işleri bitse de, muhabbetleri bitmez. Hiç lâf bulamazlarsa, kaldırımlara bakar bakar, Belediye Reisi'ni çekiştirirler. Musa, iri ellerini, üst üste yamalar vurulmuş dizlerine koyar ve Ali Efendi'yi can kulağı ile dinler. Ali Efendi'nin biricik kusuru, sağ gözünün ikide bir kıpırdamasıdır. Bunun, alışan için zararı yoktur. Fakat onu ilk defa gören, mutlaka göz kırptığını zanneder. Bundan başka, Ali Efendi'nin fesi de rahatsız eder insanı... Kabahat feste değil Ali Efendi'de.. Fesini daima ensesine doğru kaydırır; o kadar ki, illet olmak işten değil, neredeyse düşecek diye insanın uzanıp da tutacağı gelir. Fes düşmeden nasıl da durur, kafasının biçimi mi müsaittir, yoksa terden mi yapışır bilinmez... Kendisine sorsan: "Çalışırken püskülü önüme düşüyor da ondan geriye atıyorum," der. Daha çok üstelersen kızıverir; fesine öyle uzun uzun lâf söyletmez.

Nihayet korktuğu başına geldi Ali Efendi'nin. Yalnız onun fesine değil, 1928 de feslerin cümlesine öyle bir lâf söylediler ki, bu havadisi evvelâ eskici Musa'dan duyan Ali Efendi, fesini belki ilk defa dosdoğruca başına yerleştirerek, işte o meşhur lâfını söyledi:

— Giymem!..

İnsanoğlunun, farkında olmadan alıştığı öyle şeyler var ki, onların bizim için ne kadar kıymetli olduğunu, ancak elimizden almak istedikleri zaman anlıyoruz. Çocuk bunun için ağlıyor. Allaha isyan eden, belki bunun için günahkâr oluyor. Gerçi Ali Efendi'nin

başındaki fesi istiyen veya alan olmadı ama, bütün feslerin, artık tedavülden çekilen paralar gibi battal olduğu resmen ilân edilmiş, çarşının orta yerinde tellâl bağırmıştı... Artık şapka giyilecekti.

O gün akşam üzeri mektepten dönüyordum. Ali Efendi'nin dükkânı güpegündüz kapalıydı; camekânın üstüne de tatil günlerine mahsus kepenkler çekilmişti. Bir şeyler heyalladım* ama, kafamı daha ilerisine yormadım. Aynı akşam, babam, hiç de fese benzemiyen, kenarlı ve kubbeli bir başlıkla eve geldi. Annem, kardeşlerim hemen onun başına üşüştük, yeni bir keşif karşısında bulunuyormuşuz gibi, hayretle dudak bükerek veya gülerek bu acayip başlığı evirdik çevirdik. Artık nasıl selâmlaşacağımızı bile uzun uzun düşündük.

Zamanla her şeye alışılıyor. Birkaç gün geçmeden, biz de mektepli kasketlerimizi giydik. İlk günler gölgelerimiz bir tuhaf göründü. Gözlerimizi aynalardan, yolda giderken de gölgemizin ucundan hiç ayıramıyorduk. Belki bir zaman, fesin yan duruşundaki çalımı, çuhanın o göz doyuran al'ını, püskülün ensemizdeki o yumuşak kıpırdanışını aradık. Başımızı açmak istediğimiz zaman şapkanın güneşliği elimize dolaştı... Hülasa, sonra sonra bu yeni nesne de devletli başımıza yakışmaya başladı. Artık kasabanın manzarası bile değişmişti. Pazar yeri kalabalığında, hemen hemen gelincik tarlasını andıran fesler, yerlerini şapkaya terk ediyorlardı...

Loncanın altında bir kalıpçı Bayram Ağa vardı. Arife günleri fesimizi kalıplatmak için, onun tezgâhının karşısında kuyruğa dizilirdik. Bayram Ağa artık tası tarağı toplamış ve hemen şapka kalıpçılığına göre âlet edevât edinmek için İzmir'e gitmişti. Fes satan hazır elbiseciler için zaten mesele yoktu; onlar aynı rafları çeşit çeşit şapkalarla doldurdular.

Zamanmış, geldi geçti... Şimdi Allahın bildiğini kuldan saklıyacak değiliz a? Biraz inat edenler oldu. Bu işe aklı yatanlar: "Canım bunun müslümanlıkla bir alâkası yok... Alt tarafı başımızı

* düşledim

örtecek değil miyiz? Şapkadan iyisi can sağlığı... Hem hacısı hocası giydikten sonra size ne demek düşer Allah aşkına?" gibi sözlerle inatçıları yatıştırmaya çalıştılar. Kenar mahallelerde ve köylerde bu tepki daha çetin oldu. Köyden pazara inenler, şehrin kıyısına kadar fesle geliyor, şehre girerken heybeden şapkayı çıkarıp giyiyor, pazar dönüşü gene bildiklerini okuyorlarmış. Kenar mahalledekiler de keza... Gezici hükümet ekipleri ellerinde makaslarla dolaşarak epeyce fes doğradılar. Vallahi geçmiş gün, iki hafta ya sürdü ya sürmedi, işi kökünden hallettiler; irimiz ufağımız şapkaya: "Başımızın üstünde yerin var..." dedik. Böylelikle fesler, naftalinli sandıklarda birer hâtıra, bazı evlerde gelinlik kızlara terlik, bazı evlerde ise dilim dilim kesilerek ocak tutacağı hâline geldi. Hattâ bostan tarlalarında korkuluklara bile giydirildi.

Gelgelelim, o bir tek sözü söylediğinden beri, Saatçi Ali Efendi'nin ağzını bıçak açmıyordu. O günden itibaren dükkânı kapalı kaldı; ortalıkta görünmüyordu. Sonunda öğrenildi ki, makasçılara müzevirliyen olur düşüncesiyle, Ali Efendi âlet edevâtı evine taşımış ve: "Nafakamız, hangi ahbabın saatine takılırsa, alçak gönüllülük etsin de fakirhaneye buyursun; şükürler olsun, cezvemiz gene mangalda, aklımız da fesimizle beraber başımızdadır.." demiş.

* * *

Aradan seneler geçti.. Büyüdüm, gurbet gezdim. Memleketime her uğrayışımda, bizimkilere sorduğum ilk sualler arasında Ali Efendiyi de unutmuyordum. Her defasında aldığım cevap birbirinin aynı idi: "Bildiğin gibi..."

Yani Ali Efendi bildiğimiz gibiymiş, hâlâ bekârmış, evinde saatleriyle, kuşları ve çiçekleriyle oyalanıyormuş. Pek bunalırsa, başına fesini gizliyen bir üstlük bağlar, şafak sökerken bağına gider, taa geç vakit evine dönermiş.

Bir yaz günü akşam üzeri, babamla beraber ziyaretine gittik. O, çiçekleriyle meşguldü. Avluya girer girmez, henüz sulanmış bir

parkın o serin toprak ve yeşil kokusunu duydum. Duvarları sarmaşıklar bürümüş, akşamsefaları uyanmışlar, sarı kınalı kadife çiçekleri, cennet süpürgeleri, yumurta kabuğundan nazarlıklı karanfiller ve boy boy fesleğen saksıları... Bu çiçeklerin hepsi birden bana, 1928'de başlıyan garip bir inzivayı koklattılar; burnumun elifinde bir sızlama hissettim ve anladım ki, çocukluğumun Saatçi Ali Efendi amcasını, boynuna sarılacak kadar özlemişim.

Ali Efendi amcam artık çökmüştü... Sağ gözünün çukuru iyiden iyiye çürümüş, saçları kavaklar gibi pamuklamış, çehresi güneşe bakar gibi kırışık... Nihayet, o ha düştü ha düşecek hissini veren fesi hâlâ başında... Daha doğrusu ensesinde.

Emektar mangalında pişirdiği kahveleri içerken bir aralık gülümsedi ve: "Artık büyümüşsün, tak bakalım.." diyerek, göz dürbününü uzattı. Fakat, büyümek de para etmiyormuş; ben uğraştıkça, o gene yeşil bir erik çiğniyormuşcasına buruşarak gülüyordu. Dereden tepeden bir şeyler konuştuk.. Ben artık nazım geçer diye, lâfı evirdim çevirdim, taşı gediğine koydum:

— Bu kadar inat etmiyecektiniz Ali Efendi amca... dedim.

Fakat cevap değişmemişti...

— Giymem!..

* * *

Aradan üç sene daha geçti... Gurbet dönüşü, babama sordum:

— Ne haber, ne âlemde?

Bu defa aldığım cevap bildiğim gibi değildi. Babam sustu, uzun uzun bakıştık.. Sonunda dudağım burkularak dedim ki:

— Hey gidi mübarek adam!.. Demek giymedi ha baba?

— Giydi oğlum, daha doğrusu giydi sayılır, dedi babam... Çünkü bilirsin; bir cenaze "Er kişi mi, hatun kişi midir?" belli olsun diye usuldendir. İşte o sebepten şapkayı Ali Efendi'nin tabutuna giydirdiler...

Mart 1948

Seçilmiş Hikâyeler Dergisi, S. 8

Kırmızı Ampul

Müdürlük o salaş binadan buraya taşındığından beri Safinaz'ın keyfi bozuldu. Ayıp değil ya, alışamadı, bu yeni binada her şey alafranga oluverdi. Eski binanın koridorlarında lâstik pabuçla da yürüsen ayağının altı gıcırdar. Erzurumlu kapıcı ile Kavas Ali'nin her şakalaşmasında bağdadi duvarların sıvaları dökülür ve uzunluktan yana bir sandalyenin dört bacağı birbirini tutmaz, hele masaların ayakları altında kibrit kutusundan takozlar bulunurdu ama, yine oranın rahatlığına diyecek yoktu. Safinaz, cumartesi paydosunda dip temel bir süpürür, pazartesi sabahları da bir toz alırdı, tamam.. Günün uzunu merdiven başındaki sandalyesine oturur, müdürü veya filâncayı soranlara, birazdan geleceğini söyler, olur biterdi.

Kırpıntısından sonra eline ayda kırk bir lira altmış kuruş geçiyordu. Bu dairenin yedi yıllık emektarıydı. Gelgelelim yedi günlük acemilere döndü bu yeni binaya taşınınca. Değişmedik bir şey mi kaldı ki, Safinaz şaşırmasın? Bir kere kapıcının adı vestiyer oldu. Üstelik elinde, ucunda kuş tüyü bağlı bir sopa ile ayak tozu alıyor şimdi. Kavas Ali'ye öyle antika bir urba giydirdiler ki çalımından yanına varılmıyor. Süpürgenin namı ortadan kalktı, artık her temizlik talaş tozu ve paspasla oluyor. Koridorlarda o canım halılar, üstüne yatsan uykuya doyamazsın. Ayakyollarında o ak mermer ki, yalasan miden bulanmaz. Neler efendim, o tavanlara, armut gibi sapından asılmış saatler. Nihayet romatizmalı kâtibin kolaylığını sayıp bitiremediği asansör. Hoş, kimsenin asansöre bindiğini

görmedi Safinaz, çünkü taşındıklarının haftasına varmadan "Çıkmak tehlikeli, inmek yasaktır" diye kapısına bir kâğıt yapıştırıverdiler.

Allah için bir bakıma Safinaz memnundu, çünkü dayanılır şey değildi öteki daireyi süpürmek. Odasının birisinde süpürmeğe eğilir, tâ yarım saat sonra merdiven ayağında doğrulurdu da, etekliğinin gerisi iki kabasının arasına kısılır kalırdı. Kurtuldu çok şükür, her Allahın günü kapıcıya saat sormaktan da kurtuldu. O da bir çalımlı bakardı saatine, markası Serkisof muymuş neymiş, iç kapağında beş tane adam kafası varmış, sarhoşken onunla ceviz kırabilirmiş, dört tane Omega verseler değişmezmiş. İşte böyle her defasında saatinin künyesini okuduktan sonra vakti söylerdi: "Beşi çeyrek geçiyor Safinaz." Yahut "Üç buçuğa on var!"

Safinaz, müdür odasının karşısında bunları düşünürken uyuyakaldı. Koridorda ses seda yoktu. İşler tıkır tıkır görüldüğünden bu dairede iş takibi yasaktı. Koridor boyunca öteki arkadaşları otururlardı, ortada evraka bakan Zülfü, öbür başta da Fadime. Baş ucunda birden Zülfü'nün sesini duydu:

— Davran kız, beş oldu yanıp sönüyor!

İşte, bu yanıp sönen çağırma ampullerine alışamadı Safinaz. Bu yüzden yedi yıllık emeği ile yedi günlük acemilere döndü. Hemen davranarak, siyah başörtüsünü çözüp çenesinin altında yeniden bağladı, koştu müdürün odasına. Girmesiyle elinde bir kâğıtla çıkması bir oldu, onu bitişik odaya bırakarak yine geldi sandalyesine.. Zülfü, onun hâline katıla katıla gülüyor:

— Alış gayri kız, gözünü şu kırmızı lâmbadan hiç ayırma! diyordu.

Bu bekçi uykusu, hep bir noktaya bakmaktan geliyordu Safinaz'a. Öteki binadayken göz kapaklarına böyle kurşunlar asılmazdı. Hem orada zil bozuldu mu aylarca rahat ederlerdi. Çağırmak istiyen memur, eliyle masasını döğer, bilemedin kapısını açar, seslenirdi. Fakat burada odacı çağırmak da alafranga oldu. Kapıların üstünde kırmızı birer ampul var, sanki her kapının alnına taşla

vurmuşlar da kıpkırmızı şişmiş. Bunlar fırt fırt yanar söner. İnsanın tepesinde de gözleri yok ya, hep onlara mı bakıp durmalı? Yoo adı batsın, alışamadı onlara Safinaz. Bu ampulleri rüyasında görse, ertesi gün işleri ters gidiyor, pul almaya gönderseler, paranın üstünü kaybedip de geliyordu. Zaten müdürün ilk haşladığı günden beri sıtkı sıyrıldı bu işten. Ne olacak, işte memurluktan da merakını almıştı artık. İnsan kısmı bu, baklava börek olsa bıkıyor.

Bu arada Zülfü yine dürttü omuzundan.

— Üç oldu kız, yürü! demesine kalmadan, müdür asabiyetle kapısından fırladı:

— Nerde bu sersem karı be?

Olanlar oldu. Artık bu kadarına dayanamazdı. Yüzünün kızartısı ağarıncıya kadar yerinden kıpırdamadı. O cenabet ampule bakmadan şöyle bir düşündü, kendi kendine: "Kırk pangonot, bir de bir pangonotla üç mecdiyeye akşamlara kadar bu ampule bakamam doğrusu. Hem ne zoruma benim canım, sabah akşam yürü, Telsizler nere, bura neresi? Biricik Rukiyem sağ olsun, aslan gibi damadım var. Doğru söyledi müdür, sersem karı, memuriyet senin neyine?.. Kalk!"

Helallaşmak için evvelâ romatizmalı kâtibin odasına gitti, zira kendisini yedi yıl evvel buraya yerleştiren o idi. Kâtip bal şeker lâflar ettiyse de kanmadı, başörtüsünün ucuyla gözlerini silerek çıktı onun odasından. Öteden işi anlıyan Fadime yetişti. Zülfü, iki çift ayrılık lâfı edecekti, fakat o sırada ampulü yandığından hemen evrak odasına koştu.

Safinaz tatbik mühürünü de mutemede bıraktıktan sonra, koridordan cümle kapısına doğru daktilo kızlara taş çıkaran bir çalımla yürüdü. Haber hemen yayılmış ki, kapıda eş dost yetiştiler. Kahveci bu arada yirmi yedi kuruş alacağını istemeği unutmadı. Safinaz, aynı kıdemi doldurdukları kapıcı ile dört el kavuşarak tokalaştı, fakat kapıcı:

— Ben helâl etmem Safinaz, dedi, hani aylığıma zam olunca sen bana varacaktın. Beni koyup da nerelere gidiyorsun?

Safinaz,

— Benden yana helâl olsun, diyebildi.

Cümle kapısının merdivenlerinde hemen ayaklarına ekleniveren yusyuvarlak gölgesiyle beraber yürüdü gitti.

Bir kayanın dibinde bayır mantarını andıran evleri, nihayet yatak çarşafı büyüklüğünde ak bir duvarla şehre bakıyordu. Kireç kaymağına batırılmış amerikan perdelerini kapalı görünce, Rukiye'nin komşulara çıktığını anladı. Safinaz'ın bermutad* belinden şikâyet ederek köşeyi döndüğü sıra, onun vakitsiz geldiğini gören komşu, Celep Mehmet Efendi'nin karısı:

— Ne o, hangi bayramın paydosu bu, kız Safinaz? diye seslendi.

Komşunun kapı önüne serdiği kilime yığılıveren Safinaz cevap verdi:

— Artık bana göre hep paydos komşucuğum.

Onlar, taze bakla ayıklıyan, bir yandan da ayıklanmışları yemeğe çalışan çocuklarına meram anlatan komşu ile hâli keyfiyeti konuşadursunlar, "Rukiye, kız, anan geldi" haberi, damların duvarların üzerinden yerine ulaşıverdi ve çok geçmeden Rukiye göründü karşıdan. Terlikleriyle giydiği nalınlarını, bir oyuncu kızın parmaklarına taktığından daha güzel şıkırdatıyordu. Basma entarisinin önü, dizlerini gösterecek kadar kalkık, karnı, sen de üç, ben diyeyim dört aylıktı. Sakız çiğniyordu. Daha karşıdan bir aralık sakızın tükrüğünü yutkunarak anasına sordu:

— Neye geldin kız?

Safinaz, onu, köpeğe bakar gibi bir süzdükten sonra cevap vermedi. Rukiye gene sırnaştı:

— Ana kız, bak hele rastıklarım güzel olmuş mu?

Zaten komşuya anlattığı hikâyenin en öfkeli yerine gelen Safinaz, onun baldırına bir çimdik atarak çıkıştı:

— Kaltak, şimdi rastığına ettirirsin beni! dedi.

Kaşa rastık çekmeyi Safinaz da severdi, ama sırası mıydı şimdi?

* her zaman olduğu gibi

Kızının burnunun elifi üzerinde kavuşan kartal kanadı kaşlarına bakacak hâli mi vardı? Rukiye ne olduğunu, neye uğradığını şaşırmıştı. Bereket versin komşu hatun, olup bitenleri kısaca izah kabilinden, Rukiye'nin kulağına eğildi:

— Pek üstüne varma, anan daireden istifra etmiş, dedi.

Akşam olmadan, mahallede kırmızı ampulün sebep olduğu akibeti öğrenmiyen kalmadı. Çoğu Safinaz'a hak verdiler ve şöylece tesellilerde bulundular:

"Aman aman memuriyet mi, bizden ırak olsun."

"Kim görmüş ki zaten maaş dediğinin bereketini?"

"Benim kocam bir usta parçası ama, dilediğim yere han yaptırır doğrusu."

"İşte bizimki de kabzımal. Neyimiz eksik, hamdolsun!"

Bunu söyliyen hatun, "Şeytan kulağına kurşun" diyerek pencerenin eşiğine vururken, ansızın sokağın başında birini gördü. Hemen sol memesini, iç cebine cüzdan koyar gibi göğsüne indirerek emzikli çocuğunu kucakladı:

— Damadın geliyor Safinaz, bize müsaade, dedi.

Misafirler çabucak biriktikleri gibi çabucak dağıldılar. Rukiye aynı odadaki somyanın örtülerine ve kenarında evlilik resimleri takılı aynada saçlarına çeki düzen verinceye kadar, damat göründü.

Neşeli çocuktu Mustafa. Şehir gazinosunda garsondu, patrondan aldığından gayrı, su içinde beş kâğıdı vardı her gün. Yeni evliliğine kıymayan patron, onu üç aydır gündüz vardiyasına almıştı. Mustafa şikâyetlerin değişmediğini görerek, epeydir kaynanasının hatırını sormaz olmuştu. Rukiye, kocasının elindeki paketleri alırken fısıldadı:

— Anamın canı sıkkın Mıstık, daireden istifra etmiş.

— İyi etmiş, dedi Mustafa ve hemen kaynanasının yanına otururak, sebebini bile sormadan devam etti:

— Otur oturduğun yerde, rahatına bak, senin duan yeter bize be! Bir dediğini iki edersem ondan sonra söyle.

Sonra Rukiye'ye seslendi:

— Yaksana şu elektriği Rukiye.

Mustafa elektriğe pek meraklıydı. Onlara iç güveysi olduğu zaman bu odada elektrik yoktu. Rica minnet üç ev ötedeki Bekir efendiyi kandırdı. Muhabereden terhis olduğu için tellere aklı eriyordu zaten. Onların sigortasından bir tel ayırdı, bir kordon, bir de fiş, tamam. Haftasına gündüze çevirdi odanın içini.

Elektrik yanmıştı, fakat birdenbire aklına ne geldiyse geldi, Rukiye'ye, "Söndür" dedi, elektriği söndürdüler; Mustafa kalktı, karanlıkta bir kâğıt hışırtısı oldu, belki Mustafa uzundu, belki tavan alçaktı. Mustafa söktüğü ampulü Rukiye'nin eline teslim ederek bir yenisini takarken söyleniyordu:

— Bunu yeni aldım kız, yüz yirmiyi bayıldık. Bir sınayalım bakalım nasıl şavkıyacak?

Biraz sonra Rukiye fişi tekrar taktığı zaman Safinaz'ın hâli görülecek şeydi. Yeni alınan ampul de kırmızıydı. İnsanların yüzünden yatak odalarının utancını silip süpüren bir ışık kaplamıştı odayı. Kısa bir çığlıkla sordu Safinaz:

— Bu ne Mustafa?

— Bu da bir çeşit ampul valide.

— Tövbeler olsun Yarabbi, ak ışık bizim neyimize yetmezdi a oğlum?

Mustafa yarısı sahte bir gülüşle Rukiye'nin kulağına eğildi:

— Kız, dedi, tenasül* kitabında okudum, yatak odasında böylesi yakılırmış, bunu anana nasıl anlatmalı ki?

Rukiye anasını şöylece teskine çalıştı:

— Bu yalnız yatarken yanacak ana, hani yatarken..

Safinaz artık dayanamadı:

— Haspanın yediği naneye bak hele, dedi, kız ne çabuk asrî oldun sen.. Karanlıktan iyi ışık mı olurmuş yatarken?

Aralık 1947

Seçilmiş Hikâyeler Dergisi, S. 6

* üreme

Evliya Çelebi ile Hasbihal

Demir çarıklı Çelebim;

Şöyle bir düşünüyorum da, ayağımda senin çarıklarınla, ben de az gezmemiştim. Bir odanın köşesinden köşesine geçerken akşamı eden miskini bir yana bırak; insanoğlu gerçekten kuş misali..

İşte böyle, âvâre başım "Kanmadım", ayaklarım "Yorulmadım", çilem de "Dolmadım" demiş.. Nihayet bir gün çarıkları Tekirdağ'da çözmüşüm.

Baledâ, şekergülâm çelebim benim; zaman-ı evâilde bu Tekfurdağ nam kasabaya sen de uğradın mı? Ab-ı havası lâtif miydi? Adamın yüzünü, evvelâ kirpikleriyle karşılayan mahmur güzeller burada mıydı? Kaç tane hanı hamamı, sebili imareti, kaç tane ibadethanesi ve ne kadar mekteb-i sıbyanı vardı? Leb-i deryada kurulan bu kasaba, o zaman da harap mıydı? Kalesini hangi tarihte, hangi fatih dövdü buranın? Kaç tuğlu vezirlere, hangi paşalara, timar diye, hâs ve zeamet diye peşkeş çekildi?. O yirmi dört makamdan tokmak vuran hallaçlara burada da rastladın mı Çelebim? Otuz iki dişe kemane çaldıran sular, anadan doğma kellerde sırma saç bitiren kudret gölleri, uyuzları pîr-ü-pâk eyleyen ılıcalar nerdedir? Bire yüz buğdaylar, zifirî kınalı tütünler, fukara leblebisi kara gözlüm zeytinler nerde? Bunlar mı yediveren bağları? Çavuşlar, razakîler, misketler, kınalı yapıncaklar, çekirdeksiz üzümler burada mı?

Ne gezer Evliya Çelebi ne gezer. Gül gülistan, düğün bayram günler görmüşsün gezdiğin yerlerde sen! Biz senin "Âhir zaman" dediğin günlerdeyiz. Dünyanın çivisi çoktan çıktı, hem galiba çi-

viyi de kaybettiler. Artık "iyi günler geridedir!" diyoruz. Bak, bir de benden dinle Tekfurdağ'ı.. Mümkün mertebe sana göre, amma, dobra dobra anlatacağım:

Sene 1941.. Milâdî tarih dolaşık geliyorsa, Hicri'yi sen hesapla. İşte ol tarihte biz, gezgin çelebi efendimiz gibi, bir rüya görüp, izn-i şâhâne ile el etek öperek, şu kadar köle, bu kadar ihsan ile, kuyruğu düğümlü bir küheylân üstünde, Dersaadet'ten yola revan olmadık.

Azımız atlı, çoğumuz yaya... 1939'da infilâk eyleyen harp, olanca şiddeti ile hükümferma! Dünyanın başında yeni bir kaşıntı var; düvel-i muazzama gırtlak gırtlağa. Büyük balık "ırk" demiş, küçük balık "mırk" demiş, kimi "hayat sahası", kimi "rejim", kimi "yeni dünya" teranesi tutturmuş.. Hülasai sanki kaderi hesabına dövüşülen insanları, üç buudu içine alan bir mekânda kapıştırmışlar ve geçmişler efendiler radyoların başına, habire nutuk çekiyorlar.

Senin anlıyacağın Çelebim, takke düştü kel açıldı. Doğmadıkları yerlerde dökülüyor nice bin evlâd-ı vatan.. Bir kördövüşüdür gidiyor. Hem de kancıkça bir lâdes bu! Sen, mertliğin bozulduğu zamana yetiştin mi Çelebim? Hani tüfek icadolmuştu. Kıyam eyle de şimdi gör mertliği! Öyle silâhlar, öyle imha usulleri icad oldu ki, o darağaçları, giyotinler, o kazıklamalar haltetsin.. Gel de gör, derya nasıl tutuşurmuş, bak kıyamet nasıl koparmış, gökten taş değil de ateş yağarmış, bak şehirler nasıl hâk ile yeksan olurmuş? Hani bir tevatür varmış Çelebim, "Şah'ın pehlivanı parmağını bir havale eylemiş de, adamın bilmem kaç hafta sonra yedi derya öteden mektubu gelmiş!" hatırladın ya?.. Şimdi insanoğluna bir parmak havale eyliyorlar Çelebim, ondan sonra artık ne mektubu geliyor, ne de selâmı.. Yani "âlem-i mânaya karışıyor, bî nam-ü nişan oluyor âdem!.." Yani ol mertebe perişan ki manzara-î âlem, eğer bir davranabilseydin, ahval-i zamana dair yirmi cild kitap yazman âsân idi Çelebim.

Evet, ne diyorduk?. Sene 1941 Tekfurdağ! Bilirsin, leb-i derya-

da inci misali şirin bir kasaba. Tekfurdağ, senin "Rumeli", bizim "Trakya" dediğimiz toprakta kâin. O Trakya ki, nice bin senedir nice bin arbede görmüş, her yanına, tuğların, mızrakların, saliplerin ve bayrakların gölge düşürdüğü toprak! Nabzında hâlâ nal sesleri dörtliyen meydan-ı gazâ! Alâmeti fârikası Selimiye minarelerinin âleminde çakılı "fetihler ufku!". Bunlar edebiyatça milliyetçilik değil Çelebim. Senden sonra da nice bin çıfıt, bu İstanbul kilidi-toprağa anahtar uyduramadı.

İşte ol tarihte Çelebim, bu zor geçidin ağzında biriken düşman sürüleri, Meriç'in ötesinden, Çatalca bekçilerini selâmlayıp, Selânik üstüne çarkeylediler. Dedeağaç, iki arada bir derede kalmıştı. Sabah ezanı sularında "Uzunköprü"den kulak verenler, derinden derine top sesleri duyuyorlar.

Kulunuz o günlerde, Lüleburgaz'da ihtiyat zabiti bulunuyor, mülâzim-i sânî rütbesiyle vazife-i askeriyemi ifa eyliyordum Çelebim... Gayri iyiden iyiye barut kokmuştu burnumuza.. Lâf aramızda, Lüleburgaz neresi bilirsin amma, bizim Balkan neferi perder-i mûhteremin 1912'de burada yaralandığından elbette bihabersin. Evet, işe bak ki Çelebim, yirmi sekiz sene sonra, benim de künyem Lüleburgaz mürettep livasında okundu. Neden sonra, bunu bir müjde-i beşaret kabul eden ihtiyardan aldığım bir kıt'a şefkatnamesinden öğrendim ki, peder de 1912'de benim misafir olduğum otelde sabahlamış. O zaman pek de safalı olmayan bir hanmış "Safa Oteli" ve nice bin yaralıyı balık misali bu hanın odalarına istif etmişler...

Gayri ihtiyarî sadetten uzaklaştık Çelebim. Gelelim konumuza –tövbe– mânahnüfîhimize! Diyeceğim, o sürüler yolunu değiştirsin değiştirmesin, biz cenk düzeninde idik. Evvelâ, "er meydanında avrad gerekmez" diyenler, çoluk çocuğu ihtiyarlarına emanet ederek, Tekirdağ iskelesinden Anadolu'ya gönderiyorlardı. Canlı malın yüzüne bakan kim? Senin anlıyacağın, tavuk beş kuruş, koyun elli, eşek bir lira! Kağnılar tekerleklerinin sancısına terkedildi amma, vapurlarda efrad-ı aile arasında yalnız öküzlere, o velinîmetlere bilet kesildi Çelebim.

Mevsim eyyam-ı bahar.. Tarlalar, bağ bahçe, cami, mektep, ev, dam, ocak ve çek bütün bunların altında bir yekûn çizgisi, hepsinin mecmuu, yani vatan, Çatalca'dan Edirne'ye göz göz olmuş namlulara emanetti Çelebim.

İşte bu günlerden biriydi Tekirdağ'da çarıklarımı çözdüğüm. Bir ana bana günü amma, telâş yok! Tekfurdağ güzel yer. Evleri, denizi görmek için birbirinin omuzunda tünemiş.. Bağlarına hendese girmiş Çelebim, gel gör ki, hesap da meyhanelerinden kocalanmış bu memleketin; hesapsız içiliyor... Havası burcu burcu balık, suları bile şarap kokuyor. Hele "Işıklar Balkanı" üstünde eflâke ser çekmiş Tekfurdağ, uzaktan Çanakkale'yi gözlermiş gibi ayaklarının ucuna kalkmış.

Ver elini Çelebim, yürüyelim sağ kıyıdan tââ ilerdeki Seddülbahir'e doğru, Tekfurdağ'dan öteye ilk iskele "Barbaros" köyü... Sonra "Kumbağ".. "Kumbağ" burnundan da döndün mü, uzaktan çapkın bir fener göz atar durur: Gaziköy Feneri.. Amma varma daha fenere.. Sağında "Uçmakdere"! Bu dereden sular değil, sanki yemyeşil bir seldir denize dökülen. Eğer cennet yeşilse "Uçmakdere"nin tâ kendisidir Çelebim. Denizle gök mavisi arasındaki bu yeşil ihtişamın, bir vapur lumbuzundan seyrine doyum olmaz. Buradaki yeşilin çiçeğini arılar emer. Hele bu arıların aklı olsaydı, ballarının hepsini kendileri yerlerdi. Çünkü bir kovanın balı gül kokar, ötekin tadı ıhlamurdan haber verir, bir başkasında hünnap lezzeti duyulur.

Geldik mi "Gaziköy"le "Hoşköy"e? Vaktiyle bu limanlarda yelkenden direkten evler seçilmezmiş. Bir avuç köyün, doktoru, eczanesi varmış. Rumların çocukları Frenk diyarında tahsil edermiş. Şu tepedeki bir manastır bakiyesidir... Ya şimdi? Şimdi bu köyün biricik bakkalı tuz ile kil satar Çelebim. Bağlar hasta, köylü fakir, iki katlı evler bel vermiş, çocuklar mektebe nalınla gidiyor. Sebep? "Sebep" dersin ya Çelebim.. Senin ne vurguncudan haberin vardır, ne de karaborsadan.. Hem, sen köylünün efendimiz olduğu zamanlara yetişmedin. Biz köylüyü cüzdan gibi göğsümüzün üstünde taşırız; içinde para olduğu zaman bu cüzdana el uzatırız da, olmadığı

zaman cebimizde unutuveririz. Eğri oturup doğru söylemeli Çelebim.. Kalemle kâğıtla değil mi bu, istersen lâfla ben de kalkındırayım sana köyleri.. Onlar kan ağlarken, cümlesini birkaç süslü kelime ile de güldürmek mümkün.

Bu yol uzadı Çelebim, gel "Mürefte"ye varmadan dönelim Tekfurdağ'a... Maksadımız yârenlik ya; bak aklıma ne geldi. Hani "Dedeağaç tarafı iki arada bir derede kaldı.." demiştim. İşte oradaki komşular, kamyonlarla Tekidağ'a taşınıyor, iskeleden "Midilli"ye yollanıyordu. Bu aktarmanın sebebini sorma Çelebim, çünkü bu zamanın dostluğuna düşmanlığına aklın zor erer. O kamyonla Tekirdağ'a taşınan komşuların içinde, çoluk çocuk, sivil asker, hasta ve yaralılar vardı. Yaralıların çoğu da Görice kahramanı zabitler. Malûmun ola ki, bu harpte erkekçe işler olmadı değil. Müstevliler, esir aldıkları komşu zabitlerinin hürmeten kılıçlarına dokunmadılar. Ne de olsa, esirlik cilve-i harptir Çelebim, amma, arslan gibi dövüşüp, namuslu düşman eline düşmek şartiyle.. "Namuslu düşman olur mu?" diyeceksin.. Olur, namussuzlarını az mı gördük Çelebim?

Bu muhaceret günlerinde bir sabah, girdiğim kahvede, işte o komşu ve yaralı zabitlerden birçoğu vapur bekliyordu. Girmemle beraber, elinden ayağından zoru olmayanlar, kamet eyleyip beni selâmladılar Çelebim. İçlerinden iyi Türkçe bilen ve omuzu fıkır fıkır rütbe kaynayan biri ile uzun uzun konuştuk. Rütbemi sordu, "mülâzim-i sânî" dedim. Ben hemen işi mâziye intikal ettirerek "İzmir"i hatırlattım. Meğer o da, acele demir almış vapurların güvertesinden İzmir yangınını seyredenlerdenmiş.

Gel biraz da benim çocukluğuma dönelim şimdi. O zamanlar, İzmir'den daha içeri düşen memleketimde hâlâ yangınlar bastırılmamıştı Çelebim. Üç, bilemedin dört yaşındaydım. Pek aklım ermiyor amma, perderden naklen arzederim ki, bir gün her şeyden bîhaber, kapımızın önünde oynuyormuşum. Elimde, zeytinyağı sürülmüş bir dilim ekmek, sırtımda bacımın artığı bir mintan ve don gömlek hak getire... Kim demiş "su içerken yılan bile dokunmaz" diye?. İşte o memleketimi yakanlardan biri, ekmek yerken

tutmuş fırlatıvermiş beni havaya.. Altına da kılıcını dikmiş! Yani, çakının ucuna takılmış bir elma gibi budumdan ısıracakmış besbelli...

Babam, bunları burasına kadar anlatır da, hâlâ gözleri kararır Çelebim.. Demek ki, daha içecek suyum varmış da, kurtarabilmiş.

Bu hikâyeyi benden dinlerken, belki bir tarih canlanıyordu komşu zabitin hafızasında ve belki de uzakları, şimdi düşman işgali altındaki memleketini, çocuklarını düşünüyordu. Acaba şu anda, onun çocuğu da kapının önünde oynamakta mıdır?.. "Etme bulma dünyası!" diye mırıldanan bu yaralının gözlerinde, nedametin en güzel örneğini okudum Çelebim. Ve ne oldu biliyor musun? Bir daha selâmlaştık, kucaklaştık, öpüştük! Bu sırada, uzaktan uzağa bir vapurun Tekirdağ limanını selâmladığı duyuluyordu. Ayağından yaralı olanlar bile kahvenin penceresine yığıldılar.. Fakat hayır, bekledikleri değildi, bu selâmlıyan transit geçiyordu. O zaman dayanamadım:

— Dumlupınar vapurumuz bu, diye bağırdım, Pire'ye yardım götürüyor!

* * *

İşte sana, kafamda çay gibi demlenmiş hatıralardan birkaç yaprak Çelebim.. Bunları o akşam konuştum seninle; bugün yazmak mukaddermiş.. Tarz-ı tahririmi, senin ifade-i meramına benzeteyim derken sürç-ü lisanımız oldu ise hoş görüle.. Müsaadenizle, seyahatnameniz misillû hatm-i kelâm edelim: Elhamdülillâh işbu hikâyemiz de, 1949 senesinin 27 Nisan günü Nişantaşı'nda itmam olundu. Gönül arzular ki, derceyliyen, okuyan memnun, Tanrı hoşnut ola... Âmin...

13 Mayıs 1949
Şadırvan, S. 7

Afili

Biri bizim garajın ustabaşısı, öteki yetişkin şoförlerden.. İkisi bir tencereyi tamamlar gibi birbirine alışkındırlar. Sırtlarında mazottan muşambalaşmış birer tulum, ayaklarında asker postalı. Akşama kadar uğraşırlar, dolgun da para alırlar.

Vazifedar oldukları kamyonlardan "Benim araba" diye bahsederler. Küçüğü, her akşam aynı hikâyeyi anlatır: O gün bilmem nereden "Zızzzt" diye geçmiştir. Filân yerde "Zınk" diye stop etmiştir, tam güzel bir kıza fiyaka yapacağı sırada, sol gerideki namussuz lâstiğin yine patlaması ile "bozum" olmuştur.

Ustabaşının anlattıkları da çırağından farklı değil: Eskiden bir patron şoförü olduğu zamanları bir devr-i saltanat edası ile hikâye eder. Sonra da vaktiyle elinden gelip geçen nice arabaların künyelerini okur:

"FORD, sonun LORD."

"FİAT, yedi yıl kullan, fiatına SAT"

"OPEL, her gün yüz PAPEL"

"ŞEVROLE, imanın gevrer devrile DEVRİLE!"

İkisi de gani gönüllü çocuklardır hani. İkram ettikleri mazotlu sigaralar kibriti değdirmeden yanar.

Bazan beraber içtiğimiz olur; fakat onlar her akşam içerler. Akşam üstleri nevale tedarikinden dönüşleri ömürdür. Yumruk mezesine de kanmazlar, ekseriya ellerinde yüzer gram peynir, bir demet soğan bulunur. Bu tedarik programında kasaptan kırıntı almak asla unutulmaz, zira Bobi'yi gücendirmek istemezler.

Bobi, adı üstünde, beyaz tüylü, üzüm gözlü cici bir dişi köpek. Aşırı çaçaronluğundan, yalnız her gün birkaç parça tamir eden terzi Mehmet memnundur. Bizimkiler Bobi'nin bu özelliği ile kararınca övünürler, kendisi gibi sevimli eniklerini aslan yavrusu değerine meraklılara kıskanarak dağıtırlar. Netekim son partiden yalnız alnının ortasında on kuruş kadar bir siyah beneği olanını alıkoydular. Bu erkekti. Ona isim koyuncaya kadar kıt okuyup yazmalarına rağmen epeyce kâğıt kurcaladılar, hani vaktiyle kendilerine soyadı aradıkları kadar yoruldular. Hattâ bu harbin mağlûp liderlerinin isimlerini tavsiye edenler oldu, fakat bizimkiler bu züppeliği şiddetle protesto ettiler.

Nihayet küçüğün bir gün "Zınk" diye yaptığı anî bir stop aradıklarını buldurdu. Az daha minicik bir köpek eziliyordu, kenar köşkten heyecanla koşup köpeğini kucaklıyan madam, şoföre cilveli bir teşekkür sundu ve bahşiş vermek istedi. Şoför almadı, yalnız nezaketle sordu:

— Affedersiniz, bu yavrunun adı nedir madam?

Madam:

— Ooohh, Afili, mon Afili! diye köpeği ağzından yüzünden öperek göğsüne bastırdı ve uzaklaştı.

İyice aptallaşan beriki:

— Ulan, şu Afili kadar da olamadık bu kavanoz dünyada... diye mırıldanarak gaza bastı ve herhâlde ilk defa o gün kilometre ibresini yetmişin üstünde gördü.

Bobi'nin erkek yavrusunun adını böylelikle buldular. Afili'ye her sabah yarım kilo süt lâzımdı, zira anası zayıf düşmüştü. Bu sütü temin için akşamlık istihkaklarından sarfınazar* ettikleri fukara zamanları bile oldu.

Afili, bu adamların ana sütünden kesildiklerinden beri belki iki sabah üst üste yapamadıkları kahvaltılarla kısa zamanda serpildi, delişmen oldu, paça kapmada anasını çoktan geçti.. Yürüyen kamyonun çamurluğuna atlayıp penceresinden dalmak en sevimli hüneriydi.

* *Sarfınazar etme*: vazgeçme.

* * *

İki ahbap şoförün şehre kılıklı kıyafetli indikleri bir akşamdı. O gün postallarını boyatmış, tulumlarını tersine giymişler, sakal tıraşı olup birer tarak pahasına saçlarını taramışlardı. Girdikleri meyhanede kimsecikler yoktu, meğer "Kandil" akşamı imiş.

— Akşam kandil olur da, biz olmaz mıyız be? dedi ustabaşı..

Bir, bir daha, bir bir daha. E, dikiş yüksüğü ile içmiyorlar ya? Bilmem kaçıncıda onlar da kör kandil oldular. Ustabaşı neden sonra:

— Git ulan arabayı getir, bende yürüyecek hâl kalmadı, dedi..

Şoför anafor suyu gibi tez gitti geldi. Çok sarhoş da olsa direksiyonu hürmeten ustasına terk etmek usuldendi. Hareket ettiler.

Garaja dönen köşeye geldikleri zaman, gece gündüz karşılaştıkları şey olmadı. Hayret! Pencereden dalan Afili bu gece erken mi yatmıştı? Fakat bu hürmetsizlikti, hasta mıydı yoksa?

Müthiş bir meraka kapıldılar, odalarına girdikleri zaman Bobi'yi hasırın üzerinde dört bacağını uzatmış uyur buldular. Afili yoktu. Çocukları kaybolmuş bir ana baba heyecanı ile her yeri aradılar, ıslık parolasına cevap veren olmadı. Nihayet tekrar karşılaşma yeri olan dönemece geldiler. Ustabaşının ayağına karanlıkta kuş tüyü yastık hissini veren bir şey takıldı; bu zavallı Afili idi. Tüyleri ve gecenin karanlığı olmasaydı üzerinden geçen lâstiğin cinsi anlaşılabilirdi.

Ustabaşı doluksamış gözleri ile çırağına baktı:

— Gülmeyeceklerini bilsem, cinayet işledim diye şimdi gider polise teslim olurdum, dedi.

Yataklarına uzandıkları zaman, herhâlde kabahatlerini ne çeşit bir ibadetle örteceklerini düşünüyorlardı. Çırağın ufak bir hıçkırığı ustanın, daha sonra da Bobi'nin uykusunu kaçırdı.

Bobi'yi kucağına alan ustabaşı:

— Ya kızım, dedi. İşte böyle... Biz besledik, gözünü de biz oyduk.

Sonra çocuk gibi sahiden ağlamaya koyuldu. Bir de baktık ki Bobi de ağlıyor. Bir köpeğin yüzünün tüylerini oluk oluk eden gözyaşlarını ilk defa görüyorduk.

Saat birde garaj saatini kurmaya gelen bekçi, yanlarına uğradığı zaman hâlâ hıçkırıyorlardı. Neler olduğunu ona da söylediler; Bobi kadar da anlıyamadı. Sıkı bir kahkaha savurdu:

— Yatın ulan budalalar! dedi. İşiniz mi yok? Bunların en kısırı üç ayda dokuz doğurur.

1947

Seçilmiş Hikâyeler Dergisi, S. 1

İstiridye Kabuğu

Elektriği yakmak istedim.

— Bırak, dedi. Gelsin de öyle yakarsın.

Zemin katlara daha erken çöken akşamın alacakaranlığı içinde artık zor seçiliyorduk. Sedirin üzerinde saatlerdir yatan ihtiyar gene seslendi:

— Şu küreği sağ eline al çocuğum, sol eline de maşayı... Şimdi liyendeki kömürün ufaklarından ufaklarından koy küreğe... Tamam mı? Aç kapağını sobanın... Ama yavaş ol, pek sarsılmasın, yukardaki borular alçılıdır. Dök artık çocuğum... Gene yerine koy küreği. Eğer ellerin kirlendiyse, banyoya git... Ama dirseğinle aç kapıları da kirlenmesin... Ne diyordum? Banyodaki pencere tarafında, şöyle el kadar bir bez parçası var... Pembe bir bez, ona sil ellerini.

Güldüm, ellerimin kirlenmediğini söyledim.

— Artık nerdeyse gelir, dedi. Nasıl, oda soğuk mu? 20 - 22 kadar var değil mi sıcaklık? Bir sigara alıversene tabakamdan.

Sigarasına uzatmak üzere kibriti yaktığım zaman, gözlerinin oluğunda boncuklanmış yaşlar gördüm.

— Aman söndürmeden bir de termometreye bak... dedi.

— 19.

— Öyleyse bir kürek daha.. Ama gene dediğim tertiple at. Üşümesin yavrucak.

Henüz ikinci nefesi çekmeden, öksürmeye başladı. Epeyce silkindikten sonra:

— Nafile, dedi. Artık sigaradan da nasibimiz kesilmiş. Al sen iç bari.. Yazık, kırk para veriliyor tanesine. Zaten o da istemiyor içtiğimi. Canım yavrucuğum benim. Daireden çıkmış yürüyordur şimdi... Ölü mü yoksa diri mi bulacağım diye heyecanlıdır. Ah ayaklanabilsem, yalnız bırakır mıyım onu tıklım tıklım insanlar arasında?

İhtiyar bunları anlatırken nefes nefeseydi. Sonra uzun müddet sustu.. Duvardaki asma saatten başka hiçbir şeyde ses ve hareket yoktu. Birdenbire:

— Çişim, dedi ihtiyar, çişim geldi evlâdım.

Hemen el yordamıyle sedirin altındaki konserve kutusuna uzandım. Sağ elimle de usulcacık onu yaslandığı yerden doğrulttum. Fakat bu alacakaranlıkta, nasıl seçti, nasıl anladı bilemiyorum:

— O değil, dedi, ötekini al... Bu kutuya tükürüyorum...

Hemen değiştirdim... Deforme olmuş ve iskeletleşmiş vücudu, koltuğumun altındaydı, güçlükle nefes alıyor ve değişmiyen bir tempo ile inliyordu. Bir yandan konuştu:

— Zannetme, dedi, ben o hokkaya tükürüyorum... Hayır, kendi suratımı karşıma alıp da ona tükürüyorum. Bir zahmet gelip de hâlâ kapımızı çalmıyan, o azrail olacak herifin suratına tükürüyorum.

Bu anda, henüz işimizi bitirmemiştik ki, kapı çalındı... Bırakıp koşamadım. Hemen bir anahtar tıkırtısı oldu ve taptaze, apaydın bir ses duyuldu:

— Baba...

İhtiyar, ta uzaklara seslenir gibi bir bağırdı:

— Kızım... Geldin mi?

Kız içeri gelip de elektriği yakıncaya kadar, biz eski tertibimizi almış bulunuyorduk. Bana "Hoşgeldin" bile demeden koştu, babasını okşadı, öpüştüler ve bir müddet başbaşa kaldılar. Başları, yanyana konmuş Hindistan ceviziyle bir ferik elmasını andırıyordu. İhtiyarın, yüzünün hatlarını örten sakalı, bıyığı ortasında, dimdik

ayakta duran kemikli bir burnu vardı... Etli tabanlarıyle yüzyüze idik. Hem Hayriye, hem de ben, pijamasının önünü görmezlikten geliyorduk... Nihayet tek elle bu kadar don bağlanabilirdi; çünkü, ihtiyarın sol tarafı tutmuyordu.

Hayriye, biraz sonra dostça elimi sıkarak, biricik pencerenin perdelerini çekti... Eşikteki zambağına akşam suyunu, babasına da ilâcını verdikten sonra, bitişikteki odasında soyunurken seslendi:

— Misafirimize ne yedireceğiz bu akşam baba? Bugün ne pişirdi kadın?

Babası gayet sönük bir sesle cevapladı:

— Kadın, sabahleyin senden sonra bıraktı gitti.

— E, aşk olsun, onu da mı kaçırdın baba.

— Bana yüklenme, zaten durucu değilmiş o.

— Bilirim, senden bıkmıştır, çünkü çenen durmaz yattığın yerde...

Ve artık çorap söküğü gibi uzadı bundan ötesi:

— Tabiî tutamam çenemi ya. Ne bileyim, neyi nerden alıp nereye koyuyor? Hangi bezi kullanıyor bulaşıkta? Ne bileyim, soğanı ekmek bıçağıyle mi doğruyor, havagazını ne kadar açıyor?

— Bırak bırak... Biricik sebep senin dırdırından başka bir şey değildir... Haydi şimdi ara da bul bakalım yenisini.

— Cehenneme gitsin efendim... Ne yapayım, söylemesem yüreğime dert oluyor. Daha geldiği gün, kayık tabağı kıran o değil miydi? Vaktiyle sekiz mecidiyeye alınmıştı o tabak Bağdat'ta.

— Kaza olmuştur.

— Geç efendim, kömürü, keserin yüzüyle kırdığını yattığım yerden anladım... Bu da mı kaza?

— Amaaan, seninle konuşulmaz zaten. Kazara insan bile ölüyor.

İhtiyar, bundan ötesini artık kendi kendine konuşmaya başladı:

— Nerde o âdil kaza? Bir de ben ölsem onunla da kurtulsam... Zaten neye yarıyorum ayağına dolaşmaktan başka? Bir kürek en-

kaz haline geldim, hâlâ ölemedim... Ne de çıkmaz canım varmış Yarabbi?

Bu sırada, kız çekilip mutfağa gitmişti, o devam ediyordu:

— Daha, serin sularında mı nasibim var dünyanın? İstemiyorum. Aşında ekmeğinde mi? Vazgeçtim efendim. Ya güzelliğinde, bağında, bahçesinde? Sizin olsun... Daha ne yaşıyorum ben, miadı dolmuş postala döndükten sonra? Dağı taşı dile gelsin de Selânik anlatsın gençliğimi. Bıyığım yeni terlemişti o zaman. Ondan sonra Jön Türklerle beraber, ver elini Paris... Ve ordan geç Basra'ya. Hele Şattülarap'taki hayatım? Tam 12 sene... Evet. Ne diyecektim? Ha, tel dolabın...

Ben, Hayriye'nin mutfakta olduğunu söyleyince, nefes nefese tamamladı:

— Aman yavaş aç tel dolabı, eğreti duruyor zaten... Alt gözünde bir kesekâğıdı olacak, eğer kadın dediğim yere koyduysa... İşte o dört yumurtayı kırar yersiniz. Yarın gene dairenin tabldotuna yazılırsın... Bana bakma sen...

Bu sırada içeri dönen Hayriye:

— Boşuna nefes tüketme, dedi. Başımızın çaresine bakarız elbette.

İhtiyar devam etti:

— Bana gelince, günde iki kaşık yoğurt yeter. Barsaklarım gayretlidir ilâmaşallah... Çabucak gaz yapar, öter dururum akşama kadar burada.

Hayriye, bunu duyunca, çağının en güzel kahkahalarından birini atarak, yine babasını öpüp okşamaya başladı. Manikürlü ve pamuk beyazı elleriyle, onun göz çukurunda biriken yaşları siliyor, sakalına bıyığına düzen vermeğe çalışıyordu. Kızını sağ kolu ile kuşatarak, derin bir göğüs geçiren ihtiyar, garipsemiş bir sesle yine başladı:

— Biricik mirasım benim, dedi. Kaç defa dolup boşaldım hayatta bilir misin? Basra'daki yangında... Dişimden tırnağımdan irktiğim, velevki bir çöp olsa, yolda bulup götürdüğüm... Hepsi, hepsi, bir tek iğne bile kurtulmadı evimden. Zamanla unuttuk... Bağdat

yolunda, çölde soyulduk, tam beşyüz altınımı aldı Araplar. Gene kazandım... Seneler sonra Boğaz karantinasından ayrıldım... Peynir ekmek gibi yediler tekaütlük hakkımı. Bunların hiçbirinde sarsılmadım, fakat, anneni kaybettiğim gün, sana tutundum yıkılmamak için. Tut ki, ben, bir yanına yıldırım inmiş yaşlı bir çınardım, sen bu çınarın kökünden fışkırmış, yemyeşil tazecik bir çıvgındın. İçim, dışım, evim dünyam cehenneme dönmüştü. Fakat sen, ah sen, sen hep ilkbahardın bu cehennemde. Ve sen hâlâ bu baharı, her sabah götürmekte, her akşam getirmektesin bu odaya. Akşama kadar, seni hangi hasretle bekliyorsam, öylece azraili de bekliyorum. Ağlama... Buna rağmen sen her akşam azrailden önce geliyorsun.

— Yeter baba.

— On senedir çalışıyorsun. Benim için buna mecbur olmanı istemezdim, bir ur gibi ensene yapışıp kalmak istemezdim. Demek ki daha çilem dolmamış.

İhtiyar, Hayriye'nin hıçkırıklarını umursamadan beni göstererek ilâve etti:

— İyi adamdır bu. Eminim ki, ben çekilip gittikten sonra seni çalıştırmaz. Oturur bu evin kadını olursun.

Kız daha çok hıçkırdı... Çok geçmeden ihtiyar sızdı; bitkin düştüğü zamanlar, birden uykuya varıyordu. Simsiyah dudaklarının çevrelediği ağzı "A" diyecekmiş gibi açık ve karanlıktı.

Yemekte, biraz da Hayriye anlattı... Bir aralık gözlerimin içine bakarak dedi ki:

— Umarım ki, babamın iyi kuruntularına kapılmazsın. Bu sadece hayal kırıklığına uğramak olur senin için.

Anlıyamadığımı söyledim.

— Çünkü seni sevmiyorum, dedi. Çünkü benim evlenebileceğim bir tek insan vardı... Onu da, beni istemeğe geldiği gün babam kovaladı.

— Beğenmemiş mi?

— Hayır... "Bir körün elinden değneği alınır mı?" diye azarlamış.

— O da sizi seviyor muydu?

— Uzun zaman bekledi... Babamın ölümünü bekledi tabiî, beni değil. "Kolay katlanılır bir diken değil" diyordu babam için... Bense, babamın sırtına basarak, onun penceresine uzanmak istemiyordum.

— Sonra?

— Dairemizde iyi bir mevkii vardı. Bir zamanlar, babamın Darülâceze'ye yatırılması için uğraştı, olmadı. Bir nekahethaneye* yatırdık. Biz masrafına dayanamadık, bakıcılar da kahrına dayanamadılar; yirmi gün sonra gene getirdik eve.

— O hâlâ bekliyor mu?

— O artık mesut... Hattâ bu günlerde ikinci çocuğunu bekliyor.

İhtiyar kuvvetli bir öksürükle uyanmasaydı, belki daha bir şeyler konuşacaktık. Uzun bir öksürüktü... Nihayet:

— Hokka, diye bağırabildi ve bu defa Hayriye yetiştirdi.

* * *

Martta, göğün ilk defa gürlediği günlerden biriydi. Onu bahçeyi görebilecek şekilde sedirine yerleştirmiştim. Karşısında oturuyordum. O gün galiba Ahmet Mithat Efendi'den bahsediyordu. Merhum Üstad, kapatılan Karantinalar İdaresi'nin azasıymış o zamanlar ve çok emeği varmış ihtiyarın üzerinde. İhtiyar "İstiridye Kabuğu" isimli ilk hikâyesini, ona, Tercüman-ı Hakikat idarehanesinde okumuş. Mevzu şöyleymiş: İntihar etmeyi aklına koymuş bir genç var. Fakat parmakları, bir türlü tetiğe veya bıçağın sapına kumanda edemiyormuş. Nihayet kurtarırlar korkusuyle, kimsenin görmiyeceği bir yerden, kendini denize atmaya karar vermiş. Seçtiği en uygun kıyının kumsalında, son adımlarını atarken, midye kabuğuna benzer, fakat cicili bicili bir şey ilişmiş gözüne... Acaba istiridye kabuğu muydu, acaba içinde inci var mıydı? İşte bunu öğrenme merakına düşen delikanlı her şeyi unutarak geri dönmüş.

İhtiyarın anlattığına göre, hikâyeyi dikkatle dinliyen merhum, onun çenesini okşamış ve sadece hikâyenin adını çizerek, şöylece değiştirmiş: "Hayata Dönüş".

* şifa yurdu

— Kıssadan hisse çıkarmak lâzımsa, diye başladı ihtiyar, işte senelerdir bu hikâyemi yaşıyorum ben. Neler düşünmedim, neler yapamazdım? Havagazı musluğuna burnumu dayasaydım, umarım ki bu, aylık faturayı kabartmazdı. Sıçanlar için hazırladığım zehirli lokmaların birini de ben yutsaydım, barsaklarım herhalde bu lokmayı gaz yapamıyacaktı. Fakat korktuğum bir tek şey vardı...

Sözünü keserek:

— Ölüm, dedim

O âdeta çıkıştı:

— Hayır... Beni, kızımın öldürdüğünü söyliyeceklerinden korkuyordum. Ölüm ne kelime? Sıtma ise her gün, sancı ise ara vermeden gelsin ölüm, kabulüm. Ben hayata bir istiridye kabuğu ile değil, bir inciyle, kızımla döndüm. Fakat artık beraber yürüyüşümüz yeter... Bu yolun ötesinde deve dikeninden başka bir şey yok, bahçeler çok geride kaldı. Gülmek o çocuğun da hakkı.

İhtiyar gene öksürdü... Gene yellendi. Derhal beş yaşında bir çocuk safiyetiyle yüzüme baktı. Ben hiç oralı olmıyarak, açık pencereden bahçedeki askere lâf attım:

— Ne haber Hüsnü, tezkere yakın mı?

Hüsnü, üçüncü katta oturanların emir eriydi. Demindenberi bir şeyle oynuyordu bahçede. Yaklaştı, ihtiyarın hatırını sorduktan sonra, elindeki tabancayı uzatarak:

— Bak bakalım ağabey, dedi. Kaça alsam iyi?

Baktım. Çaptan düşmüş bir brovnik tabancaydı bu... Şöyle bir tetik yoklamak için kurmak istedim. Bu anda, adetâ inmeli tarafıyle beraber sıçrıyan ihtiyar, birden elimi çeldi:

— Öteye çevir şu meretin ağzını, dedi, şeytan meytan doldurur.

Nisan 1948

Yeni Türk Hikâyeleri I, Varlık Yayınları

TELGIRAFÇI

Kel başlara kurt düşüren bir yaz günü, Vatan Kütüphanesi'nde Eskimoların hayatına dair bir kitap okurken dalmışım. Kütüphane memuru Sabir Efendi:

— Haydi evlât gidelim! dediği zaman kendime geldim.

Biz bu ihtiyara "Ayaklı kütüphane" derdik. O bu kütüphanedeki çeyrek asırlık memurluğunda liste görmemiş, defter tutmamış, fihrist kullanmamış... Hangi kitabı istesek, kütüphaneyi dolduran binlerce cilt kafasından sür'atle geçer ve hemen bir rafa uzanır, çıkarır; üstelik sorar da:

— Bu kitabın filân sayfasında falan mı yazılıdır?

Ben kitabımı kapatırken o da omuzundan hiç eksik etmediği kedisini, kedinin tüyleri kadar yumuşak bir tutuşla indirdi. Belki kırk defa dikkat ettiğim hazırlık hareketlerinde kıl kadar bir tekerrür hatası yapmadan, gözlüğünü çıkarıp kılıfına ve iç cebine koydu, ara kapıyı aynı yerinden itti, dış kapıyı aynı yerinden çekti ve merdivenin ilk basamağına sağ ayağını basarken, sol ayağı ile de geriden gelen kapıya çarpmadan hafifçe fren yaptı, sonra bir yarı dönüşle "elifiye" pantolonunun yanından sarkan anahtarı "tık" dedirtmeden yerine yerleştirdi, nihayet ağzını da anahtarla beraber sola doğru bükerek işini bitirdi:

— Gel bir de Selâmi Baba'ya uğrıyalım, dedi.

Kütüphane avlusunu, önümüzdeki ana cadde ile Postahane meydanından ayıran parmaklığın iç tarafı, günün her saatinde gölgeliktir. Burası kütüphanenin içine benzer serinliğini, nazar-

dan kaçırılmış eski bir portakal ağacından alır; işte bu ağacın altında "portatif" bir yazıhanesi var Selâmi Baba'nın. Biz "Selâmünaleyküm" demeden o, "Aleykümselâm"ı çekti ve gözlüğünün çerçevesi ile kaşının arasından bakarak, nüfus dairesi kapısında evrak bekler gibi etrafına çömelmiş birkaç köylü ile konuşmasına devam etti. Köylü anlatıyordu. Biz de kulak misafiri olduk:

— Mektup yazdık aynını alamadık, bu yol da bir tel vuralım.

— Oğlan nerede asker?

— Bolayır'da... İşte posta numarası da yazılı ama, okumaya uzun hesap ister. Gözünü seveyim dokunaklı yazıver.

Ârife târif gerekmez, işte bizim Selâmi Baba, postahane karşısında, fakat kütüphane avlusu içindeki bu portakal ağacı altında hazır mektupçuluk ediyor; telgıraf yazıyor, havale kâğıdı dolduruyordu. Hazır mektuplarıyle telgıraf örneklerine diyecek yoktu ama, o bilmece gibi hazırlanmış havale kâğıtlarında zorluk çekiyordu. Zaten işlek ve ölçülü yerlere sığdırılacak bir yeni yazısı da yoktu; çok defa inceltme veya çekme işareti kullanılacak yerlerde "Üstün", "Esre" gibi eski işaretler koyduğu görülürdü. Bu para kâğıtları onun zıddına gittiği kadar köylülerin de biricik derdi idi. Geçenlerde birisi şöylece anlatıyormuş:

— Postahanenin para yatırılan yerine bir avrat oturtmuşlar, "Kızım para koyacağız" dedim, elime kırmızı kâğıdı tutuşturdu. Ben de on pangonotu onun avucuna verdim, bakıştık kaldık. "Olmadı" dedi, ben "Oldu işte ya! Sen koçanı verdin, ben de parayı, şimdi yaz adresi" dedim. Meğer iş öyle değilmiş, bu kırmızı kâğıdı biz dolduracakmışız. Kıza da çıkıştım ama: "Senin işin buraya oturup kırmızı kâğıt dağıtmaksa maaşına yazıktır, koy onları şu masanın üzerine, lâzım olan kendisi alıp geçsin" dedim. Öyle ya, pazar yerinde bizim kâtibi yakaladım, o bile beceremedi, arzuhalcıya vardık, elli kuruş istedi.

Bunları boş zamanlarında hep Selâmi Baba nakleder; böyle "orijinal" hâdiseleri çabucak fıkralaştıran bir zekâsı var. Buna rağmen kendisi her haliyle "Mors" alfabesinin bunalttığı bir ihtiyar-

dır; masa üzerinde daima parmaklarıyle Mors'a göre tempo tutar, konuşmazken çenesi Mors'a göre titrer, konuşurken de öyle, kesik kesik veya çabuk çabuk... Arada, yalnız bir cadde olduğu için ekseriya postahanenin caddeye açılan telgıraf dairesi penceresine kulak kabartır, çekilen telgırafları dinler, bu suretle yüzünde ciddî ve sevimli ifadelerle yazdığı telgırafların çekilişini kontrol eder, hattâ parmaklıklardan oraya seslenerek tashihler bile yaptığı olur.

Selâmi Baba müşterilerini savar savmaz, Sabir Efendi'ye yanındaki "tabure"yi, bana da son müşterinin masa üzerine bıraktığı iki çeyreği gösterdi:

— Sana zahmet olacak evlât, sabahtan beri bir şey yemedim, şununla iyisinden biraz üzüm alıver! dedi.

Üzüm almağa gidiş ve dönüşümde, sabahtan beri bir şey yemiyen bir adamın üzüm arzulamasının ne demek olduğunu düşünüyordum.

O, peynir, üzüm ve iç ekmekten ibaret lokmalarını dişsiz ağzında dudaklarını burnuna değdirerek evirip çevirirken, Sabir Efendi üçümüzü örten sükût perdesini bir ucundan kaldırıverdi ve hemen altından bize Selâmi Baba'nın hikâyesi gülümsedi. Selâmi Baba anlatmaya başlarken, biz yeni dinliyormuş gibi alâkalandık. Halbuki o, bir yerinde kelime değişikliği yapsa tashih edecek kadar ezberlemiştik:

"Biz tahdidi-sinne* uğrıyacak adam değildik; tahdidi-sin, telgırafta temdidi alâkamıza müncer** oldu. On yıl evveline kadar, tam otuz beş yıl 'maniple' başında çalışmış adamım. Meşhur Nutuk'da, telgırafçılara dair satırlar bizim içindir; Ferit Paşa kabinesinin yıkılışını Mustafa Kemal'e müjdeliyen Ankara telgırafçısı Selâmi, bana derler, İstanbul işgalinde şehit edilen telgırafçı Hamdi'yi ben yetiştirmiştim. Biz uyuklarken kulaktan aldığımız telgırafı, uyanınca dilden yazdırabiliriz. Dünkü çocuk olan şu posta müdürü, bunları bilmez de: 'Mevzuat müsaade etmez' diye beni postahane

* yaş haddine

** ilgi kesimine neden

önünden kovalamaya kalkar. Bizim böylece icrayı san'atımız mevzuata uymaz da, memurların herkesin eline def'i belâ* kabilinden birer kâğıt tutuşturmaları mı, yoksa arzuhalcilerin bu kâğıtların imlâsı için birer lira almaları mı nizama uygundur? Anlıyamadım. Şu genç telgrafçı çocuklardan Allah razı olsun; bereket hâlden anlıyorlar da eskiden evim olan yere şimdi müdür korkusuna bir yabancı gibi giriyor ve geceleri saatlerce çalışarak kurdumu döküyorum. Manipleyi elime aldığım zaman kendimden geçiyorum; merkezlere "Baba" rumuzunu verince akan sular duruyor, gençler uyuyor ve ben yığınla telgrafları bir saatin içinde temizliyorum."

Bu sırada şehrin saati akşamın beşini vurdu, önde müdür olmak üzere postahaneden memurlar çıkmağa başladı. Müdür başını çevirerek geçti, Selâmi Baba yine gözlüğünün üstünden bakarak onu süzdü ve beş dakika içinde potahane bir kız mektebi gibi boşaldı. Siyah göğüslüklü memur bayanlar için "Kara tavuklar" diye mırıldandı Selâmi Baba... Biraz sonra bize telgıraf dairesinin penceresini işaret etti, oradan bu gece nöbetçi olduğu anlaşılan Faruk, grubumuza doğru bakıp gülümsüyor ve maniple ile Selâmi Baba'ya bir şeyler söylediği anlaşılıyordu. Selâmi Baba dinledi dinledi de bize izah etti:

— Bu gece iş yüklü, saat onda beni yardıma çağırıyor, dedi.

* * *

Yaz tatili sonunda, mektebime ve sömestrde de tekrar memleketime döndüğüm zaman ilk işim ona uğramak oldu. Tabiî yerlerde bir karış kar varken onu portakal ağacının altında aramadım; doğruca Sabir Efendi'nin yanına girdim. Hikâyesinin sonunu da, Sabir Efendi'den dinlemek mukaddermiş... O, aynı alışık hareketlerle kedisini indirdi, gözlüğünü çıkardı ve buruşuk göz çukurlarında biriken yaşları fark ettirmemeğe çalışarak anlatıverdi:

— Zaten marazlı idi; soğuk bir gecede yine telgırafçılara yar-

* baştan savma

dıma gitti. Titrek ve bitkin hâlinden şüphelenmemişler. Ötekiler uyumakta olsun, bu geçmiş maniple başına yazmış da yazmış. Neden sonra kuvvetli maniple sesleriyle Faruk uyanmış, bir de bakmış ki, Selâmi Baba yüzükoyun masanın üstünde...

Ve sol elinin baş parmağı, hâlâ maniplenin düğmesinde... "Yahu Selâmi Baba hiç de uyumazdı" demeğe kalmadan işi anlamış, manipleyi zorla onun parmaklarından kurtararak mütemadiyen burayı arıyan Ankara merkezine:

"Ne var?" diye sormuş.

"Selâmi Baba bir tel yazdırıyordu; yarım bıraktı" demişler. Beriki yine sormuş:

"Ne yazdırdı?"

Meğer Baba kendi sonunu bildirecekmiş, demiş ki:

"Riyaseti Cumhur Umumî Kâtipliğine.. Dersaadet şifresini çözen Ankara telgrafçısı Selâmi Mors..."

Bu kadar!

"Bu kadar değil, yaz da telgrafı tamamlıyalım" demiş Faruk:

"Öldü... İmza kendisi..."

28 Aralık 1945

Büyük Doğu, S. 9

YAZALIM

"Yazalım!"

Bu "yazalım"ın önüne koyduğum ünlem, onun sadece bir sesleniş olduğunu ifade edebilir. Eğer, vapurlarda bir keman bozuntusu ile gıygıy ederek piyasa şarkılarını yeniden besteleyen biçareler kadar da müzik bilgim olsaydı, şuracığa hemen bir porte çizer, bu "yazalım"ın notasını da verirdim.

Bu arzuhalcinin "yazalım!" diye seslenişi o mânada ki, hani "Artık başka yapacak işimiz kalmadı... Yazalım!", "Gücümüz işte buna yetiyor... Yazalım!", "Emriniz baş üzere efendim... Yazalım!", "Aman siftah etmeden akşam oluyor, ekmek derdindeyiz... Yazalım!" kabîlinden. Arif olana bu kadar târif fazladır bile; artık bu "yazalım"ın notasını siz de yazın.

Nerde olduğumuzu söylemek usulden olduğuna göre, ilk akla gelen, Yenicami avlusu! Amma değil.. Ben bu arzuhalciyi, yani istidacıyı, yani dilekçe yazanı, yani efendim Saraylızade Mükrimin Efendi'yi, ilk defa, Sulh Hukuk mahkemelerinin önünde gördüm.

Yolun kenarına çekileceğim derken, mahkemenin duvarına o kadar yapışmış ve büzülmüş ki, bana, duvarda kurutulan mayıs dediğimiz tezekleri hatırlattı. Hem bu duvara yapışalı seneler geçmiş olacak ki, fukara oracıkta kurumuş, cılızlamış.

Onu böylece sığır tersine benzetirken "lâteşbih" demedim; çünkü ilk dertleşmemizde bu edebiyatı kendisi yaptı. Hâlâ ağdalı konuşuyordu: "... Tahdid-i sinne uğradık" dedi, "kavaninin sinn-i memurin hakkındaki hükm-ü âdilânesi mucibince..." ve bu min-

val üzere terkiplerle akıbetini hikâye ediyordu Mükrimin Efendi: "Temin-i maişet...", "temdid-i ıstırap...", "tezakkum!..." ve ötesi zehir zakkum!

Tahrirat kâtibi imiş vaktiyle. Nihayet hükmümüz gene kalemimize geçer demiş, dalmış Kapalıçarşı'ya.. O dükkân senin, bu dükkân benim derken aradığını bulmuş. Bu, kendisi gibi emekliye ayrılmış bir daktilo makinesi!

"Ne yapacağım cedidini?.."* diyordu, "kızoğlan kız bir makineyi eskitmeye zaten ömrüm kifayet eylemez!."

Şakacı adamdı Mükrimin Efendi. "Adamdı" deyince, bu hikâyeyi onun ölümü ile bitireceğim zannolunmasın. Nerde ise kulakları çınlasın, lâfı makineden açardı da, kırk yaşına kadar niçin evlenmediğini, sonra arkadaşlarının zoru ile bu makine misalî bir kadınla nasıl başgöz edildiğini anlatırdı.

Tahrirat kâtibi bu ya? Gözlerinin feri vaktinden evvel kaçmış. Hele son zamanda, örümcekli türbe pencerelerinden farkı yoktu bu gözlerin.. Üstelik Allah yaratırken de pek özenmemiş. Bunların tuzu biberi olan bir çiçek de yüzünü hamur aşına çevirip geçmiş öteye..

Ne diyordum? Bu, modeli milattan evvele ait olan makinenin markasını sorardık da, gülümsiyerek cevap verirdi:

— Hazret-i Nuh'un bu makine, Hazret-i Nuh'un!

O halde, Tufan'a ait zabıtları, bu makinede kimin yazdığını da öğrenmek icap ederdi; ona da cevabı hazırdı:

— Herhalde tırnaklarını kesmiş bir maymun yazmıştır, derdi.

Velhasıl arkadaşlığına doyulacak adam değildi Mükrimin Efendi. Şimdi her haliyle gözlerimin önünde... Sabahları, evvelâ, yaz kış hizmete elverişli şemsiyesini pencere parmaklığına takar.. Ütüsü de yoktur amma, lâciverdi ayna gibi parlayan pantolonunun dizlerini çekip oturur rahlesinin önüne. Onun gözlüğünü takışı bir âlemdir. Elinin titrediğinden değil; gözlüğünün ortası lehimlidir, bir sapı da sicimdendir de ondan. Oturduğu sandalye, her

* yenisini

akşam, makinenin emanet edildiği en yakın kahveden kiralanır. Bu kira ile, makineye ait ardiye ücreti, her ay bir yevmiye tutarını alır götürür. Hoş, işin bu tarafını, ancak arzuhalci olanlar bilir, diyeceksiniz amma, söyliyeyim, ben de Mükrimin Efendi'nin meslekdaşıyım. Allah bin kere razı olsun. Başı kalabalıklaştı mı, müşterinin fazlasını bana gönderir, hattâ "Tarz-ı tahriri dokunaklıdır.." diye beni övdüğü de olurdu.

İşin fazlasında gözü yoktu onun; yoruluverirdi. Tahrirat kâtipliğinde bunca yıl bunadıktan sonra, hele aklı fikri de evinde takılı iken, akşama kadar âlemin kara derdini ak kâğıtlara yazmak kolay değildi. Bazan öyle şaşkına dönerdi ki, kaç defa, yumuşak g'yi bulamadığı için makineyi icat edene küfrettiğini hatırlarım.

Onun, beni kayırmasından yana daha çok şeyler anlatabilirim. Bir defa o, hiçbir boşanma istidasına el sürmez, dâvacıları doğrudan doğruya bana gönderirdi.

Bir sabah perişandı. Aksilik bu ya, o gün, ben ondan daha perişandım. Çünkü, makinemi her akşam bir ahbabımın dükkânına bırakıyordum. O gece, bizim ahbabın dükkânı ile beraber çarşının yarısı yandı. Bizim itfaiye malûm, garajları yansa, kül olduktan sonra yetişirler... Ne ise, bizim makine de gitti tabiî.. İşte bu sebepten, değneği kaybolmuş körlerden daha acıklı bir halim vardı.

Tam bu olup bitenleri anlatmak için Mükrimin Efendi'nin yanına çöktüm; baktım, sabah çayını karıştırırken elleri titriyordu, gözleri yaşlıydı. Benim onun gözyaşını görecek halim mi vardı? Bir çırpıda anlatıverdim. Anlattım amma, Mükrimin Efendi hiç oralı değildi. Neden sonra:

— Allah bilir işini, geç otur bakalım şöyle.. diyerek yerini bana verdi.

Makinesinde bir kâğıt takılıydı. Baktım "Dokuzuncu Asliye Hukuk Yargıçlığı Yüksek Makamına..." demiş bırakmış.

—Yaz! dedi, benim elim varmıyor!

Ve artık o söyledi, ben yazdım:

"Dâvacı Mükrimin Dayanır..", "Dâvalı..."

İşte burasında durakladım. Çünkü Mükrimin Efendi, karısından dâvacı idi. Artık ne kadar üstelediysem, onu uzun uzun konuşturamadım. Yalnız, "Elimle yakaladım birader.." dedi. "Çok düşündüm amma, bu yaştan sonra hapishaneyi göze alamadım.. Yaz, bu işi de 16 kuruşluk pul temizlesin!"

Evet, yazdık, bitirdik.. İmzaladı. Penceredeki şemsiyesini koluna taktıktan sonra:

— Mademki başına bu kaza gelmiş, dedi, makinemi sana bırakıyorum... Hem de helâlinden.. Yalnız dikkat et, B harfinin çubuğu eklidir, hoş kullan.

Ve bastı gitti Mükrimin Efendi. Boğazım öyle düğümlenmişti ki, veda ettiğinde ona teşekkür edemediğime hâlâ yanarım.

Şimdi kim bilir nerelerdedir? Ne olursa olsun, en güzel hâtırayı bıraktı bize.. O gün bugün müşterilerimize biz de onun edasıyle sesleniyoruz:

"Yazalım!"

6 Mayıs 1949
Şadırvan, S. 6

Uğurlu Hüseyin Efendi

Dişçi, morfini yaptıktan sonra "On dakika bekliyeceğiz.." dedi. Bekleme salonu ile muayene odası arasında gezinirken, etrafı seyrediyor, bir yandan düşünüyordum..

Buradaki dekor gerçekten can sıkıcı.. İçeri girer girmez, dişinden zoru olanın, üstelik bir de yüreği kalkıyor. Bana kalırsa -oldu olacak- bu muayenehaneleri de, bazı vitrinler, berber dükkânları veya lostra salonları gibi, onbeş yaşından aşağı çocuklara mahrem resimlerle süslemeli ki ümmet-i Muhammed'in gözü gönlü açılsın. Dişçinin odasına bakıyorum, ilk göze çarpan acı bir ihtar.. "Sipariş bedelinin yarısı peşindir!." Onun altında ücret tabelâsı.. Bu tabelâdaki en küçük rakamları da ilkokul birinci sınıf çocuğu kekelemeden okuyamaz. Öteki duvara bak, dişçinin gençlik resmi.. Onun yanındaki büyütülmüş resimlerde, hep beyaz gömlekli adamlar var. Bunlar herhalde mezun oldukları yılın hâtıraları... Çevir başını bu tarafa, işte dişçinin diplomasıyla burun burunasın. Diplomayı duvara asmak modadır ama, zamanın gerçeğine hiç de uygun değil. Çünkü kartvizit icat olalı, diplomalar rafa konuyor veya sıkılıp da suyu içiliyor. Birçoklarının bundan haberi yoktur. Bakarsın, bir terzinin kapı levhasında, bilmem ne akademisinden aldığı diploma numarası.. Buna bir Güzellik Enstitüsü levhasında da rastlamak mümkün. Bir avukat yazıhanesine gir, diploma duvarda.. Eczaneye gir, öyle. Birinci sınıf sünnetçide keza.. "Profesör Cavga" diye okuduğum Dans Fakültesi ilânında hâkeza...

Dişçinin diplomasında şunlar yazılı.. Mademki gözönünde

asılmış, okuyalım: "Türkiye Cumhuriyeti İstanbul Darülfünunu Tıp Medresesi, dişçi icazetnamesi ..... mektebi âlisinde ikmali tahsil ve nizamen meayyen imtihanlarda ihrazı muvaffakiyet eylemiş olan ..... efendiye, münhasıran dişçilik icrasına mezun bulunmak üzere işbu icazetname verildi.." Ve altında imzalar.. "Darülfünun Emîni, Maarif Vekili, Medrese Reisi, Medrese Kâtibi Umumîsi.." Tarih 1328, diploma numarasını okusak da olur, okumasak da olur.

Benim anladığım, göz önüne asılan bu diplomalar, ücret târifesinin karşı kefesini teşkil eden bir güvence belgesidir. Onu göreceksin ki, dişçiyi, çivi kerpeteniyle çalışan mahalle berberi zannetmiyesin.....

Haydi bunlar bir şey değil.. Ya şu keyfe keder veren mesleki tablolara ne buyrulur? Bakarsın profilden bir kadın kafası, iyi güzel hâtun, ne var ki yanağına bir ustura atmışlar, otuziki dişi meydanda.. Her dişinden kâğıdın ak yerine doğru birer çizgi çekmişler, bu çizgilerin ucunda da yazılar var. Ne tarafa baksan, sırıtan kurukafaların çeşitli pozları... Etajerin bir katında minicik minicik ilâç şişeleri, öbüründe üç göbek geriden en körpe toruna kadar bir kerpeten koleksiyonu.. Camlı dolapta alçıdan dişler ve sanki şehvetle ısırılmış mum parçaları. Ortada, her yanından eklemli bir koltuk, yukarıda insanın ağzında gır gır eden Tur-Elektrik, koltuğun sol yanında da -gâvurcasını bilemedim- bir tükürük hokkası...

Bunların arasında en çok şu tablo gücüme gitti. Boylu boyunca bir insan vücudu.. Fakat, başından tâ dizkapağına kadar içinin teşkilâtı dışına vurmuş.. Ağzındaki çürük dişten çıkan çizgileri takip edersen, oklar adamın gözünü vücudun çeşitli yerlerine götürüyor.. Ve baş ucunda da şunlar yazılı: "Bir çürük diş neler yapar?" Sanki pek mi zor buna cevap vermek? Eğer camlı olmasaydı, o levhanın altına şu cevabı iliştirirdim: "Seninki çürür, benimki çürür, her dişten yirmi lira damlar göl olur, dişçiyi apartıman sahibi yapar!."

Nedense bu çeşit eklemelere bayılırım ve pek çok örneğini hatırlarım. Vaktiyle bir banliyö istasyonunda afişleri, tabloları seyrediyordum. Birisinde, kalabalıkların üstünde kocaman bir göz resmi ve üstünde şu yazılar okunuyor: "Müfettişin gözü, halkın kontrolü.." Meraklının biri de o "halkın kontrolü.." kelimelerini çizip, yerine şöyle yazmış: "Yolluktadır!"

Bunun gibi, bir trenin yüz numarasında demirbaş bir plâka okudum. "Burayı kirli görürseniz kondüktöre haber veriniz.." Ve hemen yanıbaşına birisi ekleyivermiş: "Sakın haber verme, sonra âlemin ettiğini sana temizletirler!." Tramvayda veya otobüste de yazılar okursunuz: "Parayı verince mutlaka bilet isteyiniz... Aksi taktirde biletçiyi ekmeğinden etmiş olursunuz.." Fakat bunun da altında cevap hazırdır: "Aldığı maaş yalnız ekmek parasına yetmedikçe, taş çatlasa arabanın bir tekerleği idare aleyhine döner!."

— Buyurun efendim, dedi dişçi, nasıl uyuştu mu?

Morfini yedikten sonraki düşüncelerimden silkinerek, ağzımı şöyle bir yokladım.. Yanağım eşek arısı sokmuş gibi şiş, dudaklarımın kavuştuğunun bile farkında değilim, dilimin yarısı karıncalanıyor.. Dişçi tekrar sordu:

— Acıyor mu?

— Hayır..

Sonra o elindeki ucu aynalı çubuğu bırakarak kerpeten koleksiyonuna uzandı.. Bakayım dedim ama, göremedim. Dişçiler de, usturasını göstermiyen sünnetçiler gibi, kerpetenlerini ustalıkla gizliyorlar.. Artık işin şakası kalmamıştı.. Dişçi, evlâdını okşar gibi bir eliyle başımı koltukladı. Daha hık mık demeğe kalmadan, bir de baktım bizim cereme kerpetenin ucunda.

* * *

Adamın ağzına kerpeten girmiyegörsün, derler ya.. doğru. Diş doktoru ile, bizim yıkık değirmenin kalkındırılması konusunda çabucak dost olduk. Kul yapısı bir tamirden de medet umarak ka-

rar verdik. Bugün pazarlık, gelecek hafta ölçü, öbür hafta prova derken, ayağım alışıverdi. Artık onun koltuğunda kızağa çekilmek, bana kahveci iskemlesine kasılmak kadar rahat geliyordu. Yavaş yavaş o soğuk levhalara, o durmaksızın sırıtan modellere de alıştım gitti.. Âdeta bir diş kursuna devam ediyordum. Meğer, benim oldukları ve şu kadar senedir ağzımda bulundukları halde, ben dişlerimi bile bilmiyormuşum. Hele vaktiyle anatomi kitabımızda okuyup da çoktan unuttuklarım, bu defa öğrendiklerimin alfabesi bile olamaz.

Doktor, en az bir berber kadar hoşsohbet adam.. Çalışırken ne yaparsa bana da izah ediyor. Meselâ, ben insanlarda aklın faydası olmadığını bilirdim ama, akıl dişlerinin de lüzumsuz olduğunu yeni öğrendim. Artık anladım ki, bel bağladığımız akıl dişleri eğri köklü birer baş belâsıdır. Bunlar ukalâlık değil, en ayrıntılı bir ansiklopedinin "Diş" maddesine lâyık cümleler.

Hele bir vaka dinledim dişçiden, epeyce enteresan.. Vaktiyle bir müşterinin akıl dişini çekerken, hart diye adamın çenesi de çıkıvermiş. Şimdi "Eyvah!" diyeceksiniz ama, size dişçinin söyleyişiyle diyebilirim ki: "Telâşa lüzum yok efendim.. Hemen sağ elinin ayasını, adamın çenesine dayarsın.. Ondan sonra yaradana sığınıp yüklendiğin gibi, adamın çenesi yuvasına oturuverir."

Daha bunlar bir şey değil.. Dişçi olabilmek için, yalnız alt çene kemiğinde yüzyirmi tane dolaşık isim bellemek lâzım. Ben bu aklımda kalanları birer birer Hüseyin Efendi'nin çenesinde heceledim. Hüseyin Efendi'yi ilk defa doktorun muayenehanesinde gördüm.. Ama o sürekli bir müşteri değil, demirbaştı.

Doktor, elini onun çenesinden hiç ayırmadan, bana epeyce methetti Hüseyin Efendi'yi.. Yaaa talebeliğinden beri birbirlerinin kahrını çekmişler. Uğuruna inanmışlar da, onunla kim çalışırsa, kim imtihana onunla beraber girerse Allah ona zihin açıklığı verirmiş.. O zamanlar başı dara gelen bizim dişçiye koşarmış:

"Aman ver Hüseyin Efendi'yi de biraz çalışayım.."

"Aman müsaade et, Hüseyin Efendi bu gece de bende kalsın.."

Uğurlu Hüseyin Efendi, böylelikle, aylarca kız erkek talebelerle sabahlamış, elden ele, kucaktan kucağa gezmiş, sınav görevlilerinin huzuruna çıkmış, binlerce defa öpülmüş okşanmış... Nihayet sahibi mezun olunca, bu muayenehanenin 1 numaralı demirbaşı haline gelmiş.. İşte o gün bugün beraber çalışıyorlarmış. Kanaatkâr adam Hüseyin Efendi.. Ağzı var dili yok, yemez içmez, yerini yadırgamaz, sözün kısası bir yeryüzü melâikesi..

Bir gün, Hüseyin Efendi'yi nerden aldığını öğrenmek istedim. Ama belki bir meslek sırrıdır diye dilimin ucu ile doktora sordum.

— Beş liraya aldım.. dedi.

Baktım, işkembeciden kelle almış kadar rahat konuşuyordu.. Benim hayretim arttıkça o devam etti:

— Evet, bir baş beş liradır, istiyen alabilir.. Hattâ Hüseyin Efendi de tamamdı ama, uğurlu diye başının parçaları kapanın elinde kaldı.. Alt çenesi de bize nasipmiş.

— Peki doktor, dedim. Bu adamcağız kellesini kendisi mi ütületmiş?

Doktor bu safiyetime epeyce güldükten sonra:

— Hayır, dedi, bizim anatomi dersanesinde yaparlar bu işi.. Kelle evvelâ gövdeden kopartılır, uzun müddet kireçte bırakılır, sonra dağıtılır, ayrı ayrı formolden* geçirildikten sonra...

Sözünün burasında Hüseyin Efendi'nin çenesini elime tutuşturarak ilâve etti:

—...işte böyle tertemiz olur..

Âdeta korktum.. Sanki sağlığının bütün ağırlığı ile ellerime çökmüştü Hüseyin Efendi.

Doktor hâlâ anlatıyordu... Ben çukuru çoktan kaybolan bu uysal çeneyi okşarken, duysun duymasın, içimden Hüseyin Efendi'ye sesleniyordum:

"Hey gidi gurbet hastanelerinde ölen kimsesiz garip!. Ne mutlu sana ki kuru kafacığın, sağ gezenlerden nice başların göremediği bir rağbete ulaşmış; hiç olmazsa boş kafatasına beş lira paha biç-

mişler.. Şimdi sağlığında satılmış öyle dolu kelleler var ki dördü bir çeyrek. İsabet olmuş ki Hüseyin Efendiciğim, ömrünün ilk kaydı memleketinin nüfus kütüğüne, sonuncusu da o üniversitenin dersane defterine, çenen de insaflı ellere düşmüş..

İnandım ki, uğurlu adın, kemiklerinle tecrübe tahtası olduğuna göre, nice vatan evladının belleğindedir..

Hey benim 68 bahar görmüş, 1257 Kastamonu doğumlu cefakâr sağdıcım, uğurlu Hüseyin Efendi! Çenen nerde bilmiyorum amma, sakalını sıvazladığın ellerin kimbilir kimin yakasındadır?"

3 Haziran 1949
Şadırvan, S. 10

Mahallenin Alisi

Mahallenin Perişan Ali'si, Şişli'nin Balçık Tarlası mahallesinde doğdu. İlk tahsilini...

Ne ilk tahsili efendim? Ben de kendi kendime gelin güvey oluyorum. Böyle hal tercümesi ağzı ile başladım diye, Ali'yi bir şey zannetmeyin. Ne öldü, ne de başına devlet kuşu kondu. Ali, adı üstünde perişandır ve bildim bileli yerinde sayar... Yani, aynı sokakta donuna etti, aynı mahallede bıyığı bitti, sağ gözüne de aynı köşebaşında perde indi..

Okumaktan yana, elifi görse öğendere sanır Ali. Yalnız, Balçık Tarlası'nda doğduğu gerçek. Bir gün yaşını sordum ona:

— Akıl dişlerim bıldır düştü.. dedi.

Bir gün de soyadına takılacak oldum:

— Ali, neden Perişan oldun sen?

— Canım, dedi, perişan olup da göbek adım değil a? Yetimiz diye daktılar işte..

Anası, buraya hizmetçiliğe gelmiş Anadolu'dan. O zaman Hasan ağabeysi yeni yeni tabanını yere basıyormuş, Ali de kundakta imiş. Babası seferberlikten dönmemiş.. Anası da İngilizlerin İstanbul'da olduğu sıra ölüverince, iki kardeş perişan olmuşlar. Köyden gelip de bunlara sahip çıkan da olmamış. En gücü Allah deldiği ağzı boş komazmış, kartopu misâli yuvarlanırken yuvarlanırken kocaman olmuşlar.

Zaten ne taraftan baksan, perişanlık miting yapıyor oğlanın üstünde! Bir mektepli kasketinin güneşliğini, şeridini kopar, ke-

narlarını biraz mazotla yağla, giydir Ali'nin kafasına.. Sırtına da dört nikâh geçirmiş bir palto.. Yalnız, donunun her yanında mum yandığı için, bu paltonun belini bir kravat eskisiyle bağlamak gerek. Bu iş de bittikten sonra in aşağı. Ali'nin ayağında, bir kedinin, içinde rahat rahat doğurabileceği postallar görürsün. İncecik ayak bilekleri, bu bağcıksız konçların arasında havan-eli misâli nispetsiz durur. Bitini, sirkesini, yavşağını hesaba katmazsan, işte malı mülkü bu kadardır Ali'nin. Tövbe! Elinde kambur bir sopa ile, şapkasının astarında bazı mektupları da olacak.. Hasan ağabeysinin Tosya'dan yolladığı mektuplar. Ne zamandır, Ali'nin aklı artık başında değil, bu mektupların içindedir. Sıkı bir rüzgâr esti mi, kel kafalı bir adam titizliği ile şapkasını kulaklarına çeker.. Kaçarken olsun, kovalarken olsun, bir elini mutlaka tepesine bastırır.

Geçen gün garajın gölgesinde, başını sol omzuna yatırmış, türkü söylüyordu. Hoş, türkü söylemediği zaman da boynu eğridir Ali'nin. Vaktiyle Trakya'nın Susuz Müsellim köyünde eğri boyunlu kazlar görmüştüm. Meğer bu kazların boynu, susuz kaldıkça, tek gözle kuyuların dibine bakmaktan eğrilirmiş. Suları değil, yolları gözlemekten eğrildi bizim Ali'nin boynu.. Bir gözü işte bu yüzden bulutlandı, güneşli gözü de hâlâ yollarda. Hasan'ın terhisini bekliyor.

Kendisine sorarsan, anası göbeğini uzunca kestiği için sesi güzeldir perişan oğlanın. Hem asker türkülerini sahiden dokunaklı söyler. Benim yaklaştığımın farkına varmadan, direk direk bağırıyordu:

"Esker oldum piyada!"

Hasan, 27'lilerle torba kuşanmış, Tosya'dan yalnız bir mektubu gelmişti.

"Gidiyorum elveda..."

Hasan yıllarca sakalık yapmıştı bizim mahallede; onu da severdik. Hattâ Ali'nin hâlâ elinden düşürmediği şu kambur sopa Hasan'ın omuzluğudur.. Neyse.. Dört ayına varmadan Hasan'ın sarı kâğıdı çıkageldi Tosya zelzelesinden!

"Heç gadrimi bilmedin,
On barnağı gınalı..."

Âfat bir zelzeleymiş o.. Mescitte erzak çıkardıkları sırada, ortalık kıpırdayınca, minare kubbenin üstüne doğru secdeye varıvermiş. Ali bilmez bunları. Mahalle muhtarı bilir, posta dağıtıcısı bilir, bir de giden Şube Reisi bilirdi. Zaten söyleseler de inanmaz ki? Ara sıra ona takılırlar.

— Ne haber Tosya'dan Ali?

— Sağlık.. Taze mektubu geldi ağamın.

— Ne var ne yok Ali?

— Ne olsun? Terfiye dakmış bizim bilâder.

— Mektup aldın mı Ali?

— Aldım.. Bilâder teskere bırakmış.

— Hasan gelecek mi Ali?

— Aa!. İzinlerin önü dıkalıymış.

Yıllardır, Hasan'dan gelen bu mektupları ben yazar ben okurum perişan oğlana.. Belki de beni, ara sıra üç beş kuruşla gönlünü aldığımdan ziyade, henüz farkına varmadığı bu hizmetimden ötürü sever. Bir gün olsun ümidini kestiğini görmedim; ona göre izinler hâlâ tıkalıdır. Her yıl kura askeri giderken bayram eder Ali. Gömleğini sırtından çıkardığı gibi, iki kolunu düğümler asar omuzuna, o da Şube önünde birikenlerin arasına karışır. Böylece, yürüyüş kollarının peşinden, uygun adımla köprüyü geçtiği olur. Sonra bakar ki, Sirkeci sevkiyatında künyesi okunmuyor, o tarafa gidenlerle Tosya'ya selâm yollayıp, gene döner sokağımıza...

Perişan Ali, türküsüne yeniden başlarken omuzuna dokundum. Birden ellerime kavuşarak doğruldu:

— Hoşgeldin bey, dedi, özlettin bir aydır.. Hem senden başkası sökemiyo bizim Hasan'ın mektuplarını.

Gönlünü aldıktan sonra:

— Nasılsın, dedim. Hasan yazıyor mu?

— Bu sıra kesti, dedi. Akşam düşümde gördüm.

— Hayrola?

— Hayrın garşı gessin.. Küfeylân bi atın sırtındaydı Hasan.

— Çok iyi.

— Doru at devlet derler. Anlaşılan terfiyesi zabit oldu gayri bizim bilâderin..

Bu sırada nasıl da gördü, taa öteden gelen postacıya seslendi:

— Var mı Hasan'dan?

—Yok, dedi postacı yaklaşırken, yarın mutlaka çıkar Ali.

Perişan, inanır mı? Peşini bırakmıyordu:

— Var da ingastan vermeyon sen.

Sonra bir deste mektubu, yolun ortasında beraberce aktardılar, gerçekten yoktu. Ali bozuldu, bir yandan kabasını avkalıya avkalıya kaşınırken, gülmekle ağlamanın arası bir düşünceye daldı. Ona farkettirmeden kulağıma fısıldayan postacı:

— Mektupları geçen hafta bitirdik, diyordu, aman beş on tane daha yazıver, yoksa yarın burdan geçirmez beni!

Çaresiz, ertesi gün Ali'ye ulaştırdığımız mektupta, Hasan'ı gani gönülden zabitliğe terfi ettirdik. Doğrusu da bu. Tezkere bıraktığından beri Hasan'ın zabitliği gecikti bile.. Bu gidişle, Perişan Ali sağ oldukça, benim de elim erdikçe, Hasan'ın paşalığa kadar yolu açık.

Günün birinde bana bir hal olur diye yazdım Ali'nin bu hal tercümesini.. Bu vazifeye, belki bir gün, bir başka hayır sahibi devam eder. Ali'nin yerini postacılar gayet iyi bilir. Zaten meşhur adamların tel adresi gibi kısadır onun adresi: "Perişan Ali. Sokak.. Şişli-İstanbul.."

29 Temmuz 1949
Şadırvan, S. 18

Uyku Hapı

Şükrü'yü gördüm bizim geçen gün... şeyde, hani şu hep uğradığımız işkembeci var ya, orada işte. Daha bir kaşık ya aldım, ya almadıydım çorbamdan.. bir de baktım o. İskeleye halat verecekmiş gibi sol omzundan yanlamış.. elbisesi, bırakıverse üstünden kaçacak, sakalı da dualık...

Hani biz, eş dost, aynı şehirde yaşar –veya sürünür– aynı çöplükte eşeleniriz ama, kulak asma; olursa, uyarsa görürüz birbirimizi. Her birimiz, şehrin öyle selâmet üzere kenar semtlerinde oturuz ki, adresimizi zarfa yazacak olsak, pulu açıkta kalır. Uzağa ne hacet, ben daha geçen bayram, anasının elini öpeyim diye, ayağıma üşenmeden aradım taradım, Şükrü'nün evini bulamadım.

Ona da çorba söyledikten sonra, bunlardan bahsettik de, Şükrü:

— Çıktık oradan, dedi.

Sebep arar gibi yüzüne bakmak istedim; o hiç de benim yüzüme bakası değil. Sinirli sinirli üfleyip çorbasını kaşıklıyor. Baktım, tepesi hayli açılmış oğlanın. Vaktiyle kurum karası kıvır kıvır saçları vardı. Hatta isterdi de, kimse ona tarağını vermeye cesaret edemezdi.

— Hele bir soluk al yahu, dedim, niye çıktınız oradan?

Yine yüzüme bakmadan konuştu:

— Ablam öldü de...

— .....

— Anam da dayanamadı, dengi sırtladığımız gibi başka eve

taşındık. Benim bildiğim, bu dinine yandığımın evleri oturmak için, yaşamak için icat olunmuştur. Birader, biz hangisine girdiysek kayıp verdik. Hem de o evin kapısında ilk teneşir oluyor bizim ölümümüz... Biliyorsun, şeyde oturduk...

Tam sayıya başlayacaktı, garson girdi araya:

— Başka bir emriniz?..

"Su!" dedi bizim Şükrü, biraz sonra çıktık. Yolda, kibriti yaktığım zaman dikkat ettim, Şükrü sigara yerine işaret parmağını da dudağına alsa olabilirdi. Zira ucundan ikinci bükümüne kadar zifirden kınalanmış parmağının da sigaradan farkı yoktu.

— Ne yapayım, dedi, hıncımı bu meretten alıyorum işte. Öylesine kambur kambur üstüne geldi ki azizim, bırak insanları, köpekler acır benim halime. Senelerdir, mutemetten aldık, yarısını eczacıya yatırdık, yarısını doktora. Hani parmak izlerim lâzım olsa, doktorun kapısındakiler yeter... Haydi helâl hoş olsun ama, sor şimdi bana bunlardan bir fayda çıktı mı diye? Sor şimdi bana, sor be?

— Ne sorayım?

— Neye yaradı diye sor!

— Netice meydanda, dostum, nesini sorayım?..

— Meydanda ya... dayanamayan çöküyor, vakti gelen çekip gidiyor. Öldü işte. Sonra da mücadele! Veremle savaş! Senede kırk bin ölü. Aç gözünü de, kara cümlen varsa hesapla: Her on dakikada bir kişi, yatak sırasından da vazgeçerek gidiyor demektir bu. İşin esasını ararsan, bu veremle savaşanlarla savaşmak lâzım. Karanlıkta göz kırpıyor bunlar. Gıda maddesi vitrinleri süslerken, sabun merdiven tırmanırken, kaput bezi Hint kumaşı ile boy ölçüşürken yağma yok, verem enayi değil! Afişle, broşürle, konferansla bırakmaz yakamızı...

— Bunlar, bu lâflar yeni değil, Şükrü, dedim.

— İyi söyledin ya, diye bastırdı, mesele de eski, hatta müzmin, lâflar da eski. Asıl acılık işin bayatlamasında...

— Haklısın amma, kötümser olma bu kadar.

Şükrü bu defa durdu. İki adımda bir insanın önüne geçerek meram anlatmaya çalışan ahbap sarhoşlara benzer bir hali vardı. İki yakamdan tuttu da:

— Hangi kötümserlik, dostum, dedi. Ben bugün bedava kefen bulsam ölmeye razıyım, sen tutmuş, bana kötümserlikten bahsediyorsun.

Sonra birden, köşedeki manava yaklaştı:

— Kaça bu portakallar?

Ağzı kalabalık bir adam, portakalların methine dair ezberini okudu:

— Dörtyol, beyim, dedi; yirmi iki buçuk... on tane mi, on beş tane mi?

— İki tane!

Manav, çektiği kese kâğıdını yine yerine yerleştirerek, iki portakal uzattı Şükrü'nün eline... yürüdük.

— Bilir misin, dedi Şükrü. Dörtyol neresidir?..

— Bilirim, Urfa tarafına düşer...

Neşeyi de elden bırakmıyordu kâfir: "Urfa bir yana düşer, zülüf gerdana düşer!" diye tutturdu. Bu arada bir şeyler düşünmüş olacak ki:

— Sen hâlâ bıraktığım yerde otluyorsun çocuğum, dedi, mektep coğrafyasını unut da harp coğrafyasını öğren biraz. Dörtyol dediğin, tut ki, denizler aşırı yabancı bir diyardır. Portakal orada, Allahın ağacında biter, sonra yere düşer, efendime söyleyim, hamaliyesi, nakliyesi, gümrüğü derken işte böyle yirmi iki buçuğa elimize geçer... Ye benim bağrı yanık anacığım ye!

Şükrü yine önüme geçerek portakalları burnuma doğru uzattı:

— Anama götürüyorum bunları, dedi, hastanede sanki çocuklaşıverdi. Aşeren kadınlar gibi aklından ne geçerse istiyor; biz de az veren candan deyip götürüyoruz işte...

— Yâhu annen...

Sözümü tamamlatmadı:

— Dur, dedi, bir dakika bekle beni, anlatacağım.

Yazıhane kılıklı bir yere girdi. Ben kapısında bekliyor, bir yandan düşünüyordum. Şükrü'nün hali testici Eyüp'ü de geçmiş. Hikâye malûm: Fukara Eyüp kaç fasıl testi yapıp da kurusun diye güneşin altına dizdiyse, her seferinde hava yağmurlanıp testileri avkalayıvermiş. Nihayet Eyüp dayanamamış da, dünyanın tavanına doğru bağırmış: "Yâhu, demiş, orada mısın bilmem ama, şu defterini aç bak bakalım, benim adım Eyüp olmasına Eyüp, velâkin hizasında testici mi, yoksa peygamber mi yazılı?"

Sonra Eyüp'ün hali nice olmuş, orasını bilmem, fakat Şükrü girdiği yerden pek asık suratla çıktı:

— Senin anlıyacağın, dedi, anam asabiye koğuşunda yatıyor: Tabiî acısı büyük, yaşı geçkin, sonra bir değil, iki değil bu acı. Nihayet biraz ipin ucunu kaçırır gibi oldu da, eş dost yardımı ile asabiyeye yatırabildik. Bugün günlerden ne?

— Perşembe.

— Saat kaç?

— Biri geçiyor.

— Tamam, ziyaret ikidedir. Haydi senin işin varsa mâni olmayayım, ben daha eczaneye uğrayacağım.

Artık dayanamadım:

— Yâhu, kalıretme insanı Şükrü, dedim, benim elimden ne gelecekse onu söyle...

Bir an durakladıktan sonra sordu:

— Senin tanıdığın eczacı var mı?

— Yâhu, eczane kıtlığı mı var memlekette, ne olacak?

— Bak şimdi, dedi, buna lüzum yoktu belki ama, adamı yerinde bulamadım. Adam dediğim, bu yazıhanenin sahibi benim anaının halasının oğlu olur. Şimdi benim neyim olduğunu hesaplamak uzun iş. Hülasa, herif faydasız kilisenin papazı. Hani bizim semtin eczacısını tanır da, ondan bir mektup alacaktım.

— Niye?

— Anama uyku hapı lâzım da, eczacı versin diye.

— Reçetesi yok mu?

— Var.

— E, mektuba ne hacet?

Halinden hiç ummadığım bir kahkaha savurdu Şükrü:

— Vay evlâdım vay, dedi, sen şimdi ilâçlar reçete ile, para ile mi alınıyor sanıyorsun?

Benim iyice aptallaştığını görünce ilâve etti:

— Bu uyku hapı, bildiğin gibi değil. Hastanenin doktoru yazarken: "Bulabilirsen aşk olsun," dedi, ama, baktım anamın hali kötü.. neredeyse tımarhanelik olacak. Zaten Allah asabiye koğuşlarına da düşürmesin. Önümde çukur var diye adım atmayanlar mı ararsın, dut yemiş bülbül gibi susanlar mı ararsın, kalemini dilinde yaşlayıp yaşlayıp havada yazı yazanlar mı, herkese âşina çıkarak gülenler mi, yoksa anam gibi dövünenler mi ararsın? Kısacası, aynı koğuşta dört kişi yatıyorlar, al birini vur birine.

— Yâhu, bırak onları da şu ilâcı anlat.

— İşte doktor öyle söyledi. Bu hapı bulursam, anam rahat rahat uyuyacakmış.. Uzatmayalım, ben eczacının ağzından girdim, burnundan çıktım, dört tanesini bir avuç paraya aldım, evvelki gün anama yetiştirdim.

— Bitmiş mi şimdi dört tane hap?

— Anama nasip olmuş mu desene... İşe bak ki, bu sabah telefon ettiler, küplere bindim. Anamın bir yatak komşusu var, o da kontak bir kadın. İşte o, bizim hapları komodinin üstünden almış, dördünü birden o gece yuvarlamış.. Şimdi bu zıkkım içesice 48 saattir uyuyor da, anam hâlâ yırtınıyormuş...

— E, güler misin, ağlar mısın?

— Hayır, dedi arkadaşım, ne gülerim, ne ağlarım; bulabilirsem dört tane daha hap götürürüm; bir anama yuttururum, bir de ben yutarım.. Erkekler koğuşunda boş yatak varsa bugün ben de yatarım.

* * *

Biz yazıhanenin önünde böylece dalmışken, birden o aradığı adam geldi... Artık dostumla vedalaşıyorduk, dedim ki:

— Adresini ver bâri, geleyim de dertleşelim...

Adamın peşinden içeri girerken gülümsedi:

— Görüşürüz yine, dedi, hem yeni adresimiz pek dolaşık... Beni çok özlersen belediyeye sor, turizm bürosuna başvur, bizim fakirhaneyi şıp diye târif ederler.

1 Mayıs 1949
Varlık, S. 346

Dikiş

Aramızda, bizim ve onların pencereleriyle, semtimizi ana caddeye bağlıyan toprak yol bulunduğu hâlde, onun öksürükleri bu engelleri ve hattâ sımsıkı sarındığım yorganımı da geçerek kulaklarımı bulur. Onun akşamdan başlayıp, oldukça sık fasılalarla sabaha kadar devam eden öksürüğünden uykularımızda tedirgin oluyoruz.

Acıklı bir verem hikâyesinden değil; bizim kapı karşı komşumuzun öksürüğünden, ihtiyarlık öksürüğünden bahsedeceğim:

On beş yıl evvel tekaüt olmuş veya edilmiş bir komiser... O vakitler sert adammış; şimdi etleri pörsümüş yumuşak bir yüzü var, beli de boynu gibi bükük... O, ancak tilkinin güneşleneceği kıvamdaki havalarda, bir sokak ötedeki mahalle kahvesine kadar çıkar. Üstünde kendisi ile beraber tekaüt olmuş komiserlik bakiyesi elbiseleri var. Bu adama ne yandan baksan, görünüşünde düz denebilecek çizgi yok; münasip bir ağaç dalından kesilme bastonu bile, bir alfabe çocuğu elinden çıkmış soru işareti gibi eğri büğrü...

Öksürük onu, kahveye gidiş ve dönüşlerde sık sık yakalar, zavallı uzun uzun silkindikten ve öksürüğünün son lokmasını da püskürdükten sonra, ufacık bir ârızada sallanan hurda bir kamyon gibi ıkına ıkına tekrar yürümeğe başlar.

Evinin önüne gelince altmışlık karısı sorar:

— Ne o adam, yine mi sıkıştırdı?

— Sorma karı, sabahleyin hap da yuttum ama, nafile!...

Kadın içeri çekilirken kime hitap ettiğini bilmeden söylenir:

— Ayol, sen hapı eskiden yutmuşsun, eskiden!

Komiser yine neşeyi elden bırakmaz, başı sıkma çemberli ve oğlan tıraşlı beş yaşındaki beslemelerini kucağına alarak kapı eşiğinde güneşe karşı oturur, onunla şakalaşmıya başlar:

— Kız, Haççe, der. Senin elin ufaktır, şu boğazıma dehlesen de oradaki gıcığı söküversen...

Bu kızcağız zaten gülmemiştir, gülmeği de öğrenmemiştir; onun yerine kendi gevezeliği için komiser gülecek olur, o menhus* öksürük bırakmaz, derhal yetişir. Bu sırada bizim komşu ötmeğe başlıyacak bir horoz telâşıyle hazırlanır; bir eli ishâl derdinden geriye, öteki eli de diş eğretiliğinden ağzının önüne... İyi ama komisere bir el daha lâzım, çünkü üçüncü bir derdi daha var ki, hepsinden baskın: Kasığındaki ameliyat dikişi...

Geçen sabah bu dikiş derdini ihtiyar karısı, komşu hanıma şöylece anlatıyordu:

— A kızım!... Adam üç ay evvel "Gurabiye" hastanesinden çıktı; kasığındaki dertten ameliyat ettiler; ille dikişini çürük iplikle yapmışlar... Orada sırım gibi sağlam iplikler de varmış ama, çok pahalıymış da olur olmaz adamın dikişinde o iplikleri kullanmazlarmış... Eeeee, iplik çürük, öksürük kuvvetli, nihayet adam geçen gün dikişi koparttı!... Zaten teyel gibi dikmişler... Şimdi geceleri öksürük tutunca, zavallı hemen beni dürtüyor, ben de bir elimi kasığına bastırıyorum... Ne yaparsın, dünya hâli böyle işte...

Komşularımın evvelce nerede oturduklarını ve ne çeşit yaşadıklarını bilmiyorum; yalnız şimdi başlarını soktukları ev, dışarıda şimşek çaktığı zaman içeride gök gürliyen cinsinden bir tahta çatması... Buraya üç ay evvel sayfiyeye göçer gibi geldiler. Bu semtin havasından, suyundan adamın öksürüğü için fayda ummuşlar ve artık öksürüğü savdıkları zaman eski yerlerine gideceklermiş.

8 Şubat 1946
Büyük Doğu, S. 15

* alçak

AYÇİÇEĞİ

Akvaryumda kuyruk çalımı ile süzülen balıklar, nasıl her çırpınıştan sonra camın bir yüzüne bakar kalırlarsa, hapishanede de öyle. Ne tarafa baksan dört duvar. Avlular da tavanı açık birer hücreden farksız. Hele sıcak günlerde yüzlerce adamın gezindiği bu avlular, sevkıyat vagonlarını, ağılları veya gemi ambarlarını hatırlatır. Eğer Anadolu'nun nüfus kesafeti,* buranın yüzölçümüne göre hesaplanırsa, santimetre kareye bile birkaç adam düşer.

Dizlerinde bir yatalak tutukluğu hissedenler, günün uzunu gezinirler. Kiminin yürüyüşünde parasını kaybetmiş bir çocuk tereddüdü, kiminde sanki ihaleye koşuşan bir acele, kiminde deli savsaklığı.. Sigara dudaklarında, öfke de burunlarının ucunda.

Güneş, yalnız öğle saatinde kuşbakışı görür bu avluyu. İşte o zaman duvar diplerine yığılıverirler. Onlar için toprak, ranzalardaki böcekli şiltelerden daha yumuşaktır. Bir müddet bezgin türküler duyulur. Bu türkülerde hep "Nerde akşam orada sabah" avareliği! Gel gör ki aylardır burada akşam olur, sabah yıllardır burada karşılanır. Türküler onları efkârlandırırsa da, gelip çöken tavlı bir uyku ile dünyayı unutuverirler.

Öyle bir sessizlik olur ki avluda, oradan bir kör geçse hepsini çiğneyebilir. Artık bu manzara, içine filit sıkılmış çok sinekli bir odayı andırır. Ne tarafa baksan, düştüğü yerde debelenen sinekler gibi cümlesinin karnı havaya gelmiştir.

İşte o gün, tam bu ölgün dakikalarda ansızın yer yerinden oy-

* yoğunluğu

nadı. Hatırı sayılır bir zelzele!.. Şaka değil, bu aklına estikçe tutan yer sıtması yürekli adamın bile ödüne kundak sokuyor. Hemen can havliyle silkinip davrandılar. Artık kimsenin ağzından "Allah Allah"tan başka kelâm alabilirsen aşk olsun. Birkaç saniyenin içinde ana baba gününe döndü avlunun içi... Yıkıldı yıkılıyor derken durdu.

Henüz kimse korkusunu yutkunamadan, bir de baktılar ki, Deli Bekir hâlâ paşazade uykusunda.

— Ulan, dediler, kalk, hareket oluyor!..

Bekir, yazma mendili yüzünden çekmeden mırıldandı:

— Ne hareketi be?

— Zelzele ulan, kalk, her yer çatırdadı!..

Bekir, başının altındaki taşı düzelterek bir yan değiştirdi:

— Yıkılsın isterse cehennemin ahırı, dedi, babamın mülkü değil a?

— Yahu kalk, dediler, zelzele dediğin üçler...

— Keyfi bilir.. Yıkmazsa hatırım kalır temeline ..... yerini!

Dünya yansa bir karış hasırı yoktu Bekir'in. Uyandıramadılar. Altında zelzeleye tutulduğu çatının yıkılmasına yalnız o duacıydı. Ama yıkıntıda ezilecekmiş, umurunda mı? Hapishane bunun burası...

Allah biliyor ya, şu zelzele üçlese, her yer kapı olsa da fırlayıp çıksak diye tetikte beklediler. Ne çare ki üçlemedi. Zaten Gardiyan Osman, her zaman söylerdi onlara: "Köpeğin duası kabul olunsa, gökten kemik yağar!"

Ertesi sabah gazeteler de yazdı zelzeleyi.. "Hasar yoktur" diyorlardı. Vardı halbuki.. Hapishanede, münferit hücrelerin avlusu ile koğuşları ayıran duvarın bel verdiği neden sonra görülmüştü. Gerçekten en safalı yeriydi avlunun burası. Tam hücrelerin kapısıyle, avluyu gören nöbet kulesinin arası. Sulanır, süpürülür, akşamüstleri burada sohbet edilirdi. Sohbet dediğim, hatıralardan söz açılır, kimi boncuk işler, kimi mektup yazar, gazete okunur, sonra gazete yazsın yazmasın, bir fasıl da af kanunu müzakere edilir.

Hele bu akşam oturumlarında bal damlar Deli Bekir'in ağzından. Yankesici hikâyeleri anlatır.. Zaten kendisi de bu suçtan giymiş cezayı. Fakat ona sorarsan, yalnız vurgunculari vurduğu için alnı açıkmış. "Fukaranın cebini yoklarım, parası azsa gene koyarım yerine!" diyor.

Şimdi bu duvarın bel vermesi meselesine en çok Bekir'in canı sıkıldı. Çünkü özene bezene küçücük bir bahçe meydana getirmişti köşecikte. Zaten ona, bir bu merakı yüzünden, bir de zerdali çekirdeği ile kafayı tütsülemesinden ötürü "Deli" dediler. Evet vakti kerahette*, o kinin acısı zerdali çekirdeğinden kırk tane yutar Bekir... Kabuğu ile değil, tabii, ayıklar onları.. Turfandalığı geçtiğinden beri olanca parasını, zerdali için kantine yatırıyor. Başkaları da, biriktirdikleri çekirdekleri ona veriyorlar. Ne, hapishaneye komposto niyetine sefertasında giren votkada, ne de biber dolmasında saklanan esrarda gözü vardı Bekir'in.. Her akşam kırk zerdali çekirdeği yetiyor ona. Hem de yutar yutmaz çakır keyif oluyor.

— Ne rakıya, ne şaraba benzer, diyor Bekir, ceryan yutmuşum gibi birden kellem şavklanıyor!

Böylece kellesi şavklandı mı, artık bahçesine baka baka sigara tellendirir. Bahçesinde elbette yediveren gülü yetiştiremedi Bekir. Ancak birkaç duvar sarmaşığı ile bir kök ayçiçeği tutturabildi. Sarmaşıklar, doğar doğmaz leğenin kenarına tutunan zamane çocukları gibi, tez günde duvara tırmandılar. Fakat ayçiçeği, günde bir öğün güneş gören bu köşede nazlı büyüdü.

Anadolu'nun "Günebakan" veya "Gündöndü" dediği bu çiçek, adam boyunu aştığı tarlalarda, sabahları doğuya, akşamları batıya bakar. Bükük boynu üzerindeki çiçek yüzü ile, sanki aklı varmış gibi güneşi kovalar.

Başta Bekir olmak üzere bütün mahpuslar, bu nasipsiz gölgede uzayan ayçiçeğinin, bir gün ne tarafa bakacağını merak ediyorlardı. Nihayet uyanan çiçek, dört yanını çeviren duvarlardan ümidi

* *vakt-i kerahet:* akşamcıların içkiye başlama zamanı.

keserek, yüzünü göğe çevirdi. Artık o da öğleden öğleye güneş görüyordu.

Belki uzayacaktı bu çiçek.. Sabahları doğuya, akşamları batıya bakmak için âdeta yüksek duvarları bile aşmak hevesinde görünüyordu. Fakat ömrü vefa etmedi.

Müdür gelmişti ertesi sabah, o bel veren duvar karşısında icabını düşünüyorlardı. Gülmeyi unutmuş bir yüzü vardı bu müdürün.

— Ne zaman türedi bu sarmaşıklar?

Gardiyan kem küm ediverince:

— Kökleyin hepsini, dedi, bu çarıklılar ayçiçeği, sarmaşık derken kaçmaya merdiven hazırlıyorlar da, göz yumuyorsunuz!

Kenarda, benzi birden uçuveren Bekir, mendilini omzundan alarak müdürün karşısında temenna çaktı:

— Bana bağışla beybaba, dedi. Kanıma ekmek doğra da, onları kökletme...

Müdür, köpeğe bakar gibi Bekir'i süzdü, sonra avucunu onun suratına bastırarak itiverdi.

Biraz sonra duvarı teftiş edenler avlunun nihayetine doğru yürürlerken gardiyanın kucağını dolduran sarmaşıkların, ayçiçeğinin uçları yerleri süpürüp gidiyordu. Deli Bekir baktı, baktı da:

— Bu cehennemde, dedi, iki kök baharı bile çok gördüler.

9 Eylül 1949
Şadırvan, S. 19

İSTİDA

Başgardiyan tersledi:

— Bugün su yok, dağılın.

Bu emri yüzlerce adam:

— Yanıyoruz, su isteriz, bulun, diye cevapladı.

Ellerinde irili ufaklı testiler bulunan bu adamlar, avluyu öylesine doldurmuşlar ki, birbirlerinin omuzları üzerinden sadece çıplak başlarıyle okunaklı yüzleri görünüyordu. Gözleriyle ağızları alabildiğine açılmış... Havanın yanık koktuğu ve bir tek yaprağın bile kıpırdıyamadığı bu kuşluk vaktinde onlar, dere yoluna düşmek için ıslık bekliyen bir koyun sürüsünü andırıyorlar.

Günler var ki, depoda bütün gece biriken su, havuz başındaki musluğun akışıyle ancak bir saat dayanır. Bu arada testisinin ağzını musluğa denk getirerek üç yudum su alabilene aşkolsun. Çoğunun testisinin kırıldığı veya burnunun kanadığı bu kakışmalarda, yalnız Gâvur Osman testisini ağzına kadar doldurabilir; bu yüzden onu kıskanan da olmaz, zira herkes bilir ki Gâvur Osman kendisinden başka on beş tane berduşu beslemektedir.

Bugünkü kalabalık, boş testilerle avluyu terk edeceğe benzemiyordu. Gardiyanların "Geri" diyerek sille tokat yüklenmelerini, akordu bozuk bir gürültü ile protesto ettiler. Ön tarafta taşan suları andıran bir kabarma oldu ve ansızın açılan gedikten Gâvur Osman göründü. Uçkurluğunun en ince kıvrımına kadar terlediği belliydi. Güçlükle eğilerek göbeği kadar iri testisini yere bıraktıktan sonra başgardiyana sordu:

— Kerbelâ mı oldu bunun burası be?

Başgardiyan daha sert bağırdı:

— Bunun burası hapishane.

— E mapusane ise, su ile mi terbiye edeceksiniz ümmet-i Muhammed'i?..

— Orası seni alâkadar etmez.

— Siz müslümanlığı yolda mı yitirdiniz yoksa?

— Çok vükelâlık etme, Osman.

Bunun üzerine Osman biraz daha aşağıdan alarak devam etti:

— Baş efendi, testileri verelim de, sokaktan siz doldurtun bari... Tenekesi bir buçuk liradan su almaya herkesin takati yok.

— Burda babanızın uşağı da yok!

— Öyleyse, açın koca kapıları kendimiz dolduralım.. Dinim billâh hakkı için sıvışan olursa, cezasına ben kefilim.

Aynı akordu bozuk gürültü, sürekli Osman'ın tekliflerini destekliyordu. Bu defa işin büyümesinden çekindiği anlaşılan başgardiyan yumuşadı:

— Boş yere gücünü üzme Osman, dedi. Yürü!

— Peki ne olacak bizim hâlimiz?

— O bizim bileceğimiz iş değil. Şehrin suyu azalmış. Hapishaneyi de yokuşa yapmışlar, görmüyor musun?

Osman artık dayanamadı:

— Çukura batsın Firavun'un icadı yer, dedi. Belediye ağaç sulayacağına, suyu bu yokuşa doğru üflesin, kırılıyoruz be. Kime yanalım derdimizi? Müdüre söyleriz, omuz silker.. Müddeyime* söyleriz, cigara paketinin arkasına yazar gider.. Hani musluğu elinize geçse havayı da tıkayacaksınız galiba.

— Hayır, dedi başgardiyan. Havaya gücümüz yetmez ama, evvelâ senin ağzını tıkıyacağız Osman.

Birdenbire nevri dönen ve ne yapacağını şaşıran Osman, o anda gözüne ilişen testisine, bağ beller gibi bir tekme savurduktan sonra, kollarını yukarı kaldırarak, yüksek duvarların üstünde dörtgen şeklinde görünen maviliğe doğru haykırdı:

* savcıya

— Allaaah! Güpegündüz uyudun mu koca gözlü Allah?

Kimsede çıt yoktu. Artık geri dönen Osman'ın şöyle bir el işareti kâfi geldi... Hepsi itaatle yüz geri çözülerek, yavaş yavaş koğuşlarına çekildiler.

Artık su arakçılığı ve su üzerine karaborsa aldı yürüdü. Gazoz yok değildi, fakat on tane de içsen gönül kanmıyordu. Suyun hâli başkaydı ve artık bu derde kesin bir deva aramanın zamanı gelmişti. Onuncu koğuşun ileri gelenleri, ortadaki masanın etrafında toplanmışlar, türlü fikirler yürütüyorlardı. Osman taa nihayetteki karyolanın üst katında bağdaş oturuyor, sakin görünmeğe çalışıyor, fakat hâlâ yatışmadığı uçuk benzinden anlaşılıyordu. İlk fikri ortaya atan mahkûm, eski ceza hâkimi şöyle diyordu:

— Kolay efendim, mademki tazyik kâfi gelmiyormuş. Her gün aşağıdan dört tane arazoz göndersinler... Bunlar suyu ya depoya boşaltsın, yahut aşırsınlar hortumlarını duvarların üzerinden, tamam. Burada yüzlerce adam yanıyor, bu da itfaiye hizmeti sayılır.

Hemen Dağıstanlı Rıza söz aldı:

— Şöyle yapılsa, dedi. Bize biraz kazma kürek verseler...

Çumralı Dursun araya girerek sordu:

— Duvarları yıkıp öteye geçiversek değil mi?

— Yok canım, avluda bir bostan kuyusu açsak, diyecektim...

— Deli mi oldun Rıza efendi, kendimizi kuyuya atarız diye müsaade etmezler.

Bir başkası:

— Herhâlde sen delirdin birader, dedi. Burada yirmi birinci asırda tahliye edilecek adamlar var; onlar bile çıktıktan sonra ne iş tutacaklarını şimdiden düşünüyorlar. Alem enayi mi kuyuya atlasın?

Deminden beri sadece dinleyen, dudakları kavruk sevdalı delikanlı:

— Kuyunun içinde su varsa neden atlanmasın amca? dedi.

Susuzluk hepsinin kafasına bir kere daha dank demiş olacak ki, ortalık bir sükûta vardı. Neden sonra, on sekiz defa ertelenen

boşanma dâvasını, karısının gırtlağına sarılarak kendisi karara bağlayan Arap Muharrem, eski ceza hâkimine dönerek:

— Senin gibi takavidiye olduktan sonra değil, dedi; hâkim çıkanları daha dumanı üstündeyken buraya tıkıp, essahtan birer ay yatırmalı, sen o zaman gör adaleti..

Bu sırada, esrarı nereden tedarikledi bilinmiyen Mastur, yattığı yerden seslendi:

— Ulan Araboğlu, ben Adalet'i gördüm.

— Nerde?

— Geçen sene, çiftlikte.. Ne oynuyor o kara kız biliyor musun, nasıl döktürüyor Yarabbi?

Mastur, bir yandan ellerini şaklatıp bir şeyler mırıldanarak yatağında kıvranmaya başlayınca, bütün koğuşa yayılan kahkahaları nihayet Gâvur Osman bastırdı:

— Yârenlik yeter bakalım, dedi. Hepiniz doğmadık çocuklara don biçiyorsunuz.. Hele yazısına kıvrak olan benim yanıma gelsin.

Sordular:

— Ne olacak?

— İstida yazacağız.

— Neye dair Osman dayı, hayrola?

— Burnumun üstüne sinek konduğuna dair.. Yarenlik yeter dedik ya!

Osman çabucak kızan adamdı; maksadını anlayıverdiler. Sami Bey hemen kalem kâğıt hazırladı:

— Sen neler diyeceğini şöyle bir söyle de, biz derleyip toparlıyalım, diyecek oldu.

Osman hemen karyolasından aşağı davranarak:

—Yooo dedi, benim diyeceklerimi öyle kibar kelâmına çevirmek yok, kaba Türkçe ne söylersem, elifi elifine yazacaksın. Kabul mü bu pazarlık?

Kabul ettiler, oturdular, herkes kulak kesildi. Osman, pos bıyı-

ğının bir ucunu parmağına doladı, bir müddet önüne baktı, sonra gözlerini birer birer arkadaşlarının gözlerinden geçirdi, hülasa yumurtlıyan tavuklara ibret bir sükûtla hazırlandı ve başladı yazdırmaya:

"Mapusane Müdürüne..."

Fakat Sami Bey daha bu başlığı yazmadan, dedi ki:

— Yahu yüksek makamına filân demiyelim mi?

Osman püskürdü:

— Hani karışmıyacaktınız ya? Bu mapusanenin yüksek yerde olduğu belli değil mi sanki, zaten neden çıkmıyor sular buraya kadar?

Osman'ı sakinleştirdiler. O bir öksürüp yutkunduktan sonra devam etti:

"Mapusane Müdürüne. Efendi Babamız ellerini öperek dileğimdir.. Bizi de ana doğurmuştur Efendi Baba. Altı yüz kadar adam, su burhanından çattadak çatlamanın sırasına geldi gayri.. Hani bu günlerden her birinin birer ay sayılacağına kanun çıksa ırzamız yok. Yorgun domuzlar bile eğlenmez böyle mapusanede.. Allah inandırsın şu sıra hepimiz Müslümanlığın da şartını şurtunu boşladık. Aptesaneden bile..."

Bu defa hepsi birden itiraz ettiler:

— Yooo Gâvur Osman, aptesane istidaya sığmaz.

Osman bunu da cevapladı:

— Karışmayın yahu, aptesanenin lâfını sığdıracaksınız oraya.

— Anladık ama..

— Yahu yaz sen, onun arkasından taharet edemediğimizin lâfını edeceğim.

— Şartı şurtu boşladık deyince o anlaşıldı zaten Osman.

Osman hâlâ vazgeçmiyordu:

— Yazın efendim, siz.. Ağır kaçıyorsa yanı başına "Sözüm meclisten dışarı" deyiverin.

Artık Sami Bey elinden kalemi bıraktı; bu defa da iddiasından vazgeçmek Osman'a düştü. Kaldıkları yerden yeniden başladılar:

"Efendi Baba, bu günlerde sıkı bir yağmur yağsa, sabununu eline alan anadan doğma avluya dökülecek.. Hem bize bit iğnesi vurduğunuza da güvenmeyin. Bitler gözümüzün önünde koltuk değnekleriyle geziyorlar. Hâli keyfiyet budur, günahı vebâli boynunuzadır, bâki selâm ile bu istidamı istirham ederim... Onuncu koğuştan Gâvur Osman tarafından.."

İstida bitti; bitti ama, Osman o kadar sert davranıyordu ki kimse işi şakaya alamadı. İstida pullandı, Osman'a merasimle imzalatıldı. Hem onu müdüre bizzat götürecekti. Derhal millî kıyafetine girmek üzere soyunmaya başladı. Sağ yanı koyu, sol yanı açık renkli şayaktan yapılma mahkûm elbisesini çıkarıp fırlattı, giyindiği müddetçe de şöylece mırıldandı durdu:

"Bu ip cambazlarınınkine benzer alacalı urbayı da götüreceğim şimdi müdürün önüne.. Gûya mahkûm adamın yarısı kara yarısı ak, yarısı inmeli yarısı sağlammış da bize bu meseleye temsil alaca urba giydiriyorlarmış.. Mapusane dediğinin çilesi inmeli yanımıza doktorluk edecek, kara yanımızı ağartacakmış.. Susuzluktan tepeden tırnağa karardık, inmeli olduk be! Böyle diyeceğim müdüre.. Ya doğru lâf edin, yahut bu urbaları ona göre diktirin deyip, koyacağım masasının üstüne.."

Osman birden dönüp bütün koğuşa sordu:

— Münasip mi?

Herkes susuyordu.. Otuz yıllık mahkûm Gâvur Osman almış ele, girmiş yola.. Kabul edip etmiyenler parmak kaldıracak değildi ya? Tabiî, münasip. Yalnız Dağıstanlı Rıza dilinin ucu ile şöyle dedi:

— Doğrusun haklısın ama, pek ileri gitmeğe gelmez Osman... Bir defa hürriyetimiz elimizden alınmıştır.

— Canım hüviyetimiz elimizden alındıysa, avrat olmadık ya bunun burasına girdik diye? Lâfın doğrusuna yollar açık değil mi?

— Açık açık ama, açık yolların hepsi dosdoğru değil ki.

Rıza'nın bu son cümlesinin mânasını Osman evvelâ anlama-

mış gibi göründü, dik dik baktı, durakladı. Sonra çaresini birden bulmuş gibi:

— Kanun var be, dedi.

Artık hazırdı. Bir elinde istida, koltuğunda alaca urba ile, kıtayı selâmlıyan bir komutan edâsıyle kapıya doğru yürüdü gitti.

* * *

Ertesi gece onuncu koğuşta, yataktan yatağa fısıldaşanlar hâlâ Osman'ın istidasından bahsediyorlardı. Zaten haber dünden beri bütün hapishanede çalkandı durdu. Sözlerine ve tahminlerine inanılanlar, yarın sabaha suları, akşama da istidanın cevabını bekliyorlardı. Osman, orta masasının baş tarafına oturmuş, avenesiyle beraber sükûnetle çalışıyordu. On parmağında on hüner vardı Osman'ın.. Boncuktan çantalar, hanım terlikleri örer, Mekke'ye, Medine'ye ve Kerbelâ Vak'ası'na dair çiğ boyalı resimler yapar, nihayet kendi fabrikasının icadı olan bir hamurla heykeltıraşlığa kadar varırdı. Bu akşam, henüz doğmuş bir kuzu büyüklüğünde bir geyik modeline başladı. Bu modelin sadece kaidesine günlerce emek vermişti. Ortalama bir metrekarelik bir kontrplâk parçası üzerinde, münasip büyüklükte kayalar, çerden çöpten ağaçlar ve bunların arasında mavi boyanın ifade ettiği bir dere... Osman şimdi bu kaideye konduracağı geyiğin iskeletiyle meşgul, bir yandan hamur amelesi faaliyette. Hususî hamuru, alçı ile bayat ekmek içini yuğurarak yapıyorlar.. Osman adamlarını seferber ediyor, bütün mahkûmlardan artmış ekmek içleri toplanıyor. Onları yığıyorlar masanın üzerine ve on beşe yakın adam ha babam çiğniyorlar, ağızlarında hamur hâline getirince, çıkarıp biriktiriyorlar. Bu adamlar ekmek çiğnemekte et makinesinden daha verimli çalışıyorlar.. Hem de işlerini severek yapıyorlar. Onların çoğu sudan kabahatlerle içeri düşmüşlerdir. Zaten dışarıda rahat duramıyacaklarını bildikleri için, her çıkışlarında gidiş dönüş bilet alırlar. Birkaç gün içinde bir defa parka, bir defa meyhaneye, bir de kenar mahalleye uğrarlar, yeter. Bakarlar iş yok, ekmek yok; hiç olmazsa

camiden pabuç çalarak gene dönerler içeri, Gâvur Osman'ın sofrasına.. Mademki onlar dışarıda kimseye lâzım değil, mademki içerde urba ile tayın devletten, iş de Osman'dan, ne zoru var onlar için kilit altında yaşamanın? Çoğunun, çıplak kollarıyla kıllı göğüslerinin üstünde mavi çizgili dövme yazılar göze çarpıyor. Bunlar hemen hemen unutmak istemedikleri tarih ve isimlerden ibaret hâtıralar.. Gütenberg'e taş çıkartan bu hapishane matbaacılığının mürekkebi ilâçlı kömür tozu, kalemi toplu iğne ve ifadesi insan vefası ile insan tahammülü. Kiminin dirseği ile bileği arasında "Ilgaz 331", kiminin bir kalbi delip geçen ok, kiminin göğsünde de sadece sebep olanın adı: "Ah Marika!"

Bu gece epeyce hamur yığdılar masanın üstüne. Osman bir yandan onların çiğnemesini kontrol ediyor, bir yandan etrafına lâf yetiştiriyor. Kimbilir kaçıncı defa, en ince teferruatına kadar istidanın verilişine ait hikâyeyi tekrarlıyor: "Yanına varırken, Efendi Baba'yı nasıl eteklemiş, nasıl okumuş, neler demiş, müdür ne gibi itibarlı ve lûgatlı lâflar etmiş, alacalı urbayı nasıl biçimine getirerek gene Osman'ın koltuğuna sıkıştırmış, hattâ Osman'ı uğurlarken kapıya kadar kaç adım atmış?.."

Zaten kahve falına bakanlar, iki vâde zarfında suların geleceğini müjdeliyorlar.. Osman memnun, gülümsüyor..

Bu sırada radyo akşam hava raporunu veriyordu. Yağmur duasına çıkmış çiftçiler gibi, bütün koğuş halkı yüzlerini tavana yapışık hoparlöre doğru çevirdiler. Ekmek çiğniyenlerin çeneleri durdu.. Tahmin raporunda, yarın havanın orta Anadolu'da yağışlı geçeceğinden bahsolunuyordu. Spikerden sonra hemen söz alan Osman:

— Gördünüz mü arkadaşlar? dedi. Bizim istida, devletin mitiralyozi müdürlüğüne kadar ulaşmış.. Yarın yağmur yağacak.

Bu sözü bazısının ciddiye, bazısının şakaya aldığı bu anda, Osman'ın neşesi birdenbire bozuluverdi; çünkü, ameleden Destursuz Ali'nin avurdundaki lokmayı yuttuğunu gözünden kaçırmamıştı. Osman ekmek için lâf söylemezdi, fakat herhâlde canı sıkkın olduğu için dayanamadı, Ali'ye usulca dedi ki:

— Ulan, ben insaflı, hükümet gibi adamım.. Karnını doyurmadan sana ekmek çiğnetsem, yüreğim yanmaz. Bak, bir daha çiğnediğin lokmayı zimmetine geçirdiğini görürsem, tövbeler olsun, fitil fitil burnundan getiririm!

* * *

Aradan aynı minval üzere birkaç gün daha geçti. Su üzerine hırsızlık ve karaborsada yeni merhaleler kaydedildi.. Biraz daha koktular, biraz daha kavruldular. Radyodan verilen hava raporunun da aslı çıkmadı.. Osman'ın ertesi gün tamamladığı geyik bile susuzluktan çatlamıştı. Fakat Osman'ın istidasına bağlanan müşterek ümit, hâlâ serinliğini muhafaza ediyordu.

Nihayet geldi, fakat ne sular geldi, ne de istidanın cevabı.. Yüzlerce mahpusu susuzluktan ziyade üzen, ameleden Destursuz Ali'yi bile hüngür hüngür ağlatan bir emir, Gâvur Osman'ın Erzurum'a sürgün emri geldi.

Mart 1948
Seçilmiş Hikâyeler Dergisi, S. 8

Devrek No: 1

Ocak çoktan eridi, şubatın on ikisindeyiz. Rüzgâr, adamın neresine çarparsa orasını unutturuyor. Ellerinde eski kovadan, yarım gaz tenekesinden yapılmış mangallarıyle avludaki kömür yığını karşısında birerli kolda dizilen adamlar, rüzgârı hesaplıyarak birbirlerinin kuytusuna sığınmışlar. Avurtları çökmüş ve sakalları ürpermiş çenelerinin üstünden azı dişleri sayılabiliyor. Şu anda günlük kömür istihkakları dağıtılmakta, az ve öz konuşuyorlar:

— On iki numara...

— Ver üç kişilik.

— Tozundan koyma, tabanını yalıyayım ağam...

— Bas ulen, beş beş para mı verdin, dürzü?

— Yirmi dört numara, dört kişi.

— Ulen Cımık, siz üç kişi değil miydiniz?

— Dün lâz oğlu geldi ya?

— Hangi lâz oğlu?

— Şu be, ince hastalıklı mı ne?

— He, heee.. Tamam öyleyse.

— Dört kişi için pek de az verdin ağam.

— Çok eşkime alırım ayağımın altına şimdi, yürü!..

Böylece uzayan dağıtım henüz bitirilmeden, rüzgâr kesilir gibi oldu, gazaplı bulutların tutumu birden değişti ve kar serpelemeğe başladı. Bu, ilk kar. Şimdi sıcak bir odanın tül perdeleri arkasında belki de "sürpriz" diye karşılanan ve yarının sabah gazetelerinde, beyaza bürünmüş çam ağaçlarını gösteren bir fotoğrafla alkışlanacak olan ilk kar...

Hemen hepsi, yarış edercesine mangallarını ateşlemeğe koyuldular. Avuç içi kadarcık avluyu koyu bir marsık dumanı kapladı ve bu arada çıranın karaborsası bir kıymığı sekiz tek sigaraya kadar yükseldi. Teneffüs ettiklerini mi, yoksa burun deliklerine birer karpiça çivisi mi çakıldığını kestiremeyen bu adamlar, göğüs dolusu kahırlarını mangala üfledikçe, bir yandan hapishaneye kar yağdırana, bir yandan da kömürün marsığını satana tumturaklı selamlar gönderiyorlar. Bu selamlı cümleler, onlara her şeyden evvel emniyet sübabı hizmeti gören ağızlarından kendiliğinden dökülüyor. Gramer kitaplarına inat, bu cümlelere fiil, fail ve menfulden başka bir unsur daha ilâve ediyorlar, küfür.

Çok geçmeden gardiyanın, kaba sesli bir hindiyi andıran içtima düdüğü duyuldu. Bari kış günlerinde olsun içerde sayılmaları için ona çok yalvardılarsa da para etmiyor: "Siz ürkütmeden sayılmazsınız!" cevabı alınıyordu. Netekim içerde kalanları da çabucak ürküttüler, dizdiler ve birer birer sayarak tekrar içeri bırakmaya başladılar:

—....Cımık Hasan 81, Kırşehirli Mustafa 82, bir de Rüşvetçi 83... Hani ulen bunlar seksen sekiz baş olacaktı? Sürüp çıkarmadın mı yoksa hepsini?

Meydancı delikanlı, gardiyana şöylece ifade vererek tamamladı:

— 24'teki lâz oğlu hasta diye çıkarmadım, etti 84, üç de bolçevikler, yemek yiyorlar diye ellemedim, etti mi 87. Bir de ekipbaşımız, tamamdır beylik eşyamız, yoktur mukaatımız!"

İçerde seksen sekiz adamın üçer dörder dağıldığı odacıklar, iki kişinin yan yana geçemeyeceği –sözüm yabana– bir koridora açılıyor. Nihayetteki yüznumara ile yıkanma yeri önünde her zaman kuyruğa dizilmek lâzım. İki musluklu yıkanma yeri, aynı zamanda seksen sekiz adamın mutfağı ve banyosu, işte, akşam yemeğine hazırlık ve odalar arasında misafirlik artık bu saatten sonra başlar. "Tayın satan var mı?" diye alışverişe çıkanlardan, "İki sağlam ipliği olup da vermiyenin..." diye kibarca rica edenlere ve "may hard"

diye Frenkçe şarkı söyleyenlerden, hart hart Türkçe kaşınanlara kadar bütün tezatlar kol kola... Bitirilen günün geçici sevinciyle, hiç tükenmiyen bir af ümidi her hasbıhalin belkemiğini teşkil ediyor. 24'teki Cımık Hasan, hastalıklı lâz oğluna diyor ki:

— Canını sıkma Hızır... Hastane bir, burası iki, kapılarının yüzü soğuk olur bunların. Fakat en birinci mekteptir bunun burası; durdukça demlenir adam. Duvarların ötesini düşünmezsen, tez geçer bu günler.

Hızır, adeta mırıldandı:

— Buradaki günler delip de geçiyor, ömrümüzden geçiyor, Hasan Dayı.

Hasan ilâve etti:

— Varsın geçsin, dünyada kazık çakasıya durucu değiliz a?

Hızır ranzasında şöyle bir dönüp yan değiştirdikten sonra:

— Dayı, dedi, ak saçınla senin ne işin var burda, ne suç işledin ki?

Kırşehirli Mustafa, Hasan Dayı'dan evvel cevap verdi:

— Sirkat işlemiş!

Hasan derhal dayılığına güvenir bir öfkeyle çıkıştı:

— Türkçesi hırsızlık... Fakat sana ne oluyor da kundak sokuyorsun ortaya? Senin gibi esrar tutturup da gelmedim ya?

— Bana bakma sen Hasan Dayı, bit pazarından aldığım ceketin cebinde yumruk kadarcık bir mal buldular; yüz kızartacak nesi var bunun?

Cımık Hasan "Külahıma anlat" mânasına parmağının ucu ile gözünün alt kapağını çekerek, Hızır'a döndü:

— Senin anlıyacağın, benimki suç değil, dedi. Mahallede hocalar toplanmışlar, 'kabultü' diye elden ele, ölmüş bir karının parasını devir yapıyorlarmış.. Vardım aralarına ben de çöktüm; hain hain baktılar ama, hiç oralı olmadım. Yine döndürmeğe başladık, derken torba benim avucuma gelir gelmez fırladım kaçtım, işte olanı biteni bu.

Mustafa katılırcasına gülerken, dudaklarında soluk bir tebessüm beliren Hızır:

— Oy Hasan Dayı, dedi, demek para torbasını sen kabullendin ha?

— Ben kabullendim ama, kaç para eder, müddeyimin elindeki kitap kabul etmedi..

Hasan burnundan soluyarak yine sigaraya davrandı, mangalda nerdeyse göz yuman közlerin külünü sıyırarak ateşledi. Bu sırada Hızır yine kesik kesik öksürüyor ve bu öksürüğün her lokmasından sonra bir kelime söyleyerek:

— Şu cenabet gıcığı bir türlü sökemedim, diyordu.

Hasan sordu:

— Doktor ne dedi?

— Ne desin, benim eski laporları istidaya taktı, gönderdi. Anlaşılan cevabı bozuk gelmezse hastaneye yollayacaklar.

— Sen ciğerlerine hiç rükkemle baktırdın mı Hızır?

— Baktırdım dayı, Samsun'un dispanserinde hava bile verdiler.

Hasan biraz sustuktan sonra, sesine bir nasihat edası vererek:

— Öyleyse sen pek ince düşünme oğlum, dedi. Hele çoluk çocuğu unut bir kere. Onlar aklına düştükçe, denizleri gözünün önüne getir, hemen sizin kemençelerin dilinden söyle, anladın mı?

Hızır "Deniz, deniz" diye fısıldıyarak gözlerini kapadı; bu çocuk sanki musluğu varmış gibi şıp diye uyuyor, şıp diye uyanıveriyordu. Hasan bu defa rüşvetten yatan Hikmet efendiye döndü, Hızır'a duyurmayacak şekilde konuşmaya başladı:

— Sen bugün mahkemedeyken bana anlattı; bu lâz oğlunda bir karı varmış Hikmet efendi, hani insanların güzelliğini ikiye bölseler, yarısı o karıdaymış... Köyde oturuyorlarmış ama, evlerinin içi şehir, yürekleri İstanbul gibi şenlikmiş. Fakat belâ geliyorum der mi, şimdi de haline bak oğlanın... Başına bu iş gelince çok inkâr etmiş ama, adli boroda işte o gazetenin yazdığı gibi tazyik edip söyletmişler.

Hikmet sordu:

— Mahkemede gün vermişler mi?

— Yok canım daha bitmemiş, ama en aşağı beş sene takacaklar diyor... Zaten Zihni Efendi de öyle söylemiş.

— Kim o Zihni?

— Sekiz numaradakiler var ya onlardan... Bu işlerden bir anlıyor birader, sen ona meselem söyle, bir fetva versin, eninde sonunda hakimin pay biçeceği cezadan kıl kadar ayırmıyor. Kanun kitabını ezberlemiş be... Hem danışmaya para filan almıyor.

— Öyleyse Hasan Dayı, benim meseleyi de bir anlatalım ona; zira bizim savcı bugün çok acı konuştu.

— Sonra?

— Sonra yine geri attılar mahkemeyi.

— Kaçına?

— Önümüzdeki ayın on ikisine.

— Yakın düşmüş.

— Akşama doğru besbelli hâkim yoruldu da, uzağa fırlatamadı.

Beraberce Zihni'ye danışmak üzere davrandıkları sırada içeri ekipbaşı giriverdi. Bu da on iki yıllık bir mahkûmdu, fakat akıllı uslu adam olduğu için bu kısmın idaresine memur edilmişti. Müdürlükten aldığı emirlere göre dilediği zaman odaları teftiş eder, kumar oynanmasına müsaade etmez, esrarkeşleri gözaltında bulundurur, kavgaları bastırır ve istediği saatte bit ve uyuz muayenesi yapardı. Daha içeri girer girmez Hasan Dayı'ya:

— Ver hele gömleğini, dedi.

Baktı baktı bir şey bulamadı, Ormancı Hikmet ve Kırşehirli Mustafa'dan sonra sıra Hızır'a geldi. "Uyuyor, terlidir" dedilerse de dinletemediler; yarı uyur yarı uyanık doğrultarak gömleğini çıkardıkları zaman, Hızır'ın ayva tüylerine kadar ürperen sırtında, acemice tentürdiyot sürülmüş gibi çürük çizgileri göze çarpıyordu. Şükür, herhangi bir zayiat vermeden bu yoklamayı atlattılar.

Hemen giydirip, örtüp bastırmalarına rağmen Hızır'ı bir tireme aldı; ayakucuna Hasan Dayı'nın kumardan kazandığı yedek yorganı da attılar. Bu arada Hikmet, bu hasta çocuğun saçlarını ne diye kırptıklarına hayıflanıyordu. Hasan Dayı:

— Saçların kökü nasıl olsa bizde kalıyor, yine çıkar, diyerek onu susturdu, sonra beraberce Zihni'nin odasına gittiler.

Sekiz numaranın kapısını tıklayıp açtıkları zaman, Zihni'yi yine aylardır bitiremediği kamyonuyla meşgul buldular. "Aleykümselam" dedi, lâz oğlunu sordu, sonra yine işine koyuldu. Arkadaşlarından biri tavana bakıyor, öteki de hanım hanım boncuk örüyordu. Hasan baktı ki, yerine ısınmış adamı işinden ayırmak ayıp olacak, Hikmet'e bir göz attı, "Eyvallah" deyip kalktılar. Koridorda odalarına doğru yürürken, taa nihayetten biri muslukların donduğunu müjdeliyordu. Bu haber ne onlarda ne başkalarında aşırı bir heyecan uyandırmadı, zaten gönül kandırmayan suların yazın kesilmesine, kışın donmasına alışmışlardı. Bu sırada çenesi hiç durmayan 14'deki Musa, yine "Mapusane çeşmesi yandan akıyor" türküsünü tutturmuştu. Hasan dayanamadı, geçerken 14'ün kapısını ansızın açarak ona çıkıştı:

— Akmıyor ulan, dedi. Altından bile doğru dürüst akmıyor, sus da efkarlandırma adamı.

Zihni, o çocuk oyuncağı kamyonla sahiden aylardır meşguldü. Her aramadan güç hal ile kurtarabildiği nafile bir bıçakla, bu kamyonun pencerelerini oymak, hele çamurluğuna biçim vermek kolay değildi. Fakat yalnız hapishane denen yerde iğne ile kuyu kazılabilirdi; işte buna inanıyor, bıçağından çok sabrına güveniyordu. Çalışırken bir yandan düşünüyor, memede bıraktığı Kıvılcım'ın, bir gün bu oyuncak için nasıl sevineceğini vuzuhla* tahmin edemiyordu. Bu münasebetle hapishaneye henüz girdikleri zamanı hatırladı; bir gün arkadaşlarını heyecanla pencereye çağırmış taa uzaktan geçen yeşil mantolu bir kadını göstermişti. O, kucağında, erkek veya kız olduğunu bilemedikleri bir çocuk taşıyor ve hapishaneye omuz vermiş bir yamaç üzerindeki kulübesine doğru yürüyordu. Kısa zamanda yeşil mantolu kadının çeşmeye, çarşıya veya pazara çıkış saatlerini, kocasının yorgun argın eve dönüş zamanını, nihayet akşam ezanından sonra yaktıkları yağ kandilini

* açıklıkla

ne zaman üflediklerini karşıdan karşıya öğrenen Zihni, daha çok o kucaktaki yavruyu düşünür, kendi kendine: "Kimbilir, belki de oğlandır, belki benim Kıvılcım'la birkaç gün ara ile doğmuşlardır..." derdi.

Böylelikle, her biri mendil kadarcık sekiz kare meydana getiren demir kafesli küçücük pencerede, zamanın hünerli eli birçok mevsimler çizdi; bu mevsimler tekrar tekrar yazıldı, bozuldu.. Bu arada leylekler kaç defa gelip döndüler ve yanlız minaresi görünen karşıki camide kaç defa bayram namazına durdular? Zihni bunlarla değil, yeşil mantolu kadının kucağında gelişen istihale* ile alâkalıydı. Nihayet bir gün yeşil mantolu kadın, çapraz askılı pantolan giydirerek oğlunu sokağa salıverdi. Bunları dolu gözlerle seyreden Zihni, koparırcasına tutunduğu demir kafesin gerisinde, Tıfli'den mısralar okuyordu:

Dağlar sînede, dil nâleden, gûya kodular
Kafesi bülbül-ü şûride mekal üstüne gül.

Kıvılcım niyetine, gözlerinden bağrına bastığı bu çocuk, artık biricik tesellisi, yeşil mantolu kadın bacısı, o adam da kardeşiydi. Onların bu sempatiden habersiz oluşlarına eseflenmiyordu. Fakat ne çabuk değişiyordu şu duvarların ötesindeki hayat? O dışarıdaki bütün insanlar, nasıl oluyor da günlerinin yeknasaklığından şikâyet edebiliyorlardı? Yaşamanın rengini ve süratini gelip de bu pencerenin arkasından görmelerini istemiyordu hiçbirinin; fakat bir gün çıkarsa, Zihni önüne geleni tebrik edebilecek kadar yaşamaya hayrandı. Nasıl olmasın ki, aradan çok geçmeden, uzaktan da olsa, yeşil mantolu kadının her hali, tekrar doğuracağını anlatıyordu. Bu sevindirici olmakla beraber, hayatın değişmesi, daima iyiye, ileriye ve neşeye doğru gitmiyor, bazan duruyor, bazan geri döndüğü bile oluyordu. Netekim Zihni'nin uzun zaman göremediği, yeşil mantolu kadının kocası, bir gün belki de yevmiyelerini feda eden arkadaşlarının omuzunda evinden çıkarıldı ve bir daha

* başkalaşım

getirilmedi... O akşam pencerelerinde ışık görülmedi, günlerce ne çocuk çapraz askılı pantolonunu giydi, ne de annesi yeşil mantosunu. Zaman geldi ki bir ara kadın da görünmez oldu; fakat çok geçmeden tekrar evden çıkışı, kocasının çıkışına hiç de benzemedi.. Yeniden üç olmuşlardı.

İşte hâlâ üzerinde uğraşılan bu oyuncak kamyona yeşil mantolu kadının çocuğuna pantalon giydirildiği gün başlamıştı; çünkü Kıvılcım'ın oynayacak çağa geldiğini ancak o gün fark edebildi. Artık karısına yazdığı bir mektupta, pencerenin ötesindeki dostlarından ve gün gün tamamlanan bu kamyondan bahsediyordu. Mektupları daima okuduğu için, artık sabrı tükenen müdür, bir gün Zihni'yi çağırarak, bu kamyon hikâyesinin ne zaman biteceğini sormuş ve bitmesi şöyle dursun, hikâyenin kamyon sahibine teslim edildiği gün başlıyacağı cevabını almıştı.

Nihayet, bu ilk kar gecesi kamyon tamamlandı. Onu pencerenin eşiğine muhtelif biçimlerde koyarak, yakından ve uzaktan uzun uzun baktı, sonra başucundaki kendi eliyle büyütülmüş tabloda gülümseyen Kıvılcım'a bir göz atarak "Biraz daha sabır, yakında geliyorum" diye fısıldadı. Karısına dünden beri yazıp bitiremediği mektubunu da şöyle bağladı:

"... Kamyon bu gece bitti. Plâkasına varıncaya kadar her şeyi tamam. Bu plâkanın üstüne 'Devrek No. 1' yazdım. Artık kamyonun bu isimle tescili için gelince belediyemize baş vururum (!). 28 Nisanı çeke çeke ellerim nasır oldu karıcığım. Senin ve oğlumun gözlerinizde bulacağım sevinci şimdiden görür gibiyim..."

Zihni, bitkin bir halde henüz yerine uzanmıştı ki, birden koridorda telâşlı şamatalar duyuldu ve hemen yetişen Hasan Dayı:

— Zihni Efendi kalk, dedi, lâz oğluna bir hal oldu.

— Hayrola?

— Yüzünüze güller, ağzından burnundan kıpkırmızı...

Ötesini tamamlamasına hacet kalmadan Zihni fırladı, kolonya şişesini kavrayıp yetiştiler. Hemen yazma mendiliyle Hızır'ın ağzını silerek gömleğini değiştirdiler, kolonya koklattılar. Ormancı

Hikmet Efendi başucunda yasin okuyordu. Bu sırada gittikçe güzelleşen ve göz kapaklarının altı boncuk boncuk terleyen Hızır: "İki yudum sıcak bir şey..." diye fısıldadı. Sıcak bir şey? Evet ama, mangallar çoktan erimişti, ispirtoyu içerler diye zaten kimsenin ispirto ocağı getirtmesine müsaade etmiyorlardı. Çıra, tahta parçası yoktu veya kimde varsa yatağının içinde saklıydı. Gardiyana haber vermek üzere koşan Mustafa, demir kapıyı epeyce yumruklandıktan sonra acı haberle döndü. Dışardaki nöbetçi: "Gecenin bu vaktinde uyandırırsam, gardiyan beni döğer," demiş. Hızır hâlâ sıcak bir şey sayıklıyor. Bu aralık gözden kaybolan Hasan Dayı, güler yüzle içeri giriyor; nasıl yaptıysa bir avuç kömürle, muntazam bir demet kâğıt bulmuş.

— Bu kâğıtları büker büker yakarız, diyor ve Zihni'nin kulağına eğilerek ilâve ediyor:

— Görüyorsun ya, sirkatçiliğin de işe yaradığı zaman oluyor.

Zihni, kâğıtları eline alır almaz tanımakta gecikmedi; bunlar, altıncı odadaki adamın bir yıldan beri üzerinde çalıştığı romanın müsveddeleriydi.

Birden gözleri doluksayan Zihni, bu kâğıtları kaptığı gibi odadan fırladı, peşinden merakla sükûta varanlar, onun teker teker sayılan nalınlı ayak seslerinden sonra, koridorda tekme altından geldiği anlaşılan zayıf çatırdılar duydular. Nalınlı adımlar yine birer birer sayıldı ve Zihni kucağında rengârenk tahta parçalarıyla kapıda göründü, üzerinde "Devrek" yazılı plâka, ikiye bölünmüş bir parça üzerinde hâlâ sallanıp duruyordu. Onu görünce yasin okuyan Hikmet Efendi'nin çenesi tutuluverdi. Zihni sadece gömleğinin yeniyle gözlerini silerek Hızır'a yaklaştı:

— Şimdi kardeşim, dedi, şimdi sana çay yapacağız.

Netekim yarım saate varmadan, Hasan Dayı'nın tedarikledığı kömür, tahta parçalarıyla kolayca tutuşturuldu. Neden sonra Hızır çayını yudumlarken:

— Benim Hızır adımı kulağıma yalan demişler, Hızır sensin, diyerek Zihni'ye bakıyordu

Sabaha karşı Zihni geceki mektubuna bir haşiye çekerek şunları ilâve etti:

"... işte böyle karıcığım. Kıvılcım'a kamyonu unutturmaya çalış daha iyi. Şu anda resmine baktıkça, yaramazın dudak büktüğünü görür gibiyim. Fakat eminim ki, bu hikâye kendisi anlatılabilecek kadar büyüdüğü zaman, kamyonuna acımayı düşünmeden, evvelâ benden genç Karadenizlinin sağ olup olmadığını soracak. O zaman böyle bir suale ne cevap vereceğimi bilmiyorum tabii... Fakat şimdilik bu delikanlı yaşıyor."

Ertesi gün, postaya verilecek mektupları gözden geçiren müdür, bu satırları okurken kendisini tutamadı ve gözünden yuvarlanan bir damla, yanağındaki jilet yarasının derin çizgisinde kayboldu.

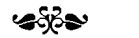
1947

Seçilmiş Hikâyeler Dergisi, S. 4

ÇOCUK ÖYKÜLERİ

SİMİTÇİ

Öğrenciler;
Bu uzun hikâyeyi sizlere hediye ediyorum.
Bu, çeşitli sebeplerle ilk okula girememiş bir göçmen çocuğunun ve onun rasgele arkadaşlarının hikâyesidir: anlattıklarımın çoğu gerçektir.
Öğrencilik ve daha ileriki hayatınızda, bu çocuklara benziyenlere raslarsanız asla kendinizi onlara doğru kaptırmayınız, fakat onları kendinize doğru çekmiye çalışınız..
F. E.

TÖREN

Bu tenha Trakya kasabasının biricik okulu, kasabanın güneyinden geçen ve Ergene'ye karışan "Deli Dere"nin kenarında kurulmuş, ana cadde ile Edirne asfaltını birleştiren "Koca Sinan" yapısı köprü, aynı zamanda kasaba kenarı ile okul meydanını birbirine bağlıyor.

Günlerden pazartesi, vakit sabah.. Bu anda kasabaya bir yabancı girseydi, okul tarafından gelen davul seslerini mutlaka kenar mahallede düğün var, diye yorumlardı. Halk gerçekten bayram sevinci içinde köprü üstünü ve okul meydanını doldurmuş.. Ramazanlık, bayramlık ve düğünlük çağırma aracımız olan davul, duyanları kendiliğinden köprü üstüne biriktiriyor; zurna çatlamak, davul da patlamak yarışına çıkmışlar gibi..

Bugün kasaba okulunun yeni ders yılı için açılış töreni kutlanıyor. Eski seçkin öğrencilerle, okula henüz yazılanlardan meydana gelen okullu tabur, temiz kılıkları ve yüzleriyle kalabalığın kar-

şısında yer almış, İstiklâl Marşını söylüyorlar. Marşın bitiminde bütün meydanda bir kıpırdama göründüğü anda "Sevgili hemşerilerim!" diye söze başlıyan başöğretmen, bütün gözleri kendine çekiyor, bir çok öğrencileri anne baba olarak şimdi meydanı dolduran bu ak saçlı adam kasaba okulunun yirmi yıllık öğretmenidir, heyecanla söze başlıyor:

— Bugün okula yeni yazdığımız çocuklarınızı, ev hayatınızdan ve sokak bağımsızlığından ayırarak, okul dediğimiz yeni bir şefkat yuvasına koyuyoruz.. Omuzlarında taşıdıkları kıl torbalarla ellerindeki çantalarında, alfabeleri ve daha nasıl tutulacağını bilmedikleri kalemleriyle geleceklerini yazacakları ak yapraklı defterleri var. Sizler tarlalarınızda, onlar da bereketli kitaplariyle bu ak yapraklı defterleri içinde ileri yılların ekimlerini ve hasatlarını göreceklerdir.

Sizler de, gülen çocuklarınız da bahtiyardır; çünkü biz eskiden, âmin alayiyle okula gider, ve yazıldığımız gün ağlardık.. Babamız bizi hocaya: "Eti senin, kemiği benim" diye bırakır, hocalar da kasaptan kuzu eti satın alan müşteriler gibi kabullenirdi.

Bugün âmin değil, düğün alayı gibi toplandık.. Bugün, etiyle, kemiğiyle her şeyden evvel yurdun malı olan çocuklarınızı okulun emanetine alıyorum, yarın onları, Atatürk'ün mukaddes emaneti omuzlarında yüklü olarak yine sizlere göndereceğim.

Haydi çocuklarım! Yasamızı söyliyelim!

Çocukların "Türküm, doğruyum, çalışkanım!" diyen seslerine, tepeler ve korular da yankılarla cevaplar verdiler, delikanlılar koşarak kürsü ödevini gören köprü ayağından saygı ile başöğretmeni indirdiler.

Pek az sonra yerlerini almış bulunan bucak müdürü, ileri gelenler ve çocuk babalarının önünden geçit başladı.

Okula yeni yazılan küçüklerin âdeta birbirlerine eteklerinden dikilmiş hissini veren bitişik geçişleri herkesi sevgiyle güldürdü, daha seçkinlerin ise asker örneği yürüyüşleri öğündürdü.

Beş dakika sonra bütün tören alayı kasaba içine girdi. Çocukların çok güzel söylediği okul marşı uzaktan duyulmıya başladı:

İlk okul yarını gösteren bize,
İlkokul, yaşamı öğreten bize!

Ve arkasından vatan marşı:

Ey vatan, göz yaşların dinsin,
Yetiştik çünkü biz!

— Yalnız ben yetişemedim, anne! diyor.

Bu ses, köprünün hemen solunda dereyi gölgeliyen söğütlükten geliyor. Kırk yaşını geçkin bir kadınla, ımık ımık ağlayan bir çocuk, devrilmiş bir söğüdün gövdesine oturmuşlar.. Bu ana ile oğul, tören başladığı zamandan beri olanı biteni oradan seyrettiler.

Sarı yaşmaklı ve ağarık saçlı kadın, yumuşak bir sesle oğlunu avutmıya çalışıyor:

— Senin de nasibin böyle imiş, okula gidemedim diye gam etme çocuğum, canın karnında, aklın başında ya.. Sağlık olsun!

İç çeken çocuk bir söğüt filizi yontuyor ve kendi kendine konuşur gibi cevap veriyor:

— Ne de olsa sen beceriksizsin ana.. Babam ölmeseydi beni okula yazdırmanın bir kolayını bulurdu.

— Ne yapalım, yaşı geçmiş, diyorlar oğlum?

— Benim neyim eksik sanki? Deliorman'da nüfus kâğıdımı üç yaş büyük çıkartmasaydınız; beni orada okutsaydınız. Yahut bu tarafa daha erken geçseydik..

— Biz yıllarca iki toprak arasında yaşadık, Mustafa! Yüreğimizle bu öz toprağa, ayaklarımızla da orada ekmeğimizi çıkardığımız ufacık çiftliğe bağlıydık. İki yıl evvel Türkiye'ye geçebileceğimiz söylendiği zaman Bulgarlar bu toprağı da elimizden aldılar, hatırlarsın değil mi?

— O yıl, bizim kaysılarla, erikleri de onlar yediler.. Hele o meyhaneci Yanko: "Bizim kaysımızdan bir tane de bana ver" dedim de avucundaki çekirdekleri suratıma çarpmış, "Topla da yine yetiştirirsiniz" demişti. Taze fidanlarımızı da keyif için budayıp devirdiler.

—Onların elinde üç ay hapsedilen babana, toprağı için kar-

şı, geldi diye etmediklerini bırakmamışlar. Çıkıp geldiği zaman adamcağızın yarısı kalmamıştı.. Bir gece seni henüz uyutmuştuk ki bana şunları söyledi: "Kadınım, sana, kendime, elimizden alınan toprağa acımıyorum, nasıl olsa ana yurdumuza başlarımızı götüreceğimiz gün yakındır, illâ Mustafama yazık oldu, 11 yaşını dolduruyor, kasabada kendi okulumuz yoktu, çocuklarını her sabah: "Edirne bizimdir!" diye bağırtan Bulgar hocaların önünde Mustafa'yı diz çöktüremezdim. Çocuk cahil kalırsa, bana gönül koymasın, Türkiye'deki kardeşlerinin kitaplarda okuyacakları esareti o burda görmüş, tatmıştır, bu okul ona yeter...

—Pasaportlarımız verildiği gün, babam onları Kuran gibi öpüp öpüp alnına koymuştu, değil mi anne?

—Baban bütün yolculuğumuzda, toprağıma yüzümü gözümü süreceğim, orada yine çift çubuk sahibi olacağım, bizi bekliyen bir kulübemiz var, Mustafamı okula yerleştirmiye çalışacağım, diye sevindi durdu.

Nihayet bir şafak vakti uzaktan Selimiye minarelerini gördük ve gün doğarken Karaağaç köprüsünden kendi toprağımıza geçtik.. Baban bu toprağa ayağından evvel başını koydu ve bir daha bu secdeden kalkamadı.

Kadın sözlerinin burasına geldiği zaman yaşmağının ucuyla gözlerini sildi ve ağlamalı bir sesle devam etti:

—Neden sonra farkına varanlar onu sırtüstü çevirdiler, saçı sakalı toprak içindeydi, yalnız açık kalmış ağzında çamurlaşan bir lokma toprağı geri çıkardılar...

Birbirine sarılarak hıçkıran ana oğul çok yaklaşan davul sesleriyle, bir alay cıvıltısının farkında bile değildiler. Tekrar okul meydanına giren çocukların bitirmekte olduğu akıncı türküsiyle Mustafa silkindi:

> Ak tolgalı beylerbeyi haykırdı: ilerle!
> Bir yaz günü geçtik Tunadan kafilerle!

Mustafa, birden anasına seslendi:

—Ana, bak bu türküyü iyi dinle! Bu babamın anlattığı hikâyelerdeki askerlerin türküsü, Tuna'ya giden askerlerin!.

Bu sırada, okul hademesi "Dan, dan, dan!" diye kampanaya vurdu, okul çocuklarını kucakladı, davul sesleri sustu ve alay kasabaya dağıldı.. Annesi Mustafa'yı okşadı, ve:

—Haydi çocuğum, tören bitti, biz de evimize gidelim, dedi.

GÖÇMEN EVİ

Kasabanın onbeş evli göçmen mahallesi, tam doğudaki koru eteğinde kurulmuş, beşer evden üç sıra.. Hepsi de alaminüt yapılar.

İşte birinci sıradaki üçüncü ev:

Meşe dallarından yapılmış bir çitle çevrili avludan giriyoruz. Tek kanatlı sokak kapısı ufacık bir sofaya açılıyor, sağda ve solda birer odacık.

Annesinin nalınları ile Mustafa'nın çarıkları sağdaki kapının önünde, kendileri de içerdeler.

Yerdeki hasırın üstünde eski bir çul, köşede beyaz örtülü bir yatak yığını, pencere önünde derme çatma bir sedir, sakız duvarda büyük bir siyah leke gibi göze çarpan yer ocağı, onun kenarında asılı yağ kandili.. Tavanda, kuru kabuklariyle birbirine örülmüş çıngıl çıngıl mısır koçanları..

Annesi yamadan aslı kaybolmuş bir sofra bezi üzerinde mısır taneliyor ve sedir üzerinde açık pencereden geceyi, yıldızları seyreden Mustafa'ya sesleniyor:

—Ayıkladığım mısırlar yeter, ben bunları öğütmek için sabahleyin değirmene gideceğim, sen de kahveye... Erken yatmalıyız.

Mustafa, sabahleyin kahveye herhalde kahve içmiye gidecek değildi.. O kasabanın Sabah çayhanesinde garsonluk yapıyordu.

Onlar mahallenin öteki göçmenleri gibi bu kulübeye yerleştirileli bir yıl oldu. Kendilerine hukûmetin verdiği üç dönümlük koru açması tarlayı herhalde on bir yaşındaki Mustafa ekip biçemezdi. Dördüncü evde oturan göçmen Ali dayı onlara babalık etti, ona öküz ve pulluk da vermişlerdi, Mustafaların toprağını da ekiverdi ve bu yaz harman ettikleri birkaç çuval mahsulün bir avucuna bile

tenezzül etmedi. Yalnız ilkbaharda birkaç gün için öküzleri güderek Mustafa, Ali dayıya yardım etti.

Bu çobanlık günlerinden birinde ay boynuzlu öküz, Mustafa'nın dalgınlığına getirerek, zenginlerden birinin arpasına girdi. Bunu Mustafa'dan evvel gören kır bekçisi Belençeşme tarafından düdük çaldı ve soluk soluğa Mustafa'nın yanına koştu:

—Ulan gâvurcuk! Çoban kısmı uykusuz gerek, ziyana giren öküzü çabuk çevir, şimdi gözünü patlatırım! diye çıkıştı.

Öküz o gün akşama kadar hapsedilerek haram yemenin cezasını buldu. Ama, bu "gâvurcuk" sözü Mustafa'nın içini kanattı. Pek çok ağladı. O akşamdan sonra Mustafa'ya yaşından beş yıl büyük bir delikanlı hali sindi, fakat zaten kavruk olan vücudu yaşından beş yıl küçük bir çocuğunki kadar büzüldü ve ufaldı.

Evet bekçinin ve daha sonra Mustafa'yı aynı isimle çağıran sokak çocuklarının hakkı vardı. Çünkü Mustafa bizde hiç örneği görülmemiş bir kep giyiyor ve kapalı yakasını anasının işlediği bir bülûz ona yakışıyordu. Üstelik Türkçeyi de iyi konuşamıyordu.

Mustafa kimseye kahırlanmadı, fakat babasının vakitsiz ölümüne her zamandan çok içlendi, ne yapıp yapıp bu "gâvurcuk" kılığından çıkmalıydı.

Bir gün eve bülûzsuz ve kepsiz döndüğünde annesinin sorularına şöylece cevap verdi:

—Derede yıkanıyordum, kepimle bülûzumu kenardan sular alıp götürdüler.

Mustafa yeni bir gayretle işe girişti, geceleri büyükler ve kadınlar için açılan dershaneye yazıldı. Kış boyunca devam eden bu derslerde o, başöğretmenin en gayretli öğrencisi oldu.. Öğretmen kadar Türkçeyi dürüst konuşmayı, alfabeyi ve Türk çocuğunun yasasını öğrendi.

Fakat okumak, herhalde yirmi dokuz harf ile alfabedeki "At" tan "Ot"tan ibaret değildi. Bu okuma ve gâvurcuk kaygılarından başka bir de anasiyle beraber doyunma kaygıları onu çok düşündürüyordu.

Bir gün, halden anlar görünen Sabah Çayhanesi sahibi Altındiş Hasan Efendi'ye gitti:

—Amca, vereceğim kahvelerin parasını alırken aldanmıyacak kadar hesap öğrendim, dışardan "Demli çay yap!" diye bağırırken sesimi ocağa duyurabilirim, elim ayağım sakar değildir, artık kendime "gâvurcuk" dedirtmeyecek kadar Türkçe konuşabiliyorum.

Hasan Efendi yaşından çok ileri bir olgunlukla konuşan bu yavrucuğu dikkatle dinliyordu. Mustafa gözlerini yakan gizli yaşları tutmak için yutkundu ve istediğini söyledi:

—Anamı ve beni doyuracak bir haftalıkla çırağın olmak istiyorum, beni alır mısın?

O akşam beyaz bir garson ceketi giymiş olarak eve döndüğü zaman, annesi, oğlunun yeni işine çok sevindi ve onu:

—Küçük yaşta evimizin ekmek babası oldun, benim oğlum!. diye okşadı.

İstanbul yolcularının serin uğrağı olan kahve avlusunu yüz yıllık bir çınar gölgeliyor. Avluda on kadar masa var. Mustafa işe girdiğinin üçüncü günü, çınarın yüksek dallarına konarak pisliklerini aşağıdaki müşterilerin başlarına, omuzlarına düşüren kargalara bir çare buldu. İrice bir keçi çıngırağını uzun bir ipe bağlıyarak yukarı dallardan birine yerleştirdi, ipin ucunu da çınarın gövdesine bağladı. Ara sıra ipi çekerek zili çalıyor ve biriken kargaları çil yavrusu gibi dağıtıyordu.

Kargaların bu kabahati için her mevsim müşterilerinden utanır olan Hasan Efendi bu buluşundan ötürü Mustafa'ya bir daha hayran oldu ve çok geçmeden çocuğun haftalığını altı liraya çıkardı, hem de onu kalfalığa yükseltti.

Mustafa sırasında hem ocağı, hem de servisi çevirecek kadar işi kavradı ve herkese kendini sevdirdi. Bugünlerde Mustafa'nın en çok hoşlandığı şey, otobüslerin kahve önünde verdikleri yarım saatlik molada, İstanbul'a gidenleri, İstanbul'dan dönenleri dinlemekti.. Hepsi kısa zamanda göçmen Mustafa'yı tanıyan ve çoğu ahbap olan bu yolcular neler anlatmıyorlardı?. Adetâ bu dinlemelere göre Mustafa, görmüş gibi İstanbul'u söyliyebilir veya bu masal memleketinin resmini çizebilirdi.

Böylelikle Mustafa'yı dayanılmaz bir İstanbul merakı sardı,

oraya nasıl gitmeliydi, anasını kime bırakacaktı? Nihayet olaylar kendiliğinden zorlukları çözdü.

İşte tören günü akşamı, anası tanelediği mısırları torbaya koymuş ve henüz yataklarını sermişti ki sedirde Mustafa'nın yanına oturdu. Bir müddet geceyi beraber seyrettiler. Sonra onu okşıyarak anası söze başladı:

—Oğlum, bugüne bugün ekmek getiren erkeğimsin. Sana günlerdir dilimin altında duran bir şeyi danışacağım.

—Söyle ana, ne danışacaksın?

—Savaş yıllarındayız. Karın doyurmaktan yana kötü günlere gidiyoruz. Zaman gelecek senin ayda kazandığınla bir hafta, ve tarlamızın yılda verdiği ile bir ay geçinemiyeceğiz. Üstümüzde başımızda yok, eskilerin de idare edilecek tarafı kalmadı. Kandilimizdeki yağ daha üç gün dayanır, ve ilk kar yağmadan, unumuz biter.

—Okumamış bir çocuk bundan daha çok kazanamaz ki anne.

—Geldiğimizden beri Ali dayı elimizden tutmasaydı, daha sefil olacaktık. Onun geçen ay ölen karısiyle biz bir mahalleli idik. Kendisi de babanın çetecilik arkadaşıdır. Son zamanda adamcağız yalnız kaldı. Eli işe yetmez oldu.

—Eyyy!

—Ali dayı, bucak müdürüne baş vurmuş. "Beni Mustafa'nın anasiyle everin" demiş. Beni çağıran bucak müdürü: "Namuslu, dul bir kadınsın, Ali dayıya da ocağını tüttürecek bir kadın lâzım. Hem boynu bükük çocuğunun da güvenecek bir dalı olur," diye Ali dayıdan yana çıktı.

—He! dedin mi?

—Sana danışacağımı söyledim oğlum.

—E, bizim ocağımız ne olacak?

—Bizim ocağımız, babadan secdede kaldığı günden beri tütmüyor evlâdım.

—Ali dayının da senin de hakkın var ama ben artık kimseye baba diyemem, dedi ve anasını, yüzünü iki tarafından avucu içine alarak; bu çileli başı küçük göğsüne çekti ve çizgilenmiş yanaklarından öptü, öptü.

Artık yatıncaya kadar bir şey konuşmadılar. Her zaman Mustafa'yı uyutan anasını ilk defa, bu gece Mustafa uyuttu. Neden olduğunu kestiremeden, sessizce ağladı ve tavandaki mısır koçanlarına bakarak İstanbul'u düşündü. Bu düşünce ile şafak vaktini bekledi.

Horozlar ötmeye başladığı anda oda alaca karanlıktı. Mustafa bütün gece uyku uyumamıştı. Kalktı, usulca giyindi. Ceketinin iç cebinden, o gün aldığı, haftalığı altı liraya çıkardı. Yatağa, kendisinin boşalttığı yere, beyaz çarşafa bıraktı. Sonra hiç gürültü etmeden köşedeki küçük sandığa yanaştı, onu dikkatle açtı. Kendisinde en heyecanlı bir işe girişmiş insanların hali vardı. Babasından kalma Serkisof marka, kapaklı saat bu sandıkta duruyordu. Mustafa her şeyden çok bu saatın kösteğine bağlı olan küçücük anahtara öteden beri bayılırdı. Saatı, zinciriyle beraber avuçlarına toplıyarak kulağına, sonra da, dudağına götürdü. Ve bir insan sever gibi yanağının üstüne bastırdı. Bu sonbahar sabahı kapakları buz kesmiş saatın dili olsaydı Mustafa'ya:

—Yanakların ateş gibi yanıyor, diye seslenirdi.

Mustafa bu dakikadan sonra evde çok eğlenmedi, nüfus kâğıdı ile beraber aynı sandıktan çıkardığı Serkisof saatı koynuna yerleştirdi ve anasının başucuna geldi. Uyanır diye onu buruşuk ellerinden, kınalı saçlarından öpemedi; odaya oldukça sinen şafak aydınlığı içinde doyasıya seyretti. Sonra burkulan dudakları arasından şu cümlenin döküldüğünün kendisi bile farkına varamadı:

—İhtiyar gelin, canım anacığım, gene geleceğim.

Birkaç dakika sonra İstanbul'a giden asfalt üzerinde onun ayak seslerini duymak için kasabada henüz kimsecikler uyanmamıştı. Mustafa ilk tepeyi aştıktan sonra sabah ezanı okunurken, altın diş Hasan Efendi onu boşuna bekliyordu. Mustafa'nın sabah payı olan demli çay mermer masanın üzerinde soğudu, aynı saatte yüzünü yıkamadan kahveye gelen kır bekçisi şapkasını çıkararak içeri seslendi:

—Gâvurcuk, çay yap!

Bu anda "şın" diye bir şey işitildi, terbiyesiz bir karga bekçinin tüysüz kafasına pislemişti. Bekçi:

—Ulan Gâvurcuk, çıngırağı çalsana, diye bağırdı. Ama, artık başka günlerde de çıngırağı çalan olmadı. Hasan Efendi ertesi günü şu çıngırak tertibatını bozdu ve belki ömründe ilk defa Mustafa için ağladı.

İSTANBUL'DA

İstanbul'a Topkapı'dan giren Mustafa, burayı ilk defa gören bir Anadolu çocuğu gibi yadırgamadı; Topkapı'dan sonra tramvay yolunu hiç bırakmadan köprüye kadar indi. İstanbul, onun coğrafyasına giren büyük şehirlerin beşincisiydi. O, Deliorman'daki Şumnu'yu, Bulgar Tunası üzerinde kurulu Rusçuk'u, Varna'yı ve nihayet onlara geçen yıl kucağını açan ve babasının mezarı olan bizim Edirne'yi görmüştü; fakat İstanbul'u bunların hiçbiriyle kıyaslıyamadı.

Kasabadan İstanbul'a kadar beş gün süren yolculuğunda, sol omuzunu beş yıl taşınmış bir okul çantası kadar çöktüren azık torbasını ayaklarının dibine bırakarak denize bakan parmaklıklardan birine yaslandı. Etrafındaki çeşitli gürültülerle kulak yorgunluğunu unutturdu; çiçeklere konup ayrılan arılara, kelebeklere benziyen cicili bicili vapurlara, vızır vızır gelip geçen insan kutusu tramvaylara, her biri okullarına, işlerine koşan bu görülmemiş insan kalabalığına bakakaldı. Neden sonra dermansızlığını hissederek azık torbasından farksız vücudiyle oracığa yığıldı ve yüzünü Eminönü meydanına çevirerek başını parmaklarına dayadı.

Bu sırada önünden bir simitçi geçiyor; sağ kolunda ağız ağza simit dolu bir sepet, öteki elinde ucuna kadar simit dizilmiş çubuklar var. Bu simit yükünden dağılan susam kokusunu Mustafa, çiçek koklar gibi içine çekti, birden gözleri süzüldü zavallının. Fakat bu hali gözünden kaçırmayan simitçi çocuk ona yaklaşarak:

—Aç mısın arkadaş? dedi.

Mustafa, bembeyaz dişlerini gösteren bir gülüşle başını sallayınca simitçi çocuk:

— Bugün yüküm fazla, bana yardım ederek şu üç çubuğu boşaltabilirsen, sana iki tane beşlik yediririm, diye çubukları uzattı.

Hemen anlaştılar ve köprünün boğaz iskelelerine gidilen geçidi kestiler. Simitçi çocuk, onu yerine yerleştirirken şöylece tenbih etti:

— Gözünü benden ayırma, ben bağırarak tabanları kaldırırsam sen de peşimi bırakma, dedi ve derhal bağırmaya başladılar:

— Gevrek, susamlı gevrek!

— Haydi, çeyreğe bu altın bilezikler, çeyreğe!

— Sabah simidi, çıtır çıtır.

Gelen geçen kum gibi, birisi köprü altından gelenleri önlüyor, öteki de meydandan köprü altına geçeceklerin yolunu kesiyor. Böylece sepetteki simitler bittikten başka Mustafa'nın çubukları da boşalmak üzere idi ki, meydan tarafını kollıyan simitçi çocuk köprü altına doğru kaçarak Mustafa'ya şöylece bağırdı:

— Kaç arkadaşım, belediye geliyor, kaç.

Birkaç dakika sonra boğaz iskelesi altındaki sokuntuya girerek izlerini kaybettirmişler ve soluk soluğa bir kanapeye yığılmışlardı; Mustafa, hak ettiği iki simidi yerken öteki anlatıyordu:

— Bu belediyeden çekmediğimiz yok, simitler ille camekân içine konacak. Kıpırdamadan, yalnız bir yerde durarak ve yaygara ile milleti rahatsız etmeden satacakmışız. Mustafa yutkunarak sordu:

— Peki, onları dinleseniz olmaz mı?

Öbürü derhal ayağa kalkarak cevap verdi:

— Ayni dalda öten kuşlar aç kalır, iki gözüm. Ver artık o çubukları bana, bir vapur yanaşıyor, şimdi o kalanları çıkacak yolculara satmalıyım.

Mustafa'nın son lokması ağzında kaldı, sarardı, demek simitçi çocuk gidiyordu. Halbuki şu yarım saat içinde ona ne kadar alışmıştı:

— Gidiyor musun arkadaş? diye sordu..

Onun halinden anlıyan simitçi çocuk:

— Sen de bizim gibi garibe benziyorsun. Canın isterse beraber çalışabiliriz. Bizim meslek seni de besler, dedi.

— Seni bir daha nerede görebilirim simitçi ağabey?

Köprünün altında bir köşeyi işaret eden simitçi, Mustafa'nın kulağına şunları fısıldadı:

— Geceleri, yatsıdan sonra, şu üçüncü dubayı görüyor musun? Köşedeki demiri sağa doğru kıvrılır, orada üç defa, dilini bükerek ıslık çalarsın. Ben oradayımdır. Adım "Uçar Osman" dedi ve süratle kalabalığa karıştı.

Mustafa bir an şaşkınlaştı, işte Uçar Osman, uçarak kaybolmuştu. Etrafta yalnız yabancı bir kalabalıktan ve sağır eden bir gürültüden başka bir şey yoktu. Birden kimin söylediğini kestiremediği şu sözleri işitti:

— Dikkat dikkat! İki numaralı boğaz iskelesinden saat sekiz otuzda kalkacak 59 numaralı vapur, Kandilli, Anadoluhisarı, Kanlıca, Çubuklu, Paşabahçe, Beykoz'a kadar gider.. Gişelerin önünde sıraya giriniz. Yanlış binmeyiniz!

Mustafa, daha Paşabahçe'yi duyar duymaz zıpladı, canlandı, birden oranın fabrikasında çalışan kasabalarındaki göçmen hafızın oğlunu hatırladı. Kendisinden beş yaş büyük olan bu arkadaşını gidip bulsa muhakkak yardımını görürdü, sevincinden:

— Paşabahçe'ye gideceğim, diye haykırdı. İşte bu sevinç çığlığı onu yeni yeni bir dost ile karşılaştırdı. Bu, hemen oracığa sanki gökten düşen, Mustafa'dan daha küçük, esmer ve çingene maşası gibi bir çocuktu: Askısı kopuk pantolonunu sol eliyle sıkıca tutmuş, ayak bileğindeki dönüklükten topal olduğu anlaşılan sol ayağının üzerine basmıyor, dudaklarından içeri bakan sümüğünü çabucak elinin tersiyle siliyor, kalanını burnuna çekiyor, ve kirlenen elini pantolonunun gerisine silerken üzüm gibi parlak gözleriyle Mustafa'ya bakarak soruyor:

— Sen de mi Paşabahçe'ye gideceksin?

— Evet arkadaş, sen orayı bilir misin, bana yardım eder misin?

— Ederim ağabey, sakın bilet alayım deme. Ben bu vapurda şeytanın bile haberi olmadığı bir yer biliyorum.

— Zaten bilet alacak param yok ki.. diyor, Mustafa; öbürü gülerek sokuluyor:

— Ooo, sen de bizdensin, desene! Yürü, hiç bozuntuya verme. Kapılar açıldı.

Girdiler, yerleştiler, beş dakika sonra ansızın, bir yanı sıkılmış bebekler gibi kısaca bağıran vapur, yürümeğe, veyahut baktıkları her şey geriye doğru kaymaya başladı. Onlar baş güvertede bir kanapedeydiler. Çocuk, elinde kerpeten gibi bir şeyle tıkır tıkır yolcular arasında dolaşan biletçiyi görünce serinledi ve Mustafa'yı şöyle teselli etti:

— Bu gördüğün biletçi iyi adamdır. Geçen kış onu bir defa kızdırmıştım. Bana bir tokat attı, kendisi de gördü ki tokatın yarısı yabana gitti. İşte o zamandan beri bana hiç seslenmez. Şimdi senin için sorarsa arkadaşım olduğunu söylerim, merak etme.

Gittikçe birbirlerine sokuldular. Topal çocuk, kırk yıllık ahbapça samimî idi. Mustafa'nın kim olduğunu, nereden gelip nereye gittiğini sordu, kısa kısa cevaplar aldı. Sonra kendini anlatmaya başladı:

— Kapıcılar bırakmıyorlar, yoksa akşam meyhanelerde çok iş vardı.. Şu gördüğün kulenin gerisindeki yüksek mahalleye "Beyoğlu" derler. Akşam orada hep beylerin oturduğu bir meyhaneye süzüldüm, bir sıkıladım benim manzumeyi, vallahi bir parsada tam 34,5 kuruş düştü.

— Sen manzume mi okuyorsun?

— Hıı. Hem de dokunaklı okurum. Ne yapalım körün değneği gibi, topalın da bir kuru sıkısı var.

— Sen manzumeyi nereden öğrendin?

— Hani okul çocuklarının bayramları olur ya? Ben onları hiç kaçırmam, okudukları manzumeleri dinlerim. "Anadolu Toprağı"nı işte onların söylediklerinden belledim.

— Sen hiç okula gitmedin mi?

— Bir hafta gittim Mustafa.. Bir "At", bir de "Ot" yazdım, işte o kadar.

— Neden?

— "Topal, topal" diye, sağlam ayaklı çocukların hepsi benimle alay ettiler, benim de gücüme gitti, kaçtım.

— Anan, baban yok mu?

— Bir anacığım var.. İki yıldır zorla beni okula göndermek için çırpınır durur ama nafile; ben sokakları seviyorum artık.

— E, manzumeni bana da okur musun?

Topal birden kalktı ve Mustafa'nın elinden tutarak:

— Gel de dinle, bugün epeyce kalabalık, şimdi birinci mevkide manzumemi sıkılayacağım.

Ve ayağı kırık bir serçe gibi sekerek öne düştü; birinci mevkiin sağdaki kapısından içeri girer girmez, aşağı inen merdiven parmaklığına sol eliyle tutunan topal, eyice poz vererek vücudunun çarpıklığını düzeltti. Mustafa'ya "Bak, şimdi seyret" der gibi göz kırptı.

İçeriden lavanta, sigara, mürekkep ve taze kâğıt kokuları geliyor, herkesin ellerindeki sabah gazeteleri yüzlerini örtmüş, buranın sessizliğine yalnız vapurun uskur vuruntusu karışıyor. İşte bu sırada topal ansızın derince nefes aldı, maydanoz çöpü boynunda dolgun iki damar belirerek manzumesinin adını sıkıladı:

Anadolu Toprağı

Gazetelerin perdelediği yüzler birer birer meydana çıktı, miyoplar gözlüklerini ellerine aldılar, ters oturanlar bir yarı dönüşle baktılar. Topal, her satırın sonunda sağlam ayağını yere vura vura, elini havada yerli veya yersiz sallıya sallıya, iyi cins bir gramofon gibi okumaya başladı:

Senelerce sana hasret taşıyan
Bir gönülle, kollarına atılsam,
Ben de bir gün kucağında yaşıyan
Bahtiyarlar arasına katılsam!

Bu duyulan manzumeyi topal, sahiden duyarak okuyordu. Mustafa da gerçekten duygulandı, başından aşağı sanki kaynar sular döküldü, gözleri yaşlandı, etraftan utanmasa oracıkta topalı kucaklayıp öpecekti. Halbuki o manzumesini bitirince gazeteler birer birer seyirci yüzlerini yine örttü, Ters oturanlar dudak bükerek önlerine döndüler, Topal da başındaki yamalı kasketini tepsi gibi tutarak parsa toplamağa girişti. Onun yüzüne kızarak veya acıyarak bakanlar, hattâ "Haydi, haydi, çalış da öyle kazan!" diye azarlıyanlar vardı.

Mustafa bunları görmemek için daha önce durdukları yere döndü, biraz sonra da topal geldi; çok ciddi idi. Mustafa tebrik eder gibi onun sırtını okşarken, topal dudak bükerek:

— İş yok! dedi. Topladığımın hepsi 12 kuruş.

Sonra bu bozuk paraları Mustafa'nın avucuna koyarak ilâve etti:

— Al, bu sıkılamayı senin için yapmıştım, ne yapalım şansın bu kadarmış.

Mustafa almak istemeyince âdeta çıkıştı:

— Haydi, nazlanma. Al da dönüşte vapur parası yaparsın.

Mustafa parayı aldı; göz göze bakışarak uzun zaman sustular, sonra bu susmayı yine topal bozarak anlatmaya başladı:

— On beş gündür anamı görmedim. Bugün ona bir beyaz ekmek götüreceğim. Pantolonumu yamatacağım, başıma ve çamaşırıma baktıracağım.

Nihayet Paşabahçe iskelesine indiler, topalı gözünden kaçırmıyan iskele memuru:

— Vay ulan tahtakurusu! Yine mi geldin?

Diye onları karşıladı. Tabiî bilet sormadı, ama arkalarından şöylece homurdandı:

— Kâfir topal! Kısa günde dokuz vapur değiştirirsin!

İki çocuk iskele önünde birbirlerine verecek adresleri olmadığından el sıkışarak vedalaşıp ayrıldılar. Biri fabrikaya giden sağdaki yola, öteki de ana caddeye doğru yürüdüler.

Mustafa, aradığı göçmen hafızın oğlunun, çoktan fabrikadan ayrıldığını daha kapıda öğrenerek, henüz iskeleye dönmüştü ki, ana caddeden koltuğunda bir ekmekle sekip gelen topal göründü. Ayrılırken belki bir daha buluşamıyacaklarını sanan çocuklar, sevinçle sarmaştılar. Topal, Mustafa'yı bir koliyle sarabildi, zira öteki eliyle yine pantolonunu tutuyordu.

— Anamı bulamadım, "Cihangir"e hizmetçi girmiş.. dedi.

Mustafa da aradığını bulamadığı söyledi. Vapur beklemek üzere kahve avlusunun kenarına çömeldiler; o günden itibaren dert ve sevinçlerine ortak olacak bu iki çocuk, evvelâ ortasından bölerek topalın koltuğundaki sıcak ekmeği paylaştılar.

Köprüye çıkmak üzere bindikleri vapurda, nihayet topal şu teklifi yaptı:

— Mustafa! Benim bu hâlim zaten acındırmaya yeter ama, ben azıcık zahmete katlanırsam bu dönük ayağımla kıçım yere değinceye kadar topallıyabilirim. Sen de benim koltuk arkadaşım olursun. Beni bu taraflarda tanırlar, fakat İstanbul'un karşı yakasında daha hiç gitmediğim fukarası az bir memleket varmış: "Kadıköy" diyorlar. Oraya büyük vapurlar işliyor, hiç onlara binip sıkılamak da nasip olmadı. İşte seninle oraya gidererek dilenmeğe başlıyalım! Çok para kazanacağız. Önümüzdeki kış için de şimdiden bir kovuk tedarikine bakarız, olmaz mı?

Mustafa, on iki kuruşu avuçlarını, yarım ekmeği midesini ısıtan bu arkadaşın isteğine "Hayır" derken de göz göze bakıştılar ve birbirlerine söz verdiler.

Meğer, simitçi Uçar Osman'ı, topal daha iyi tanıyormuş. O gece üç ıslık çalıp köprü altındaki yuvaya sığındılar; Osman'ın bir arkadaşı daha vardı, misafirlerini "artık simit"lerle ağırladılar ve onları çuldan şiltelerinde yatırdılar.

Sabah olunca, Osman ile arkadaşı iskeleye kadar giderek küçük dilencileri uğurladılar.. Hattâ Osman, onlara şöylece arka verdi:

—Ne zaman başınız sıkılırsa, kapım açıktır. Benden yardım istiyebilirsiniz, zira artık günde beş yüz simit işliyorum.. Bilir misiniz, buna patronluk derler!

* * *

Topal, topallama rolünü iyi oynadıysa da, işler umdukları hesaplara uymadı,. Taaa, kışın iyice bastırdığı aylara kadar Kadıköy'de ancak kapıları öğrenebildiler. Kibar mahallelere, Erenköy'e, Bostancı'ya kadar uzandıkları oldu. Topal, sıra düştükçe manzumesini de sıkıladı ama, tutmadı.

Günden güne ikisi de zayıfladılar. Hele Topal, bir kuş kafesi kadar cılızladı, nihayet çok soğuk bir kış günü topallıyayım derken çöktüğü yerden kalkamadı ve bu onun son topallama numarası

oldu. Ansızın tutulan cılız bacakları zayıf yüklerinden kurtuldular, o artık Mustafa'nın sırtında gezmeğe başladı.

Tabiî, Mustafa için, hem Topal'ı hem de kuru ekmek torbasını taşımak kolay olmadı.. Bugünlerden birinde, onların bankası olan Uçar Osman'a son defa biriktirdikleri birkaç lirayı bırakmak üzere Köprü'ye gelmişlerdi. Hallerine acıyan Osman, onları bir daha Kadıköy'e bırakmadı, ikisini de yuvaya yerleştirerek:

—Ev kadını gibi burada oturacaksınız artık; size ben bakacağım.. dedi.

Böylece aradan günler geçti; bir gece Uçar Osman yuvalarına döndüğü zaman, karanlıkta bir hıçkırık duydu. Yüklü bir erzakla geldiği için keyifli keyifli sordu:

—Ne ağlıyorsun ulan Mustafa? Çok mu acıktınız, üşüdünüz mü yoksa?

Mustafa aynı hıçkırıklar içinde cevap verdi:

—Ne açlığı be Osman ağabey.. Topal, demin ölüverdi!..

Çok ağladılar ve Topal'ın ölüsünü sabaha karşı, iskeleye bakan kanapelerin birine uzattılar, bu aklı Osman düşündü. Kendilerine göre dua ettiler, onu ayrı ayrı öptüler, sonra yine yuvalarına çekildiler.

Üç saat sonra tekrar meydana çıktıkları zaman Topalın yerinde yeller esiyordu, o kanapede şimdi, vapur bekliyen askerler oturmuşlardı. Besbelli, çok korktukları yasakçı belediye, o beyaz otomobiliyle Topalı götürmüş olacaktı.

Üç gün simit satmıyarak Topalın matemini tuttular.

* * *

Arkadaşının ölümü acısıyla içi burkulan Mustafa, kasabadan çıktığından beri, ilk defa anasını hatırladı.. Günlerce düşündü..

Fakat yine umursamadı, çünkü Uçar Osman'ı çok seviyordu. Bu arkadaş ona göre, üvey babasından daha yakın, daha sıcaktı.

Gün geldi, Mustafa'nın güvendiği bu dal da kırıldı, bir gece yuvaya dönüşünde iç ıslığa cevap veren olmadı, yuvaları bomboştu. Oralarda gezinen bir ihtiyar:

—Çekil çocuğum, ıslık çalıp durma! Demin, şuradaki kovuktan, polisler birkaç çocuk çıkarıp götürdüler, meğer orası serseri yatağıymış.. Uzaklaş, uzaklaş buradan da, senden de şüphelenmesinler! dedi.

Böylelikle yuvaları bozulmuş, Uçar Osman da kaybolmuştu. Artık açlıkla karşı karşıya olan Mustafa, bundan sonra hiçbir işe "kötü" demedi, sıra ile:

"Aynalar on kuruşa!"

"Nasıl namaz kılınır, nasıl abdest alınır?"

"Her eve lâzım, ufak huniler!"

"Abdülvahit Turan! Yeni hayat!"

"Yakalara banelâ!"

"Her derde devâ, nane şekeri!" sattı, fakat bunların hiçbirinden kendi açlık derdine deva bulamadı.

Nihayet, son gayretle kendini toparladı, temelli bir iş aradı ve gazete satmıya başladı.

Çok geçmeden, bu gazetecilik sayesinde İstanbul'u iyice öğrendi, dürüst çalıştığı için karnı doydu, gazetesinin sahibine varıncaya kadar onu tanıdılar ve sevdiler. Hattâ ona esvap yaptırdılar, barınacak bir köşecik bile gösterdiler... Mustafa'nın yaşayışı böyle düzene girince içine anasının özlemi çöktü.. Artık ilkbaharda izin alarak ona gidecekti. Hayallerinin sınırı yoktu.

İşte bu iyi günlerden bir akşam üzeri, başka bir gazete idarehanesinde telefon çaldı, o gazetenin şehir içi haberleri yazarı, gazetesine şu havadisi veriyordu:

"Bugün saat 17'de Köprü'nün Ada iskelesinde, gazeteci bir çocuk denize düşerek boğulmuştur. Şahitler, vapura girmekte acele ettiğinden ötürü, bu çocuğu iskele memurunun denize doğru ittiğini söylüyorlar. Savcılık inceleme yapıyor ve çocuğun cesedi aranıyor!"

Biraz sonra aynı gazete idarehanesine, hazır elbiseli geçkin bir adamla, sarı baş örtülü bir kadın girdiler. Biz onları iyi tanırız: Mustafa'nın annesiyle, üvey babası Ali dayı..

Üvey babası memura yaklaşarak:

— Uzun zamandır oğlumuzu kaybettik.. Bir ilân vermek istiyoruz.. diyor.

— Adı nedir?

— Mustafa. Deliorman'da doğdu. Oniki yaşlarında vardı.. İşte resmi!

Ne yazık ki Ali dayının memura uzattığı, Mustafa'nın gâvurcuk kılıklı resmiydi. Vaktiyle nüfus kâğıdı için çıkarılmıştı. Halbuki İstanbul, Mustafa'yı bu biçimde tanımamıştı.

Sonra memur adreslerini isteyince, anası hıçkırarak:

— Hendek otelindeyiz! dedi.

* * *

Ertesi sabah üç şey oldu:

Bu gazetenin ayrı sayfalarında bir ilân basıldı.. "Kayıp aranıyor" diye.. Yanında Mustafa'nın resmi de vardı. Öteki sayfa da "Acıklı bir ölüm" başlığı altında, gazeteci çocuğun boğulması haberi yazılıydı.

Yine aynı sabah Galata'da karaya çıkarılan boğulmuş çocuğun koynunda, okunmaz bir nüfus kâğıdı ile, bir "Serkisof" marka saat buldular.

Ve Mustafa'nın gazetesi o sabah iki yüz tane noksan satıldı.

İstanbul'un yaşayışında bizim konumuzu ilgilendiren başkaca bir değişiklik yoktu.

14 Kasım 1945

Şen Çocuk, S. 1

5 Kuruşluk Nazarlık

Kefal zamanı, köprü üstündeki iskelelerden, denizde kum gibi kaynaşan balıkçıları seyretmek ömür olur. Her sandaldan bir olta sarkıtılmıştır, balıkçılar ve seyirciler dikkatle misinalardaki ufacık kırpranmaları gözlerler. Bazısı balığın tutulduğunu anlar anlamaz, kuyudan su çeker gibi çalışmağa başlar ve oltanın ucunda iri bir kefal göründüğü zaman balıkçılardan çok seyirciler sevinir, sonra da gözler başka oltalara kayar.

Böyle sonbahar günlerinin durgun denizinde, seyredecek vakti olanlar için köprünün Haliç tarafı daha eğlencelidir. Akşam yakınlayınca bu tarafın aydınlık sularında köprünün kimsesiz çocukları yüzerler. Onların maksatları yalnız yüzmek ve deniz suyunun özelliklerinden faydalanmak değildir; onlar az yüzerler fakat çok dalarlar, hem de bir çeyreğe dalarlar. Ekmeğin çeyreğine, saatin çeyreğine değil, paranın çeyreğine, beş kuruşa.. Beş kuruşu tutuncaya kadar dalarlar. İlk bakışta bu iş denizde dilenmekten farksız olduğu kadar da eğlencelidir. Hele marifetlerini bilmiyen bir seyirci görmesinler, her kafadan bir ses çıkar:

— Bir çeyrek at da dalayım..

— Bana at, bana. Hiç sektirmeden üçüncü kulaçta tutacağım..

— Ben bir kulaçta bırakmam amca, bana at çeyreği ne olursun?

Cebi dolu olan seyirciler için, burada bir çeyreği suya atmak işten bile değildir. İşte böyle bir çeyrek fırlatılır fırlatılmaz onun suya düşeceği yeri kestiren çocuklar da peşinden dalarlar, suyun

içinde yaylana yaylana uzaklaşan çeyreğin peşinden çabaladıklarını görürsünüz. Bu su koşusu çabucak biter, parayı birisi yakalar ve hepsi birden tekrar su yüzüne çıkarlar.. Etrafta gülüşmeler, bağrışmalar çoğalır, artık atılan çeyrekleri sayamaz olursunuz...

Böyle çocukların kiminin daldığı, kiminin de çıktığı curcunalı bir sırada idi ki, seyirciler arasında özel giyinişinden hasta bakıcı hemşire olduğu anlaşılan bir kadın ansızın bağırdı:

— Çıkmadı, sarı saçlı çocuk çıkmadı, kurtarın.

Diğer çocuklar, sarı saçlı çocuğun kaybolduğu yerden suya dalarlarken, bu orta yaşlı kadın döğünmeye, ağlamaya başladı:

— Benim attığım para için dalmıştı, yirmiye kadar saydım, çıkmadı. Ne olursunuz kurtarın... 44998 sıhhî imdattır, biriniz koşup telefon edin..

Bir adam telefona koşar ve yetişen polisler düdük çalarken oranın kalabalığı arttı; daha o dakikada arkadaşları sarı saçlı çocuğu suyun yüzüne çıkararak, kenardan ellerini uzatanlara verdiler ve hepsi birden yüzerek kaçmağa başladılar. Bir polis yumruklarını sıkarak:

— Gelin buraya yaramazlar, şimdi hepinizi dalyandan balık devşirir gibi toplıyacağım.. diye bağırdı ve kenardaki ihtiyar bir kayıkçıyı düdüğü ile çağırdı.

Yüzerek epeyce uzaklaşan çocuklardan biri sırtüstü dönerek polise cevap verdi:

— Bizi yakalamak için ya balık ağı yahut da denizaltı lâzım polis amca.. Bir çeyreğe dalmaktan başka kabahatimiz yok ki.

Yaramazların bu gevezeliğine kimse gülmedi, çünkü sarı saçlı çocuk ağlanacak hâlde idi. Onu sırtüstü yere yatırdılar, hemşire durmadan kollarını hareket ettirerek ona nefes aldırmaya çalışıyor. Karnı çok şişmiş, epeyce su yutmuş olmalıydı, tüyleri diken diken, eti yosun rengine çalıyor. Etraftan:

— Baş aşağı edin.

— Ağzını açın.. Kusturun.. diye bağıranlar var. Hepsini yaptılar, çocuğun dudaklarından safralaşmış bir deniz suyu sızdı ve

dişlerinin arasında madenî bir şey parladı, hemşire parmağıyle onu çıkardı. Bu, hemşirenin attığı bir çeyrekti. O sırada sarı saçlı çocuk nefes alabildi ve herkesin yüzündeki acıma anlamı sevince döndü.

Neden sonra acı acı uzayan bir düdük sesi, köprü üzerindeki kazan takırtısına benzer gürültüleri susturdu, çünkü bütün taşıma araçları oldukları yerde durarak sıhhî imdat otomobiline yol veriyorlardı. Beş dakika sonra Eminönü meydanını hızla geçen bu imdat otomobili beş kişi götürüyordu: Bir savcı, bir doktor, polis, hemşire ve sarı saçlı çocuk.. Sedyenin bulunduğu bölmede, hemşire çocuğun deniz mavisi gözlerine bakıyor, ıslak saçlarını kuruluyor, okşuyor, usulca sedyeden başını kaldıran çocuk ansızın soruyor:

— Çeyreğim ne oldu teyze?

Hemşire gülümsiyerek:

— Çeyreğin bende küçük yaramaz, ama sen şimdi hiç konuşmamalısın.. Merak etme çeyreğini kaybetmiyeceğim.. diyor.

* * *

Sarı saçlı çocuğu, o hemşirenin hastanesinde yine onun baktığı koğuşa yatırdılar. Hastaneye kabulü, çamaşırlarının değişimi, ona bembeyaz örtülerle bir karyola hazırlanması ve ısıtılması işleri çok çabuk yapıldı. Hemşire de derhal hastane kılığına girerek baş ucuna gelmişti. Ona çabucak bir iğne yaptılar ve beyaz renkte su gibi bir ilâç içirdiler, arası çok geçmeden de savcı ile doktor içeri girdiler. Savcı çocuğun baş ucunda bir tabureye oturarak cebinden kâğıt kalem çıkardı ve sormağa başladı:

— Adın?

— Muharrem.

— Yaşın?

— Dokuz.

— Annen baban var mı?

— Var.

— İsimleri?

— Annemin Hüsniye, babamın Emin.

— Nerede oturuyorsunuz?

— Cibali'de.

— İlkokula gidiyor musun?

— Evet, üçüncü sınıftayım.

— Köprüde ne işin vardı?

— Arkadaşım Osmanların kayığı ile gezerek gelmiştik, sonra orada yüzen çocuklara imrendik. Oyunları hoşumuza gitmişti, biz de karıştık..

— Sonra?

Sarı saçlı çocuk sustu, utana utana hemşirenin yüzüne baktı. Savcı yeniden sordu:

— Boğulsaydın kimden şikâyetçi olacaktık?

Çocuk yine sustu, bu soruya hemşire cevap verdi:

— Olsa olsa benden şikâyet edilebilir Bay Savcı.. Kabahat benim attığım beş kuruştadır.

Savcı ilk defa bu kadının üzüntülü yüzüne dikkatle baktı, sonra yine çocuğu süzerek:

— Acayip, bu çocuk size ne kadar benziyor, hemşire? dedi. Her ne ise bu iş nasıl oldu anlatır mısınız? diye ilâve etti.

Hemşire olup bitenleri kısaca sıraladıktan sonra:

— Daldıktan sonra gözlerimi peşinden ayırmadığım için geç kalışından korktum.. diyordu, çocuk yattığı yerden söze karıştı:

— Geç kalmıyacaktım ama, üçüncü kulaçta çeyreği yakalıyacağım sırada elime bir saz parçası dolaştı; ben de inatla peşini bırakmadım, dipte yosunlar arasında parayı buluncıya kadar da nefesim yetmedi, öte tarafını bilemiyorum.

Hemşire üzüntüsünden ağlamıya başladı, savcı onu teselli etti:

— Üzülmeyin, burada sizi kabahatli saydıracak hiçbir şey yok, doğru dürüst karada yürüyemiyen dokuz yaşındaki çocuk, denizde çeyrek avlamıya çıkarsa kabahat, onu böyle serbest bırakan anne ile babadadır.

Savcı, anne baba der demez çocuğun benzi sapsarı oldu:

— Anneme, babama söylemeyin, beni bırakın ne olursunuz, bir daha yapmıyacağım... diye ağlamıya başladı.

Bir yandan hemşire de hıçkırıyordu. Savcının hayret ettiğini gören doktor ona:

— Bizim hemşirenin ağlaması yufka yürekli oluşundan değil Bay Savcı. Kendisi Erzincan'da felakete uğrıyanlardandır, orada kocası ile üç yaşında bir çocuğunu kaybediyor. Çocuk dendiği zaman zavallının içi sızlar. Böyle ufak tefek çocuk kazaları ona çok dokunuyor.

Savcı acıma ile hemşireye baktı, sonra yine çocuğa döndü:

— Evinizin adresini söyler misin?

— İşte orada köşe başında..

— Hangi köşe başında?

— Hani bakkal var ya, onun önünden gidince karşınıza bir çeşme gelir..

Savcı kendini tutamıyarak gülmeğe başladı, bu sırada kapının önünde ayak sesleri oldu, açtılar, içeri kasketini elinde tutan uzun bıyıklı, iş elbiseli bir adamla, siyah mantolu saçı başı dağınık geçkince bir kadın girdiler. Daha girmeleri ile "Muharrem, Muharremim" diye çocuklarına koşmaları bir oldu. Çocuk sapsarı kesildi ve irileşen gözleri ile korku içinde bir annesine bir de babasına baktı kaldı.

Annesi:

— Ne oldu çocuğum sana? diye inlerken doktor cevap verdi:

— Beş kuruşluk yaramazlık yapayım demiş, az daha boğuluyormuş.

Savcı babasına sordu:

— Siz çocuğunuzu böyle başı boş mu bırakıyorsunuz?

Babası başını önüne eğerek saygı ile dert yandı:

— Efendim, ben Cibali fabrikasında işçiyim, karım Beyazıt avlusunda kuşlar için yem satar.. Böyle tatil günleri de bunun yaramazlığından zehir olur, hani oyulmadık bir kabak gösterin onun içine girer bu çocuk.. Ne yapalım, elimizden geldiği kadar kolluyoruz.. Onu evvelâ Allaha sonra da öğretmenine emanet ettik.

Öteden annesi yalvardı;

— Geçirdiğimiz kaza kulağımıza küpe olsun, kusur bizde ise bağışlayın efendi, bizi suçlu tutmayın.. Çocuk kısmı bu, ele avuca sığmıyor.

Savcı cevapladı:

— Çocuklar belki ele avuca sığmazlar, ama evlerine ve okullarına sığarlar, üstüne düşmek lâzım..

— Bir tanemizdir, bu yaşa getirinceye kadar karı koca neler çektik efendi, hiç üstüne düşmez olur muyuz? diye annesi yalvarmağa devam etti. Babası bir yandan utanıyor bir yandan başlarına böyle işler açtığı için çocuğuna kızgın kızgın bakıyordu.

Anne kadın:

— Siz kurtarmışsınız, teşekkür ederim, Allah da sizin çocuğunuz varsa bağışlasın, kazadan korusun.. diye hemşirenin ellerine sarılırken, savcı ile doktor yapılacak bir iş kalmadığı için çıktılar.

Yalnız kaldıkları zaman, anne ile baba çocuklarını azarlamak istedilerse de, hemşire çocuktan yana çıkarak:

— Hasta sayılır, üzmemek lâzım, her şeyden evvel kurtulduğuna sevinmelisiniz.. dedi.

Sonra onlara çocuğun yarın da hastanede kalması gerektiğini ve yarın görmeğe gelebileceklerini söyledi..

Vakit epeyce gecikmiş, hastanede yatma zamanı yaklaşmıştı. Anne baba gitmeğe hazırlanarak ayrı ayrı çocuğu öptüler, hemşire sokak kapısına kadar uğurlamak üzere koğuştan onlarla beraber çıktı.

Bahçeye indikleri zaman, anne kadın hemşireye rica etti:

— Artık Muharrem'e siz annelik edeceksiniz, gözüm hemşire hanım, pek de korkaktır, gece vakti yalnız başına adım atamaz, uyanırsa ürker, karanlıktan aklı çıkar, ne olursunuz elektriği söndürmeyin..

Hemşire anneliğin ne demek olduğunu iyi bildiği için gülümsiyerek cevap verdi:

— Hemşirelik annelik demektir, merak etmeyin.. Hem bu kadar telâş etmeğe lüzum yok, dokuz yaşındaki çocuk koca delikanlı sayılır, sizin dediğiniz kadar korkak olamaz ki..

Anne kadın başını iki yana sallıyarak:

— Korkaaar korkar hemşire hanımcığım.. dedi, sonra ilâve etti: Beş dakika vaktin varsa şuraya oturalım da anlatayım..

Onlar bir bahçe kanepesine otururlarken baba da kapıcı ile lâfa daldı, ama yine bu çocuk meselesini konuşuyorlardı. Anne sözlerine şöylece devam etti:

— Benim bu yavrucuğumun başına gelmedik felâket kalmadı.. Biz Erzincan'ın Karakilise köyündeniz hemşire hanım, yer depreminde oradaydık.. Zaten yirmi otuz evlik köyümüzde taş üstünde taş kalmadı, sağ kalanlarımız işte böyle gurbete düştük..

Hemşire:

— Deprem nasıl oldu? diye sordu.

—Soğuk bir kış gecesi yatsı namazından iki saat sonra, Muharremim köşedeki yer yatağında çoktan uyumuştu, ben de ocak başında babasını bekliyordum. Birden etraftan acayip sesler gelmeğe başladı, bütün hayvanlar hattâ bizim kedi bile bağırmağa başladı; bu söylediklerim hemen dört kere nefes alacak kadar kısa zamanda oluyor. Allahtan o sırada babası kapının önünde belirdi. İşte o vakit çocuğum büyük bir ürküntü ile yatağından fırladı. Ben onu kucaklarken yer çatırdadı, sallanmağa başladık. İnan ki, şöyle durduğumuz yerde bir karşı duvara gidiyoruz, bir arka duvara çekiliyoruz.. Sonra çatı üstümüzden uçar ve duvarlar bizden kaçar gibi oldu.. Kendimizi nasıl dışarı attığımızı hâlâ hatırlıyamıyorum.

Hemşire yaşlı gözlerle ve bu günleri yaşamış, görmüş bir insan hâliyle dinliyordu. Öteki devam etti:

— Sabahı bahçelerde ettik. Deprem bir oldu mu, mutlaka üçler derler; bu üçledi, beşledi, sonra da sayısını şaşırdık. Ortalık ağardığı zaman köyümüzü görmek için etrafımıza boşuna bakınmışız, dereye doğru kaymışız, köyün rastgele bir odun yığınından farkı yok, minaremiz ayakta dura dura yorulmuş gibi parça parça yerlerde yatıyor. Öğleye doğru bütün köyden sağ kalan on iki kişi ile Erzincan'ın yoluna düştük; pazara gider gibiydik ama, ne önümüze katılmış ekin yüklü hayvanımız vardı, ne de omzumuzda torbamız.. Yolda üçer beşer komşu köylerin sağ kalanlarından da

bize katılanlar oldu ve asıl kara haberi yarı yolda rastladığımız bir şehirliden aldık: "Erzincan batmış!.." Gerçekten Erzincan bizim köyden daha harap olmuştu. Yalnız kışlalar, büyük otel ve istasyon binaları ayakta kalmış... Biz vardığımız zaman postane alev alev yanıyordu.. Ana baba günü, sağ kalanlar "Tren geldi, tren gidiyor" diye istasyona koşuyorlar. Biz de onlara katıldık. Kocam beni istasyonda bırakarak yıkıntılar içinde Erzincan'daki süt kardeşini aramağa gitti. İşte orada donduğumuzu ve acıktığımızı anladım. Allahım ne idi o istasyonun hâli?

Hemşire hıçkırarak sordu:

—İstasyonda deli gibi, çocuğunu arıyan, perişan bir hastabakıcı gördün mü?

Anne kadın hafifçe irkildi ve hemşirenin yüzüne şüphe ile bakarak cevap verdi:

— İstasyonda her anne çocuğunu, her çocuk da annesini arıyordu.. Trenler akşama kadar insan taşıdılar, Erzincanlılar bilmedikleri memleketlere göçüyorlardı. Günlerden çarşamba idi galiba.. Ertesi perşembe günü de Kızılay treni yetişti, Erzurum'dan ekmek geldi.. Ankara'dan çadır geldi, giyecek yiyecek geldi, doktorlar ilâçlar geldi.. İstasyonda çadırlar kuruldu, kazanlar kaynamıya başladı. Kışlanın askerleri de kazma kürek yıkıntıları eşelemiye başladılar.. Bu Kızılay'ın yardım cennetiydi.. Lâf lâfı açıyor hemşire hanım, biz de eli boş dönen kocam ve çocuğumla ertesi gün trene bindik...

İşte korkaklık o felâket günlerinden kaldı çocuğumda. Hâlâ her uykudan bağrıp silkinerek uyanıyor. Üstelik İstanbul'da da bir zatüree geçirdi, ölümlerden döndü, bu da depremdeki üşümeden oldu.. O hastalığı da savdıktan sonra çok üzmemek için nazlı büyüttük, işte böyle iyice yaramaz, ele avuca sığmaz oldu.

Hemşire:

— Geçirdiğiniz kazaların inşallah bu sonuncusudur.. diyerek sözü kesti, kendisinin de Erzincan'da felâkete uğradığından hiç bahsetmedi.

O sırada Muharrem'in babası onlara yaklaşarak:

— Haydi bakalım Hüsniye, biz kapıcı ile lâfa daldık, galiba sen de hemşirenin başını ağrıttın, gidelim artık, dedi.

* * *

Onlar da geceyi bahçelerde geçirdiler; sabahleyin ve artık günlerce ne evine benzer bir duvar parçası, ne de çocuğuna ve kocasına benzer bir bez veya et parçası bulamamıştı.. Hüsniye Hanım'a sorduğu istasyonda deli gibi çocuğunu arayan hastabakıcı kendisiydi. Fakat hiç kimse hiçbir şeyini bulamadı. Çünkü en başta şehrin adresi kaybolmuştu. Sonra yıkıntılar arasında yarı ölü, yarı donmuş bir durumda bulunduğunu ona, bir Kızılay çadırında kendine gelebildiği zaman arkadaşları anlattılar. İşte o günden beri her felâketin üzerine bir bereket yağmuru gibi yağan Kızılay'ın hizmetinden ayrılmamaya yemin etti. Erzincan'da eskisine benzer bir yaşama başlayıncaya kadar kaldı, sonra İstanbul'a işte bu hastahaneye tayin edildi.

Bütün bu olup bitenlere rağmen yine de kocasının ve çocuğunun öldüğüne inanmıyordu, çünkü evlerinin bulunduğu bölge yıkıntıları didik didik edilmişti, belki onlar ilk sarsıntıda sokağa fırlamış ve kim bilir hangi yabancı duvar altında kalmışlardı.

İyi ama bu önünde yatan çocuk kimdi? Bu çocuk sanki her şeyi ile "Ben Erol'um, Ben Erol'um" demiyor muydu? Ne olur aklı o günlere erse de her şeyi söyleyiverseydi. Eğer sol omuzunda beni varsa hemşirenin hiç şüphesi kalmıyacaktı.

İşte tam bu sırada Muharrem solundan sağa döndü, onun uyur halindeki yüzünde: "Bak anneciğim, omuzuma bak, ben Erol'um" diyen bir tatlılık okunuyordu. hemşire usulca onun yakasından iki düğme çözdü ve pijamasını sıyırdı.. İşte tam o eski yerinde bir ben duruyor.. Mercimek büyüklüğünde ve olmuş bir çitlembik rengindeki ben. Hemşirenin dudaklarından:

— Oğlum.. Erol'um.. benim kaybolmuş ve çalınmış yavrum... kelimeleri döküldü. Eğilip onu ben'inden öpebildi, derhal alnında boncuk boncuk ter taneleri belirdi, dudakları titredi, birden kar-

yoladan ve koğuştan uzaklaşmak istediyse de iki adım ötede epeyce gürültü çıkararak karyolaların arasına yıkıldı.

Hastalar derhal uyandırdılar ve onu kaldırmağa koştular. Bu arada o ürküntülü silkinişi ile Muharrem de uyandı ve:

— Anneciğim.. Anneciğim.. diye ne uğradığını şaşırdı. Bereket ışıklar yanıyordu; çabuk sakinleşti. Onu komşu yataktaki hasta adam:

— Yat oğlum yat... Annen sabahleyin gelecek.. diye yeniden uyuttu.

Yetişen nöbetçi doktorun yardımiyle baygın hemşireyi odasına kaldırdılar. Herkes olup bitenleri ne bilecekti?

— Zaten bu hemşire dertli, sık sık bayılır, dediler, mühimsemediler... Her şey örtülüp bastırıldı.

* * *

Hastahanede günlük hayat, sabahleyin yine eskisi gibi başladı; hademeler erkenden paspas yaptılar, hastalar uyandılar, yatakları düzeltildi, dereceleri alındı ve kahvaltıları getirildi.

Muharrem'in kahvaltısını hemşire getirdi ve kendi eliyle yedirmeye başladı. Muharrem iyi bir renkle uyandı bu sabah; artık midesindeki bulantı ile başının dönmesi tamamen geçmişti. Neşeliydi, cıvıl cıvıl konuşuyor; gece olup bitenlere dair bir şey hatırlamıyor, yalnız hemşireye şöylece gördüğü bir rüyayı anlatıyor:

— Beni annem kovalıyordu rüyamda... Yangınlar ve yıkık yerler gördüm! Kaçmak istiyorum, bir türlü koşamıyorum. İnsan nedense rüyasında koşamıyor. Sonra bu bembeyaz esvaplarınla seni görüyorum hemşire teyze, beni kovalıyan annemin elinden sen kurtarıyorsun.. Seni o kadar sevdim ki rüyamda.

Çocuk rüyası bitmiş gibi başını iki yana salladı, hemşirenin üzgün yüzüne dikkatle bakarak ilâve etti:

— Seni yalnız rüyamda değil, böyle uyanıkken de seviyorum; beni sen kurtardın. Bugün hastaneden çıkarsam, yine seni görmiye gelirim e mi.. Ama sen de bizim eve gelirsin.. Ben sana "Cici anne" derim olmaz mı hemşire teyze?

Hemşire dudaklarını ısırarak, kendini zor zapt ederek cevap veriyor:

— Beni görmeye gelirsen elbette çok sevinirim; vaktim olursa ben de seni görmek için ara sıra evinize gelirim..

Çocuk birden sordu:

— Senin de benim gibi oğlun yok mu cici anne?

Hemşire başından soğuk sular dökülmüş gibi ürperdi:

— Var çocuğum, var.. dedi. Benim de artık tam senin kadar, senin gibi bir oğlum var..

Bu sırada içeri giren bir hademe:

— Denize düşen çocuğun annesi ile babası geldiler, diye haber verdi.

Onlar içeri girer girmez, Muharrem "Anneciğim" diye bağırarak Hüsniye Hanım'ın kollarına atıldı. Hemşire onların ana oğul sarılışlarını içi yanarak seyretti, imrendi ve sonra kendi kendine:

—Ne olurdu her şeyi bilseydin de bir kerecik bana da "Anneciğim" diye sarılsaydın.. dedi.

Çocuk dil dökmeye başladı:

— Merak etme, hiçbir şeyim kalmadı anne. Bugün beni alıp götüreceksiniz diye seviniyorum ama, bir yandan da cici anne burada kalacak diye üzülüyorum.

Cici anne deyince Hüsniye Hanım biraz şaşaladı, çocuğu ile hemşire tatlı tatlı birbirine bakışıyorlardı. Anne kadın birden kendini toplıyarak:

— Sizi çok sevmiş olacak hemşire hanım, tabiî ona iyi baktınız, bu iyiliğinizi unutmıyacağız, inşaallah evimize de buyurursunuz.

Hemşire:

— Teşekkür ederim, diyebildi, fakat artık bu acı konuşmalara dayanacak hâli kalmamıştı. Bu sırada Muharrem'in hava almak için biraz dışarı çıkmak isteyişini fırsat bilerek annesine:

— Haydi, Muharrem'i babası şu balkona çıkarsın, biz de sizinle gidip doktoru görelim, taburcu edilmesi için durumunu anlatalım.

Baba oğul balkona çıkmağa hazırlanırlarken; iki kadın korido-

ru geçerek, üst katın merdivenlerinden çıktılar. Hemşire, Hüsniye Hanım'ı doktora değil kendi odasına götürüyordu. Orada hemşirelere ayrılmış geniş bir daireye giriyorlar, içerde kimsecikler yok; iki kadın ortadaki masaya karşılıklı oturuyorlar, ikisi de bir şeyler sezinlemiş gibi solgun ve sinirli görünüyorlar.

Hemşire doğrudan doğruya kendi konularından söz açıyor:

— Hüsniye Hanım, anlattığınız deprem masalını aynen benim de yaşadığıma inanır mısınız?

— Evet.

— Erzincan 9-12-939'da yıkıldı değil mi?

— Evet.

— Siz ertesi günü Erzincan istasyonuna indiğiniz zaman kocanızın yıkıntılar içinde kendi süt kardeşini aramaya gittiğini söylemiştiniz değil mi?

— Evet.

— Sonra kocanız hiçbir şey bulamadan dönmüştü değil mi?

Hüsniye Hanım bu soruya biraz kekeliyerek:

— Evet.. diyebildi, fakat hemşire hemen atıldı:

— İşte bu son "Evet" deyişiniz yalandır.

Hüsniye Hanım sapsarı oldu:

— Neden yalanmış?

— Çünkü kocanız yıkıntılardan bir şey bulamadan dönmedi.

— Peki öyleyse ne buldu?

Hemşire kesin olarak cevap verdi:

— Kendi kardeşini bulamadı ama, benim üç yaşındaki çocuğumu buldu..

Hüsniye Hanım ne diyeceğini şaşırdı:

— A.. A.. A.. ne demek istiyorsunuz?

— Demek istiyorum ki, Muharrem dediğiniz çocuk sizin değildir.

— Nüfus kâğıdını gösterebilirim, Muharrem'dir ve benim çocuğumdur. Siz aksini açıklamak için bir nüfus kâğıdı gösterebilir misiniz?

Hemşire acı acı gülümsedi:

— Siz de biliyorsunuz ki, çocuğumun nüfus kâğıdı yıkıntılar altında kaldı; üstelik hükûmet de yıkıldığı için orada da çocuğuma ait bir nüfus kaydı bulmağa imkân yoktur.

Bu defa bahsi kazanacağını zanneden Hüsniye Hanım ağır basmak istedi ve:

— O hâlde ne hakla benim Muharremime sahip çıkmak istiyorsunuz? Yaptığınız iyiliği başımıza kakmayın, iyilikler söylenirse değeri kalmaz hemşire hanım, çocuğumu denizden kurtardınız, diriltiniz, ama onu siz doğurmadınız, annesi benim ve onu kolay kolay size vermiyeceğim, size cici annelik bile çoktur.

Hemşire ağır ağır cevap verdi:

— Ben doğurdum, Muharrem adını koyduğunuz ve asıl adı Erol olan çocuğu ben doğurdum Hüsniye Hanım, yalanla bir gerçeği örtemezsiniz, onun eti, kemiği, kokusu, nefesi, her şeyi her şeyi benim olduğunu söyler.

— Söylemekle iş bitmez, onu gerçeklemek lâzım.

— Peki öyleyse.. dedi ve hemşire ilâve etti: Çocuğun sol omuzu üzerinde çitlembik iriliğinde bir ben vardır, dikkat ettiniz mi?

Hemşire derhal kendi omzunu sıyırıp açtı, onun da sol omuzu üzerindeki aynı beni kadına gösterdi, öteki derhal dudak bükerek:

— Dünyada sol omuzu üzerinde beni olan kırk tane çocuk bulsalar hepsi senin mi olacak hemşire hanım?

Hemşire bir sinir nöbeti içinde bağırdı:

— Mademki buna da inanmıyorsunuz, o hâlde çocuk bugün hastaneden çıkamıyacak, doktora kanlarımızı inceleteceğim, inan ki onun kanı da benim çocuğum olduğunu söyliyecektir.

Hemşire birden durakladı, sonra aklına daha uygun bir şey gelmiş gibi kadının ellerini tuttu:

— Fakat buna da lüzum yok, şimdi senin gözünün önünde çocuğumu eski adı ile çağıracağım, bakalım sizin bütün gayretlerinize rağmen asıl adını unutmuş mudur?

Hemşire, kadını sürükler gibi sessizce balkona çıkardı. Muharrem ile babası da binanın aynı yüzündeki öteki balkonda idiler,

onlar kadınları görmediler; Muharrem, parmaklıklara dayanmış ve uzakları seyre dalmıştı; bir anne oğluna ne kadar tatlı ve yumuşak seslenebilirse işte aynen o annelik sesiyle hemşire öbür balkona doğru bağırdı:

— Eroool!

İşte o anda hepsinin tüyleri ürperdi, gözleri yaşlandı, çünkü çocuk birden silkinerek, eski adını tanımış gibi dönmüş ve:

— Anneee! diye cevap vermişti..

Çocuk neye uğradığını şaşırdı, kadınlar ansızın içeri çekildiler, hemşire "Daha bir söyliyeceğin var mı, artık inandın mı?.. der gibi Hüsniye Hanım'ın yüzüne baktı. Hüsniye Hanım için artık kaçacak yer kalmamıştı, hemşirenin ellerine sarılıp yalvarmaya başladı:

—Evet kocamın yıkıntılar içinden bulup getirdiği çocuk sizinkidir. Adını sorduğumuz zaman Erol derdi, unutturuncaya kadar akla karayı seçtik ve kayboldu diye yeni bir nüfus kâğıdı çıkartarak adını Muharrem koyduk. Bizim on beş yıldır çocuğumuz olmamıştı hemşire hanım, onu çok sevdik, Allahın emanetidir diye gözümüz gibi bakarak bu yaşa getirdik, karı koca onun için çalıştık.. O zamanlar sahibi çıksaydı elbette verecektik. Ama bugün onun elimizden alındığını görmek bizim etimizden bir parça koparmak demektir, bu çok güç gelecek bize... Yalvarırım sana, artık onu bizden alma, yine senin çocuğun olsun, ama bir şey bilmesin, onun hayatını yeniden değiştirmiyelim, hem bu çok zor olur sanırım, günahtır...

İki kadın da hıçkırıklarını tutamıyorlar, hemşire dinliyor, öteki yalvarmasına devam ediyor:

— Siz hemşireler çok iyi kalplisinizdir, sizden bu kadar büyük bir fedakârlığı yine sizin çocuğunuz için istiyorum. Ne olur bizim ocağımızı kuş uçmaz ıssız bir yuvaya çevirmeyin.. Düşünün...

Hemşire:

— Düşündüm, bütün gece düşündüm Hüsniye Hanım, ben evlât sevgisinin ne demek olduğunu iyi bilirim, işte ikimizi de ağlatan aynı sevgidir. Evet bu fedakârlığı yapmak ve Erol'u size bırakmak

zorundayım, çünkü benim yuvam Erzincan'da yıkıldı. Çocuğu tekrar eski hayatına döndürmeğe zorlarsak temelli şaşırtırız; varsın o hiçbir şeyi bilmesin ve Muharrem olarak kalsın, biz biliyoruz ya yeter. Yalnız bazı şartlarla bunu kabul edeceğim. Ne de olsa kan çeker; o bana aşırı bir yakınlık duyuyor ve gittikçe bu yakınlık artacak sanıyorum. Zaten kendisi de öyle istiyor, sık sık evinize geleceğim, yarın evinizi öğrenmem için onu bana gönderirsiniz, beni getirir. Artık bundan sonra sana yine sahiden "Anne" bana da "Cici anne" desin. Daha ileri okullarda okuması için söz hakkı ve masrafı benim olacaktır, kocanıza böyle anlatırsınız.

Hemşire gözyaşlarını kuruladı, Hüsniye Hanım'ı öptü ve:

— Birazdan doktorla konuşarak sizi uğurlıyacağım.. dedi.

Hüsniye Hanım binbir dua ile onun ellerini öptü. Hemşire bir aralık koynundan bir kırmızı kurdelâ parçası çıkardı; bu kurdelânın kenarına çengelli iğne ile kıyısından delinmiş bir beş kuruşluk iliştirilmişti. Hemşire onu Hüsniye Hanım'a verdi ve dedi ki:

— Bu cici annesinin Muharrem'e armağanıdır. Kurdelâya bağlı olan onun bir çeyreğidir.. Nazarlık yaptım, beş kuruşluk bir nazarlık bu, anlamı çok kıymetli.. Bu nazarlığı ceketinin iç tarafına iliştirin ve hiç eksik etmeyin..

Çamlıca
22/Eylül/1945

20 Şubat 1946
Şen Çocuk, S. 15

Sabahattin Ali'nin isteklendirmesi ile öyküye yönelen ve ilk öykülerini onun gözetiminde yazan, dönemin ustalarınca alkışlanan, *Varlık* dergisince düzenlenen ve Orhan Kemal'in birinci olduğu yarışmada ikinci olan bir öykücü Fahri Erdinç. "Öykücülüğümüzde bir aşama olmaya aday" olarak karşılanan bir yetenek. 1945 yılında başlayan bu öykücülük serüveni 1949'da Erdinç'in Türkiye'den kaçmak zorunda kalışıyla kesintiye uğradı. Bu kitap, yazarın 1945-49 yılları arasında, Türkiye'den ayrılmadan önce yazdığı öykülerini kapsıyor. Çoğu eski dergi sayfalarında kalmış bu öyküler, edebiyat araştırmacısı Mehmet Ergün'ün titiz çalışmasıyla bir araya getirilip yayına hazırlandı. Okuyuculara emek duyarlıklı, sıcak, geleneksel öykünün tadını duyumsatacak usta işi örnekler.

12 TL. KDV DAHİL
ISBN 978-9944-122-59-7
9 789944 122597
Yordam Kitap